BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XIV
G
65
NAPOLI

XIV
9
65

Digitized by Google

VALERII MAXIMI

Dictorum Factorumque Memorabilium.

LIBRI IX.

Superiorum Permiſſu.

Pertinet ad Conventum S. Mariae Carmeli Terrae S. Anthimi

VENETIIS, M.DC.LXXVIII.

Ex Officina Prod[illegible]

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

VALERII MAXIMI EXEMPLORVM Memorabilium.

LIBER PRIMVS:

AD TIBERIVM CAESAREM AVGVSTVM.

PROLOGVS.

POPVLI Romani, exterarumque gentium facta ſimul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffuſa ſunt, quàm vt breuiter cognoſci poſſint, ab illuſtribus electa auctoribus diligere conſtitui: vt documenta ſumere volentibus longæ inquiſitionis labor abſit. Nec mihi cuncta complectendi cupido inceſsit. Quis enim omnis æui geſta, modico voluminum numero comprehenderit? Aut quis compos mentis, domeſticæ peregrinæque hiſtoriæ ſeriem, felici ſuperiorum ſtylo conditam, vel attentiore cura, vel præſtantiore facundia traditurum ſe ſperauerit? Te igitur huic cœpto, penes quem hominum, deorumque conſenſus, maris ac terræ regimen eſſe voluit, certiſsima ſalus

... Cæſar, inuoco: cuius cæleſti prouiden- ... virtutes, de quibus ducturus ſum, beni- gniſsimè fouentur: vitia ſeueriſsimè vindican- tur. Nam ſi priſci Oratores ab Ioue Opt. Max. bene orſi ſunt; ſi excellentiſsimi vates à numi- ne aliquo principia traxerunt: mea paruitas eo iuſtius ad fauorem tuum decurrerit, quod cætera diuinitas opinione colligitur, tua præ- ſenti fide paterno auitoque ſideri par videtur: quorum eximio fulgore multum cæremonijs noſtris inclytæ claritatis acceſsit. Deos enim reliquos accepimus, Cæſares dedimus. Et quoniam initium à cultu deorum petere in animo eſt de conditione eius ſummatim diſſe- ram.

CAP.

CAP. I.

DE RELIGIONE Obſeruata.

1 MAiores noſtri ſtatas ſolemneſque cæremonias, Pontificum ſcientia; bene gerendarum rerum auctoritates, augurum obſeruatione; Apollinis prædictiones, vatum libris; portentorum depulſa, Hetruſca diſciplina explicari voluerunt. Priſco etiam inſtituto rebus diuinis opera datur, cum aliquid commendandum eſt, precatione: cum expoſcendum voto: cum ſoluendum, gratulatione: cum inquirendum vel extis vel ſortibus, impetrito: cum ſolemni ritu peragendum, ſacrificio. Quo etiam oſtentorum ac fulgurum denunciationes procurantur.

De Cerere placanda.

2 Tantum autem ſtudium antiquis non ſolum obſeruandæ, ſed etiam amplificandæ religionis fuit, vt è florentiſſima tum & opulentiſſima ciuitate, decem principum filij S. C. ſingulis Hetruriæ populis, percipiendæ ſacrorum diſciplinæ gratia traderentur.

Cereri quoque, quam more Græco venerari inſtituerant, ſacerdotem à Velia: cum id oppidum nondum ciuitatis nomen accepiſſet, Calcitanam perent: vel, vt alij dicunt, Calliphennam: ne deæ vetuſti ritus perita deeſſet antiſtes. Cuius cum in vrbe pulcherrimum tẽplum haberent, Gracchano tumultu moniti Sibyllinis libris, vt vetuſtiſſimam Cererem

placarent, Ennam (quoniam ſacra eius inde orta credebant) decem viros ad eam propitiãdam miſerunt. Item matri deùm ſæpenumero imperatores noſtri, compotes victoriarum, ſuſcepta vota Peſſinuntem profecti ſoluerunt.

De L. Metello Pont. Max.

2 Metellus verò Pontif. Max. Poſthumium conſulem, eundemque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum. Africam petentem, ne à ſacris diſcederet, multa indicta, vrbem egredi paſſus non eſt: religionique ſummum imperium ceſſit: quod tuto ſe Poſthumius certamini commiſſurus non videbatur, cæremonijs Martis deſertis.

De Tiberio Graccho.

3 Laudabile XII. faſcium religioſum obſequium, laudabilior quatuor & viginti in conſimili re obedientia: à Ti. enim Graccho ad collegium augurum literæ ſunt ex prouincia miſſæ, quibus ſignificabat; ſe, cum libros ad ſacra populi pertinentes legeret, animaduertiſſe, vitio tabernaculum captum, comitiis conſularibus, quæ ipſe feciſſet; eaque re ab auguribus ad ſenatum relata, iuſſu eius C. Figulus è Gallia, Scipio Naſica è Corſica Romam redierunt, & ſe conſulatu abdicauerunt.

De Sacerdotum Collegijs.

4 Conſimili ratione P. Clœlius Siculus, M. Cornelius Cethegus, & C. Claudius, propter exta parum curioſè admota aris deorum immortalium, varijs temporibus, bellíſque diuerſis, Flaminio abire iuſſi ſunt, coactique etiam. At Sulpitio inter ſacrificandum apex è capite prolapſus, ſacerdotium abſtulit.

De Fabio Maximo.

5 Occentus autem ſoricis auditus, Fabio Ma-

Maximo dictaturam, C. Flaminio magiſterium equitum deponendi cauſam præbuit.

De Publico Licinio.

6 Adijciendum his, quod P. Licinio Pontifici Maximo virgo Veſtalis, quia quadam nocte parum diligens æterni ignis cuſtos fuiſſet, digna viſa eſt quæ flagro admoueretur.

De Æmilia Veſtalis diſcipula.

7 Maximæ vero virginis Æmiliæ diſcipulam, extincto igne, tutam ab omni reprehenſione Veſtæ numen præſtitit; qua adorante, cùm carbaſum, quam optimam habebat, foculo impoſuiſſet, ſubito ignis emicuit.

De Marcello V. Conſule.

8 Non mirum igitur, ſi pro eo imperio augendo cuſtodiendoq; pertinax deorum indulgentia ſemper excubuit; quod tam ſcrupuloſa cura, paruula quoque mométa religionis examinare videtur: quia nunquã remotus ab exactiſſimo cultu cæremoniarum oculos habuiſſe noſtra ciuitas exiſtimanda eſt. In qua cum Marcellus quintum conſulatum gerens templum Honori, & Virtuti, Claſtidio prius, deinde Syracuſis potitus, nuncupatis votis debitum conſecrare vellet, à collegio Pontificum impeditus eſt, negante vnam cellam duobus dijs rectè dicari. Futurum enim, ſi quid prodigij in ea accidiſſet, ne dignoſceretur vtri rem diuinam fieri oporteret: nec duobus niſi certis dijs vna ſacrificari ſolere. Ea Pontificum admonitione effectum eſt, vt Marcellus, ſeparatis ædibus, Honoris ac Virtutis ſimulacra ſtatueret. Neq; aut collegio Põtificum auctoritas ampliſſimi viri, aut Marcello adiectio impenſæ impediméto fuit, quominus religionibus ſuus tenor, ſuaque obſeruatio redderetur.

De L. Furio Bibaculo Prætore.

9 Obruitur tot etiam illuſtribus conſularibus L. Furius Bibaculus, exempliq; locum vix poſt Marcellum inuenit. Sed pij ſimul ac religioſi animi laude fraudandus nō eſt: qui prætor à patre ſuo collegij Saliorū magiſtro iuſſus, ſex lictoribus præcedentibus, arma ancilia tulli: quamuis vacationem huius officij, honoris beneficio haberet. Omnia namque poſt religionem ponēda ſemper noſtra ciuitas duxit: etiā in quibus ſummæ maieſtatis conſpici decus voluit. Quapropter non dubitauerunt ſacris imperia ſeruire: ita ſe humanarum rerum futura regimen exiſtimantia, ſi diuinæ potentiæ benè atque conſtanter fuiſſent famulata.

De L. Albinio.

10 Quod animi iudicium in priuatorum quoque pectoribus verſatum eſt. Vrbe enim à Gallis capta, cum Flamen Quirinalis virgineſque Veſtales ſacra onere partito ferrent, eaſque pontem Sublicium tranſgreſſas, & cliuum, qui ducit ad Ianiculum, deſcēdere incipientes, L. Aluanius plauſtro coniugem, & liberos vehens aſpexiſſet, propior publicæ religioni, quam priuatæ charitati, ſuis, vt plauſtro deſcenderent, imperauit: atque in id virgines & ſacra impoſita, omiſſo cœpto itinere, Cære in oppidum peruexit: Vbi cum ſumma veneratione recepta, grata memoria, ad hoc vſque tempus hoſpitalem humanitatem teſtantur: Inde enim inſtitutum eſt, ſacra Cæremonias vocari, quia Cæretani ea, in fracto Reip. ſtatu, perinde ac florente, coluerunt. Quare agreſte illud & ſordidum plauſtrum, tempeſtiuè capax cuiuslibet fulgentiſſimi triumphalis curruſ, vel æquauerit gloriam, vel anteceſſerit.

De

De C. Fabio Dorſone.

11 Eandem reipublicę tempeſtate C. Fabius Dorſo memorabile exemplum ſeruatæ religionis dedit. Namque Gallis Capitolium obſidentibus, ne ſtatum Fabiæ gentis ſacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus, manibus humeriſque ſacra gerens, per medias hoſtium ſtationes, in Quirinalem collem peruenit: vbi omnibus ſolenni more peractis, in Capitolium poſt diuinam venerationem victricium armorum perinde ac victor, rediјt.

De P. Corn. & Bæbio Pamph. Coſſ.

12 Magna conſeruandæ religionis etiam P. Cornelio, & Bæbio Pāphilo Coſſ. apud maiores noſtros acta cura eſt. Siquidem in agro L. Petilli ſcribæ ſub Ianiculo cultoribus terram altius verſantibus, duabus arcis lapideis repertis: quarum in altera ſcriptura indicabat, corpus Numæ Pompilij Pōponis filij fuiſſe: in altera libri reconditi erant, Latini ſeptem de iure pontificum, totidemq; Græci de diſciplina ſapientiæ: Latinos magna diligentia aſſeruandos curauerunt: Græcos, quia aliqua ex parte ad ſoluendam religionem pertinere exiſtimabantur, L. Petilius prætor Vrbanus ex auctoritate Senatus per victimarios igne facto, in conſpectu populi cremauit. Noluerunt enim priſci viri quicquam in hac aſſeruari ciuitate, quo animi hominum, à deorum cultu auocarentur.

De Tarquinio Rege.

13 Tarquinius autem rex M. Tullium Duūuirum, quòd librum ſecreta ciuilium ſacrorum continentem, cuſtodiæ ſuæ commiſſum, corruptus Patronio Sabino deſcribendum dediſſet, culeo inſutum in mare abijci iuſſit; Idque ſupplicij genus multo poſt parricidis lege irrogatū

eſt. Iuſtiſſimè quidem: quia pari vindicta parentum ac deorum violatio expianda eſt.

De M. Attilio Regulo.

14 Sed in his quæ cuſtodiam religionis attinēt, neſcio an omnes M. Attilius Regulus præceſſerit, qui ex victore ſpecioſiſſimo, inſidijs Aſdrubalis, & Xanthippi Lacedæmonij ducis, ad miſerabilem captiui fortunam deductus, ac miſſus ad S.P.Q.R. legatos, vt ex ſe & vno, & ſene, complures Pœnorum iuuenes penſarentur: in contrarium dato conſilio, Carthaginem repetijt: non ignarus ad quam crudeles, quamque etiam meritò ſibi infeſtos deos reuerteretur: Verum his iurauerat, ſi captiui eorum redditi non forent, ad eos ſe rediturum. Potuerunt profectò dij immortales efferatam mitigare ſæuitiam: cæterum quo clarior eſſet Attilij gloria, Carthaginenſes moribus ſuis vti paſſi ſunt: tertio Punico bello religioſiſſimi ſpiritus tam crudeliter vexati, vrbis eorum interitu iuſta exacturi piacula.

De Senatu Romano.

15 Quanto noſtræ ciuitatis ſenatus venerabilior in Deos? qui poſt Cānenſem cladem decreuit, ne matronæ vltra trigeſimum diem luctus ſuos extenderent, vti ab his ſacra Cereris peragi poſſent: quia maiore penè Romanorum virorum parte in execrabili ac diro ſolo iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaq; matres ac filiæ, coniugeſque, & ſorores, nuper interfectorum abſterſis lachrimis, depoſitiſque doloris inſignibus, candidam induere veſtem, & aris dare thura coactæ ſunt: Qua quidem conſtantia obtinendæ religionis, magnus cœleſtibus iniectus eſt rubor vlterius aduerſus eam ſæuiendi gentē; quæ ne iniuriarum

qui-

quidem acerbitate ab eorum cultu abſterreri potuerat.

NEGLECTA.

De Ac. Terentio Varrone.

16 Creditum eſt, Varronem conſulem apud Cannas, cum Carthaginenſibus tam infeliciter dimicaſſe ob iram Iunonis: quod cum ludos Circenſes ædilis faceret, in Iouis Opt. Max. templo eximia facie puerum hiſtrionem ad excubias tenendas poſuiſſet: quod factum poſt aliquot annos memoria repetitum, ſacrificijs expiatum eſt.

De Ap. Caco, & gente Potitia.

17 Hercules quoq; detractæ religionis ſuæ, & grauem & manifeſtam pœnam exegiſſe traditur. Nam cum Potitij ſacrorum eius ritum (quem pro dono genti eorum ab ipſo aſſignatum, velut hæreditarium obtinuerant) auctore Appio Cenſore, ad humile ſeruorum miniſterium tranſtuliſſent: omnes qui erant numero ſuper 30 puberes, intra annum extincti ſunt, nomenque Potitium in duodecim familias diuiſum propè interijt. Appius verò luminibus captus eſt.

De Milite Rom. & Brenno Gallo.

18 Acer etiam ſui numinis vindex Apollo, Carthagine à Romanis oppreſſa, veſte aurea nudatus, id egit, vt ſacrilegæ manus inter fragmenta eius abſciſſæ inuenirentur. Brennus Gallorum dux Delphis Apollinis templum ingreſſus, Dei voluntate in ſe iratus vertit.

De P. Turullio præf. Claſſis.

19 Nec minus efficax vltor contemptæ religionis filius quoq; eius Æſculapius qui conſecratũ templo ſuo locum à Turullio præfecto Antonij, ad naues ei faciendas, magna ex parte

te ſuccifum dolens, inter ipſum nefarium miniſterium dcu.ctis partibus Antonij, imperio Cæſaris deſtinatum morti Turullium, manifeſtis numinis ſui viribus eum in lucum, quem violaret, traxit effecitque Deus, vt ibi potiſſimum à militibus Cæſarianis occiſus, eodem exitio, & euerſis iam arboribus pœnas lueret, & adhuc ſuperantibus, impunitatem conſimilis iniuriæ pareret: ſuamque venerationem, quam apud colentes maximam ſemper habuerat, multiplicare.

De Q. Fuluio Flacco cenſ.

20 Q. autem Fuluius Flaccus impune non tulit, quod in cenſura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem Fortunæ Equeſtris, quam Romæ faciebat, tranſtulit. Negatur enim, poſt hoc factum, mente conſtitiſſe: qui etiam per ſummam ægritudinem animi expirauit, cum ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum deceſſiſſe, alterum grauiter audiſſet affectum. Cuius caſu motus ſenatus, tegulas illico reportandas curauit: decretique circumſpectiua ſanctione impium opus cenſoris retexuit.

De Q. Pleminio Legato Scipionis.

21 Tam mehercule, quam Q. Pleminij legati Scipionis in theſauro Proſerpinæ ſpoliando ſceleratam auaritiam iuſta animaduerſione vindicauit. cum enim vinctum Romam protrahi iuſſiſſet, is ante cauſæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi conſumptus eſt: pecuniam Dea eiuſdem ſenatus imperio, & quidem ſummam duplicando recuperauit.

De Pyrrho Epirotarum Rege.

22 Quod quidem ad Pleminij facinis pertinuit,

nuit, bene à patribus conſcriptis vindicatum eſt. Quod ad violentas regis Pyrrhy ſordeis attinuerat, ſeipſam potenter atque efficaciter dea defendit. Coactis enim Locrêſibus, ex theſauro eius magnā illi pecuniam dare cum onuſtus nefaria præda nauigaret, vi ſubitæ tempeſtatis tota cum claſſe vicinis Deæ littoribus illiſus eſt. in quibus pecunia incolumis reperta, ſanctiſſimi theſauri cuſtodiæ reſtituta eſt.

De Maſinſſâ Rege Numidarum.

1 At non ſimiliter Maſiniſſa rex, cuius cum præfectus claſſis Melitam appuliſſet, eque fano Iunonis denteis eburneos eximiæ magnitudinis ſublatos ad eum pro dono attuliſſet: vt cōpetit vnde aduecti eſſent, quinqueremi reportandos Melitam, inque templo Iunonis collocandos curauit, inſculptos gentis ſuæ literis, ſignificantibus regem ignorantem eos accepiſſe & libenter Deæ reddidiſſe. 2. Factum Maſſaniſſæ plus animo, quam Punico ſanguini conueniens: quamquam quid attinet mores natione pendi? in media barbaria ortus, ſacrilegium reſcidit alienum.

De Dionyſio Maiore Siculorum.

2 Syracuſis Dionyſius genitus, tot ſacrilegia ſua, quot iam recognoſcimus, iocoſis dictis proſequi voluptatis loco duxit: fano enim Proſerpinæ ſpoliato Locris, cum per altum ſecundo vento claſſe veheretur, ridens amicis, Videtiſne, ait, quam bona nauigatio ab ipſis dijs immortalibus ſacrilegis tribuatur? Detracto etiam Ioui Olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eum tyrannus Hiero è manubijs Carthaginenſium ornauerat, iniectoq; ei laneo pallio, dixit; æſtate graue amiculum aureum eſſe, hieme frigidum; laneum autem ad vtrumque

que tempus anni aptius. Idem Epidauri Æſculapio barbam auream demi iuſſit: quod affirmaret, non conuenire patrem Apollinem imberbem, ipſum barbatum conſpici. Idem menſas argenteas, atque aureas è fanis ſuſtulit: quodque in his more Græciæ ſcriptum erat, bonorum deorum eas eſſe, vti ſe bonitate eorum prædicauit. Idem Victorias aureas pateras, & coronas, quæ ſimulacrorum porrectis manibus ſuſtinebantur, tollebat, & eas ſe accipere, non auferre dicebat: perquam ſtultum eſſe argumentando, à quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle ſumere. Qui tametſi debita ſupplicia non exſoluit, dedecore tamen filii, mortuus pœnas rependit, quas viuus effugerat. Lento enim gradu ad vindictam ſui diuina procedit ira: tarditatemque ſupplicii grauitate compenſat.

De Thymaſitheo Principe Liparitanorum.

3. In quam ne incideret Thymaſitheus Liparitanorum princeps, conſilio ſibi pariter atque vniuerſæ patriæ vtili prouidit exemplo. Excepta namque in freto à ciuibus ſuis pirate cum exercentibus magni ponderis aurea cratera, incitatoque ad eam partiendam populo vt comperit à Romanis Pythio Apollini decima um nomine dicatam, manibus vehundant um ereptam Deo Delphos perferendam curauit.

De Vindictâ Cereris in Alex. M. Milites.

4. Mileſia Ceres, Mileto ab Alexandro capta, milites qui templum ſpoliaturi irrupetant, flamma obiecta priuauit oculis.

5. Perſæ mille nauium numero Delum compulſi, templo Apollinis irreligioſas potius manus quam rapaces adhibuerunt.

De Athenienſibus.

6 Athenienſes Diagoram philoſophum pepulerunt, quia ſcribere auſus fuerat, primum ignorare ſe, an dij eſſent: deinde ſi ſint, quales ſint. Iidem Socratem damnauerunt, quod nouam religionem introducere videbatur. Iidē Phidiam tulerunt, quandiu is marmore potius quàm ebore Mineruam fieri debere dicebat, quod diutius nitor eſſet manſurus: ſed vt adiecit, & vilius, tacere iuſſerunt.

De Diomedonte Athenienſium Duce.

7 Diomedon vnus ex decem ducibus, qui Arginuſæ eadem pugna Athenienſibus victoriam, ſibi vero damnationem pepererunt: cum iam ad non meritum ſupplicium duceretur, nihil aliud locutus eſt quàm vt voto pro incolumitate exercitus ab ipſo nuncupata ſoluerentur.

CAP. II.
DE SIMVLATA Religione.

De Numa Pompilio.

1 NVma Pompilius, vt populum Romanum ſacris obligaret, volebat videri ſibi cum dea Ægria congreſſus eſſe nocturnos: eiuſque monitu accepta dijs immortalibus ſacra inſtituere.

De P. Scipione Africano maiore.

2 Scipio Africanus non ante ad negotia publica vel priuata ibat, quam in cella Iouis Capitolini moratus eſſet, & ideo Ioue genitus credebatur.

De L. Cornelio Sylla.

3 L. Sylla: quoties prœlium committere deſtinabat, paruum Appollinis ſignum Delphis ſublatum, in conſpectu militum complexus,

xus, orabat vti promiſſa maturaret.

De Q. Sertorio.

4 Q. Sertorius per aſperos Luſitaniæ colles ceruam albam trahebat: ab ea ſe, quænam aut agendi, aut vitanda eſſent, prædicans admoneri.

EXTERNA.

De Minoe Cretenſium Rege.

1 Minos Cretenſium rex vno quoque anno in quoddam præaltum, & vetuſta religione conſecratum ſpecus ſecedere ſolebat: & in commoratus tanquam à Ioue, quo ſe ortum ferebat, traditas ſibi leges perrogabat.

De Piſiſtrato Athenienſi.

2 Piſiſtratus in recuperanda tyrãnide, quam amiſerat, ſimulatione reducentis ſe in arcem Mineruæ, eſt viſus: cùm per oſtentationem ignotæ mulieris, quæ Phya vocabatur, formatæ ad habitum Deæ, Athenienſes deciperet.

De Lycurgo Spartano.

3 Lycurgus conſilio Apollinis grauiſſimæ Lacedæmoniorum ciuitati leges compoſitas ferre ſe perſuaſit.

De Zaleuco Locrenſi.

4 Zaleucus ſub nomine Mineruæ apud Locrenſes prudentiſſimus habitus eſt.

CAP. III.
DE PEREGRINA RELIGIONE reiecta.

De Senatu Romano.

1 BAcchanalium ſacrorum mos nouus inſtitutus, cum ad perniciofam veſaniam iretur, ſublatus eſt. Lutatius, qui primum Punicum bellum confecit, à ſenatu prohibitus eſt ſortes Fortunæ Præneſtinæ adire. Auſpicijs enim patrijs, non alienigenis rempu-

pu-

publicam adminiſtrari oportere iudicabant.

De C. Cornelio Prætore.

2 C. Cornelius Hiſpalus prætor peregrinus, M. Pompilio Lenate, Cn. Calpurnio coss. è dicto Chaldæos intra decimum diem abire ex Vrbe, atque Italia iuſſit: leuibus & ineptis ingenijs, fallaci ſiderum interpretatione quæſtuoſam mendacijs ſuis caliginem inijcientes. Idem, qui Sabazij Iouis cultu ſimulato mores Romanos inficere conati ſunt, domos ſuas repetere coegit.

De L. Æmilio Paulo Coſ.

3 L. Æmilius Paullus conſul, cum ſenatus Iſidis & Serapis ſana diruenda cenſuiſſet, eaque nemo opificum attingere auderet; poſita prætexta ſecurim arripuit, templique eius foribus inflixit.

CAP. IV.

DE AVSPICIIS.

De Accio Nauio Augure.

1 L. Tarquinius Rex centurijs equitum, quas Romulus auſpicato conſcripſerat, alias adijcere cupiens: cum ab Accio Nauio augure prohiberetur, offenſus interrogauit, poſſetne fieri, quod ipſe mente conceperat. Poſſe fieri dicente: iuſſit nouacula cotem diſcindi. Qua Accius allata, adminiſtrato incredibili facto, effectum ſuæ profeſſionis oculis regis ſubiecit.

De Ti. Graccho Ti. F. Tr. Pl.

2 T. Gracchus, cum ad res nouas pararetur, auſpicia domi prima luce petij: quæ illi perquam triſtia reſponderunt. Nam ianua egreſſus, ita pedem offendit, vt digitus ei decuteretur: tres deinde corui in eum aduerſum occinentes, partem tegulæ decuſſam ante ipſum

pro-

protulerunt. Quibus omnibus contemptis, à Scipione Naſica Pontifice maximo decuſſus Capitolio, fragmēto ſubſelli ictus procubuit.

De P. Claudio Pulchro & L. Iun. Pullo Coſs.

3 P. Claudius bello Punico primo, cum prœlium nauale committere vellet, auſpiciaque more maiorum petiſſet, & pullarius non exire cauea pullos nūciaſſet, abijci eos in mare iuſſit, dicens, Quia eſſe nolunt, bibant. Et L. Iunius P. Claudij collega neglectis auſpicijs, claſſem tempeſtate amiſit. Quorum ille populi iudicio concidit, damnationiſque hic ignominiam voluntaria morte præuenit.

De L. Metello Pont. Max.

4 Cum Metellus pontif. maximus, Tuſculanum peteret, corui duo in os eius aduerſum veluti iter impedientes aduolauerunt: vixque extuderunt, vt domum rediret. Inſequente nocte ædes Veſtæ arſit: quo incendio, Metellus inter ipſos ignes raptum Palladium incolume ſeruauit.

De M. Tullio Cicerone.

5 M. Ciceroni mors imminens auſpicio prædicta eſt: cum enim in villa Caietana eſſet, coruus in conſpectu eius horologij ferrum loco motum excuſſit, & protinus ad ipſum tetendit, ac laciniam togæ eo vſque morſu tenuit: donec ſeruus ad occidendum eum milites veniſſe nunciaret.

De M. Iunio Bruto Procoſ.

6 M. Brutus cum reliquias exercitus ſui aduerſus Cæſarem, & Antonium eduxiſſet, duæ aquilæ ex diuerſis caſtris aduolauerunt, & edita inter ſe pugna, ea quæ à parte Bruti fuerat, malè multata fugit.

EX.

EXTERNA.

De Alexandro Magno.

1 Cum Rex Alexander vrbem in Ægypto conſtituere vellet, architectus Dinocrates cum cretam non haberet, polentaque futuræ vrbis lineamenta duxiſſet, ingens auium multitudo proximo lacu emerſa, polentam depaſta eſt: quod ſacerdotes Ægyptorum interpretati ſunt, aduenarum frequentiæ alimentis ſuffecturam vrbem.

De Deiotaro Rege.

2 Deiotaro vero Regi omnia ferè auſpicato gerenti ſalutaris aquilæ conſpectus fuit: qua viſa, abſtinuit ſe ab eius tecti vſu, quod nocte inſequenti, ruina ſolo æquatum eſt.

CAP. V.

DE OMINIBVS.

De Patribus conſcriptis.

1 OMinum etiam obſeruatio contractu aliquo religionis innexa eſt: quoniam non fortuito motu, ſed diuina prouidentia conſtare creditur. Quæ effecit, vt Vrbe à Gallis deiecta, deliberantibus P. C. vtrum Veios migrarent, àn ſua mœnia reſtituerent; forte eo tempore è præſidio cohortibus redeuntibus, centurio in Comitio exclamaret, Signifer, ſtatue ſignum: hic optimè manebimus. Ea enim voce audita, ſenatus ſe accipere omen reſpondit, è veſtigioque Veios tranſeundi conſilium omiſit. Quam paucis verbis de domicilio futuri ſummi imperij confirmata eſt conditio! Credo indignum diis exiſtimantibus, proſperis auſpiciis Romanum nomen ortum, Veientanæ vrbis appellatione mutari: inclytæque victoriæ decus modo abiectæ Vrbis ruinis infundi.

De M. Furio Camillo Dictatore.

2 Huius tam præclari operis auctor Camillus, cum eſſet precatus, vt ſi cui deorum nimia felicitas populi Rom. videretur, eius inuidia, ſuo aliquo incommodo ſatiaretur, ſubito lapſu decidit: quod omen ad damnationem, qua poſtea oppreſſus eſt, pertinuiſſe viſum eſt. Merito autem de laude inter ſe, victoria, & pia precatio ampliſſimi viri certauerunt: æquè enim virtutis eſt & bona patriæ auxiſſe, & mala in ſe transferri voluiſſe.

De L. Æmil. Paullo Coſ.

3 Quid illud, quod L. Paullo conſuli euenit! quam memorabile! cum ei ſorte eueniſſet vt bellum cum rege Perſa gereret, & domum è curia regreſſus, filiolam ſuam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, oſculatus, triſtem animaduerteret: interrogauit, quid ita eo vultu eſſet? quæ reſpondit, Perſam periſſe, deceſſerat autem catellus, quem puella in delicijs habuerat, nomine Perſa. Arripuit igitur omen Paulus, æquè fortuito dicto, quaſi ſpem certam clariſſimi triumphi animo præſumpſit.

De Cæcilia Metelli.

4 At Cæcilia Metelli, dum ſororis filiæ, adultæ ætatis virgini, more priſco, nocte concubia nuptialia petit, omen ipſa fecit. Nam cum in ſacello quodam, eius rei gratia, aliquamdiu perſediſſet, nec vlla vox propoſito congruens eſſe audita; feſſa longa ſtandi mora puella, rogauit materteram, vt ſibi paulisper locum reſidendi accommodaret: cui illa, Ehō vero, inquit, libēter tibi mea ſede cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis proceſſit euentum: quoniam Metellus non

non ita multo poſt,mortua Cæcilia,virginem, de qua loquor, in matrimonium duxit.

De C. Mario exule.

5 C. autem Mario obſeruatio omnis procuídubio ſaluti fuit, quo tempore hoſtis à ſenatu iudicatus in domum Fanniæ Minturnis cuſtodiæ cauſa deductus eſt: Animaduertit enim, aſellum, cum ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem: Quo ſpectaculo, deorum prouidentia quod ſequeretur, oblatum ratus,alioquin etiam interpretandarum religionum peritiſſimus: à multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluxerat, impetrauit vt ad mare perduceretur: Ac protinus nauiculam conſcendit; eaque in Africam peruectus, arma Sullæ victricia effugit.

De Cn. Pompeio Magno Procoſ.

6 Pompeius vero Magnus in acie Pharſalica victus à Cæſare, fuga quærens ſalutem, curſu in inſulam Cyprum(vt aliquid in ea virium contraheret) claſſem direxit; appellenſque ad oppidum Paphum,conſpexit in littore ſpecioſum ædificium: gubernatoremque interrogauit, quod ei nomen eſſet; qui reſpondit, κακοβασιλῆα vocari: quæ vox ſpem eius, quantulacunque reſtabat, comminuit. Neque id diſſimulanter tulit: auertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

De M. Bruto Procoſ.

7 M. etiam Bruti dignus, admiſſo parricidio, euntus omine deſignatus eſt: Siquidem poſt illud nefarium opus, natalem ſuum celebrans,cum Græcum verſum expromere vellet,ad illud peſſimum Homericum re-

referendum animo tetendit.

Ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ καὶ Λητοῦς ἔκταγεν υἱός.

Qui Deus Philippenſi acie, à Cæſare, & Antonio ſigno datus, in eum tela conuertit.

De C. Caſſio Procoſ.

8 Conſentaneo vocis iactu C. Caſſii aurem fortuna peruellit: quem orantibus Rhodiis, ne ab eo cunctis deorum ſimulacris ſpoliarentur, Solem à ſe relinqui reſpondere voluit, vt rapaciſſimi victoris inſolentiam, dicti tumore pertraheret, abiectumq; Macedonica pugna, non effigiem Solis, quam tantummodo ſupplicibus ceſſerat, ſed ipſum Solem re vera relinquere cogeret.

De Q. Petilio Coſ.

9 Annotatu dignum illud quoque omen, ſub quo Petilius conſul in Liguria bellum gerens occidit. Nam cum montem, cui Leto cognomen erat, oppugnaret: interque adhortationem militum dixiſſet, Hodie ego Letum vtique capiam: inconſideratius præliãdo, fortuitum iactum vocis leto ſuo confirmauit.

EXTERNA.

De Prienenſibus.

1 Adiici noſtris duo eiuſdem generis alienigena exempla non abſurdè poſſunt. Samii, Prienẽſibus auxilium aduerſus Caras implorantibus, arrogantia inſtincti, pro claſſe & exercitu cymbulam eis deriſus gratia miſerũt. Quam illi velut diuinitus datum præſidium interpretati, libenter acceptam, vera fatorum prædictione, victoriæ ducem habuerunt.

De Apollinatis.

2 Neque Apollinatæ quidem pœnitentiam egerunt, quod cum bello Illyrico preſſi, Epidamnios, vt ſibi opem ferrent, oraſſent: atque

illi

illi flumen vicinum mœnibus ſui nomine Æantem in adiutorium ſe mittere dixiſſent. Accipimus, quod datur, reſponderunt: eique primum in acie locum, perinde ac duci aſſignauerunt. Ex inſperato enim ſuperatis hoſtibus, ſucceſſum ſuum in omen acceptum referentes, ex tunc Æanti vt Deo immolauerunt, & deinceps in omnibus prœliis vti ducem conſtituerunt.

CAP. VI.
DE PRODIGIIS.

PRodigiorum quoque, quæ aut ſecunda, aut aduerſa acciderunt, debita propoſito noſtro relatio eſt.

De Ser. Tullio Rege.

1 Ser. Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuiſſe, domeſtici oculi annotauerunt. Quod prodigium Priſci Tarquinii regis vxor Tanaquil admirata, Seruium ſerua natum, in modum filii educauit, & ad regium faſtigium euexit.

De L. Marcio Centurione.

2 Æquè felicis euentus illa flamma, quæ ex L. Marci ducis duorum exercituum, quos interitus P. & Cn. Scipionum in Hiſpania debilitauerat, capite concionantis eluxit. Namque eius aſpectu pauidi adhuc milites, priſtinam recuperare fortitudinem admoniti, octo & triginta millibus hoſtium cæſis, magnoque numero in poteſtatem redacto, bina caſtra Punicis opibus referta ceperunt.

De pop. Romano ac Veientibus.

3 Item cum bello acri & diutino Veientes à Romanis intra mœnia compulſi, capi non poſſent, eaque mora non minus obſidentibus, quam obſeſſis intolerabilis videretur, ex optatæ

catæ victoriæ ites miro prodigio dij immortales patefecerunt. Subito enim Albanus lacus, neque cœleſtibus imbribus auctus, neque inundatione vllius amnis adiutus, ſolitum ſtagni modum exceſſit: cuius rei explorandæ gratia, legati ad Delphicum oraculum miſſi, retulerunt præcipi ſortibus, vt aquam lacus eius emiſſam, per agros diffunderent: ſic enim Veios in poteſtatem populi Romani venturos. Quod prius quam legati renuntiarent, aruſpex Veientium à milite noſtro (quia domeſtici interpretes deerant) raptus, & in caſtra perlatus futurum dixerat. Ergo ſenatus duplici prædictione monitus, eodem penè tempore, & religioni paruit, & hoſtium vrbe potitus eſt.

De L. Sylla Proconſule.

4 Nec parum proſperi ſucceſſus eſt, quod ſequitur, L. Sylla Procoſ. Sociali bello cum in agro Nolano ante prætorium immolaret, ſubito ab una parte aræ prolapſam anguem proſpexit. Qua viſa, Poſthumi aruſpicis hortatu continuo exercitum in expeditionem eduxit, ac fortiſſima Samnitum caſtra cepit. Quæ victoria futuræ eius ampliſſimæ potentiæ gradus & fundamentum extitit.

De Pop. Romano diuerſis temporibus.

5 Præcipuæ admirationis etiã illa prodigia, quæ P. Volūnio, Ser. Sulpitio CONSS. in Vrbe noſtra inter initia motuſq; bellorum acciderũt. Bos namque, mugitu in ſermonem humanum conuerſo, nouitate monſtri, audientium animos exteruit. Carnis quoq; in modũ nimbi diſſipatæ partes ceciderũt: quarum maiorẽ numerum præpetes diripuerunt aues, reliquũ humi per aliquot dies, neq; odore tetro, neque de-

deformi aſpectu mutatum iacuit. Eiuſdem generis monſtra alio tumultu credita ſunt? Infantem ſemeſtrem in foro boario triumphum proclamaſſe. Alium cum elephantino capite natum. In Piceno lapidibus pluiſſe. In Gallia lupum vigili è vagina gladium abſtuliſſe. In Sicilia ſcuta duo ſanguinem ſudaſſe. Etiam metentibus apud Antium cruentas ſpicas in corbem decidiſſe. Cerites aquas ſanguine miſtas fluxiſſe. Bello etiam Punico ſecundo conſtitit Cn. Domitio bouem dixiſſe Caue tibi Roma.

De Cl. Flaminio Conſule.

6 C. autem Flaminius cum inauſpicatò conſul creatus, apud lacum Traſimenum, cum Annibale conflicturus, conuelli ſigna iuberet, lapſo equo, ſuper caput eius humi proſtratus eſt: Nihilque eo prodigio inhibitus, ſigniferis negantibus ſigna moueri ſua ſede poſſe; Malum, ni ea continuo effodiſſent, minatus eſt. Verum huius temeritatis, vtinam ſua tantum non etiam pop. Roman. maxima clade pœnas pependiſſet! in ea namque acie xv. millia Romanorum cæſa, vi. millia capta x. millia fugata ſunt. Conſulis obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæſitum eſt: qui quantum in ipſo fuerat, Romanum ſepelierat imperium.

De C. Hoſtilio Mancino Coſ.

7 Flaminij autem præcipitem audaciam C. Hoſtilius Mancinus veſana perſeuerãtia ſubſequitur: cui conſuli in Hiſpaniam ituro hæc prodigia acciderunt: Cum Lauinij ſacrificium facere vellet pulli cauea emiſſi in proximam ſyluam fugerent, ſummaque diligentia quæſiti reperiri nequiuerunt. Cumque ab Herculis

B por-

portu, quo pedibus peruenerat, nauem conſcenderet, talis vox ſine vllo auctore ad aures eius peruenit. Mancine mane. Qua territus, cum itinere conuerſo Genuam petijſſet, & ibi ſcapham eſſet ingreſſus: anguis eximiæ magnitudinis viſus è conſpectu abijt: Ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit, infelici pugna, turpi fœdere, deditione funeſta.

De Ti. Graccho Procoſ.

8 Minus miram in homine parum conſiderato Temeritatem Ti. Gracchi grauiſſimi ciuis triſtis exitus, & prodigio denuntiatus, nec euitatus conſilio, facit. Procoſ. enim cum in Lucanis ſacrificaret, angues duos ex occulto prolapſi, repentè hoſtiæ, quam immolauerat, adeſo iocinore, in eaſdem latebras ſe retulerunt. Ob id deinde factum, inſtaurato ſacrificio, idem prodigij euenit. Tertia quoque cæſa victima, diligentiuſque aſſeruatis extis, neque allapſus ſerpentum arceri, neque fuga impediri potuit. Quod quamuis aruſpices ad ſalutem Imperatoris pertinere dixiſſent; Gracchus tamen non cauit, ne perfidi hoſpitis ſuis Flauij inſidijs, in eum locum deductus, in quo Pœnorum dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

De M. Claudio Marcello Coſ V.

9 Et conſulatus collegium, & erroris ſocietas, & par genus mortis à Ti. Graccho, ad Marcello memoriam me trahit. Is captarum Syracuſarum, & Annibalis ante Nolana mœnia à ſe primum fugere coacti, gloria inflammatus, cum ſummo ſtudio niteretur vt Pœnorum exercitum aut in Italia proſterneret, aut Italia pelleret; ſolemnique ſacrificio volun-

luntates deorum exploraret;quæ prima hoſtia ante focolum decidit, eius iecur ſine capite inuentum eſt:proxima caput iocinoris duplex habuit. Quibus inſpectis aruſpex triſti vultu, non placere ſibi exta, quia prima tam triſtia, ſecunda nimis læta apparuiſſent,reſpondit. Ita monitus M. Marcellus ne quid temerè conaretur;inſequenti nocte ſpeculandi gratia cum paucis egredi auſus, à multitudine hoſtium in Brutijs circumuentus, æque magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, interitu ſuo attulit.

De Cn. Octauio Coſ.

10 Iam & Octauius conſul durum omen quemadmodum timuit, ita vitare non potuit: Ex ſimulacro enim Apollinis per ſe abrupto capite, & ita infixo humi vt euelli nequiret, armis à collega ſuo Cinna diffidens, præſumpſit animo ea re ſignificari exitum ſuum, in quod metus augurij, triſti fine vitæ incidit; ac tum demum immobilem Dei caput terra refigi potuit.

De M. Licinio Craſſo Procoſ.

11 Non ſinit nos M. Craſſus inter grauiſſimas noſtri imperij iacturas numerandus,hoc loco de ſe ſilentium agere:plurimis & euidentiſſimis ante tantam ruinam monſtrorum pulſatus ictibus.

Ducturus erat à Carris aduerſus Parthos exercitum, ei pullum traditum eſt paludamentum; cum in prœlium exeuntibus album, aut purpureum dari ſoleret: Mœſti & taciti milites ad principia conuenerunt,qui vetere inſtituto cum clamore alacri accurrere debebant: Aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit: altera ægerrimè extracta in contrariam

ac ferebatur, partem ſeipſa conuertit. Magna hæc prodigia: ſed & illæ clades aliquanto maiores: tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa ſigna hoſtilibus intercepta manibus, tantum Romanæ militiæ decus Barbarorum obtritum equitatu, optimæ indolis filij cruore paterni reſperſi oculi, corpuſque imperatoris inter promiſcuas cadauerum ſtrues, auium ferarumque laniatibus obiectum: Vellem equidem placidius, ſed quod relatu verum eſt. Sic dij ſpreti excandeſcunt: Sic humana conſilia caſtigantur, vbi ſe cœleſtibus præferunt.

De Cn. Pompeio Magno Procoſ.

12 Cn. etiam Pompeium Iupiter omnipotens abunde monuerat, ne cum C. Cæſare vltimam belli fortunam experiri contenderet. Egreſſo à Dyrrachio aduerſa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apum ſigna obſcurando, ſubita triſtitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipſis altaribus hoſtiarũ fuga; ſed inuictæ leges neceſſitatis, pectus alioqui ad amentia remotum, prodigia iſta iuſta æſtimatione perpendere paſſæ non ſunt. Itaque dum ille eleuat auctoritatem ampliſſimam, & opes priuato faſtigio excelſiores, omniaque ornamenta, quæ ab ineunte adoleſcentia ad inuidiam vſque contraxerat, ſpatio vnus diei confregit. Quo conſtat in delubris deûm, ſua ſponte ſigna conuerſa: militarem clamorem, ſtrepitumque armorum, adeo magnum Antiochiæ, & Ptolemaide auditum, vt in muros concurreretur: ſonum tympanorum Pergami abditis delubris editum: palmam viridem Trallibus in æde Victoriæ, ſub Cæſaris ſtatua inter coagmen-

menta lapidum iuſtæ magnitudinis enatam: Quibus apparet cœleſtium numen,& Cæſaris gloriæ fauiſſe, & Pompeij errorem inhibere voluiſſe.

De C. Iulio Caſare Dict.

13 Tuas aras, tuaque ſanctiſſima templa, Diue Iuli, veneratus oro, vt propitio ac fauenti numine tantorum caſus virorum ſub tui exempli præſidio ac tutela deliteſcere patiaris. Te enim accepimus eo die, quo purpurea veſte velatus aurea in ſella conſediſti, ne maximo ſtudio ſenatus exquiſitum, & delatum honorem ſpreuiſſe videreris: prius quàm exoptatum ciuium oculis conſpectum tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras tranſiturus, vacaſſe: mactatoque optimo boue cor in extis non reperiſſe: ac reſponſum tibi à Spurina aruſpice, pertinere id ſignum ad vitam & conſilium tuum, quod vtraque hæc corde continerentur. Erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominum numero ſubtrahere volunt, deorum concilio adiicerunt.

EXTERNA.

De Xerxe Perſarum Rege.

1 Clauditur hoc exemplo talium oſtentorum domeſtica relatio, ne ſi vlterius Romana apprehendero, è cœleſti templo ad priuatas domos, non conſentaneos vſus tranſtuliſſe videar. Attingam igitur externa: quæ Latinis inſerta literis, vt auctoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre poſſunt. In exercitu Xerxis, quem aduerſus Græciam contraxerat, equæ partu leporem editum conſtat, eodem montem Athon vix tandem tranſgreſſo. Quo genere monſtri tanti apparatus

ſignificatus eſt euentus. Nam qui mare claſſibus; terram pedeſtri operauerat exercitu, vt fugax animal, pauido regreſſu regnum ſuum repetere eſt coactus. Prius quam Athenas deleret, Lacedæmonijs inuadedæ conſilium agitanti, admirabile inter cœnam prodigium incidit. Infuſum namque patere eius vinum, in ſanguinem nec ſemel, ſed iterum & tertio conuerſum eſt Qua de re conſulti Magi, monuerunt vt ab incepto abſtineret: & ſi quod veſtigium in vecordi pectore ſenſus fuiſſet, cauere potuiſſet, ante de Leonida, & Spartanis abundè monitus.

De Infante Mida, Phrygum Rege.

2 Midæ verò cuius imperio Phrygia fuit ſubiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici congeſſerunt. Parentibus deinde eius, quorſum prodigium tenderet, explorantibus, augures reſponderunt, Omnium illum mortalium futurum ditiſſimum. Nec vana prædictio extitit: nam Midas cunctorum penè regum opes abundantia pecuniæ anteceſſit: infantiæque incunabula vtili deorum munere donata, onuſtis auro atque argento gazis penſauit.

De Platone Phil. Infante.

3 Formicis Midæ, iure meritoque apes Platonis prætulerim: illæ enim caducæ ac fragilis, hæ ſolidæ, & æternæ felicitatis indices extiterunt, dormientis in cuius paruuli labellis mel inſerendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes ſingularem eloquij ſuauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem apes non montem Hymettum thymi flore redolentem, ſed Muſarum Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes, dearum

in-

inſtinctu depaſtæ, maximo ingenio dulciſſima alimenta ſummæ eloquentiæ inſtillaſſe videntur.

CAP. VII.
DE SOMNIIS.

SEd quoniam diuitias Midæ, deſertumque Platonis ſomnum attigi, referam quam certis imaginibus multorum quies adumbrata ſit.

De Artorio Medico, & Augusto.

1 Quem locum vnde potius ordiar, quàm à Diui Auguſti ſacratiſſima memoria? Eius medico Artorio ſomnum capienti nocte, quā dies inſecutus eſt quo in campis Philippicis Romani inter ſe exercitus concurrere, Mineruæ ſpecies oborta præcepit vt illū graui morbo implicitum moneret, ne propter aduerſam valetudinem proximo prœlio non intereſſet. Quod cùm Cæſar audiſſet, lectica ſe in aciem deferri iuſſit: vbi dum ſupra vires corporis pro adipiſcenda victoria excubat, caſtra eius à Bruto capta ſunt. Quid ergo aliud putamus, quam diuino munere effectum, ne deſtinatum iam immortalitati caput, indignam cœleſti ſpiritu fortuna violentiam ſentiret?

De Calpurnia, & Caſare.

2 Auguſtum verò præter naturalem animi in omnibus rebus ſubtiliter perſpiciendis vigorem, etiam recens & domeſticum exemplum, vt Artorij ſomnio obtemperaret, admonuit. Audiuerat enim Diui Iulij patris ſui vxorem Calpurniam nocte, quam is in terris vltimam egit, in quiete vidiſſe multis eum confectum vulneribus in ſuo ſinu iacentem, ſomnijq; atrocitate vehementer exterritam, rogare non deſtitiſſe vt proxima die à Curia

ſe abſtineret. At illum, ne muliebri ſomnio motus id feciſſe exiſtimaretur, ſenatum, in quo ei parricidarum manus allatæ ſunt, adire contendiſſe. Non eſt operæ inter patrem & filium vllius rei comparationem fieri, præſertim diuinitatis faſtigio coniunctos: ſed iam alter operibus ſuis aditum ſibi ad cœlum inſtruxerat; alteri vero longus adhuc terreſtrium virtutum orbis reſtabat. Quapropter ab hoc tantummodo impendentem mutationem ſtatus cognoſci, ab illo etiam deferri dii immortales voluerunt, vt alii d cœlo decus daretur, aliud promitteretur.

De P. Decio, & T. Manlio Coſ.

3. Illud etiam ſomnium magnæ & admirationis, & clari fuit exitus: quod eadem nocte duo conſules P. Decius Mus, & T. Manlius Torquatus Latino bello & graui & periculoſo, non procul à Veſuui montis radicibus poſitis caſtris viderunt. Vtrique enim quidam per quietis ſpeciem prædixit, ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum, Diis Manibus, Matrique terræ deberi. Vtrius autem dux copias hoſtium aggrederetur, ſuperque eas ſeſe ipſum deuouiſſet, victoriam habiturum: Id luce proxima conſulibus ſacrificio vel expiaturis, ſi poſſet auerti: vel ſi certũ deorum etiã monitu viſum foret, executuris hoſtiarum exta ſomnio congruerunt. Conuenitque inter eos, cuius cornu prius laborare cœpiſſet, vt is patriæ fata capite ſuo lueret: quæ neutro formidante, Decium depopoſcerunt.

De Ti. Antinio quodam.

4. Sequitur æquè ad publicam religionem pertinens ſomnium. Cum plebeis ludis quidam paterfamilias per circum Flaminium, prius

prius, quam pompa induceretur, ſeruum ſuum verberibus multarum, ſub furca ad ſupplicium egiſſet. T. Atinio homini ex plebe Iupiter in quiete præcepit, vt conſulibus diceret, ſibi præſultorem ludis Circenſibus proximis non placuiſſe: quæ res niſi attenta ludorum inſtauratione expiata eſſet, ſecuturum nõ mediocre vrbis periculum. Ille veritus ne cum aliquo incommodo ſuo religione ſummum implicaret imperium, ſilentium egit. Eueſtigioque filius eius ſubita vi morbi correptus interijt. Ipſe etiam per quiete ab eodem deo interrogatus, an ſatis magnam pœnam neglecti imperij ſui pependiſſet, in propoſito perſeuerans, debilitate corporis ſolutus eſt: ac tum demum ex conſilio amicorum, lectica ad tribunal conſulum, & inde ad Senatum perlatus, ordine totius caſus ſui expoſito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorum firmitate, pedibus domum redijt.

De M. Cicerone exule.

5. Ac ne illud quidem inuoluendum ſilentio: Inimicorum conſpiratione Vrbe pulſus M. Cicero, cum in villa quadam campi Atinatis diuerſaretur, animo in ſomnum profuſo, per loca deſerta, & in vias regiones vaganti, ſibi C. Marium conſulatus ornatum inſignibus putauit obuium factum: & interrogantem eum, quid ita tam triſti vultu, incerto itinere ferretur: audito deinde caſu, quo conflictabatur, comprehendiſſe dexteram ſuam, ac ſe proximo lictori in monimentum ipſius deducendum tradidiſſe, quod diceret ibi eſſe ei lætiorem ſtatus ſpem repoſitam: nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana S. C. de reditu eius eſt factum.

De C. Sempronio Graccho.

6 C. Autem Graccho imminentis caſus atrocitas palàm atque apertè per quietem denunciata eſt: ſomno enim preſſus, Ti. Gracchi fratris effigiem vidit, dicentis ſibi; Nulla ratione eum vitare poſſe, vt eo fato non periret, quo ipſe propulſus è Capitolio occidiſſet. Id ex Graccho, prius quam tribunatum, in quo fraternum exitum habuit, iniret, multi audiuerunt. Cœlius etiam certus Romanæ hiſtoriæ auctor, ſermonem de ea re ad ſuas aures illo adhuc viuo perueniſſe ſcribit.

De Caſſio Parmenſi.

7 Vincit huiuſce ſomnij dirum aſpectum, quod ſequitur. Apud Actium M. Antonij fractis opibus Caſſius Parmenſis, qui partes eius ſecutus fuerat Athenas confugit: vbi concubia nocte, cùm ſolitudinibus & curis, mente ſopita in lectulo iaceret, exiſtimauit ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualidum barba, & capillo demiſſo interrogatumq; quiſnam eſſet, reſpõdiſſe *κακοδαίμονα*. Perterritus deinde tam tetro viſu, & nomine horrendo, ſeruos inclamauit. Sciſcitatuſque eſt ſi quidem talis habitus aut intrantem cubiculum aut exeuntem vidiſſent. Quibus affirmantibus, neminem illuc acceſſiſſe, iterum quieti, & ſomno ſe dedit: atque eadem animo eius obuerſata eſt ſpecies. Itaque fugato ſomno, lumen introferri iuſſit pueroſque à ſe diſcedere vetuit. Inter hanc noctem & ſupplicium capitis, quo enim Cæſar affecit paululum admodum temporis interceſſit.

De Aterio Rufo, eq. Rom.

8 Propioribus tamen (vt ita dicam) lineis Aterij Rufi equitis Romani ſomnium certò euen-

euentu admonitum eſt: qui cùm gladiatorium munus Syracuſis ederetur, inter quietam retiarij ſe manu confodi vidit: idque poſtero die in ſpectaculo conſeſſoribus narrauit. Incidit deinde proximo ab equite loco, retiarius cum mirmillone introduceretur: cuius cùm faciem vidiſſet, idem dixit, ab illo ſe retiario trucidari putaſſe; protinuſque inde diſcedere voluit. Illi ſermone ſuo metu eius diſcuſſo, cauſam exitij miſero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulſo mirmillone & abiecto, dum iacentem ferire conatur, traiectum gladio Aterium interemit.

EXTERNA.

De Annibale Pœno.

1 Annibalis quoque vt deteſtandum Romano ſanguini, ita certæ prædictionis ſomnium, cuius non vigiliæ tantùm: ſed etiam ipſa quies hoſtilis imperio noſtro fuit. Hauſit enim propoſito & votis ſuis conuenientem imaginem, exiſtimauitque miſſum ſibi ab Ioue mortali ſpecie excelſiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem: cuius monitu primo veſtigia nullam in partem motis ſecutus oculis, mox humani ingenij prona voluntate vetita ſcrutandi ponè reſpiciens, animaduertit immenſæ magnitudinis ſerpentem, concitato impetu, omne quicquid obuium fuerat, proterentem: poſtque eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucemque caliginoſis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quidnam eſſet monſtri, ecquid portenderet, interrogauit. Hic dux: Italiæ vides, inquit, vaſtitatem: proinde ſile, & cætera tacitis permitte fatis.

De Alexandro M. Rege.

2 Quàm benè Macedoniæ Rex Alexander

per quietem viſa imagine præmonitus erat vt vitæ ſuæ cuſtos eſſet diligentior, ſi cum cauendi etiam periculi conſilio fortuna inſtruere voluiſſet! Namque Caſſandri peſtiferam ſibi dexteram ſomnio prius cognouit, quàm exitu ſenſit: exiſtimauit enim ab illo ſe interfici, cùm eum nunquam vidiſſet. Interpoſito deinde tempore, poſtquam in conſpectum veniſſet, nocturni metus patefacta imagine, vt Antipatri filium eſſe cognouit, adiecto verſu Græco qui fidem ſomniorum eleuat, præparati iam aduerſus caput ſuum veneficij, quo occidiſſe Caſſandri manu creditur, ſuſpicionem animo repulit.

De Simonide Poeta.

3. Longè indulgentiùs dij in Poeta Simonide cuius ſalutarem inter quietem admonitionem conſilij firmitate roborauerunt. Is enim cùm ad littus nauem appuliſſet, inhumatumque corpus iacens ſepolturæ mandaſſet, admonitus ab eo ne proximo die nauigaret, in terra remanſit: Qui inde ſoluerant, fluctibus & procellis in conſpectu eius obruti ſunt. Ipſe lætatus eſt, quod vitam ſuam ſomnio, quam naui credere maluiſſet. Memor autem beneficij, elegantiſſimo eam carmine æternitati conſecrauit, melius illi & diuturnius in animis hominum ſepulchrum conſtituens, quàm in deſertis arenis ſtruxerat.

De Crœſo Lydorum Rege.

4. Efficax & illa quietis imago, quæ Crœſi regis animum maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filijs, & ingenti agilitate, & corporis dotibus præſtantiorem, imperijque ſucceſſioni deſtinatum Atym, exiſtimauit ferro ſibi ereptum.

Ita-

Itaque quicquid ad euitandam denunciatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura ceſſauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti, domi retentus eſt. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoque amoueri iuſſit. Gladio cinctus comitibus vtebatur: vetiti ſunt propius accedere: neceſſitas tamen aditum luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper: Olympi montis culta, & crebra cum agreſtium ſtrage vaſtaret, inuſitatoque malo regium imploratum eſſet auxilium: filius à patre extorſit, vt ad eum opprimendum mitteretur: eo quidem facilius, quod non dentis, ſed ferri ſæuitia in metu reponebatur. Verum dum acri ſtudio interficiẽdi ſuem omnes ſunt intenti, pertinax caſus imminentis violentiæ, lanceam petendæ feræ gratia miſſam, in eum detorſit: & quidem eam potiſſimum dexteram nefariæ cædis crimine voluit aſpergi, cui tutela filii à patre mandata erat; Quam quidem Cræſus imprudentis homicidii ſanguine violatam, hoſpitales veritus deos, ſupplicem ſacrificio expiauit.

De Cyro Perſarum Rege.

5. Nec Cyrus quidem ſuperior in victæ fatorum neceſſitati paruulum argumentum eſt; cuius ortus ad imperium totius Aſiæ ſpectantis maternus auus Aſtyages, duos prænuntios ſomnii fruſtra diſcutere tentauit: Mandanem filiam ſuam (quod in quiete viderat vrina eius omnes Aſiaticas gentes inundaſſe) non Medorum excellentiſſimo (ne in eius familiam regni decus transferretur) ſed Perſarum modicæ fortunæ viro collocauit. Natumque Cyrum exponi iuſſit, quia ſimiliter quietis

tem-

temporibus exiſtimauerat genitali parte Mandanes enatam vitem eo vſque creuiſſe, donec cunctas dominationis ſuæ partes inumbraret. Sed fruſtratus eſt ſeipſe, nepotis fœlicitatem, cæleſtium iudicio deſtinatam, humanis conſilijs impedire conando.

De Hymera muliere & Dionyſio.

6 Intra priuatum autem habitum Dionyſio Syracuſano adhuc ſe continente, Hymera, quædam non obſcuri generis fœmina, inter quietem opinione ſua cœlum conſcendit, atque ibidem deorum omnium luſtratis ſedibus animaduertit præualentem virum flaui coloris, lentiginoſi oris, ferreis catenis vinctum, Iouis ſolio, pedibuſque ſubiectum: interrogatoque iuuene, quo conſiderandi celi duce fuerat vſa, quiſnam eſſet? audijt illum Siciliæ atque Italiæ dirum eſſe fatum, ſolutumque vinculis, multis vrbibus exitio futurum: quod ſomnium poſtero die ſermone vulgauit. Poſtquam deinde Dionyſium inimica Syracuſarum libertati capitibuſque inſontium infeſta fortuna cæleſti cuſtodia liberatum, velut fulmen aliquod otio ac tranquillitati iniecit, Himeræ ♦ mœnia inter effuſam ad officium, & ad ſpectaculum eius turbam intrantem vt aſpexit hunc eſſe, quem in quiete viderat, vociferata eſt. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.

De Matre Dionyſij Tyranni.

7 Tutius ſomnium matris eiuſdem Dionyſij: quæ cum eum conceptum vtero haberet, parere viſa eſt Satyriſcum: conſultoque prodigiorum interprete, clariſſimum ac potentiſſimum Graij ſanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.

De

De Amilcare Pœno.

8 At Carthaginenſium dux Amilcar, cum obſideret Syracuſas, inter ſomnium audiſſe vocem credidit nunciantem futurum vt proximo die in ea vrbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus promiſſa victoria, exercitum pugnæ comparabat: in quo inter Siculos & Pœnos orta diſſenſione, caſtris eius Syracuſani ſubita irruptione oppreſſis, ipſum intra mœnia ſua vinctum pertraxerunt. Itaque magis ſpe quàm ſomnio deceptus, cœnauit Syracuſis captiuus nõ vt animo præſùpſerat victor.

De Alcibiade Athenienſe.

9 Alcibiades quoq; miſerabilem exitum ſuum haud fallaci nocturna imagine ſpeculatus eſt: Quo enim pallio amicæ ſuæ dormiens opertum ſe viderat, eo interfectus, & inſepultus iacens, contectus eſt.

De Arcade quodam.

10 Proximum ſomnium: etſi paullò eſt longius propter nimiam tamen euidentiam ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades iter vnà facientes, Magaram venerunt: quorum alter ad hoſpitem ſe contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is; autem qui in hoſpitio erat, vidit in ſomnijs comitem ſuum orantem, vt ſibi cauponis inſidijs circumuento ſubueniret; poſſe enim celeri eius accurſu ſe imminenti periculo ſubtrahi. Quo viſo excitatus, proſiluit, tabernamque in qua is diuerſabatur, petere conatus eſt. Peſtifero deinde fato humaniſſimum propoſitum tanquam ſuperuacuum damnauit, idque viſum pro nihilo ducens, lectum ac ſomnum petijt. Tunc idem ei ſaucius obiatus obſecrauit, vt qui auxilium vitæ ſuæ ferre

neglexiſſet, neci ſaltem vltionem non negaret. Corpus enim ſuum à caupone trucidatum, tum maximè plauſtro ad portam, ferri ſtercore coopertum. Tam conſtantibus familiaris precibus compulſus, protinus ad portam cucurrit, & plauſtrum, quod in quiete demonſtratum erat, comprehendit, cauponemque ad capitale ſupplicium perduxit.

CAP. VIII.

DE MIRACVLIS.

MVlta etiam interdiu, & vigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum ſomnijque nube inuoluta; quæ quia vnde manauerint, aut qua ratione conſtiterint, dignoſcere arduum eſt, merito miracula vocantur.

De Caſtoribus viſis bello Lat. & Perſico.

1. Quorum è magno aceruo in primis illud occurrit. Cùm apud lacum Regillum A. Poſthumius dictator, & Tuſculanorum dux Manilius Octauus magnis viribus inter ſe cōcurrerent, ac neutra acies aliquādiu pedem referret, Caſtor ac Pollux Romanarum partium propugnatores viſi, hoſtiles copias penitùs fuderunt.

De P. Vatinio.

2 Item bello Macedonico P. Vatinius, Reatinæ præfecturæ vir, noctu Vrbem petens, exiſtimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis inſidentes, obuios ſibi factos nunciare, die qui preterierat, Perſen regem à Paulio captum. Quod cùm ſenatui indicaſſet, tanquā maieſtatis eius, & āplitudinis, vano ſermone contemptor, in carcerem coniectus eſt. Poſtquam Paulli literis illo die Perſen captum apparuit, & cuſtodia liberatus, & inſuper agro, & vacatione donatus eſt. Caſtorem verò, & Pollucem etiam illo tempore pro imperio populi Romani

ni excubiſſe cognitum eſt, quo ad lacum Iuturnæ, ſuum equorumque ſudorem abluere viſi ſunt; iunctaque fonti ædes eorum, nullius hominum manu reſerata patuit.

De Æſculapio Serpentis ſpecie apparente.

3 Sed vt cæterorum quoque deorum propenſum huic Vrbi numen exequamur: triennio continuo vexata peſtilentia ciuitas nostra, cùm finem tanti, & tam diuturni mali, neque diuina miſericordia, nec humano auxilio imponi videret: cura ſacerdotum, inſpectis Sibyllinis libris animaduertit, non aliter priſtinam recuperari ſalubritatem poſſe, quàm ſi ab Epidauro Æſculapius eſſet accerſitus. Itaque eo legatis miſſis, vnicam fatalis remedii opem auctoritate ſua (quæ iam in terris erat ampliſſima) impetraturam ſe credidit. Neque eam opinio decepit: pari namque ſtudio petitum, ac promiſſum eſt præſidium: e veſtigioque Epidaurii, Romanorum legatos in templum Æſculapii (quod ab eorum vrbe quinque millibus paſſuum diſtat) perductos, vt quicquid inde ſalubre patriæ laturos ſe exiſtimaſſent, pro ſuo iure ſumerent, benigniſſimè inuitauerunt: Quorum tam promptam indulgentiam, numen ipſius dei ſubſecutum, verba mortalium, cœleſti obſequio comprobauit. Siquidem is anguis, quem Epidaurii raro, ſed nunquam ſine magno ipſorum bono viſum, in modum Æſculapii venerati fuerunt, per vrbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduoque inter religioſam omnium admirationem conſpectus, haud dubiam præ ſe appetitæ clarioris ſedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit: Pauen-

rimisque inuſitato ſpectaculo nautis, eo conſcendit vbi Q. Ogulnii legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem, per ſummam quietem eſt conuolutus. Tum legati, perinde atque exoptatæ rei compotes, expleta gratiarum actione, cultuque anguis à peritis accepto, læti inde ſoluerunt: ac proſperam emenſi nauigationem poſtquam Antium appulerunt, anguis, qui vbique in nauigio remanſaret, prolapſus in veſtibulo ædis Æſculapij, myrto frequentibus ramis diffuſæ, ſupereminentem excelſæ altitudinis palmam circumdedit: perque tres dies poſitis, quibus veſci ſolebat, non ſine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet, Antienſis templi hoſpitio vſus, vrbi ſe noſtræ ad vehendum reſtituit, atque in ripam Tiberis egreſſis legatis, in inſulam, vbi templum dicatum eſt, tranſnauit; aduentuque ſuo tempeſtatem, cui remedio quæſitus erat, diſpulit.

De Iunonis Moneta verbis auditis.

4 Nec minus voluntarius Iunonis in vrbem noſtrã tranſitus. Captis à Furio Camillo Veijs, milites iuſſu Imperatoris ſimulacrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat, in Vrbem tranſlaturi, ſede ſua mouere conabantur, Quorum ab vno per iocum interrogata Dea, an Romam migrare vellet, Velle ſe reſpondit. Hac voce audita, luſus in admirationem verſus eſt. Iamque non ſimulacrum, ſed ipſam cœlo Iunonem, petitam, portare ſe credentes, læti in ea parte montis Auentini, in qua nunc templum eius cernimus, collocauerunt.

De Fortuna mu iebris verbis auditis.

5 Fortunæ etiam Muliebris ſimulacrum, quod

quod eſt via Latina ad quartum milliarium, eo tempore cum æde ſua conſecratum, quo Coriolanum ab excidio Vrbis maternæ preces repulerunt, non ſemel, ſed bis locutum conſtitit, his penè verbis: Ritè me matronæ vidiſtis, ritèque dedicaſtis.

De Syluani verbis auditis bello Veienti.

6 Valerio autem Poplicola Coſ. qui poſt exactos reges bellum cum Veientibus & Hetruſcis geſſit, illis Tarquinio priſtinum imperium reſtituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus. Hetruſcis, & Tarquinio in cornu dextro prœlio ſuperioribus, tantus error ſubito inceſſit, vt non ſolum victores ipſi profugerent, ſed etiam pauoris ſui conſortes ſecum Veientes traherent. Cui rei pro argumento miraculum adijcitur; Ingens repentè vox è proxima ſylua Arſia, quæ orsę Syluani in hunc penè modum miſſa traditur, Vno plus Hetruſci cadent: Romanus exercitus victor abibit Miram dicti fidem digeſta numero cadauera exhibuere.

De Marte viſo bello Lucano.

7 Quid Martis auxilium, quo victoriam Romanorum adiuuit, nonne memoria celebrandum eſt? Cum Brutij atque Lucani odio incitatiſſimo, maximiſque viribus Thurinæ vrbis peterent excidium, ac præcipuo ſtudio incolumitatẽ eius C. Fabricius Luſcinus Coſ. protegeret; reſque ancipiti euentu, collatis, vnum in locum vtriuſque partis copijs, gereretur: non audentibus Romanis prœlio congredi; eximiæ magnitudinis iuuenis primum eos hortari ad capeſcendam fortitudinem cœpit. Deinde, vbi tardiores animaduertit, arreptis ſcalis per mediam hoſtium aciem ad

con-

contraria caſtra euaſit: & admotis, vallum cõſcendit. Inde voce ingenti calamitans, factum, victoriæ gradum, & noſtros ad aliena caſtra capienda, & Lucanos, Brutioſque ad ſua defendenda, illuc traxit, vbi conferti dubio certamine terebantur. Sed idem impulſu armorum ſuorum proſtratos hoſtes, iugulandos, capiendoſque Romanis tradidit: xx. enim millia cæſa, quinque millia cum Statio Statilio duce vtriuſque gentis, & tribus atq; xx. militaribus ſignis capta ſunt. Poſtero die cum Coſ. inter honorandos, quorum ſtrenua opera fuerat vſus, vallarem coronam ei ſe ſeruare dixiſſet, à quo caſtra erant oppreſſa, nec iuuenis qui id præmium peteret, inueniretur; cognitum pariter, atque creditum eſt. Martem patrem tunc populo ſuo adfuiſſe. Inter cætera huiuſce rei manifeſtæ indicia, galea quoque duabus diſtincta pinnis, qua cæleſte caput tectum fuerat, argumentum præbuit. Itaque Fabricij edicto, ſupplicatio Marti eſt habita, & à laureatis militibus magna cum animorum lætitia oblati auxilij teſtimonium ei eſt redditum.

De Dijs Penatibus Albæ Lauinium ſponte ſua regreſſis.

8 Referam nunc quod ſuo ſeculo cognitum manauit ad poſteros. Penates deos Æneã Troia aductos Lauinij collocaſſe: Inde ab Aſcanio filio eius Albam, quam ipſe condiderat, tralatos, priſtinum ſacrarium repetiſſe: & quia id humana manu factum exiſtimari poterat, relatos Albam, voluntatem ſuam altero tranſitu ſignificaſſe. Nec me præterit de motu, & voce deorum immortalium, humanis oculis, auribuſque percepto; quam in ancipiti opinione æſtimatio verſetur. Sed quia non nouã

noua dicuntur, ſed tradita repetuntur, fide auctores vindicent; noſtrum ſit, inclytis litterarum monumentis conſecrata, perinde ac vana non refugiſſe.

De C. Iulio Cæſare poſt mortem viſo.

9 Facta mentione vrbis, è qua primordia ciuitas noſtra traxit, Diuus Iulius fauſta proles eius, ſe nobis offert: quem C. Caſſius (nunquam ſine præfatione publici parricidij nominandus) cum acie Philippenſi ardentiſſimo animo perſtaret, vidit humano habitu auguſtiorem, purpureo paludamento amictum, minaci vultu, & concitato equo in ſe impetum facientem: quo aſpectu perterritus, tergum hoſti dedit, voce illa prius emiſſa, quid enim amplius agas, ſi occidiſſe parum eſt? Non occideras tu quidem Caſſi Cæſarem, neque enim extingui vlla diuinitas poteſt: ſed mortali adhuc corpore vtentem violando, meruiſti vt tam infeſtum haberet Deum.

De Cn. Pomp. M. rogo miraculosè indicato.

10 Iam quod L. Lentulus littus prænauigans in quo Cn. Pompeii Magni, perfidia Ptolomæi regis interempti, corpus conſciſſæ ſcaphæ lignis comburebatur: ignarus caſus eius, cum ipſi fortunæ erubeſcendum rogum vidiſſet, commilitonibus dixit, Quid ſcimus, an hac flamma C. Pompeius cremetur? diuinitus miſſæ vocis miraculum eſt.

De Ap. Claudij Proc. morte oraculo prædicta.

11 Atque hoc quidem hominis tantum: illud autem ore ipſius Appollinis editum, quo Appii interitum veridica Pythicæ vaticinationis fides præcurrit. Is bello ciuili, quo ſe

Cn.

Cn. Pompeius à Cæſaris concordia peſtifero ſibi, nec Reipub. vtili conſilio abruperat, euentum grauiſſimi motus explorare cupiens: viribus imperij (namque Achaiæ præerat) antiſtitem Delphicæ cortinæ, in intimam ſacri ſpecus partem coegit deſcendere: vnde vt certæ conſulentibus ſortes petuntur, ita nimius diuini ſpiritus hauſtus reddentibus peſtifer exſtit. Igitur impulſu concepti numinis inſtincta virgo, horrendo ſono vocis, Appio inter obſcuras verborum ambages fata cecinit. Nihil, inquit, ad te hoc Romane bellum: Eubœa cellam obtinebis. At is ratus conſilijs ſe Apollinis moneri, ne illi diſcrimini intereſſet, in eam regionem receſſit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici ſoli partem, Cariſtumque Chalcidico freto vicinam interiacens, Cellæ Eubœæ nomen obtinet, vbi ante Pharſalicum certamen morbo conſumptus, prædictum à deo locum ſepulturæ poſſedit. Poſſunt & illa miraculorum loco poni: Quod deuſto ſacrario Saliorum, nihil in eo præter lituum Romuli integrum repertum eſt. Quod Ser. Tullij ſtatua, cum ædes fortunæ conflagraſſet, inuiolata permanſit. Quod Q. Claudiæ ſtatua in veſtibulo templi Matris deum poſita, bis ea æde incendio conſumpta, prius P. Naſica Scipione, & L. Beſtia: Item M. Seruilio, & L. Lamia eos in ſua baſis flammis intacta ſtetit.

De elatis ad Sepulturam reuiuiſcentibus.

12 Aliquid admirationis ciuitate noſtræ Acilij etiam Auiolæ rogus attulit, qui & à medicis, & à domeſticis mortuus creditus, cum aliquandiu humi iacuiſſet elatus, poſtquã ignis corpus eius corripuit, viuere ſe procla-

clamauit, auxiliumque pædagogi ſui (nam is ſolus ibi remanſerat) inuocauit. Sed iam flammis, circundatus, fato ſubtrahi non potuit. L. quoque Lamiæ prætorio viro æquè vocem fuiſſe, ſuper rogum conſtitit.

EXTERNA.

De Ere Pamphilio poſt. X. diem reuiueſcente.

1 Quæ minus admirabilia, Eris Pamphilij caſus facit quem Pluto ſcribit inter eos, qui in acie ceciderant, decem diebus iacuiſſe, biduoque poſtquam inde ſublatus eſſet, impoſitum rogo reuixiſſe, ac mira quædam tempore mortis viſa narraſſe.

De Athen: quodam memoriæ literarum priuato.

2 Et quoniam ad externa tranſgreſſi ſumus, quidam Athenis vir eruditiſſimus, cum ictum lapidis capite excepiſſet, cætera omnia tenaciſſima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipue inſeruiebat, oblitus eſt. Dirum malignumque vulnus in animo percuſſi quaſi de induſtria ſcrutatis ſenſibus, in eum potiſſimum, quo maximè lætabatur, acerbitate nocendi erupit; ſingularem doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendo. Cui ſi talibus ſtudijs perfrui fas non erat, vtilius aliquanto fuit, ad illa aditum non impetraſſe; quam iam percepta eorum dulcedine caruiſſe.

De Muliere ſubito caſu obmuteſcente.

3 Mirabilior tamen ſequentis caſus narratio. Nauſimenis enim Athenienſis vxor, cum filij ac filiæ ſuæ ſtupro interueniſſet, inopinati mōſtri percuſſa conſpectu: & in præſens tempus ad indignandum, & in poſterum ad loquen-

quendum obmutuit. Illi nefarium concubitum voluntaria morte penſarunt. Hoc modo fortuna ſæuiens huic vocem, ijs vitam ademit: illi propitia donat.

De Ægle ſamico muto, ſubito vocali facto.

4 Ægles Samius athleta mutus, cum ei victoriæ quam adeptus erat, titulus & prœmium eriperetur, indignatione accenſus, vocalis euaſit.

De Gorgia Epirota matre mortua nato.

5 Gorgiæ quoque Epirotæ fortis viri clara fuit origo, qui in funere matris vtero elapſus, inopinato vagitu ſuo lectum ferentes conſiſtere coegit, nouumque ſpectaculum patriæ præbuit, ex ipſo genetricis rogo lucem, & cunas aſſecutus: eodem enim momento temporis, altera iam facto functa pauit, alter ante elatus, quam natus eſt.

De Iaſone Thereo vomica liberato.

6 Diuinæ fortunæ vulnus Phæreo Iaſoni quidam ex tij eius cupidus intulit. Nam cum inter inſidias gladio eum percuſſiſſet, vomicam, quæ à nullo medicorum ſanari potuerat, ita rupit, vt hominem peſtifero malo liberaret.

De Simonide Poeta ruinæ domus exempto.

7 Æquè dijs immortalibus acceptus Simonides, cuius ſalus ab imminenti exitio defenſa, ruinæ quoque ſubtracta eſt. Cœnanti enim apud Scopam, in Cranone (quod eſt in Theſſalia oppidum) nunciatum eſt duos iuuenes ad ianuam veniſſe, magnopere rogantes vt ad eos continuò prodiret: ad quos egreſſus, neminem reperit ibi. Cæterùm eo momento temporis triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapſum, & ipſum & omnes conuiuas oppreſſit. Quid hac felicitate locuple-

cupletius, quam nec mare, nec terra ſæuiens, extinguere valuit?

De Daphida Sophiſtæ morte, oraculo prædicta.

8 Non inuitus huic ſubnecto Daphidam; ne quis ignoret quantum interfuerit ceciniſſe deorum laudes, & numen obtrectaſſe. Hic cùm eius ſtudij eſſet, cuius profeſſores Sophiſtæ vocantur: ineptæ & mordacis opinationis Apollinem Delphis irridendi cauſa conſuluit, An equum inuenire poſſet, cùm omninò nullum habuiſſet. Cuius ex oraculo reddita vox eſt, inuenturum equum, ſed vt eo perturbatus, periret. Inde cùm iocabundus, quaſi deluſa ſacrarum ſortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum, ſæpe numero à ſe contumelioſis dictis abſentem laceſſitum: eiuſque iuſſu, ſaxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus ad deos vſque cauillandos dementis animi iuſta ſupplicia pependit.

De morte Phil. Maced. Regi prænuntiata.

9 Eodem oraculo Macedonum rex Philippus admonitus, vt à quadrigæ violentia ſalutem ſuam cuſtodiret, toto regno diſiungi currus iuſſit, eumque locum, qui in Bœotia Quadriga vocatur, ſemper vitauit: Nec tamen denuntiatum periculi genus effugit: nam Pauſanias in capulo gladij quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam.

De Alex. M. morte miraculosè præcognita.

10 Quæ tam pertinax neceſſitas in patre; & filio Alexandro conſimilis apparuit. Siquidem Calanus Indus ſua ſponte ſe ardenti rogo ſuperiacturus, interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet, Breuiter,

ter, inquit, videbo. Nec id ſine cauſa, quia voluntarium eius è vita exceſſum rapida mors Alexandri ſubſecuta eſt.

De Remigis cuiuſdam raro caſu.

11 Regios interitus magnitudine miraculi Remigis caſus æquat: quem in hexere Tyriorum ſentinam haurientem, cum è naui fluctus abieciſſet; altero latere repercuſſum, fluctus contrarius in nauem retulit. Itaque miſeri ſimul ac felicis comploratione permiſta fuit gratulatio.

De Pruſiæ Regis filij, admirandis dentibus.

12 Quid illa nonne ludibria naturæ in corporibus humanis fuiſſe credenda ſunt? tolerabilia quidem quia ſæuitia caruerunt: cæterùm & ipſa miraculis annumeranda. Nam & Pruſiæ regis Bithyniæ filius eodem nomine quo pater, pro ſuperiori ordine dentium vnum os æqualiter extentum habuit, nec ad ſpeciem deforme, neque ad vſum vlla ex parte incommodum.

De dupl. ordine dentium. Dripetenes, filia Mitridatis.

13 Mithridatis verò regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentium deformis admodum, comes fugæ patris, à Pompeio deuicti fuit.

De raro, & acutiſſimo viſu ſtratonis Lyncei.

14 Ne illius qui dum paruæ admirationis oculi, quem conſtat tam certa acie luminum vſum eſſe vt à Lilybæo, portu Carthaginenſium, egredientes claſſes intueretur.

De Ariſtomenis Meſſenij corde piloſo.

15 Oculis eius admirabilius Ariſtomenis Meſſenij cor: quod Athenienſes ob eximiam cal-

calliditatem exactum, pilis refertum inuenerunt: cum eum aliquoties captum, & aſtutia elapſum, cepiſſent.

De Antipatri Poetæ anniuerſaria febri.

16 At poeta Antipater Sidonius, omnibus annis, vno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cumque ad vltimam ætatem perueniſſet, natali ſuo certo illo circuitu morbi conſumptus eſt.

De Polyſtrati & Hippoclid. ſimillima vita.

17 Hoc loco aptè referantur Polyſtratus, & Hippoclides philoſophi, eodem die nati, eiuſdem præceptoris Epicuri ſectam ſecuti, patrimonij etiam poſſidendi adeundæq; ſcolæ communione coniuncti eodemque momento temporis vltima ſenectute extincti. Tã æqualem fortunæ pariter, atque amicitiæ ſocietatem, quis non ipſius cœleſtis Concordiæ ſinu genitam, nutritam, atque finitam putet?

De miraculis quibuſdam naturæ.

18 Quapropter hoc potiſſimum fuerit, aut in liberis potentiſſimorum regum, aut in rege clariſſimo, aut in vate ingenij florentis, aut in viris erudititiſſimis, aut in homine fortis ignotæ ne ipſa quidem, omnis bonæ malæque materiæ fœcunda artifex Natura rationem rerum reddiderit. Non magis quam quid ita ſylueſtres capreas: Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas ſagittis confixas ad ſalutare auxilium herbæ dictamni, tantum non ſuis manibus deducit: efficitque vt concepta ea, continuo & tela & vim veneni vulneribus reſpuãt. Aut in Cephalenia inſula, cum omnia vbique pecora hauſtu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes, ſitim ſuam ſedare in-

ſtituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes ventos immobili cinere donauerit potiſſimum. Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem vini, qua homines inebrientur, poſſidere voluerit. Non admiratione iſta, ſed memoria proſequi debemus: cum ſciamus rectè ab ea plurimum ſcientiæ vindicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor conſiſtit.

De Serpente ad Bagradam.

19 Quæ quia ſupra vſitatam rationem excedentia attigimus, ſerpentis quoque à Tit. Liuio curioſè pariter, ac facundè relata fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen, tantæ magnitudinis anguem fuiſſe, vt Atilij Reguli exercitum vſu amnis prohiberet: multiſque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus eliſis, cum telorum iactu perforari nequiret, ad vltimum baliſtarum tormentis vndique petitam, ſilicum crebris & ponderoſis verberibus procubuiſſe, omnibuſque, & cohortibus, & legionibus ipſa Carthagine viſam terribiliorem. Atque etiam cruore ſuo gurgitibus imbutis, corporiſque iacentis peſtifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde ſummo viſſe caſtra. Dicit belluæ etiam corium CXX. pedes longum, in Vrbem miſſum.

VA:

VALERII MAXIMI
LIBER SECVNDVS:

DE MATRIMONIORVM RITV, & neceſſitudinum officijs.

CAP. I.

DIues & præpotens Naturæ regnum ſcrutatus, inijciam ſtylum tam noſtræ Vrbis, quàm cæterarum gentium priſcis ac memorabilibus inſtitutis. Operæ eſt enim cognoſci huiuſce vitæ, quam ſub optimo Principe felicem agimus, quænam fuerint elementa, vt eorum quoque reſpectus præſentibus aliquid moribus proſit.

De Nuptiarum auſpicijs.

1 Apud antiquos non ſolùm publicè, ſed etiam priuatim nihil gerebatur, niſi auſpicio prius ſumpto: quo ex more nuptijs etiamnum auſpices interponuntur. Qui quamuis auſpicia petere deſierint, ipſo tamen nomine veteris conſuetudinis veſtigia vſurpant.

De epulis ſeu conuiuijs.

2 Fœminæ cum viris cubantibus ſedentes cœnitabant: quæ conſuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo ipſe in lectulum, Iuno & Minerua in ſellas ad cœnam inuitantur. Quod genus ſeueritatis ætas noſtra diligentius in Capitolio, quàm in ſuis domibus ſeruat: videlicet quia magis ad rem pertinet, dearum quàm mulierum, diſciplina contineri.

De matrimonia non repetentibus laudatis.

3 Quæ vno contentæ matrimonio fuerant,

corona pudicitiæ honorabantur. Exiſtimabant enim eum præcipuè matronæ ſincera fide incorruptum eſſe animum, qui depoſitæ virginitatis cubile pudicum egredi neſciret multorum matrimoniorum experientiam, quaſi illegitimæ cuiuſdam intemperantiæ ſignum eſſe credentes.

De primo repudio.

4 Repudium inter vxorem, & virum à cõdita Vrbe vſque ad viceſimum, & quingenteſimum annum nullum interceſſit. Primus autem Sp. Caruilius vxorem ſterilitatis cauſa dimiſit. Qui quamquam tolerabili ratione mõtus videbatur, reprehenſione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei proponi debuiſſe arbitrabãtur.

De vſu vini mulieribus interdicto.

5 Sed quò matronale decus, verecundiæ munimento tutius eſſet in ius vocanti matronem corpus eius attingere non permiſerunt, vt inuiolata manus alienæ tactu ſtola relinqueretur. Vini vſus olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur; quia proximus à Libero partem intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſueuit. Cæterùm vt non triſtis earum & horrida pudicitia, ſed honeſto comitatis genere temperata eſſet, indulgentibus maritis & auro abundanti, & multa purpura vſæ ſunt: & quò formam ſuam concinniorem efficerent, ſumma cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc ſubſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: ſed pariter & videre ſanctè, & aſpici mutuo pudore cuſtodiebantur.

Dè

De Coniugali concordia.

6 Quoties vero inter virum & vxorem aliquid iurgij interceſſerat, in ſacellum deæ Viriplacæ, quod eſt in Palatio, veniebant: & ibi inuicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum depoſita concordes reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris fertur aſſecuta: veneranda quidē, & neſcio an præcipuis, ſed exquiſitis ſacrificijs colenda: vt potè quotidianæ ac domeſticæ pacis cuſtos, in pari iugo charitatis ipſa ſui appellatione virorū maieſtati debitum ac fœminis reddens honorem.

De Verecunda conſanguinitate.

7 Huiuſmodi inter coniuges verecundia, quid? inter cæteras neceſſitudines, nōne apparet conſentanea? nam vt in nimio iudicio maximam vim eius ſignificem, aliquādiu nec pater cum filio pubere, nec ſocer cum genero lauabatur. Man feſtum igitur eſt tantum religionis ſanguini & affinitati, quātum ipſis dijs immortalibus tributum: quia inter iſta tam ſancta vincula, non magis, quam in aliquo ſacrato loco nudare ſe, ne fas eſſe credebatur.

De Chariſtia.

8 Conuiuium etiam ſolenne maiores inſtituerunt, idq; Chariſtia appellauerunt, cui præter cognatos, & affines nemo interponebatur: vt ſi qua inter neceſſarios querela eſſet orta, apud ſacra menſæ & inter hilaritatem animorū, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.

De honore impenſo ſenibus à iuuenibus.

9 Senectuti iuuētus ita cumulatum & circumſpectum honorem reddebat, tanquam maiores natu adoleſcētium communes patres eſſent. Quocirca iuuenes, Senatus die, vtique aliquem, ex patribus conſcriptis, aut propinquum,

quum, aut paternum amicum ad curam deducebant, affixique valuis exſpectabāt, donec reducendi etiam officio fungerētur. Qua quidem voluntaria ſtatione, & corpora & animos ad publica officia impigrè ſuſtinenda roborabant, breuiq; progreſſu morarum in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione, ipſi doctiores eunt. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant quinam ei conuiuio eſſent interfuturi: ne ſeniores aduentum diſcubitu præcurrerent: ſublataque menſa priores conſurgere & abire patiebantur. Ex quibus apparet cœnæ quoque tempore quam parco, & quam modeſto ſermone his præſentibus ſoliti ſint vti.

De Maioribus dantibus exempla virtutis Iuuenibus.

10 Maiores nati in conuiuijs ad tibias egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc ſplendidius, quid etiam vtilius certamine? pubertas canis ſuum honorem reddebat: defuncta virium curſu ætas, ingredientes actuoſam vitam fauoris nutrimentis proſequebatur. Quas Athenas, quam ſcholam, quæ alienigena ſtudia huic domeſticæ diſciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij; ac ne ſingula imperij noſtri lumina percurrendo ſim longior, inde, inquam, cœli clariſſima pars, Diui fulſerunt Cæſares.

CAP. II.

DE MAGISTRATVVM atq; ORDINVM officijs, & inſtitutis.

De Senatus Rom. fide, & taciturnitate.

1 ADeo autem magna charitate patriæ omnes tenebantur, vt arcana conſilia

P. Con-

P. Conſcriptorum mult s ſeculis nemo ſenator enuntiauerit. Q. Fabius Maximus tantummodo, & is ipſe per imprudentiam, de tertio Punico bello indicendo quod ſecreto in curia erat actum, P. Craſſo, rus petẽs, domum reuertenti in itinere narrauit, memor eum triennio ante. Quæſtorem factum, ignarusque nondum à Cenſoribus in ordinem ſenatorium allectũ: quo vno modo his, qui iam honores geſſerant, aditus in curiam dabatur. Sed quamuis honeſtus error Fabij eſſet, vehementer tamen à cõſulibus obiurgatus eſt. Nunquam enim taciturnitatem, optimum ac tutiſſimum adminiſtrandarum rerum vinculum, labefactari volebant. Ergo cũ Aſiæ rex Eumenes, amãtiſſimus noſtræ Vrbis, bellũ à Perſe aduerſus pop. Rom. comparari ſenatui nuntiaſſet; non ante ſciri potuit, quid aut ille locutus eſſet, aut patres reſpondiſſent, quam captum Perſen cognitum eſt. Fidum erat, & altum Reip. pectus Curia; ſilentijque ſalubritate munitum, & vallatum vndique: cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate publicam induebant. Itaque non dicam vnum, ſed neminem audiſſe crederes, quod tam multorũ auribus fuerat cõmiſſum.

De Auctorit. Magiſtrat. & obſeruantia Linguæ Latinæ.

2 Magiſtratus verò priſci quantopere ſuam populique Romani maieſtatem retinentes ſe geſſerint, hinc cognoſci poteſt, quod inter cætera obtinẽdæ grauitatis indicia, illud quoque magna cũ perſeuerantia cuſtodiebant, ne Græcis vnquã niſi Latinè, reſponſa darent. Quin etiam ipſa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excuſſa, per interpretem loqui cogebant, non in vrbe tantum noſtra, ſed etiam

in Græcia, & Aſia: Quo ſcilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Nec illis deerant ſtudia doctrinæ, ſed nulla non in re pallium togæ ſubjci debere arbitrabantur: indignum eſſe exiſtimantes, illecebris, & ſuauitate literarum imperij pondus & auctoritatem domari.

De C. Mario eloquentiam ſpernente.

3 Quapropter non es damnandus ruſtici rigoris C. Mari, qui gemina lauro coronatam ſenectutem tuam Numidis & Germanicis illuſtrem trophæis, victor deuictæ gentis facundia politiorem fieri noluiſti, credo ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus ſeruus transfuga exiſteres. Quis ergo huic conſuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exſurdantur, ianuam patefecit? vt opinor, Molo rhetor, qui ſtudia M. Ciceronis acuit. Eum namque ante omnes exterarum gentium in ſenatu ſine interprete auditum conſtat. Quem honorem non immerito cepit, quoniam ſummam vim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. Cõſpicuæ felicitatis Arpinum, ſiue vnicum literarum glorioſiſſimum contemptorem, ſiue abundantiſſimum fontem intueri velis.

De Maieſtate conſulari.

4 Maxima autem diligentia maiores hunc morem retinuerunt, ne quis ſe inter conſulem & proximum lictorem, quamuis officij cauſa vna progrederetur, interponeret: filio dumtaxat, & ei puero, ante patrem conſulem, ambulandi ius erat. Qui mos adeo pertinaciter retentus eſt, vt Q. Fabius Maximus quinquies COS. vir etiam pridem ſummæ auctoritatis, & tunc vltimæ ſenectutis, à filio conſule inuitatus, vt inter ſe & lictore procederet, ne hoſtium

ſtium Samnitum turba (ad quorum colloquium deſcendebant) eluderetur, id facere noluerit. Idem præſtitit ille Fabius qui à ſenatu legatus ad filium conſulem Sueſſam miſſus: Poſtquam animaduertit eum ad officium ſuum extra oppidum proceſſiſſe, indignatus quod ex lictoribus XI. nemo ſe equo deſcendere iuſſiſſet, plenus iræ ſedere perſeuerauit: Quod cum filius ſenſiſſet, proximo lictori vt ſibi appareret, imperauit, cuius voci Fabius continuò obſecutus: Non ego, inquit, fili ſummum imperium tuum contempſi, ſed experiri volui, an ſcires conſulem agere: Nec ignoro quid patriæ venerationi debeatur: verum publica inſtituta priuata pietate potiora iudico.

De Mira conſtantia Legatorum Rom.

5 Relatis Fabiorum laudibus, offerunt ſe mirificæ conſtantiæ viri: qui legati à ſenatu Tarentum ad res repetendas miſſi, cum grauiſſimas ibi iniurias accepiſſent, vnus etiam vrina reſperſus eſſet in theatrum (vt eſt conſuetudo Græciæ) introducti, legationem quibus acceperunt verbis, peregerunt: De his, quæ paſſi erant, queſiti non ſunt, ne quid vltra ac mandatum eſſet, loquerentur: inſitusque pectoribus eorum antiqui moris reſpectus dolore, qui ex contumelia grauiſſimus naſcitur & ſentitur, conuelli non potuit. Finem profectò fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras Tarentina ciuitas quæſiti. Nam dum horridæ virtutis in ſeipſum connexum ſtabilimentum, nitore fortunæ præſentis inflata faſtidiosè æſtimas, in praualidum imperij noſtri mucronem cæca, & amens irruiſti.

De Vigilantia Senatus.

6 Sed vt à luxu perditis moribus, ad ſeueriſſima maiorum inſtituta tranſgrediar, antea ſenatus aſſiduam ſtationē eo loci peragebat, qui hodie quoque Senatulum appellatur: Nec expectabatur edicto contraheretur, ſed inde citatus protinus in Curiam veniebat; ambiguæ laudis ciuem exiſtimans, qui debitis Reip. officijs non ſua ſponte, ſed iuſſus fungeretur: quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quā præſtanti acceptum refertur.

De Diligentia Tribunorum Pl.

7 Illud quoque memoria repetendum eſt, quod tribunis pleb. intrare Curiam non licebat: ante valuas autem poſitis ſubſellijs, decreta patrum attentiſſima cura examinabant: vt ſi qua ex eis improbaſſent, rata eſſe non ſinerent. Itaque veteribus Senatus conſultis T. litera ſubſcribi ſolebat: eaque nota ſignificabatur, ita tribunos quoque cenſuiſſe: Qui quamuis pro commodis plebis excuſabant, inque imperijs compeſcendis occupati erant; inſtrui tamen ea argenteis vaſis, & annulis aureis publicè præb tis patiebantur, quo talium rerum vſu auctoritas magiſtratuum eſſet ornatior.

De abſtinentia Magiſtratuum.

8 Quorum quemadmodum maieſtas amplificabatur, ita abſtinētia arctiſſimè conſtringebatur. Immolatarum enim ab his hoſtiarum exta, ad quæſtores ærarij delata veniebant; ſacrificijſque pop. Rom. tum Deorum immortalium cultus, tum etiam hominum continentia inerat, imperatoribus noſtris quàm ſanctas manus habere deberent apud iſta altaria diſcentibus: Continentiæ verò tantum tribuebatur, multorū æs alienū, quia prouincias ſincerè

ad-

adminiſtrauerant, à ſenatu perſolutum ſit. Nam quorum opera publicam auctoritatem ſplendorem ſuum procul obtinuiſſe viderant; eorum dignitatem domi collabi, indignum, ſibique deforme eſſe arbitrabantur.

De equitum Rom. probatione & Lupercalibus.

9. Equeſtris verò ordinis iuuentus omnibus annis bis vrbem ſpectaculo ſui ſub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium, & Equitum probatione. Lupercalium mos à Romulo & Remo inchoatus eſt, tunc cum lætitia exultantes, quod his auus Numitor, rex Albanorũ, eo loco, vbi educati erant, vrbem condere permiſerat ſub monte Palatino, hortatu Fauſtuli educatoris ſui, quem Euander Argiuus conſecrauerat: facto ſacrificio, cæſiſque capris, epularum hilaritate, ac vino largiore prouecti, diuiſa paſtorali turba, cincti pellibus immolatarum hoſtiarum, iocantes obuios petiuerunt: cuius hilaritas memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos verò equites Idibus Julijs Q. Fabius tranſuehi inſtituit. Idem cenſor cum P. Decio ſeditionis finiendæ gratia, quum comitia in humillimi cuiuſque poteſtatem redacta accenderant, omnem forenſem turbam in quatuor tantũmodo tribus deſcripſit: eaſque Vrbanas appellauit. Quo tam ſalubri facto, vir alioqui bellicis operibus excellens, Maximus cognominatus eſt.

CAP. III.
DE MILITARIBVS Inſtitutis.

LAudanda etiam populi verecũdia eſt, qui impigrè ſe laboribus & periculis militiæ offerendo, dabat operam ne imperatoribus,

bus, capite cenſos ſacramento rogare eſſet neceſſe, quorum nimia inopia ſuſpecta erat, ideoque his publica arma non committebantur.

De militibus primis capite cenſis.

1 Sed hanc diutina vſurpatione firmatam conſuetudinem C. Marius capite cenſum legēdo militem abrupit. Cuius alioqui magnificus, ſed nouitatis ſuę conſcientia, vetuſtati nō ſanè propitius memorque, ſi militaris ignauia humilitatem ſpernere perſeueraret, ſe à maligno virtutum interprete velut capite cenſum imperatorem compellari poſſe. Itaq; faſtidioſum delectus genus in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis notæ contagio ad ipſius, quoque gloriæ ſugillationem penetraret.

De Militari exercitatione.

2 Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio conſule Cn. Mallij collega, militibus eſt tradita. Is enim nullius ante ſe imperatoris exēplum ſecutus, ex ludo Cn. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accerſitis, vitandi atque inferendi ictus ſubtiliorem rationem legibus ingenerauit: virtutemque arti, & rurſus artem virtuti miſcuit, vt illa impetu huius fortior; hæc illius ſcientia cautior fieret.

De vſu Velitum primò reperto.

3 Velitum vſus eo bello primùm repertus eſt, quo Capuam Fuluius Flaccus imperator obſedit. Nam cum equitatui Campanorum crebris excurſationibus equites noſtri, quia numero pauciores erant, reſiſtere non poſſent, Q. Næuius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis ſeptenis armatos haſtis, paruo tegmine munitos, veloci ſaltu iungere ſe equitibus, & rurſus

ce-

celeri motu dilabi inſtituit:quo facilius equeſtri prælio ſubiecti pedites,viros pariter atque equos hoſtium telis inceſſerent. Eaque nouitas pugnæ vnicum Campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideoque auctori eius Næuio adhuc honos eſt habitus.

CAP. IV.
DE SPECTACVLIS.

De Theatris primum ædificatis.

1 PRoximus militaribus inſtitutis ad vrbana caſtra, id eſt, theatra gradus faciendus eſt, quoniam hæc quoque ſæpe numero animoſas acies inſtruxerunt, excogitataque cultus deorum,& hominum delectationis cauſa, non ſine aliquo pacis rubore voluptatem & religionem ciuili ſanguine ſcenicorum portentorum gratia, macularunt.

De Locis ordinibus primùm attributis.

2 Quæ inchoata quidem ſunt à Meſſalla,& Caſſio cenſoribus; cæterùm auctore P. Scipione Naſica omnem apparatum operis eorum ſubiectum haſtæ venire placuit. Atque etiam S. C. cautum eſt, nequis in Vrbe propiuſue paſſus mille ſubſellia poſuiſſe, ſedenſue ludos ſpectare vellet,vt ſcilicet remiſſioni animorum iuncta ſtandi virilitas propria Romanæ gentis nota eſſet.

De Origine Scenicorum ludorum.

3 Per quingentos autem & quinquaginta octo annos ſenatus populo miſtus ſpectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem Atilius Serranus, & L. Scribonius ædiles, ludos Matri deûm facientes, ſuperioris Africani ſententiam ſecuti, diſcretis ſenatus populi locis, ſoluerunt: Eaque res auertit vulgi animum, & fauorem Scipionis magnoperé

perè quaſſauit.

De Origine Secularium.

4 Nunc cauſam inſtituendorum ludorum ab origine ſua repetam. C. Sulpitio Petico, C. Licinio Stolone Coſſ. intoleranda vis ortæ peſtilentiæ, ciuitatem noſtram à Bellicis operibus reuocatam: domeſtici atque inteſtini mali cura affl xerat: Iamque plus in exquiſito & nouo cultu religionis, quam in vllo humano conſilio poſitum opis videbatur. Itaque placandi cœleſtis numinis gratia compoſitis carminibus vacuas aures præbuit vſque ad id tempus Circenſi ſpectaculo contenta, quod primus Romulus, raptis virginibus Sabinis, conſualium nomine celebrauit. Verum, vt eſt mos hominum, paruula initia pertinaci ſtudio proſequenti, venerabilibus erga deos verbis iuuentus, rudi atque incompoſito motu corporum iocabunda, geſtus adiecit. Eaque res Ludium ex Hetruria accerſendi cauſam præbuit: cuius decora pernicitas vetuſto ex more curetum Lydorumque (à quibus Hetruſci originem traxerunt) nouitate grata Romanorum oculos permulſit. Et quia Ludius apud eos Hiſtrio appellabatur, ſcenico nomen Hiſtrionis inditum eſt. Paulatim deinde ludrica ars ad Satyrarum modos perrepſit à quibus primus omnium poeta Liuius, ad fabularum argumenta ſpectantium animos tranſtulit. Iſque ſui operis actos, cùm ſæpius à populo reuocatus vocem obtudiſſet; adhibito pueri & tibicis concentu, geſticulationem tacitus peregit. Attellani autem ab Oſcis acciti ſunt: quod genus delectationi Italica ſeueritate temperatum, ideoque vacuum nota eſt: nam neque tribu mouetur,

netur, neque à militaribus ſtipendijs repellitur.

De Primis Secularibus.

§ Et quia cæteri ludi ipſis appellationibus vnde trahantur, apparet; non abſurdum videtur Secularibus initium ſuum, cuius generis minus certa notitia eſt, reddere. Cum ingenti peſtilentia Vrbs agrique vaſtarentur. Valeſius vir locuples, ruſticæ vitæ, duobus filijs & filia ad deſperationem vſque medicorum laborantibus, aquam calidam ijs à foco petens, genibus nixus, Lares familiares, vt puerorum periculum in ipſius caput transferrent, orauit: Orta deinde vox eſt, habiturum eos ſaluos, ſi cõtinuò flumine Tiberis deuectos Terentum deportaſſet, ibique ex Ditis patris, & Proſerpinæ ara petita calida, recreaſſet. Eo prædicto magnopere confuſus, quòd & longa & periculoſa nauigatio imperabatur: ſpe tamen dubia præſentem metum vincente, pueros ad ripam Tiberis protinus detulit (habitabat enim in villa ſua propter vicum Sabinæ regionis Eretum) ac lintre Oſtiam petens, nocte concubia ad Martium campum appulit. Sitientibuſque ægris ſuccurrere cupiens, igne in nauigio non ſuppetente; ex gubernatore cognoſcit, haud procul apparere fumum. Et ab eo iuſſus egredi Terentum (id ei loco nomen eſt) cupidè arrepto calice, aquam flumine hauſtam, eò vnde fumus erat obortus, iam lætior pertulit, diuinitus dati remedij quaſi veſtigia quædã in propinquo natũ ſe exiſtimãs: inque ſolo magis fumante, quam vllas ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehendit, contractis leuibus, & quæ fors obtulerat nutrimentis, pertinaci ſpiritu flammã euo-

muit.

muit, calefactamque aquam pueris bibendam dedit. Qua pota ſalutari quiete ſopiti, diutina vi morbi repente ſunt liberati; patrique indicauerunt, vidiſſe ſe in ſomnijs, quos neſcio deorum, ſpongia corpora ſua pertergere, & præcipere vt ad Ditis patris, & Proſerpinæ arani, à qua fuerat potio ipſis allata, furuæ hoſtiæ immolarentur, lectiſternia ludique nocturni fierent. Is quod eo loci nullam aram viderat, deſiderari credens, vt à ſe conſtrueretur; aram empturus in Vrbem perrexit relictis qui fundamentorum conſtituendorum gratia terram ad ſolidum foderent. Hi domini imperium exequentes, cùm ad xx. pedum altitudinem humo egeſta perueniſſent animaduerterunt aram Diti patri, Proſerpinæque inſcriptam. Hoc poſtquàm Valeſius nunciante ſeruo accepit, omiſſo emendæ aræ propoſito, hoſti s nigras, quæ antiquitus furuæ dicebantur, Terenti immolauit, ludos & lectiſternia, continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit.

Cuius exemplum Valerius Poplicola, qui primus conſul fuit, ſtudio ſuccurrēdi ciuibus, ſecutus, apud eandem aram publicè nūcupatis votis, cæſiſque atris bubus, Diti maribus, fœminis Proſerpinæ, lectiſternioque, ac ludis trinoctio facti s, aram terra, vt ante fuerat, obruit.

De Ornamentis, & Luxu Ludorum.

6 Religionem ludorum creſcentibus opibus ſecuta lautitia eſt. Eius inſtinctu Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam, primus ſpectantium conſeſſum velorum vmbraculis tex.t. Cn. Pompeius antè omnes, aquæ per ſemitas decurſu æſtiuum minuit feruorem. C. Pul-

Pulcher ſcænam varietate colorum adumbrauit, vacuus antè pictura tabulis extentam. Quam totam argento C. Antonius auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit. Verſatilem fecerunt Luculli. Argentatis choragijs P. Lentulus Spinter adornauit. Translatum antea Pœniceis indutum tunicis M. Scaurus exquiſito genere veſtis cultum induxit.

De Gladiatorio, & Athletico primo.

7 Gladiatorum munus primùm Romæ datum eſt in foro boario, Ap. Claudio, M. Fuluio Coſſ. dederunt M. & D. Bruti, funebri memoria patris cineres honorando. Athletarum certamen à M. Scaurij tractum, eſt munificentia.

CAP. V.
DE FRVGALITATE & innocentia.

De Prima aurata ſtatua in vrbe.

1 STatuam auratā nec in vrbe, nec in vlla parte Italię quiſquam prius aſpexit, quā à M. Acilio Glabrione equeſtris patri poneretur in æde Pietatis. Eam autem ædē P. Cornelio Lentulo, & M. Bæbio Pamphilo Coſſ. ipſe dedicauit, quia pater compos voti factus, rege Antiocho apud Termopylas ſuperato.

De iure Ciuili cum faſtis promulgato.

2 Ius ciuile per multa ſecula inter ſacra ceremoniaſq; deorum immortalium abditum, ſoliſq; pontificibus notum, Cn. Flauius libertino patre genitus, & ſcriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus ædilis curulis, vulgauit, ac faſtos penè toto foro expoſuit. Qui cū ad viſendum ægrum collegam ſuum veniret, neq; à nobilibus, quorum frequentia cubiculū erat completum ſedendi loco reciperetur: ſellam curulem afferri iuſſit, & in ea honorum pari-

pariter atque contemptus ſui vindex, cōſedit.

De Veneficij prima quæſtione.

3 Veneficij quæſtio & moribus, & legibus Romanis ignota, complurium matronarum patefacto ſcelere orta eſt: Quæ cùm viros ſuos clandeſtinis inſidijs veneno perimerent, vnius ancillæ inditio protractæ; pars capitali iudicio damnatæ centum ſeptuaginta numerum expleuerunt.

De Tibicinum Quinquatrijs primis.

4 Tibicinum quoque collegiū ſolet in foro vulgi oculos in ſe conuertere, cum inter publicas priuataſque ferias, actiones, perſonis tecto capite, variaque veſte velatis, cōcentuſque edit. Inde tracta licentia. Quoniam vetiti in æde Iouis, quod priſco more faticauerant, veſci, Tibur irati ſe contulerunt. Quorum miniſterio ſenatus deſerta ſacra nō æquo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petijt, vt eos gratia ſua Romanis templis reſtitucrēt. Quos illi in propoſito perſeuerātes, interpoſita feſtæ epulationis ſimulatione, mero ſomnoq; ſopitos, plauſtris in Vrbem deuehēdos curauerūt: quibus & honos priſtinus reſtitutus, & huiuſce luſus ius eſt datum. Perſonarum vſus, pudorem circumuentæ temulentiæ causā habet.

De frugali antiquorum victu.

5 Fuit etiam illa ſimplicitas antiquorum in cibo capiendo, humanitatis ſimul & continentiæ certiſſima index. Nam maximis viris prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat; nec ſanè vllas epulas habebant, quas populi oculis ſubijcere erubeſcerent: Erant adeò continentiæ attenti, vt frequentior apud eos pultis vſus quam panis eſſet. Ideoque in ſacrificijs mola, quæ vocabatur, ex farre & ſa-

le

le conſtat: exta fare ſparguntur: & pullis, quibus auſpicia petuntur, plus obijcitur. Primitus enim ex libamentis victus ſui deos eo efficacius, quo ſimplicius placabant.

De Febris Deæ ſacellis in vrbe.

6 Et cæteros quidem ad benefaciendum venerabantur. Febrem autem ad minus nocēdum templis colebant, quorum adhuc vnum in Palatio, alterum in area Marianorum monumentorum, tertium, in ſumma parte Vici longi extat. In eaque remedia, quæ corporibus ægrorum adnexi fuerant deferebantur. Hæc ad humanæ mentis æſtus leniendos cū aliqua vſus ratione excogitata: cæterùm ſalubritatē ſuam induſtriæ certiſſimo ac fideliſſimo munimento tuebantur: bonæque valetudinis eorum quaſi quædā mater erat frugalitas, inimica luxurioſis epulis, & aliena nimiæ vini abūdantiæ, & ab immoderato Veneris vſu auerſa.

CAP. VI.

DE EXTERNIS: Inſtitutis.

De Spartanorum frugalitate.

1 IDem ſenſit proxima maiorum noſtroꝛū grauitati Spartana ciuitas: quæ ſeueriſſimi Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium ſuorum oculos à contemplanda Aſia retraxit; ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos ſumptus, & omnia non neceſſariæ voluptatis genera fluxiſſe: primoſque Ionas vnguenti, coronarumque in conuiuio dandarum, & ſecundæ menſæ ponendæ conſuetudinem, haud parua luxuriæ irritamenta reperiſſe: Ac minimè mirum eſt, quod homines labore ac patientia

gau-

gaudentes, tenaciſſimos patriæ neruos, externarum deliciarum contagione ſolui & hebetari noluerunt: cum aliquanto faciliorem virtutis ad luxuriam, quam luxuriæ ad virtutem tranſitum viderent. Quod eos non fruſtra timuiſſe dux ipſorum Pauſania patefecit, qui maximis operibus editis, vt primum ſe *Aſiæ* moribus permiſit fortitudinem ſuam, effœminato eius cultu, mollire non erubuit.

De more militari eorundem.

2 Eiuſdem ciuitatis exercitus non antè ad dimicandum deſcendere ſolebant, quàm tibiæ concentu, & anapæſti pedis modulo cohortationis calorem animo traxiſſent, vegeto & crebro ictus ſono ſtrenuè hoſtem inuadere admoniti. Ijdem ad diſſimulandum, & occultandum vulnerum ſuorum cruorem, Pœniceis in prœlio tunicis vtebantur non, ne ipſis aſpectus eius terrorem, ſed ne hoſtibus fiduciæ aliquid afferret.

De Athenienſium inſtituto contra otioſos, & inertes.

3 Egregios virtutis bellicæ ſpiritus Lacedæmoniorum, prudentiſſimi pacis moribus Athenienſes ſubſequuntur: apud quos inertia è latebris ſuis, lãguore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitque vt facinoroſæ, ita erubeſcendæ rea culpæ.

De Areopago eorundem.

4 Eſt & eiuſdem vrbis ſanctiſſimum conſilium Areopagus, vbi quid quiſque Athenienſium ageret, aut quonam quæſtu ſuſtentaretur, diligentiſſimè inquiri ſolebat, vt homines honeſtatem (vitæ rationem memores reddendam eſſe) ſequerentur.

De

De honore virtutis apud eoſdem.

5 Eadem bonos ciues corona decorandi primo conſuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum Pericl's cingendo caput. Probabile inſtitutum, rem, ſiue perſonam intueri velis. Nam & virtutis vberrimum alimentum eſt honos; & Pericles dignus à quo talis muneris dandi poſteritas potiſſimum initium caperet.

De ingratitudinis actione apud eoſdem.

6 Age quid illud inſtitutum Athenarum, quàm memorabile? quòd conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur. Superſedeo te inquit, habere ciuem tanti muneris impium æſtimatorem. Nec adduci poſſum, vt credam vrbi vtilem quem domui ſceleſtum cerno: abi igitur & eſto ſeruus, quoniam liber eſſe neſciſti.

De Maſſilienſium inſtitutis varijs.

7 Inde Maſſilienſes quoque ad hoc tempus vſurpant diſciplinę grauitatē priſci moris obſeruantia, charitate pop. Rom. præcipuè conſpicui; qui tres in eodem manumiſſiones reſcindi permittunt, ſi ter ab eodem deceptum dominum cognouerint. Quarto errori ſubueniendum non putant; quia ſua iam culpa iniuriam accepit, qui ei ſe totiens obiecit. Eadem ciuitas ſeueritatis cuſtos acerrima eſt. Nullū aditum in ſcenam Minis dādo, quorum argumenta maiore ex parte ſtuprorum continent actus, ne talia ſpectandi conſuetudo etiam imitandi licentiam ſumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis ſimulationem alimenta inertiæ quærunt, clauſas portas habet, & mēdacem & fucoſam ſuperſtitionem ſubmouendam eſſe exiſtimans. Cæterum à condita

dita Vrbe gladius eſt ibi, quo nox ij iugulatur: rubigine quidem exeſus, & vix ſufficiẽs miniſterio, ſed index in minimis quoq; rebus omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſeruāda.

Duæ etiam antè portas eorum arcæ iacent: altera, qua liberorum, altera, qua ſeruorum corpora ad ſepulturæ locum plauſtro deuehuntur: ſine lamentatione, ſine planctu luctus funeris die, domeſtico ſacrificio, adiectoque neceſſariorum conuiuio finitur. Etenim quid attinet, aut humano dolori indulgeri, aut diuino inuidiam fieri; quod immortalitem ſuam nobiſcum partiri noluerit,

De Ceorum veneno publico.

8 Venenum cicuta tẽperatum in ea ciuitate publicè cuſtoditur, quod datur ei, qui cauſas Sexcentis (id enim Senatus eius nomẽ eſt) exhibuit, propter quas mors ſit illi expetenda: Cognitione virili beneuolentia tẽperata, quæ nec egredi vita temerę patitur, & ſapiẽter excedere cupienti celerem fati viam præbet; vt vel aduerſa, vel proſpera nimis vſis fortuna (vtraq; enim finiendi ſpiritus, illa ne perſeueret, hæc ne deſtituat, rationem præbet) cõprobato exitu terminetur. Quam conſuetudinem Maſſilienſium nõ in Gallia ortam, ſed è Græcia translatā inde exiſtimo, quod illā etiam in inſula Ceo ſeruari animaduerti, quo tempore Aſiam cum Sex. Pompeio petens, Iulida oppidum intraui. Forte enim euenit, vt tunc ſummæ dignitatis ibi fœmina, ſed vltimæ iā ſenectutis, reddita ratione ciuibus cur excedere vita deberet, veneno conſumere ſe deſtinarit; mortemq; ſuam Pompeij præſentia clariorem fieri magni æſtimarit. Non preces ejus vir ille, vt omnibus virtutibus; ita humanitatis

quo-

quoque laudibus inſtructiſſimus, aſpernari ſuſtinuit. Venit itaque ad eam, facundiſſimoque ſermone, qui ore eius quaſi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat, ab incepto conſilio diu nequicquam reuocare conatus ad vltimum propoſitum exequi paſſus eſt, quæ nonageſimum annum tranſgreſſa, cum ſumma & animi, & corporis ſinceritate, lectulo, quãtum dignoſcere erat, quotidiana cõſuetudine cultius ſtrato recubãs, & innixa cubito, Tibi, quidem, inquit, Sex. Pompei dij magis, quos relinquo, quam quos peto, gratias referant: quia nec hortator vitæ meæ, nec mortis ſpectator eſſe faſtidiſti. Cæterùm ipſa hilarem Fortunæ vultum ſemper experta, ne auiditate lucis triſtem intueri cogar: reliquias ſpiritus mei proſpero fine, duas filias & ſeptem nepotum gregem ſuperſtitem relictura, permuto. Cohortata deinde ad concordiam ſuos, diſtributo eis patrimonio, & cultu ſuo ſacriſque domeſticis maiori filiæ traditis; poculum, in quo venenum temperatum erat, conſtanti dextra arripuit. Tum defuſis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, vt ſe placido itinere in meliorem ſedis infernæ deduceret partem; cupido hauſtu mortiferam traxit potionem. Ac ſermone ſignificans, quaſnam ſubinde partes corporis ſui rigor occuparet, cum iam viſceribus eum, & cordi imminere eſſet locuta; filiarum manus ad ſupremum opprimendorum oculorum officium aduocauit. Noſtros autem, tametſi nouo ſpectaculo obſtupefacti erant, ſuffuſos tamen lacrymis dimiſit.

De Maſſilienſium lege, de aduenis armatis.

9 Sed vt ad Maſſilienſium ciuitatem, vnde in hoc diuerticulum exceſſi, reuertar: intrare

 oppi-

oppidum eorum nulli cum telo licet præſtoque eſt, qui id cuſtodiæ gratia acceptum, exituro reddat, vt hoſpitia ſua, quemadmodum aduenientibus humana ſunt, ita ipſis quoque tuta ſint.

De Gallorum more in mutuo dando.

10 Horum mœnia egreſſo vetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum eſt, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur, dare ſolitos; quia perſuaſum habuerunt, animas hominum immortales eſſe. Dicerem ſtultos, niſi idem Bracati ſenſiſſent quod palliatus Pythagoras credidit.

De Cimbrorum & Celtiberorum more in adeundis prælijs.

11 Auara & fœneratoria Gallorum philoſophia: Alacris & fortis Cimbrorum & Celtiberorum, qui in acie exultabant, tãquam glorioſè & feliciter vita exceſſuri: lamentabãtur in morbo, quaſi turpiter & miſerabiliter perituri. Celtiberi etiam nefas eſſe ducebant prælio ſupereſſe, cum is occidiſſet, pro cuius ſalute ſpiritum deuouerant. Laudanda vtrorumq; populorum animi præſtantia, quòd & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiæ conſtanter præſtandam arbitrabantur.

De Thracium opinione de vita calamitate.

12 Thraciæ verò illa natio meritò ſibi ſapientiæ laudem vindicauerit, quæ natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrans, ſine vllis doctorum præceptis, verum conditionis noſtræ habitum peruidit. Remouetur itaque naturalis omnium animalium dulcedo vitæ, quæ multa & facere & pati turpiter cogit; ſi eius aliquanto felicior ac beatior finis reperietur.

De

De Lyciorum luctu.

13 Quocirca rectè Lycij, cum iis luctus inciderit, muliebrem veſtem induunt: vt deformitate cultus commoti, maturius ſtultum proijcere mœrorem velint.

De Indarum fœminarum fido amore erga maritos.

14 Verum quid ego fortiſſimos hoc in genere prudentiæ viros laudem? Reſpiciātur Indorum fœminæ, quæ cum more patrio complures eidem nuptæ eſſe ſoleant, mortuo marito, in certamen iudiciumque veniunt quam ex iis maximè dilexerit: Victrix gaudio exultans, deductaque à neceſſarijs lætum præferens vultum, coniugis ſe flammis ſuperiacit, & cum eo tanquam feliciſſima crematur; ſuperatæ cum triſtitia, & mœrore in vita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciam, adijce Celtibericam fidem, iūge animoſam Thraciæ ſapientiam, annecte Lyciorum in luctibus abijciendis callidè quæſitam rationem: Indico tamen rogo nihil eorum prętuleris, quem vxoris pietas in modum genialis tori propinquæ mortis ſecura conſcendit.

De Pœnicarum fœminarum proſtitutione.

15 Cui gloriæ Pœnicarum fœminarum, vt ex comparatione turpius appareat, dedecus ſubnectam. Siccæ enim fanum eſt Veneris, in quod ſe matronæ conferebant; atque inde procedentes ad quæſtum, dotes corporis iniuria contrahebant, honeſta nimirum tam inhoneſto vinculo coniugia iunctura.

De Perſarum inſtituto in educandis liberis.

16 Iam Perſarum admodum probabile inſtitutum fuit, quod liberos ſuos non prius aſpiciebant, quam ſeptimum impleſſent annum,

D 2 quo-

quo paruulorum amiſſionem æquiore animo ſuſtinerent.

De Numidarum regum more in auctoritate ſeruanda.

17 Ne Numidiæ quidem reges vituperandi, qui more gentis ſuæ nulli mortalium oſculum ferebant. Quicquid enim in excelſo faſtigio poſitum eſt, humili & trita conſuetudine, quò ſit venerabilius, vacuum eſſe conuenit.

CAP. VII.
DE DISCIPLINA MILITARI.

VEnio nunc ad præcipuum decus, & ſtabilimentum Rom. imperij, ſalutari perſeuerantia ad hoc tempus ſincerum, & incolume ſeruatum, militaris diſciplinæ tenaciſſimum vinculũ; in cuius ſinu ac tutela ſerenus tranquilluſque beatæ pacis ſtatus acquieſcit.

De P. Scipione Æmiliano Coſ.

1 P. Cornelius, Scipio, cui deleta Carthago auitum cognomen dedit, cõſul in Hiſpaniam miſſus, vt inſolentiſſimos Numantinæ vrbis ſpiritus ſuperiorum ducum cùm culpa nutritos, contunderet, eodem temporis momento, quo caſtra intrauit, edixit: vt omnia ex his que voluptatis cauſa comparata eſſent, auferrentur ac ſummouerentur. Conſtat tum maximum indicem inſtitorum, & lixarum numerum cum duobus millibus ſcortorum abijſſe. Hac turpi atque erubeſcenda ſentina vacuefactus noſter exercitus, qui paulò ante metu mortis, deformi ſe fœderis ictu maculauerat, erecta virtute, recreataque; acrem illam & animoſam Numantiam incendijs exuſtam ruinisque proſtratam ſolo æquauit. Itaque neglectæ di-

ſciplinæ militaris indicium, Mancini miſerabilis deditio, ſeruatæ merces, ſpecioſiſſimus Scipionis triumphus extitit.

De Q. Metello Numidico Coſ.

2 Eam ſectam Metellus ſecutus, cùm exercitum in Africa, Iugurthino bello nimia Sp. Albini indulgentia corruptum conſul accepiſſet: omnibus imperij neruis ad reuocandam priſtinæ diſciplinam militiæ connisus eſt. Nec ſingulas partes apprehendit, ſed totam continuò in ſtatum ſuum redegit. Protinus namque lixas è caſtris ſummouit, cibumque coctum venalem proponi vetuit: In agmine neminem militum miniſterio ſeruorum iumentorumq; vt arma ſua, & alimenta ipſi ferrent, vti paſſus eſt. Caſtrorum ſubinde locum mutauit; eadem, tanquam Iugurtha ſemper adeſſet, vallo foſſaque aptiſſimè cinxit. Quid ergo reſtituta continentia, quid repetita induſtria profecit? Crebras ſcilicet victorias, & multa trophæa peperit ex eo hoſte, cuius tergum, ſub ambitioſo imperatore, Romano militi videre non contigerat.

De P. Rutilio Coſ.

3 Bene etiam illi diſciplinæ militari affuerunt, qui neceſſitudinum perruptis vinculis, vltionem vindictamque læſæ cum ignominia domuum ſuarum exigere non dubitauerunt. Nam P. Rutilius conſul eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis geſſit, Q. Fabium generum ſuum, quia negligentia Tauromitanam arcem amiſerat, prouincia iuſſit decedere.

De C. Aurelio Cotta Coſ.

4 Iam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam ſanguine ſibi iunctum, quem obſidioni Liparitanæ ad auſpicia repetenda Meſſanam tranſi-

turus præfecerat, virgis cæſum, gregalis militiæ munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa agger incenſus, & penè caſtra fuerant capta.

De Q. Fuluio Flacco cenſore.

5 Q. etiam Fuluius Flaccus cenſor, Fuluium fratrem cohortem legionis, in qua Tr. militum erat iniuſſu conſulis dimittere auſum, ſenatu mouit. Non digna exempla, quæ tam breuiter, niſi maioribus vrgerer, referrentur. Quid enim tam difficile factu, quàm copulatæ ſocietati generis & imaginũ, deformem in patriam reditum indicere? aut communione nominis, ac familiæ veteris propinquitatis ſerie cohærenti, virgarum contumelioſa verbera adhibere? aut cenſorium ſupercilium aduerſus fraternam charitatem diſtringere? Dentur hæc ſingula quamuis claris ciuitatibus abundè tamen gloria diſciplinæ militaris inſtructæ videbuntur.

De A. Poſthumio Tuberto, dict. & T. Manlio Torquato Coſ.

6 At noſtra vrbs, quæ omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarũ repleuit, Imperatorum proprio ſanguine manãtes ſecures (ne turbato militiæ ordine vindicta deeſſet) è caſtris publicè ſpecioſas, priuatim lugubres duplici vultu recepit: incerta gratulandi prius an alloquendi officio fungeretur. Igitur ego quoque hæſitante animo vos bellicarum rerum ſeueriſſimi cuſtodes, Poſthumi Tuberte, & Manli Torquate, memoria ac relatione complector: quia animaduerto fore, vt põdere laudis, quam meruiſtis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam: quam veſtram virtutem, ſicut par eſt, repræſentem.

Tu.

Tu namq; Poſthumi dictator, A. Poſthumium, quem ad generis penetraliumq; ſacrorum ſucceſſionem propagandam genueras; cuius infantiæ blandimenta ſinu atq; oſculis foueras; quem puerum literis, quem iuuentam armis inſtruxeras; ſanctum, fortem, amantem tui pariter ac patriæ; quia non tuo iuſſu, ſed ſua ſponte præſidio progreſſus, hoſtes fuderat, victorem ſecuri feriri iuſſiſti; & ad hoc peragendum imperium, paternæ vocis miniſterio ſufficere valuiſti. Nam oculos tuos, certum ſcio, clariſſima in luce tenebris offuſos, ingens animi opus intueri nequiuiſſe. Tu itē Manli Torquate Latino bello conſul, filium, quòd prouocatus a Geminio Metio duce Tuſculanorum ad dimicandum te ignaro deſcenderat, glorioſam victoriam & ſpecioſa ſpolia referētem; abripi à lictore, & in modum hoſtiæ mactari iuſſiſti: ſatius eſſe iudicans; patrem forti filio, quam patriam militari diſciplina carere.

De L. Quinctio Cincinnato Dict.

7 Age, quanto ſpiritu putamus vſum L. Quinctium Cincinnatum dictatorem eo tempore quo deuictis Æquis & ſub iugum miſſis L. Minutium conſulatum deponere coegit, quod caſtra eiuſdem hoſtes obſederant? Indignum enim maximo imperio credidit, quem non ſua virtus, ſed foſſa vallumque tuum præſtiterat: cuique verecundiæ non fuerat, arma Romana metu trepida clauſis portis contineri. Ergo imperioſiſſimi XII. faſces, penes quos ſenatus & equeſtris ordinis, & vniuerſæ plebis ſummum decus erat, quorumq; nutu Latium, ac totius Italiæ vires regebantur, contuſi atque fracti dictatoræ ſe animaduerſioni ſubſtrauerunt. Ac ne multa foret læſa gloria mi-

ſitatis, conſul delicti omnis vindex punitus eſt. His (vt ita dicam) piaculis. Mars imperij noſtri pater, vbi aliqua ex parte à tuis auſpicijs degeneratum erat, numen tuum propitiabatur: affinium & cognatorum & fratrum nota, filiorumque ſtrage, ignominioſa conſulum eiuratione.

De L. Papirio Curſore dict.

8 Eiuſdem ordinis eſt quod ſequitur. Papirius dictator, cùm aduerſus Imperium eius Q. Fabius Rullianus magiſter equitum exercitum in aciem eduxiſſet, quanquàm fuſis Samnitibus in caſtra redierat, tamen neque virtute eius, neque ſucceſſu, neq; nobilitate motus, virgas expediri, eumq; nudari iuſſit. O ſpectaculum admirabile! & Rullianus, & magiſter equitum, & victor, ſciſſa veſte, ſpoliatoq; corpore lictorum verberibus lacerandus: vt in acie exceptorum vulnerum nodoſis ictibus cruore renouato, victoriarũ quos modò ſpecioſiſſimos erat adeptus titulos, reſpergeret. Precibus deinde ſuis exercitus occaſionẽ Fabio confugiendi in vrbem dedit; vbi fruſtra ſenatus auxilium implorauit. Nihilo minus enim Papirius in exigenda pœna perſeuerauit: itaque coactus eſt pater eius, poſt dictaturam, tertiumque conſulatum, rem ad populum deuocare, auxiliumq; tribunorum plebis ſupplex pro filio petere. Neq; hac re ſeueritas Papirij refrenari potuit: cæterùm, cum ab vniuerſis ciuibus, & ipſis tribunis plebis rogaretur; teſtatus eſt, non pœnam illam ſe Fabio, ſed pop. Romano & Tribunatiæ concedere poteſtati.

De L. Calpurnio Piſone Coſ.

9. L. quoque Calpurnius Piſo conſuli, cùm in Sicilia bellum aduerſos fugitiuos gereret, &c.

& C. Titius equitum præfectus, fugitiorum multitudine circumuentus arma cum ſuis tradidiſſet; his præfectum ignominiæ generibus affecit: Iuſſit eum toga lacinijs abſciſſis amictum, diſcinctaque tunica indutum, nudis pedibus, à mane in noctem vſque ad principia per omne tempus militiæ adeſſe. Interdixit etiam ei conuictum hominum, vſumque balnearum: turmaſque equitum, quibus præfuerat, ademptis equis in funditorum alas tranſcripſit. Magnum profectò dedecus patriæ magno Piſonis decore vindicatum eſt: quoniam quidē id egerit, vt qui cupiditate vitæ adducti, cruce dignisſimis fugitiuis trophæa de ſe ſtatuere conceſſerant, libertatiq; ſuæ ſeruili manu flagitioſum imponi iugū non erubuerant; amarū lucis vſum experirentur, mortemque, quam effœminate timuerant, viriliter optarant.

De Q. Metello Macedonico Procoſ.

10. Nec minus Piſone acriter Q. Metellus: qui cùm apud Cōtrebiam res gereretur, collocatas à ſe in quadam ſtatione quinque cohortes, atque ex ea viribus hoſtium depulſas, repetere eandem ſtationem eueſtigio iuſſit: non quod ſperaret ab ijs amiſſum locum recuperari poſſe, ſed vt præteritæ culpam pugnæ, inſequētis certaminis manifeſto periculo puniret. Edixit etiam, vt ſi quis ex his fugiens caſtra petijſſet, pro hoſte interficeretur. Qua ſeueritate compreſſi milites, corporibus fatigatis, & animis deſperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemque hoſtium ſuperarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficaſſimum duramentum eſt neceſſitas.

De Q. Fabio Max. Seruilliano Procoſ.

11 In eadem prouincia Q. Fabius Max. fero-

iſſimæ gentis animos contundere, & debilita-
re cupiens, manſuetiſſimum ingenium ſuum,
ad tempus depoſita clementia, ſæuiore vti ſe-
ueritate coegit. Omnium enim qui ex præſi-
dijs Romanis ad hoſtes tranſfugerant, capti-
que erant, manus abſcidit: vt trunca præ ſe
brachia geſtantes defectionis metum reliquis
inijcerent. Rebellis itaque manus à corpori-
bus ſuis diſtractæ, inque cruentato ſolo ſparſæ,
cæteris; ne idem committere auderent, docu-
mento fuerunt.

De P. Africano maiore Procoſ.

12 Nihil mitius ſuperiore Africano: is ta-
men ad firmandum diſciplinam militarem, ali-
quid ab alieniſſima ſibi crudelitate amaritudi-
nis mutuandum exiſtimauit. Si quidem deui-
cta Cartagine, cum omnes qui ex noſtris exer-
citibus ad Pœnos tranſierant, in ſuam poteſta-
tem redigiſſet: grauius in Romanos, quàm in
Latinos transfugas animaduertit. Hos enim
tanquam patriæ fugitiuos crucibus affixit, il-
los tanquam perfidos ſocios ſecuri percuſſit.
Non proſequar hoc factum vlterius, & quia
Scipionis eſt, & quia Romano ſanguini, quã-
uis merito perpeſſo, ſeruili ſupplicium inſul-
tare non attinet: cùm præſertim tranſire adeo
liceat, quæ ſine domeſtico vulnere geſta nar-
rari poſſunt.

De P. Africano minore Procoſ.

13 Nam poſterior Africanus, euerſo Puni-
co imperio, exterarum gentium transfugas, in
edendis populo ſpectaculis feris obiecit.

De L. Æmilio Paulo Procoſ.

14 Et L. Paulus Perſe rege ſuperato eiuſdem
generis & culpæ homines elephantis proteren-
dos ſubſtrauit: vtiliſſimo quidem exemplo, ſi

tamen

tamen acta excellentiſſimorū virorum humiliter æſtimare ſine inſolentiæ reprehenſione permittitur. Aſpero enī & abſciſſo caſtigationis genere militaris diſciplina indiget; quia vires armis conſtant, quæ vbi à recto tenore deſciuerunt, oppreſſura ſunt, niſi opprimantur.

De Senatu Romano.

153 Sed tempus eſt eorum quoque mentionem fieri, quæ iam nō à ſingulis verum ab vniuerſo Senatu pro militari more obtinendo, defendēdoque adminiſtrata ſunt L. Marcius tribunus militum; cum reliquias duorū exercituum P. & Cn. Scipionum, quos arma Pœnorum in Hiſpania abſumpſerant, diſperſas mira virtute collegiſſet, earumque ſuffragijs dux eſſet creatus; ſenatui de rebus actis a ſe ſcribens in hunc modum orſus eſt: L. MARCIVS PROPR. Cuius honoris vſurpatione vti eum patribus conſcriptis non placuit; quia duces à populo, non à militibus creari ſolerent. Quo tempore tam anguſto, tamque graui; propter immane Reipubl. damnum etiam tribū militum adulandus erat, quoniam quidem ad ſtatum totius ciuitatis corrigendum vnus ſuffecerat. Sed nulla clades, nullum meritum, valentius militari diſciplina apud ſenatum fuit: ſuccurrebat enim quàm animoſa ſeueritate Tarētino bello maiores eorum vſi fuiſſent: In quo quaſſatis & attritis Reipubl. viribus, cum magnum captiuorum ciuium ſuorū numerum à Pyrrho rege vltro miſſum recepiſſent, decreuerunt vt ex ijs qui equo meruerant, peditum numero militarent: qui pedites fuerant, in funditorum auxilia tranſcriberentur: Neue quis eorum intra caſtra tenderet, neue locum extra aſſignatum, vallo aut

oſſa cingere, neue tentorium ex pellibus haberet: Recurſum autem ijs ad priſtinum militiæ ordinem propoſuerunt, ſi quis bina ſpolia ex hoſtibus tuliſſet: Quibus ſupplicijs compreſſi, ex deformibus Pyrrhy munuſculis, acerrimi hoſtes extiterunt. Parem iram aduerſus illos ſenatus diſtrinxit, qui apud Cannas Remp. deſeruerant. Nam cùm eos grauitate decreti vltra mortuorum conditionem relegaſſet, acceptis à M. Marcello litteris, vt eorum ſibi opera ad expugnationem Syracuſarum vti liceret; reſcripſit indignos eſſe qui in caſtra reciperentur. Cæterùm ſe ei permittere, vt faceret quod expedire Reip. iudicaſſet, dum neque ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hoſtes in ea eſſent, accederet. Sic enerues animos odiſſe virtus ſolet. Age, quàm grauiter ſenatus tulit, quòd Q. Petillium conſulem fortiſſimè aduerſus Ligures pugnantem occidere milites paſſi eſſent? Legioni enim neque ſtipendium anni procedere, neque æra dari voluit; quia pro ſalute imperatoris, hoſtium telis ſe non obtulerant. Idque decretum ampliſſimi ordinis, ſpecioſum & æternum Petilli monumentum extitit, ſub quo in acie, morte, in Curia vltione clari cineres eius acquieſcunt. Conſimili animo, cùm ei Annibal ſex millium Romanorum, quæ capta in caſtris habebat, redimendorum poteſtatem feciſſet, conditionem ſpreuit; memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, ſi honeſtè mori voluiſſent, turpiter capi non potuiſſe. Quorum neſcio vtrum magis dedecus fuerit, quòd patria ſpei, an quod hoſtis metus nihil in his repoſuerit; hæc pro ſe, ille ne aduerſus ſe di-

mi-

micarent,parui pendendo.Sed cùm aliquoties ſenatus pro militari diſciplina ſe ſeuerum exhibuerit,neſcio an tum præcipuè,cùm milites qui Rhegium iniuſto bello occupauerãt,mortuoque duce Iubellio, M. Cæſium ſcribã eius ſua ſpontè imperatorum delegerant, carcere incluſit, ac M. Fuluio Flacco Trib.Pl. denunciante, ne in ciues Romanos aduerſus morem maiorum animaduerteret,nihilominus propoſitum executus eſt. Cæterum quo minore cum inuidia id perageretur,quinquagenos per ſingulos dies virgis cæſus, ſecuri percuti iuſſit,eorumque nullum ſepulturæ mandari,mortemque lugeri vetuit.

EXTERNA EXEMPLA.

De Senatu Carthaginienſi.

1 Leniter hoc patres conſcripti, ſi Carthaginienſium ſenatus in militiæ negotijs procurandis violentiam intueri velimus; à quo duces bella prauo conſilio gerentes,etiam ſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet,cruci tamen ſuffigebantur, quod benè geſſerant, deorum immortalium adiutorij;quod malè commiſerant, ipſorum culpæ imputantes.

De Clearcho, Spartanorum Duce.

2 Clearchus verò Lacædemoniorum dux egregio dicto diſciplinam militiæ continebat, identidem exercitus ſui auribus inculcando,à militibus imperatorem potius, quàm hoſtem metui debere. Quo apertè denuntiabat futurum vt ſpiritum pœnæ impenderent,quem pugnæ acceptum ferre dubitaſſent. Idque à duce præcipi non mirabantur, maternarum blanditiarum memores, quæ exituros eos ad prœliandum monebant, vt aut viui cum armis in conſpectum earum venirent, aut mortui in armis

armis referrentur. Hoc intra domeſticos parietes accepto ſigno, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena proſpexiſſe tantummodo ſatis eſt, cum proprijs multoque vberioribus, & felicioribus exemplis gloriari liceat.

CAP. VIII.
DE IVRE TRIVMPHANDI.

Diſciplina militaris acriter retenta, principatum Italiæ Romano imperio peperit, & multarum vrbium, magnorum Regum, validiſſimarum gentium regimen largita eſt, fauces Pontici ſinus patefacit, Alpium, Taurique montis conuulſa clauſtra tradidit, ortumque è paruula Romuli caſa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius ſinu quoniam omnes triumphi manarunt, ſequitur vt de triumphandi iure dicere incipiam.

De legibus duabus de triumpho.

1. Ob leuia prælia quidam imperatores triumphos ſibi decerni deſiderabant: quibus vt occurreretur, lege cautum eſt ne quis triumpharet, niſi qui quinque millia hoſtium vna acie cecidiſſet. Non enim numero, ſed gloria triumphorum excelſius vrbis noſtræ futurum decus maiores exiſtimabant. Cæterùm ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius auditorio fulta eſt, quam L. Marius, & M. Cato Trib. pl. tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minatur, qui aut hoſtium occiſorum in prœlio, aut amiſſorum ciuium falſum numerum literis ſenatui auſi eſſent referre. Iubetque eos, cùm primum Vrbem intraſſent, apud quæſtores vrbanos iurare de vtroque numero vere ab his ſenatui eſſe ſcriptum.

Dde

De C. Lutatij Coſ. & Q. Valerij pr. altercationibus de triumpho.

Poſt has leges iudicij illius tempeſtiua mentio introducetur, in quo de iure triumphandi inter clariſſimas perſonas & actum & excuſſum eſt. C. Lutatius conſul. & Q. Valerius Prætor circa Siciliam inſignem Pœnorum claſſem deleuerant, quo nomine Lutatio conſuli triumphum ſenatus decreuit. Cum autem Valerius ſibi eum quoque decerni deſideraret: negauit id fieri oportere Lutatius ne in honore triumphi minor poteſtas maiori æquaretur: Pertinaciuſque progreſſa contentione, Valerius ſponſione Lutatium prouocauit, Ni ſuo ductu Punica claſſis eſſet oppreſſa. Nec dubitauit reſtipulari Lutatius. Itaque iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus, apud quem Valerius in hunc modum egit; conſulem ea pugna in lecticâ claudum iacuiſſe, ſe autē omnibus imperatoris partibus functum. Tunc Calatinus, prius quam Lutatius cauſam ſuam ordiretur. Quæro, inquit, Valeri à te, ſi dimicandum necne eſſet, contrarijs inter vos ſententijs diſſediſſetis; vtrū quod conſul an quod prætor imperaſſet, maius habiturum fuerit momentum? Reſpondit Valerius, non facere ſe controuerſiam quin priores partes conſulis eſſent futuræ. Age deinde, inquit Calatinus, ſi diuerſa auſpicia accepiſſetis, cuius magis auſpicio ſtaretur? Item reſpondit Valerius, conſulis. At iudex, Iam mehercule, inquit, cum de imperio & auſpicio, inter vos diſceptationem ſuſceperim, & tu vtroque aduerſarium tuum ſuperiorem fuiſſe fatearis, nihil eſt quod vlterius dubitem. Itaque Lutati, quamuis adhuc tacueris, ſecundum te litem do. Mirifice

fice iudex quod in manifeſto negotio tempus teri paſſus non eſt. Probabilius Lutatius, quod ius ampliſſimi honoris conſtanter defendit. Et ne Valerius quidem improbe, quia fortis & proſperæ pugnæ vt non legitimum, ita ſe dignum præmium petijt.

De Cneo Fuluio Flacco triumphum ſpernente.

3 Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam expetendum alijs triumphi honorem, decretum ſibi à ſenatu ob res bene geſtas ſpreuit, ac repudiauit? Nimirum non plura præcerpens, quàm acciderunt. Nam vt vrbem intrauit, continuo ipſe quæſtione publica afflictus, exilio mulctatus eſt: vt ſi quid religionis inſolentia commiſiſſet, pœna expiaret.

De Triumpho negato Q. Ful. & L. Opimio.

4 Sapientiores ig tur Q. Fuluius qui Capua capta, & L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionem compulſis, triumphandi poteſtatem à ſenatu petierunt. Vterque editis operibus magnificus, ſed neuter petitæ rei compos. Non quidem inuidia Patrum conſcriptor. cui nunquam aditum in Curia eſſe voluerunt: ſed ſumma diligentia obſeruandi iuris, quo cautū erat, vt pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ Populi Rom. fuiſſent, triumphus decerneretur. Tantum enim intereſt adijcias aliquid, an detractum reſtituas quantum diſtat beneficij initium ab iniuriæ fine.

De triumpho negato P. Scipioni maiori, & M. Marcello.

5 Quin etiam ius de quo loquor, ſic cuſtoditum eſt, vt P. Scipioni ob recuperatas Hiſpanias, M. Marcello ob captas Syracuſas triumphus non decerneretur: quod ad eas res geren-

das

dus ſine vllo miſſi erant magiſtratu. Probentur nunc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex deſertis montibus, myoparonumque piraticis roſtris, laudis inopes, laureæ ramulos feſtinabunda manu decerpſerunt. Carthaginis imperio abrupta Hiſpania, & Siciliæ caput abſciſſum Syracuſæ, triumphales iungere currus nequiuerunt. Et quibus viris? Scipioni s& Marcello: Quorum ipſa nomina inſtar æterni ſunt triumphi. Sed clariſſimos ſolidæ veræque virtutis auctores humeris ſuis ſalutem patriæ geſtantes, etſi coronatos intueri ſenatus cupiebat: iuſtiori tamen reſeruandos laureæ putauit.

De conuiuijs triumphantium.

6 His illud ſubnectam. Moris erat ab Imperatore triumphum ducturo, COSS. inuitari ad cœnam, deinde rogari vt venire, ſuperſedeat; ne quis eo die, quo ille triumpharit, maioris in eodem conuiuio ſit imperij.

De ijs qui ex ciuili victor. non triumpharunt.

7 Verùm quamuis quis præclaras res, maximeque vtiles Reip. ciuili bello geſſiſſet. Imperator tamen eo nomine appellatus non eſt, nec vllæ ſupplicationes decretæ ſunt, neque aut ouans, aut curru triumphauit; quia vt neceſſariæ iſtæ, ita lugubres ſemper exiſtimatæ victoriæ ſunt, vtpote non externo, ſed domeſtico partæ cruore. Itaque & Naſica Ti. Gracchi, & Opimius C. Gracchi factiones mœſti trucidarunt Q. Catulus, M. Lepido collega ſuo cum omnibus ſeditioſis copijs extincto, tantum moderatum præ ſe ferens gaudium, in Vrbem reuertitur. C. etiam Antonius Catilinæ victor abſterſos gladios in caſtra retulit. L. Cinna, & C. Marius hauſerant quidē auidi

ci-

ciuilem ſanguinem: ſed non protinus ad templa deorum & aras tetenderunt. Item L. Sylla, qui plurima bella ciuilia confecit, cuius crudeliſſimi & inſolentiſſimi ſucceſſus fuerunt: cum conſummata potentia ſua triumphum duceret, vt Graciæ & Aſiæ multas vrbes, ita ciuium Roman. nullum oppidum vexit. Piget, tædetque per vulnera Reipub. vlterius procedere: lauream nec ſenatus cuiquam dedit nec quiſquam ſibi dari deſiderauit, ciuitatis parte lachrymante. Cæterùm ad quercum pronæ manus porriguntur, vbi ob ciues ſeruatos corona danda eſt: qua poteſt Auguſta domus ſempiterna gloria triumphant.

CAP. IX.
DE CENSORIA ſeueritate.

CAſtrenſis diſciplinæ tenaciſſimum vinculum, & militaris rationis diligens obſeruatio, admonent me, vt ad cenſuram pacis magiſtram cuſtodemque tranſgrédiar. Nam vt opes pop. Romani in tantam amplitudinem imperatorum virtutibus exceſſerunt, ita probitas & continentia cenſorio ſupercilio examinata eſt. Opus effectu par bellicis laudibus: quid enim prodeſt foris eſſe ſtrenuum, ſi domi malè viuitur? Expugnentur licet vrbes, corripiantur gentes, regnis inijciantur manus: niſi foro & curiæ officium ac verecundia ſua conſtiterit, partarum rerum æquatus cœlo cumulus, ſedem ſtabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet noſſe, atque adeo recordari acta cenſoriæ poteſtatis.

De M. Camillo, & M. Poſthumio in cœlibes.

1. Camillus & Poſthumius cenſores, æra pœnæ nomine eos qui ad ſenectutem cœlibes, per-

peruenerant, in ærarium deferre iuſſerunt: iterum puniri dignos, ſi quo modo de tam iuſta conſtitutione quæri eſſent auſi: cùm in hunc modo increparentur. Natura vobis quemadmodum naſcendi ita gignendi legem ſcribit; parentesque vos alendo, nepotum nutriendorum debito (ſi quis eſt pudor) alligauerunt. Accedit his, quod etiam fortuna longam præſtandi huiuſce muneris aduocationem eſtis aſſecuti: cum inter inconſumpti ſint anni veſtri, & mariti & patris nomine vacui. Ite igitur, & otioſam exſoluite ſtipem, vtilem poſteritati numeroſæ.

De M. Valerio Max. & C. Iunio Bruto in L. Antonium.

2 Horum ſeueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius Buculus Brutus cenſores in conſimili genere animaduerſionis imitati, L. Antonium ſenatu mouerunt: quod quam virginem in matrimonium duxerat, repudiaſſet, nullo amicorum in conſilium adhibito. At hoc crimen neſcio an ſuperiore maius; illo namq; cōiugalia ſacra ſpreta tātum, hoc etiam iniurioſè tractata ſunt. Optimo ergo iudicio cēſores indignum eum aditu Curiæ exſtimauerunt.

De M. Catone in L. Flaminium.

3 Sic M. Porcius Cato L. Flaminium è numero ſenatorum ſuſtulit, quia in prouincia quemdam damnatum ſecuri percuſſerat, tempore ſupplicij, ad arbitrium & ſpectaculum mulierculæ cuius amore tenebatur, electo. Et poterat inhiberi reſpectu conſulatus, quem is geſſerat, atque auctoritate fratris eius V. C. T. Flaminini: ſed & cenſor & Cato duplex ſeueritatis exemplum eo magis illud notandum ſtatuit; quod ampliſſimi honoris maieſtatem

tam-

tam tetro facinore inquinauerat; nec penſi duxerat, iiſdem imaginibus adſcribi, meretricis oculos humano ſanguine delectatos, & regi Philippi ſupplices manus.

De C. Fabricio in P. Rufinum.

4 Quid de Fabricij Luſcini cenſura loquar narrauit omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cornelium Rufinum, duobus cõſularibus & dictatura ſpecioſiſſimè functũ, quod decẽ pondo vaſa argentea comparaſſet perinde ac malo exẽplo luxurioſum, in ordine ſenatorio retentum non eſſe. Ipſæ medius fidius mihi literæ ſeculi noſtri obſtupeſcere videntur, cũ ad tantam ſeueritatem referendam miniſteriũ accommodare coguntur ac vereri ne non noſtræ vrbis acta cõmemorare exiſtimentur. Vix enim credibile eſt, intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidioſum fuiſſe cenſum, & inopiam haberi contemptiſſimam.

De M. Ant. & L. Flacco in M. Durionum.

5 M. autem Antonius & L. Flaccus cenſores Duronium ſenatu mouerunt, quod legem de coercendis conuiuiorum ſumptibus latam tribunus pleb. abrogauerat, mirifica notæ cauſa. Quam enim impudenter Duronius Roſtra cõſcendit, illa dicturus, Fræni ſunt iniecti vobis Quirites nullo modo perpetiendi: alligati & conſtricti eſtis amaro vinculo ſeruitutis: Lex enim lata eſt, quæ vos eſſe frugi iubet: abrogamus igitur iſtud horridæ vetuſtatis rubigine obſitum imperium. Etenim quid opus libertate, ſi volentibus luxu perire non licet?

De Cl. Nerone & M. Salinatore in ſe mutuo, & Pop. Romanum.

6 Age, par proferamus æquali iugo virtutis, honorumq; ſocietate iunctum, inſtrictum

au-

autem æmulationis hamo diſſidens. Claudiu Nero, Liuiuſque Salinator, ſecundi Punic belli temporis firmiſſima Reipub. latera, qui diſtrictam ſimul egerunt cenſuram? Nam cum equitum centurias recognoſcerent, & ipſi propter robur ætatis etiamnum eorum eſ ſent è numero, vt eſt ad Poliam ventum tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandum necne ſibi eſſet, hæſitauit: Quod vbi intellexit Nero, & citari collegam, & equum vendere iuſſit, quia populi iudicio damnatus eſſet. Salinator quoque eadem animaduerſione Neronem perſecutus eſt, adiecta cauſa, quod non ſincera fide ſecum in gratiam redijſſet. Quibus viris ſi quis cœleſtium ſignificaſſet futurum, vt eorum ſanguis illuſtrium imaginum ſerie deductus in ortum ſalutaris principis noſtri confluerct, depoſitis inimicitijs, arctiſſimo ſe amicitiæ fœdere iunxiſſent, ſeruatam ab ipſis patriam communi ſtirpi ſeruandam relicturi. Salinator verò quatuor & triginta tribus inter ærarios referre non dubitauit; quod cum ſe damnaſſent, poſtea conſulem atque cenſorem feciſſent: prætexuitque cauſam, quia neceſſe eſſet eas alterutro facto crimine temeritatis vel periurij teneri. Vnam tantummodo tribum Mæciam vacuam nota reliquit; quæ eum ſuffragijs ſuis, vt non damnatione, ita ne honore quidem dignum iudicauerat. Quam conſtantis & prævalidi illum putamus ingenij fuiſſe, qui neque triſti iudiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo ſe blandiorem in adminiſtratione Reip. gereret?

De M. Meſſala & P. Sempronio in quadringentos equites.

7 Equeſtris quoque ordinis bona magnaque pars quadringenti iuuenes, cenſoriam notam patiente animo ſuſtinuerunt: quod M. Valer. & P. Sempronius, quia in Sicilia ad munitionem opus explicandum ire iuſſi, facere id neglexerant; equis publicis ſpoliatos, in numerum ærariorum retulerunt.

De M. Regulo & P. Philo in reliquias Cannenſes.

8 Turpis etiam metus cenſores ſumma cũ ſeueritate pœnam exegerunt. M. enim Attilius Regulus, & P. Furius Philus, L. Metellum quæſtorem compluresque equites Romanos, qui poſt infeliciter commiſſam Cannenſem pugnam cum eo abituros ſe Italia iurauerant, direptis equis publicis, inter ærarios referendos curauerunt. Eosque graui nota affecerunt. Qui cum in poteſtatem Annibalis veniſſent, legati ab eo ad ſenatum miſſi de permutandis captiuis, neq; impetraſſent quod petebant in vrbe manſerunt. Qui & Romano ſanguini fidem præſtare conueniens erat; & M. Attilius Regulus cenſor perfidiam notabat, cuius pater per ſummos cruciatus exſpirare, quã fallere Cathaginẽſes ſatius eſſe duxerat. Iam hæc cenſura ex foro in caſtra trãſcendit, quæ neque timeri, neq; decipi voluit hoſtem.

De iis qui notati poſtea ad cenſuram peruenerunt.

9 Sequuntur duo eiuſdem generis exempla, eaſque adieciſſe ſatis erit. C. Geta, cum à L. Metello & Cn. Domitio cenſoribus ſenatu motus eſſet, poſtea cenſor factus eſt. Item M. Valerius Meſſalla cenſoria nota

pere-

perſtrictus, cēſoria poſtmodum poteſtate imperauit. Quorum ignominia virtutem acuit: rubore enim eius excitati, omnibus viribus incubuerunt, vt digni ciuibus viderentur, quibus dari potius, quam obijci cenſura deberet.

CAP. X.
DE MAIESTATE.

EST & illa quaſi priuata cenſura maieſtas clarorum virorum ſine tribunalium faſtigio, ſine apparitorum miniſterio, potens in ſua amplitudine obtinenda. Grato enim & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta velata; quam rectè quis dixerit longum & beatum honorem eſſe ſine honore.

De Q. Metello Numidico apud iudices.

1 Nam quid plus honoris tribui potuit cōſuli quam eſt datum reo Metello? qui cùm cauſam repetundarum diceret, tabulæque eius ab accuſatore expoſtulatæ, & ad nomen inſpiciendum circa iudicium ferretur: totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videretur dubitaſſe. Non in tabulis, ſed in vita Q. Metelli argumenta ſincerè adminiſtratæ prouinciæ legenda ſibi iudices crediderunt: indignum rati, integritatem tanti viri exigua cera, & paucis literis perdendi.

De P. Africano maiore apud Antiochum regem & exteros.

2 Sed quid mirum, ſi debitus honos à ciuibus Metello tributus eſt, quem ſuperiori Africano etiam hoſtis præſtare non dubitauit? Siquidem rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, Filium eius, à militibus ſuis interceptū, honoratiſſimè excepit, regijſq; muneribus

ribus donatum, vltro & celeriter patri remiſit: quanquam ab eo tum maximè finibus imperij pellebatur. Sed & rex laceſſitus, maieſtatem excellentiſſimi viri venerari, quam dolorem ſuum vlciſci maluit. Ad Africanum eundem, in Liternina villa ſe tenentem, complures prędonum duces videndum eodem tempore fortè confluxerant. Quos cùm ad vim faciendũ venire exiſtimaſſet, præſidium domeſticorum in tecto collocauit, eratque in his repellendis & animo & apparatu occupatus. Quod vt prędones animaduerterunt, dimiſſis militibus à biectiſque armis, ianuæ appropinquant, clara voce nunciantes: non vitæ eius hoſtes, ſed virtutis admiratores veniſſe: conſpectum & congreſſum tanti viri quaſi cæleſte aliquod beneficium expetentes. Proinde ſecurum ſe ſpectandum præbere ne grauaretur. Hæc poſtquã domeſtici Scipioni retulerunt, fores reſerari, eoſque intromitti iuſſit: qui poſtes ianuæ tanquam aliquam religioſiſſimam aram, ſanctumque templum venerati, cupidè Scipionis dexteram apprehenderunt: ac diu deoſculati, poſitis ante veſtibulum donis, quæ deorum immortaliũ numini conſecrari ſolent, læti quod Scipionem vidiſſe contigiſſet, ad lares reuerterunt. Quid hoc fructu maieſtatis excelſius? quid etiam iucundius? Hoſtis iram admiratione ſui placauit: ſpectaculo præſentiæ ſuæ latronum geſtientes oculos obſtupefecit. Delapſa cœlo ſidera hominibus ſi ſe offerant, venerationis amplius non recipient.

De L. Æmilio Paulo apud Macedonas.

3 Et hæc quidẽ viuo Scipioni; illud autem Æmilio Paulo exanimi contigit. Nam cũ exe-

quæ

quiæ eius celebrarentur, ac fortè tunc princi-pes Macedoniæ, legationis nomine Romæ morarentur, funebri lecto ſponte ſua ſeſe ſubiecerunt. Quod aliquanto maius videbitur, ſi quis cognoſcat, lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuiſſe adornatam. Quantum enim Paulo tribuerunt, propter quem gentis ſuæ cladium indicia, per ora vulgi ferre non exhorruerunt? quod ſpectaculum funeri ſpeciẽ alterius triũphi adiecit. Bis enim te Paule, Macedonia vrbi noſtræ illuſtrem oſtendit: incolumen, ſpolijs ſuis: fato functum, humeris.

De P. Africano maiore apud Maſiniſſam & Pœnos.

4 Nec filij quidem tui Scipionis Æmiliani: quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum eſſe voluiſti, maieſtati parum honoris tributum eſt: eum enim adoleſcentem admodum à Luculo conſule petendi auxilij gratia ex Hiſpania in Africam miſſum, Carthaginienſes & Maſiniſſa Rex de pace diſceptatorem, velut conſulem & imperatorem habuerunt. Ignara quidem fatorum ſuorum Carthago: Oriens enim illud iuuentæ decus, deorum atque hominum indulgentia, ad excidium eius alebatur, vt ſuperius cognomen Africanum capta, poſterius euerſa Corneliæ genti daret.

De P. Rutilio exule apud Aſia ciuitates.

5 Quid damnatione, quid exilio miſerius? At P. Rutilio conſpiratione publicanorum perculſo, auctoritatem adimere non valuerunt. Cui Aſiam petenti omnes prouinciæ illius ciuitates legatos ſeceſſum eius operientes obuiam miſerunt. Exultare aliquis hoc loco, an triumphare iuſtius dixerit?

De C. Mario proſcripto apud Minturnenſes.

6 C. etiam Marius in profundum vltimarum miſeriarum abiectus, ex ipſo vitæ diſcrimine beneficio maieſtatis emerſit. Miſſus enim ad eum occidendum in priuata domo Minturnis, clauſum ſeruus publicus, natione Cimber; & ſenem & inermem, & ſqualore obſitum, ſtrictum gladium tenens, aggredi non ſuſtinuit: ſed claritate viri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde ac tremens fugit, Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perſtrinxit: deuictæq; ſuę gentis interitus animum comminuit: etiam dijs immortalibus indignũ ratis, ab vno eius nationis interfici Marium, quam totam deleuerat. Minturnenſes autem maieſtate illius capti, compreſſum iam & cõſtrictum dira fati neceſſitate, incolumem p æſtiterunt: nec fuit his timori aſperrima Syllæ victoria, ne in eos conſeruationem Marij vlciſceretur, cum præſertim ipſe Marius eos à conſeruando Mario abſterrere poſſet.

De M. Catone Vticenſi apud Senatum.

7 M. quoque Porcium Catonem admiratio fortis & ſinceræ vitæ, adeo admirabilem in ſenatu fecit, vt cum inuito C. Cæſare conſule aduerſus publicanos dicendo in curia diem extraheret, & ob id eius iuſſu à lictore in carcerem duceretur, vniuerſus ſenatus illum ſequi non dubitaret: quæ res diuini animi perſeuerantiam flexit.

De eodem apud populum Romanum.

8 Eodem Ludos Floralis, quos Meſſius ædilis faciebat, ſpectante, populus, vt Mimæ nudarentur, poſtulare erubuit: quod cum ex Fauonio amiciſſimo ſibi vna ſedente cognouiſſet, diſceſſit è theatro, ne præſentia ſua ſpecta-

ſtaculi conſuetudinem impediret: Quem abeuntem ingenti plauſu populus proſecutus, priſcum morem iocorum in ſcenam reuocauit; confeſſus, plus ſe maieſtatis vni tribuere quam vniuerſo ſibi vindicare: Quibus opibus, quibus imperijs quibus triumphis hoc datum eſt? exiguum viri patrimonium, aſtr ctè continentia mores, modicæ clientelæ domus ambitioni clauſa, paterni generis vna imago, minimè blanda frons; ſed omnibus numeris perfecta virtus. Quæ quidem effecit, vt quiſquis ſanctum & egregium ciuem ſignificare velit, ſub nomine Catonis definiat.

EXTERNA.

De Harmodio & Ariſtogitone apud Xerxem regem.

1 Dandum eſt aliquid loci etiam alienigenis exemplis: vt domeſticis aſperſa, varietate ipſa delectent. Harmodij, & Ariſtogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati ſunt, effigies æneas Xerxes ea vrbe deuicta, in regnum ſuum tranſtulit: longo deinde interiecto tempore, Seleucus in priſtinam ſedem reportandas curauit: Rhodij quoque eas vrbi ſuæ appulſas, cùm in hoſpitium publicè inuitaſſent, ſacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac memoria felicius, quæ tantum venerationis in tam paruulo ære poſſedit.

De Xenocrate apud Athenienſes.

2 Quantum porrò honoris Athenis Xenocrati ſapiētia pariter ac ſanctitate claro tributum eſt? Qui cum teſtimonium dicere coactus ad aram acceſſiſſet, vt more ciuitatis iuraret, omnia ſe vere retuliſſe; vniuerſi iudices cōſurrexerunt, proclamarunt que ne ius iurandum diceret: Quodque ſibimet ipſis poſtmodum di-

cendæ ſententiæ loco remiſſuri non erant, ſinceritati eius concedendum exiſtimarunt.

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS.

De Indole.

CAP. I.

Attingam nunc quaſi cunabula quædam & elementa virtutis; animique procedente tempore ad ſummum gloriæ cumulum peruenturi, certo cum indolis experimento, datos guſtus referam.

De Æmilio Lepido puero.

1 Æmilius Lepidus puer etiam tum progreſſus in aciem, hoſtem interemit, ciuem ſeruauit: cuius tam memorabilis operis index eſt in Capitolio ſtatua bullata, & incincta prætexta S.C. poſita. Iniquum enim putauit, eum honori nondum tempeſtiuum videri, qui iam virtuti maturus fuiſſet. Præcurrit igitur Lepidus ætatis ſtabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicemque laudem è prœlio retulit, cuius cum vix ſpectatorem anni eſſe patiebantur. Arma enim infeſta, & diſtricti gladij, & diſcurſus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrentium exercituum impetus iuuenibus quoque aliquantum terroris incutit. Inter quæ Æmiliæ gentis pueritia coronam mereri, ſpolia rapere valuit.

De Catone Vticenſi.

2 Hic ſpiritus ne M. quidem Catonis pueri-

ritiæ defuit. Nam cum in domo M. Druſi auũculi ſui educaretur, & ad eum Trib. plebis Latini de ciuitate impetranda conueniſſent; à Q. Poppedio Latinorum Principe. Druſi autem hoſpite, rogatus: vt ſocios apud auunculum adiuuaret; conſtanti vultu nõ facturum ſe reſpõdit, Iterum deinde ac ſæpius interpellatus, in propoſito perſtitit, Tunc Poppediũ in excelſam ædium partem leuatum, abiectũ ĩ inde ſe, niſi precibus obtemperaret, minatus eſt: nec hac re ab incepto moueri potuit: Expreſſa eſt itaque illa vox hominum, Gratulemus nobis Latini, & ſocij, hunc eſſe tam paruum; quo ſenatore ne ſperare quidem nobis ciuitatem licuiſſet. Tenero ergo animo Cato totius Curiæ grauitatem percepit, perſeuerantiaque ſua Latinos iura noſtræ ciuitatis apprehẽdere cupientes reppulit. Idem cum ſalutandi gratia prætextatus ad Syllam veniſſet, & capita proſcriptorum in atrium allata vidiſſet; atrocitate rei commotus pædagogum ſuum Sarpedonem nomine interrogauit, qua propter nemo inueniretur qui tam crudelem tyrãnum occideret: Cumque is, non voluntatem hominibus, ſed facultatem deeſſe, quod ſalus eius magno militum præſidio cuſtodiretur, reſpondiſſet, vt ferrum ſibi daretur, obſecrauit, affirmãdo, perfacile ſe eum interfecturum, quod in lecto illius, confidere ſoleret. Pædagogus & animum Catonis agnouit, & propoſitũ exhorruit, eumque poſtea ad Syllam excuſſum ſemper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehenſus, victorem non extimuit; tũm maximè Conſules, Municipia, Legiones, Equeſtris ordinis maiorem partem trucidãtem. Ipſum Marium ſi quis co-

loci ſtatu ſſet, celerius aliquid de fuga ſua, quam de Syllæ nece cogitaſſet.

De M. Caſſio Longino.

3 Cuius filium Fauſtum C. Caſſius condiſcipulum ſuum in ſchola proſcriptionem paternam laudantem, ipſum quoque, cum per ætatem potuiſſet, idem facturum minitantem, colapho percuſſit. Dignam manum quæ publico parricidio ſe non contaminaret.

EXTERNA.

De Alcibiade Athenienſi.

1 Et vt à Græcis aliquid, Alcibiades ille, cuius neſcio vtrũ bona, an vitia patriæ perniciosiora fuerunt: illis enim ciues ſuos decepit, his afflixit: cum adhuc puer ad Periclem auũculum ſuũ veniſſet, eumq; ſecreto triſtem ſedentem vidiſſet, interrogauit, quid ita tantam in vultu confuſionem gereret: At illo dicente, mandato ſe ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ ſunt ianuæ arcis, ædificaſſe, conſumptaque in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto miniſterij rationem reddere, atq; ideo conflictari: Ergo, inquit, quære potius quemadmodum rationem non reddas. Itaque vir ampliſſimus atque prudentiſſimus ſuo conſilio defectus, puerili vſus eſt, atq; id egit vt Athenięſes finitimo implicati bello rationibus exigendis non vacarent. Sed viderint Athenæ vtrum Alcibiadem lamententur, an glorientur: quoniam adhuc inter execrationem hominis & admirationem, dubio mentis iudicio fluctuantur.

CAP. II.

DE FORTITVDINE.

NOs quia iam initia procurſuſque virtutis patefecimus, actum ipſum perſequemur, cuius ponderoſiſſima vis, & efficaciſſima.

lacerti,in fortitudine conſiſtunt. Nec præterit me, conditor Vrbi noſtræ Romule, principatum tibi hoc in genere laudis aſſignari oportere. Sed patere, obſecro, vno te præcurri exemplo, cui & ipſe aliquantum honoris debes: quia beneficio illius effectum eſt, ne tam præclarum opus tuum Roma dilaberetur.

De M. Horatio Coclite.

1 Hetruſcis in vrbē ponte Sublicio irrumpētibus, Horatius Cocles extremam eius partem occupauit: totumque hoſtium agmen, donec poſt tergum ſuum pons abrumperetur, infatigabili pugna ſuſtinuit. Atque,vt patriam periculo imminenti liberatam vidit, armatus ſe in Tiberim miſit: cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatem ſinceram ei præſtiterunt, Nam neq;altitudine deiectus, quaſſatuſue, neque pondere armorum preſſus, nec vllo vorticis circuitu actus: nec telis quidem, quæ vndique congerebantur,læſus,tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium,tot hoſtium in ſe oculos conuertit, ſtupentes illos admiratione, hos inter lætitiam & metum hæſitantes:vnuſq;duos acerrima pugna conſertos exercitus, alterū repellendo,alterum propugnando,diſtraxit. Denique vnus vrbi noſtræ tantū ſcuto ſuo,quantum Tiberis alueo, munimenti attulit: Quapropter diſcēdētes Hetruſci dicere potuerūt: Romanos vicimus, ab Horatio victi ſumus.

De Clœlia Virgine.

2 Immemorem me propoſiti mei Clœlia penè facit: eadem enim tempeſtate, certè aduerſus eundem hoſtem & in eodem Tiberi inclytus auſa facinus. Inter cæteras enim virgines obſes hoſti Porſenę data, nocturno tem-

pore cuſtodiam egreſſi, equum conſcendit, celeriqúe traiectu fluminis, non ſolum obſidione, ſed etiam metu patriam puella ſoluit, viris lumen virtutis præferendo.

De Romulo.

3 Redeo nunc ad Romulum; qui ab Acrone Ceninenſium rege ad dimicandum prouocatus quãquam & numero, & fortitudine militum ſuperiorem ſe crederet, tutiuſquè erat toto cum exercitu, quam ſolùm in aciem deſcendere, ſua potiſſimum dextra omen victoriæ rapuit: nec incepto eius fortuna defuit. Occiſo enim Acrone, fuſiſque hoſtibus, optima de eo ſpolia Ioui Feretrio retulit. Hactenus iſtud: quia publica religione conſecrata virtus, nulla priuata laudatione indiget.

De A. Cornelio Coſſo.

4 A Romulo proximus Cornelius Coſſus, eidem deo ſpolia conſecrauit, cum magiſter equitum ducem Fidenatium in acie congreſſus intereміſſet. Magnus initio huiuſce generis inchoatæ gloriæ Romulus: Coſſo quoque multum acquiſitum eſt, quod Romulum imitari valuit.

De M. Marcello.

5 Ne M. quidem Marcelli memoriã ab his exemplis ſeparare debemus, in quo tãtus animi vigor fuit, vt apud Padum Gallorum regẽ ingenti exercitu ſtipatum, cum paucis equitibus inuaderet: quem protinus obtruncatum, armis exuit eaque Ioui Feretrio dicauit.

De duellorum victoribus T. Manlio Torq. M. Val. Coruo, & Scip. Æmiliano.

6 Eodem virtutis & pugnæ genere vſi ſunt T. Manlius Torquatus, & Valerius Coruus, & Æmilianus Scipio. Hi enim vltrò prouoca-

tos

tos hoſtium duces interemerunt: ſed qu a ſub alien s auſpicijs rem geſſerant, ſpolia Ioui Feretrio non poſuerunt conſecranda. Idem Scipio Æmilianus, cum in Hiſpania ſub Lucullo duce militaret, atque Intercatia prævalidum oppidum circunſederetur, primus mœnia cōſcendit: Neque erat in eo exercitu quiſquam aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius ſaluti magis parci & conſuli deberet: ſed tunc clariſſimus quiſque iuuenum, pro amplificanda & tuenda patria, plurimum laboris ac periculi ſuſtinebat, deforme ſibi exiſtimans, quos dignitate præſtaret, ab his virtute ſuperari. Ideoque Æmilianus hanc militiam alijs propter difficultatem vitantibus, ſibi depopoſcit.

De C. Attilio.

7 Magnum inter hæc fortitudinis exemplū antiquitas offert. Romani à Gallorum exercitu pulſi, cum ſe in capitolium, & in arcem conferrent, inque his collibus morari omnes non poſſent; neceſſarium conſilium in plana vrbis parte ſeniorum reliquēdorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Cæterùm ne illo quidem tam miſero, tamque luctuoſo tempore, ciuitas noſtra virtutis ſuæ oblita eſt: Defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus ſellis, cum inſignibus magiſtratuum, quos geſſerant, ſacerdotiorumque quæ erant adepti, conſederunt, vt & ipſi in occaſu ſuo ſplendorem & ornamēta vitæ præteritæ retinerent, & plebem ad fortius ſuſtinēdos caſus ſuo vigore prouocarent. Venerabilis eorum aſpectus primo hoſtibus fuit, & nouitate rei, & magnificētia cultus, & ipſo audaciæ genere commotis. Sed quis dubitaret

taret, quin & Galli, & victores, illam admirationem mox in riſum, & in omne contumeliæ genus côuerſuri eſſent? Non expectauit igitur hunc iniuriæ maturitatem C. Attilius; verum barbam ſuam permulcenti Gallo ſcipione vehementi ictu capiti inflixit, eique propter dolorem ad ſe occidendum ruenti cupidius corpus obtulit. Capi ergo virtus neſcit; patientia dedecus ignorat. Fortunæ ſuccumbere triſtius ducit omni fato, noua & ſpecioſa genera interitus excogitat, ſi quiſquam interit, qui ſic extinguitur.

De Equitibus Rom. in prœlio ad Veruginem.

8 Reddendus eſt nunc Romanæ iuuentuti debitus honos, & gloriæ titulus, quæ, C. Sempronio Atratino conſule cum Volſcis apud Veruginem parùm proſperè dimicante, ne acies noſtra iam inclinata propelleretur, equis delapſa, ſe ipſam centuriauit, atque hoſtium exercitum rupit. Quo dimoto, proximum tumulum occupauit, effecitque, vt omnis Volſcorum in ſe conuerſus impetus, legionibus noſtris ad confirmandos animos ſalutare ſacramentum daret. Itaque cum iam de trophæis ſtatuendis cogitarent, prælium nocte dirimente, victoresne, an victi abirent, incerti, diſceſſerunt.

De iiſdem in prœlio contra Samnites.

9 Strenuus ille quoque flos ordinis equeſtris, cuius mira virtute Fabius Maximus Rullianus magiſter equitum bello quod aduerſus Samnites gerebatur, male commiſſi prœlio crimine leuatus eſt. Namque Papirio Curſore propter auſpicia repetenda ad Vrbem proficiſcente, caſtris præpoſitus, ac vetitus in aciem

exi-

exercitum ducere; nihilominus manus cum hoſte, ſed non tam feliciter, quam temerè conſeruit: procul enim dubio ſuperabatur. Cæterùm optimæ indolis iuuentus detractis equorum frenis, vehementer eos calcaribus ſtimulatos, in aduerſos Samnites egit, obſtinataque animi præſtantia extortam manibus hoſtium victoriam, & cum ea ſpem maximi ciuis Rulliani patriæ reſtituit.

De militibus Rom. in retinenda claſſe Punica.

10 Quantis demum roboris illi milites? qui vehementi ictu remorum cōcitatam fugæ Punicā claſſem, nantes lubrico pelagi, quaſi camporum firmitate, pedites in littus retraxerunt?

De milite Rom. in prœlio Cannenſi.

11 Euſdem temporis & notæ miles, qui Cannēſi prœlio, quò Annibal magis vires Romanorum contudit, quam animos fregit, cùm ad retinenda arma inutiles vulneribus manus haberet, ſpoliare ſe conantis Numidæ ceruicem complexus, os naribus & auribus corroſis, deforme reddidit, inque plenæ vltionis morſibus expirauit. Sepone iniquum pugnæ euentum, quantum interfectore fortior interfectus? Pœnus enim in victoria obnoxius morienti, ſolatio fuit: Romanus in ipſo fine vitæ vindex ſui extitit.

De P. Licinio Craſſo Procoſ.

12 Militis huius in aduerſo caſu tam egregius, tamque virilis animus, quam relaturus ſum imperatoris. P. enim Craſſus cum Ariſtonico bellum in Aſia gerens, à Thracibus quorum is magnum numerum in præſidio habebat, inter Eleam & Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueniret; dedecus, accerſita ratione mortis, effugit. Virgam enim, qua ad regen-

dum equum vſus fuerat, in vnius barbari oculum direxit, qui vi doloris accēſus, latus Craſſi ſica confodit: dumque ſe vlciſcitur, Romanum imperatorem maieſtatis amiſſæ turpitudine liberauit. Oſtendit fortunę Craſſus quam indignum virum tam graui contumelia afficere voluiſſet; quoniam quidem iniectos ab ea libertati ſuæ miſerabiles laqueos prudenter pariter ac fortiter rupit, datumque ſe iam Ariſtonico, dignitati ſuæ reddidit.

De Q. Metello Scipione Procoſ.

13. Eodem mentis propoſito vſus eſt Scipionamque infeliciter Cn. Pompeij generi ſui defenſis in Africa partibus, claſſe Hiſpaniam petens; cum animaduertiſſet, nauem qua vehebatur, ab hoſtibus captam, gladio præcordia ſua transfuerberauit. Ac deinde proſtratus in puppi, quærentibus Cæſarianis militibus vbinam eſſet imperator, reſpondit; Imperator bene ſe habet, tantumque eloqui valuit, quantum ad teſtandam animi fortitudinem æternæ laudis ſatis erat.

De M. Catone Vticenſi.

14. Tui quoque clariſſimi exceſſus Cato Vtica monimentum eſt, in qua ex fortiſſimis vulneribus tuis plus gloriæ quam ſanguinis manauit. Siquidem conſtantiſſimè in gladium incumbendo, magnum hominibus documentum dediſti; quanto potior eſſe debeat probis dignitas ſine vita, quam vita ſine dignitate.

De Porcia M. Catonis filia & Bruti vxore.

15. Cuius filia minimè muliebris animi: quę cum Bruti viri ſui conſilium, quod de interficiendo Cæſare ceperat, ea nocte, quam dies teterrimi facti ſecutus eſt, cognouiſſet; egreſſo cubiculum Bruto, cultellum tonſorium quaſi

vn-

vnguium reſecandorum cauſa popoſcit, eoque velut fortè elapſo, ſe vulnerauit: Clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cœpit, quod tonſoris præripuiſſet officium. Cui ſecreto Portia, Nō eſt, inquit, hoc temerarium factum meum; ſed in tali ſtatu noſtro amoris mei erga te certiſſimū iudicum. Experiri enim volui, ſi tibi propoſitum ex ſententia parum ceſſiſſet, quam æquo animo me ferro eſſem interemptura.

De M. Catone maiore Catonis filio.

16 Felicior progenie ſua ſuperior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt. Qui cum ab hoſte in acie vehementi periculo peteretur, è vagina gladius eius elapſus decidit: Quem ſubiectum prelantium globo, & vndique hoſtilibus pedibus circundatum, poſtquam abeſſe ſibi animaduertit; adeo conſtanti animo in ſuam poteſtatem redegit, vt illum non periculo oppreſſus rapere, ſed metu vacuus ſumere videretur. Quo ſpectaculo attoniti hoſtes, poſtero die ad eum ſupplices pacem petentes venerunt.

De P. Scipione Naſica.

17 Togæ quoq; fortitudo militaribus operibus inſerenda eſt, quia eandem laudem foro atque caſtris edita meretur. Cum T. Gracchus in tribunatu profuſis largitionibus fauore populi occupato remp. oppreſſam teneret; palamque dictitaret, interempto ſenatu, omnia per plebem agi debere; in ædem Fidei publicè conuocati Patres conſcripti à conſule Mutio Scæuola, quidnam in tali tempeſtate faciendum eſſet, deliberabant: Cunctiſque cenſentibus, vt conſul armis rempub. tueretur Scæuola negauit ſe quidquā vi eſſe acturum.

Tum

Tum Scipio Naſica, Quoniam, inquit, conſul, dum iuris ordinem ſequitur, id agit, vt cum omnibus legibus Romanum imperium corruat; egomet priuatus voluntati veſtræ me ducem offero: Ac deinde læuam manum apertæ togæ circundedit, ſublataque dextera proclamauit: Qui rempub. ſaluam eſſe volunt, me ſequantur: eaque voce, cunctatione bonorum ciuium diſcuſſa, Gracchum cum ſcelerata factione, quas merebatur pœnas perſoluere coegit.

De M. Æmilio Scauro.

18 Item cùm tribunus plebis Saturnius, & Prætor Glaucia, & Equitius deſignatus Trib. plebis, maximos in ciuitate noſtra ſeditionum motus excitaſſent, nec quiſquam ſe populo concitato opponeret: primum M. Æmilius Scaurus C. Marium conſulatum ſextum gerentem hortatus eſt, vt libertatem legeſque manu defenderet: protinuſque arma ſibi afferri iuſſit: Quibus allatis, vltima ſenectute confectum & penè dilapſum corpus induit, ſpiculoque innixus antè fores Curiæ conſtitit, ac paruulis extremi ſpiritus reliquiis, ne reſp. exſpiraret, effecit: Præſtantia enim animi ſui ſenatum & equeſtrem ordinem ad vindictam exigendam impulit.

De C. Iulio Cæſare Procoſ.

19 Sed vt ſuperius armorum & togæ: ita nunc etiam ſiderũ clarum decus Diuum Iuliũ, certiſſimam veræ virtutis effigiem repræſentemus. Cùm innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorum inclinari aciẽ ſuam videret; timidius pugnanti militi ſcutum detraxit, eoque tectus acerrimè præliari cœpit. Quo facto fortitudinẽ per totum exercitum diffudit.

dit, labentemque belli fortunam diuino animi ardore reſtituit. Item alio prœlio legionis Martię aquiliferum ineundæ fugæ gratia iam conuerſum, faucibus comprehenſum, in contrariam partem detraxit, dexteramque ad hoſtem tendens. Quorſum tu, inquit, abis? illic ſunt cum quibus dimicamus. & manibus quidem vnum militem, adhortatione vero tam acri omnium legionum trepidationem correxit, vincique paratas, vincere docuit.

De tribus militibus, Vib. Acceo, Val. Flacco, & T. Pedanio.

20 Cæterum vt humanę virtutis actum exequamur: cum Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obſideret, Vibius Acceus Pelignæ cohortis præfectus, vexillum trãs Pænicum vallum proiecit: ſe ipſum, ſuoſque cõmilitones, (ſi eo hoſtes potiti eſſent) execratus: & ad id petendum ſubſequente cohorte primus impetum fecit: Quod vt Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aſpexit, conuerſus ad ſuos, Spectatores, inquit, vt video, alienæ virtutis huc venimus, ſed abſit hoc dedecus à ſanguine noſtro, vt Romani gloria cedere Latinis velimus. Ego certè aut ſpecioſam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum: Vel ſolus igitur præcurrere paratus ſum. His auditis, Pedanius Centurio conuulſum ſignum dextra retinens: Iam hoc, inquit, intra hoſtile vallum mecum erit; proinde ſequantur qui id capi nolunt. & cum eo in caſtra Pœnorum irrupit, totamque ſecum traxit legionem. Ita trium virorum fortis temeritas, Annibalem paulò ante ſpe ſua Capuæ potiore, ne caſtrorum quidem ſuorum potentem eſſe paſſa eſt.

De Q. Cotio Achille.

21 Quorum virtuti nihil cedit Q. Cotius, qui propter fortitudinē Achilles cognominatus eſt. Nam vt reliqua eius opera nō exequar, abundè tamen duobus factis, quæ relaturus ſum, quantus bellator fuerit, cognoſcetur Q. Metello conſule legatus in Hiſpaniam profectus, Celtibericum ſub eo bellum gerens poſtquam cognouit à quodam gentis huius iuuene, ſe ad dimicandum prouocari: erat autem illi fortè prandendi gratia menſa poſita: relicta ea, arma ſua extra vallum deferri, equumque clam educi iuſſit, ne à Metello impediretur: Et illum Celtiberum inſolentiſſimè obequitantem confectatus intercmit, detractaſq; corporis eius exuuias, ouans lætitia in caſtra retulit. Idem Pireſiū nobilitate ac virtute Celtiberos omnes præſtantem, cum ab eo in certamē pugnæ deuocatus eſſet, ſuccumbere ſibi coegit. Nec erubuit flagrantiſſimi pectoris iuuenis gladium ei ſuum & ſagulum vtroq; exercitu ſpectante tradere. Ille verò etiam petijt, vt hoſpitij iure inter ſe iuncti eſſent, quando inter Romanos & Celtiberos pax foret reſtituta.

De C. Attilio.

22 Nec C. Attilium quidem præterire poſſumus, qui cū decimæ legionis miles pro C. Cæſaris partibus maritima pugna præliaretur, abſciſa dextra, quam Maſſilienſium naui iniecerat, læua puppim apprehendit; nec ante dimicare deſtitit, quam captam profundo mergeret: Quod factum parum iuſta notitia patet. At Cynægyrum Athenienſem ſimili pertinacia in conſectandis hoſtibus vſum, verboſa laudum ſuarum cantu Græcia, omnium ſeculorum memoriæ literarum præconio inculcat.

De M. Caſio Scæua.

23 Claſſicam Attilij gloriam terreſtri laude M. Cæſius Scæua eiuſdem imperatoris cẽturio ſubſecutus eſt. Cùm enim pro caſtello, cui præpoſitus erat, dimicaret, Cneique Pompeij præfectus iuſſu eius, ſummo ſtudio & magno militum numero ad id capiendũ mitteretur; omnes qui propius acceſſerant, interemit: ac ſine vllo regreſſu pedes pugnans, ſuper ingentem ſtragem, quam ipſe fecerat, corruit. Cuius capite, humero, fæmore ſaucij, & oculo eruto cæci, ſcutum centum & viginti ictibus perfoſſum apparuit, tales in caſtris Diui Iulij diſciplina milites alu t, quorum alter dextera, alter oculo amiſſo hoſtibus inhæſit: ille poſt hanc iacturam victor, hic ne hac quidem iactura victus.

Tuum verò Scæua inexuperabilem ſpiritũ in vtraque parte rerum naturæ, qua admiratione proſequar, neſcio: quoniam excellenti virtute dubium reliquiſti, inter vndaſne pugnam fortiorem ediderit, an in terra vocem emiſeris. Bello namque, quo C. Cæſar non contentus opera ſua Oceani claudere littoribus, Britannicæ inſulæ cœleſtes iniecit manus, cum quatuor commilitonibus rate tranſuectus, in ſcopulum vicinum inſulæ, quam hoſtium ingentes copiæ obtinebãt; poſtquam æſtus regreſſu ſuo ſpatium, quo ſcopulus & inſula diuidebantur, in vadum tranſitu facilẽ redegit, ingenti multitudine barbarorum affluẽte, cæteris rate ad litus regreſſis: ſolus immobilem ſtationis gradum retinens, vndique ruentibus telis, & ab omni parte acri ſtudio ad te inuadendum nitentibus, quinque militum diurno prelio ſuffectura pila, vna dextra

ho-

hoſtium corporibus adegiſti: Ad vltimum deſtricto gladio audaciſſimum quemque modo vmbonis impulſu modo mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili, niſi cerneretis ſpectaculo fuiſti. Poſtquam deinde ira ac pudor cuncta conari feſſos coegit, tragula femur traiectus, ſaxque pondere ora cōtuſus galea iam ictibus diſcuſſa, & ſcuto crebris foraminibus abſūpto, profundo te credidiſti; ac duabus loricis onuſtus, inter vndas, quas hoſtili cruore infeceras, enataſti: Viſoque imperatore armis non amiſſis, ſed bene impenſis, cum laudem merereris, veniam petiiſti. Magnus prœlio, ſed maior diſciplinæ militaris memoria: itaque ab optimo virtutis æſtimatore, cum facta, tum etiam verba tua, centurionatus honore donata ſunt.

De L. Sicinio Dentato.

24 Sed quod ad prœliatorum excellentem fortitudinem attinet, merito L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla ſinierit: cuius opera honoreſque operum vltra fidem veri excedere iudicari poſſent; niſi ea certi auctores, inter quos M. Varro, monimentis ſuis teſtata eſſe voluiſſent: Quem centies & vigeſies in aciem deſcendiſſe tradunt, eo robore animi, atque corporis vtentem, vt maiorem ſemper victoriæ partem traxiſſe videretur. Sex & xxx. ſpolia ex hoſte retuliſſe, quorum in numero octo fuiſſe, cum quibus inſpectante vtroq; exercitu ex prouocatione dimicaſſet, x v. ciues ex media morte raptos ſeruaſſe, quinque & xl. vulnera pectore excepiſſe, tergo cicatricibus vacuo. Nouem triumphales imperatorum currus ſecutum, totius ciuitatis oculos in ſe numeroſa donorum pō-

pa

pa conuertentem, Præferebantur enim aureæ coronæ oct, ciuicæ xiv. murales tres: obſidionalis vna torques clxxxiij. armillæ clx. haſtæ xviij. phaleræ xxv. ornamenta etiam legioni, nedum militi ſatis multa.

EXTERNA.

De T. Iubelio Campano.

1 Ille quoque ex pluribus corporibus in vnum magna cum admiratione Calibus cruor cõfuſus eſt: in quo oppido cùm Fuluius Flaccus, propter Campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribunal ſuum capitali ſupplicio afficiendos iudicaret, literiſque à ſenatu acceptis, finem pœnæ eorum ſtatuere cogeretur, vltro ſe ei T. Iubellius Taurea Campanus obtulit, & quam potuit clara voce. Quoniam, inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi ſanguinis noſtri teneris, quid ceſſas in me cruentam ſecurim diſtringere, vt gloriari poſſis fortiorem aliquanto virum, quàm ipſe es, tuo iuſſu eſſe interemptum? Eo deinde dicente, libenter id ſe eſſe facturũ, niſi ſenatus voluntate impediretur: At me, inquit, cui nihil Patres conſcripti præceperunt, aſpice, oculis tui quidem gratum, animo verò tuo maius opus edentem. Protinuſque interfecta coniuge ac liberis, gladio incubuit. Quem illum virum putemus fuiſſe, qui ſuorum ac ſua cæde teſtari voluit, ſe Fuluij crudelitatem ſugillare, quam ſenatus miſericordia vti maluiſſe?

De Gobria Perſa.

2 Age, Gobriæ quantus ardor animi? qui cùm ſordida & crudeli Magorum tyrannide Perſas liberaret, vnumque ex ijs obſcuro loco abditum corporis pondere vrgeret, præclari operis ſocio plagam ei inferre dubitanti, ne

dum Magno petit ipſum vulneraret. Tu verò, inquit, nihil eſt quod reſpectu mei timidius gladio vtaris: vel per vtrumque illum agas licet, dum hic quam celerrimè pereat.

De Leonida Spartano.

3. Hoc loci Leonidas Spartanus nobilis occurrit: cuius propoſito, opere, exitu, nihil fortius. Nam cum ccc. ciuibus apud Thermopylas toti Aſiæ obiectus, grauem illum, & mari & terræ Xerxem, nec hominibus tantùm terribilem, ſed Neptuno quoque compedes, & Cœlo tenebras minitantem, pertinacia virtutis ad vltimam deſperationem redegit. Cæterùm perfidia & ſcelere incolarum eius regionis, & loci opportunitate qua plurimùm diuuabatur, ſpoliatus: occidere dimicans, quam aſſignatam ſibi à patria ſtationem deſerere, maluit. Ideoque tam alacri animo ſuos ad id prœlium, quo perituri erant, cohortatus eſt, vt diceret. Sic prandete commilitones tanquam apud inferos cœnaturi. Mors erat denunciata. Lacedæmonij perinde ac victoria eſſet promiſſa, ductori intrepidè paruerunt.

De Othryada Spartano.

4. Othryadæ quoq; pugna pariter ac morte ſpecioſa Thyreatium laude, quam ſpatio latius ſolum cernitur. Qui ſanguine ſuo ſcriptis litteris, direptam hoſtibus victoriam, tantum non poſt fata ſua in ſinum patriæ cruento trophæi titulo retulit.

De Epaminonda Thebano.

5. Excellentiſſimos Spartanæ virtutis prouentus miſerabilis lapſus ſequitur. Epaminondas maximi Thebarum felicitas, idemq; Lacedæmonis prima clades, cùm vetuſtam eius vrbis gloriam, inuictamque ad id tempus publi-

blicam virtutem apud Leuctra, & Mantineam ſecundis prœlijs contudiſſet; traiectus haſta, ſanguine & ſpiritu deficiens recreare ſe conantes, primum an clypeus ſuus ſaluus eſſet, deinde an penitus fuſi hoſtes forent, interrogauit: Quæ poſtquam ex animi ſententia comperit, Non finis, inquit, commilitones, vitæ meæ, ſed melius & auctius initium aduenit. Nunc enim veſter Epaminondas naſcitur quia ſic moritur. Thebas ductu & auſpicijs meis caput Græciæ factas video: fortis & animoſa ciuitas Spartana iacet, armis noſtris abiecta: Amara dominatione Græcia liberata eſt. Orbus quoque, non tamen ſine liberis morior, quoniam mirificas filias Leuctra, & Mãtineam relinquo. E corpore deinde ſuo haſtam educi iuſſit, eoque vulnere expirauit. Quòd ſi eum dij immortales victorijs ſuis perfrui paſſi eſſent, ſoſpes glorioſior patriæ mœnia non intraſſet.

De Theramene Athenienſi.

6 Ac nec Theramenis quidem Athenienſis in publica cuſtodia mori coacti, parua mentis conſtantia, in qua triginta tyrannorum iuſſu porrectam veneni potionem non dubitanter hauſit: Quodque ex ea ſuperfuerat, iocabundus illiſum humo clarum edere ſonum coegit. Reddenſque ſeruo publico, qui eam tradiderat, Critiæ, inquit propino: Vide igitur vt hoc poculum ad eum continuò perferas. Erat autem is ex XXX. tyrannis crudeliſſimus. Profectò eſt ſupplicio ſe liberare, tam facilè ſupplicium perpeti. Itaque Theramenes pe[illegible]e ac in domeſtico lectulo moriens, vita excedit: inimicorum ex ſtimatione pu[illegible]tus, ſuo iudicio finitus.

De Theogene Numantino.

7 Sed Theramenes à literis & doctrina virilitatem traxit. Numantino verò Theogeni ad conſimilem virtutem capeſſendam: quaſi magiſtra gentis ſuæ ferocitas extitit. Perditis namque & afflictis rebus Numantinorum, cùm omnes ciues nobilitate, pecunia, honoribuſque præſtaret; vicum ſuum, qui in ea vrbe pretioſiſſimus erat, contractis vndique nutrimentis ignis, incendit, protinuſque ſtrictum gladium in medio poſuit, ac binos inter ſe dimicare iuſſit: vt victus, inciſa ceruice ardentibus tectis ſuperiaceretur: Qui cùm tam forti lege mortis omnes abſumpſiſſet, ad vltimum ſeipſe flammis immerſit.

De vxore Aſdrubalis Pœni.

8 Verùm vt æquè populo Rom. inimicæ vrbis excidium referam: Carthagine capta, vxor Aſdrubalis exprobata ei impietate, quòd à Scipione ſoli ſibi impetrare vitam contentus fuiſſet: dextera læuaque communes filios mortem non recuſantes, trahens incendio ſe flagrantis patriæ iniecit.

De Harmonia, Gelonis regis filia.

9 Muliebris fortitudinis exēplo æquè fortem duarum puellarū caſum adijciam. Cùm peſtifera ſeditione Syracuſarum, tota regis Gelonis ſtirps, euidentiſſimis exhauſta cladibus ad vnicam filiā Harmoniam virginem eſſet redacta, & in eā certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hoſtilibus gladijs obiecit. Quæ ne cùm ferro quidem trucidaretur, cuius eſſet cōditionis ederet: procl[illegible]uit admirata illius animum Harmonia, & tā æ fidei ſupereſſe nō ſuſtinuit: Reuocatoſq; in-

ſectores, profeſſa quænam eſſet, in cædem ſuam conuertit. Ita alteri rectum mendacium, alteri veritas aperta finis vitæ fuit.

CAP. III.
DE PATIENTIA.

EGregijs virorum pariter ac fœminarum operibus fortitudo ſe oculis hominum ſubiecit Patientiamque in medium procedere hortata eſt, non ſanè infirmioribus radicibus ſtabilitā aut minus generoſo ſpiritu abundantem: ſed ita ſimilitudine iunctam, vt cùm ea, vel ex ea nata videri poſſit.

De C. Mutio Cordo primo Scæuola dicto.

1 Quid enim ijs quæ ſupra retuli, facto Mucij conuenientius? cum à Porſena rege Hetruſcorum vrbem noſtrā graui ac diutino bello vrgeri ægrè ferret, caſtra eius clam ferro cinctus intrauit: immolantemque ante altaria conatus eſt occidere. Cæterùm inter molitionē pij pariter ac fortis propoſiti oppreſſus, nec cauſam aduentus texit, & tormēta quantoperè contemneret, mira patientia oſtendit. Peroſus enim (credo) dexteram ſuam quod eius miniſterio in cæde regis vti nequiſſet, iniectam foculo exuri paſſus eſt. Nullum profectò dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis viderunt. Ipſum quoque Porſenam oblitum periculi, vltionem ſuam vertere in admirationem coegit. Nam Reuertere, inquit, ad tuos Muci & eis refert, te, cùm vitam meam petieris, à me vita donatum. Cuius clementiam non adulatus Mucius triſtior Porſenæ ſalute, quàm ſua lætior; vrbi ſe cùm æternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

De

De Pompeio Legato ad Gentium regem.

2 Pompeij etiam probabilis virtus: qui dum legationis officio fungeretur, à Gentio rege interceptus, cùm ſenatus conſilia prodere iuberetur ardentis lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eaque patientia regi ſimul & deſperationem tormentis quicquam ex ſe cognoſcendi excuſſit, & expetendæ populi Rom. amicitiæ magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiuſce generis exempla domi ſcrutando, ſæpius ad ciuilium bellorum deteſtandam memoriam progredi cogar, duobus Romanis exemplis contentus, quæ clariſſimarum familiarum commendationem, ita nullum publicum mœrorem continent, externa ſubnectam.

EXTERNA.

De Puero Macedone.

1 Vetuſto Macedoniæ more regi Alexãdro nobiliſſimi pueri præſto erant ſacrificanti. E quibus vnus thuribulo arrepto, ante ipsũ aſtitit, in cuius brachio carbo ardẽs delapſus eſt; quo etſi ita vrebatur, vt aduſti corporis eius odor ad circunſtantiũ nares perueniret; tamẽ & dolorem ſilentio preſſit, & brachium immobile tenuit, ne ſacrificium Alexandri, aut cõcuſſo thuribulo impediret, aut edito gemitu regias aures aſpergeret. Rex quoque patiẽtia pueri magis delectatus, hoc certius perſeuerantiæ experimentum ſumere voluit: conſultò enim ſacrificauit diutius, nec hac re eum à propoſito repulit. Si huic miraculo Darius inſeruiſſet oculos, ſciſſet eius ſtirpis milites vinci non poſſe, cuius infirmam ætatem tanto robore præditam animaduertiſſet.

Eſt & illa vehemẽs & conſtans animi mili-

tia

tia literis pollens venerabilium doctrinæ ſacrorum attiſtes philoſophia, quæ vbi pectore recepta eſt hominum, inhoneſto atque inutili affectu diſpulſo, totos in ſolido virtutis munimento confirmat potentiores metu ac dolore faciens.

De Zenone Eleate.

2 Incipiam autem à Zenone Eleate: qui cùm eſſet in deſpicienda rerum natura maximæ prudentiæ, inque excitandis ad vigorem iuuenum animis promptiſſimus, præceptorum fidem exemplo virtutis ſuæ publicauit. Patriam enim egreſſus, in qua frui ſecura libertate poterat, Agrigentum miſerabili ſeruitute obrutum petit, tanta fiducia ingenij ac morum ſuorum fretus, vt ſperauit & tyranno & Phalari veſanæ mentis feritatem à ſe diripi poſſe. Poſtquam deinde apud illum plus conſuetudinem dominationis, quàm conſilij ſalubritatem valere animaduertit; nobiliſſimos eius ciuitatis adoleſcentes cupiditate liberandæ patria inflammauit. Cuius rei cùm indicium ad tyrannum manaſſet, conuocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus genere cœpit: ſubinde quærens quoſnam conſilij participes haberet: At ille nec eorum quempiam nominauit, ſed proximum quemque, ac fidiſſimum tyranno ſuſpectum reddidit: Increpitanſque Agrigentinis ignauiam ac timiditatem, efficit vt ſubito mentis impulſu concitati, Phalarim lapidibus proſternerent. Senis ergo vnius eculeo impoſiti, non ſupplex vox, nec miſerabilis eiulatus; ſed fortis cohortatio totius vrbis animum, fortunamque mutauit.

De altero Zenone.

3 Eiuſdem nominis philoſophus, cùm à Nearcho tyranno, de cuius nece conſilium inierat, torqueretur, ſupplicij pariter atque indicandorum conſciorum gratia; doloris victor: ſed vltionis cupidus, eſſe dixit quod eum ſecreto audire admodum expediret: laxatoque eculeo, poſtquam inſidijs opportunum tempus animaduertit, aurem eius morſu corripuit, nec ante dimiſit quàm, & ipſe vita, & ille corporis parte priuaretur.

De Anaxarcho Abderita.

4 Talis patiētiæ æmulus Anaxarchus, cùm à tyranno Cypriorum Nicoreonte torqueretur, nec vlla vi inhiberi poſſet, quo minus amariſſimorum cum maledictorum verberibus inuicem ipſe torqueret: ad vltimum amputationem linguæ minitanti, non erit, inquit, effœminatè adoleſcens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis: protinuſque dentibus abſciſam, & commanducatam linguam, in os eius ita patens expuit. Multorum aures illa lingua, & in primis Alexandri regis admiratione ſui attonitas habuerat, dum terræ conditionem, habitum maris, ſiderum motus; totiuſque denique mundi naturam prudentiſſime & facundiſſimè exprompſit. Penè tamen occidit glorioſius, quam viguit; quia tam forti fine illuſtrem profeſſionis actum comprobauit. Anaxarcuſque vitam non modò non deſeruit, ſed mortem reddidit clariorem.

De Theodoro Syracuſano.

5 In Theodoro quoque viro grauiſſimo Hieronymus tyrannus fruſtra tortorum manus fatigauit, Rupit enim verba, fidiculas laxauit, ſoluit eculeum, laminas extinxit prius, quam

quàm efficere potuit, vt tyrannicidij conſcios indicaret, Quinetiam ſatellitem, in quo totius dominationis ſumma quaſi quodam cardine, verſabatur, falſa criminatione inquinando, fidum lateri eius cuſtodem eripuit, beneficioque patientiæ, non ſolum quæ occulta fuerunt, texit, ſed etiam tormenta ſua vltus eſt; quibus Hieronymus dum inimicum cupidè lacerat, amicum temerè perdidit.

De Indis.

6 Apud Indos verò patientiæ meditatio, tam obſtinatè vſurpari creditur, vt ſint qui omne vitæ tempus nudi exigant, modò Caucaſi montis glaciali rigore corpora ſua durantes, modò flammis ſine vllo gemitu objiciẽtes: Atq; haud parua his gloria contemptu doloris acquiritur, titulus namque ſapientiæ datur.

De Seruo Afro in pœnis & morte ridente.

7 Hæc è pectoribus altis & eruditis orta ſunt: illud tamen non minus admirabile, quod ſeruilis animus cepit.

Seruus barbarus Aſdrubalem, quod dominum ſuum occidiſſet, grauiter ferens, ſubito agreſſus interemit. Cumque comprehenſus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen quam ex vindicta ceperat, in ore conſtantiſſimè retinuit. Non ergo faſtidioſo aditu virtus excitata, ingenia viuida ad ſe penetrare patitur, neque hauſtum ſui cùm aliquo perſonarum diſcrimine largum, malignumue præbet; ſed omnibus æqualiter expoſita quid cupiditatis potius, quàm quid dignitatis attuleris, æſtimat. Inque captu bonorum ſuorum tibi ipſi pondus examinandum relinquit, vt quantum ſubire animo ſuſtinueris, tantùm tecum auferas.

CAP. IV.
DE HVMILI LOCO NATIS qui clari euaſerunt.

QVod ſæpè euenit, vt & humili loco nati ad ſummam dignitatem conſurgant, & generoſiſſimarum imaginũ fœtus, in aliquod deuoluti dedecus acceptam à maioribus lucem in tenebras conuertant. Quæ quidem planiora ſuis exemplis reddentur, vt primùm de ijs ordiar, quorum in meliorem ſtatum facta mutatio ſplendidam relatu præbet materiam.

De Tulio Hoſtilio rege.

1 Incunabula Tulij Hoſtilij agreſte tugurium cepit: eiuſdem adoleſcentia in pecore paſcendo fuit occupata: Validior ætas imperium Romanum rexit, & duplicauit; ſenectus excellentiſſimis ornamentis decorata, in altiſſimo maieſtatis faſtigio fulſit.

De L. Tarquinio rege.

2 Verùm Tullius etſi magnus, & admirabilis incrementis; domeſticum tamen exemplum eſt: Tarquinium autem Priſcum ad Romanum imperium occupandum fortuna in vrbem noſtram aduexit; alienum, quòd ortum Corintho: faſtidiendum, quòd mercatore Damarato genitum: erubeſcendum, quòd etiam exule. Cæterùm tam proſpero conditionis ſuæ euentu, induſtrioſum pro ignominioſo, pro inuiſo glorioſum reddidit: Dilatauit enim imperij fineis, cultum deorum nouis ſacerdotis, auxit, numerum ſenatus amplificauit, equeſtrem ordinem vberiorem reliquit: Quæque laudum eius conſumatio eſt, præclaris virtutibus effecit, ne hæc ciuitas pœnitentiam ageret, quòd regem à finitimis potius mutuaſſet, quàm de ſuis legiſſet.

De

De Ser. Tullio rege.

3 In Ser. autem Tullio fortuna præcipuè vires ſuas oſtendit: vernam natum, huic urbi, regem dando: cui quidem diutiſſimè imperium obtinere, quater luſtrum condere, ter triumphare contigit: Ad ſummam aut vnde proceſſerit, aut quò peruenerit; ſtatuæ ipſius titulus abunde teſtatur ſeruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

De C. Terentio Varrone.

4 Miro quoque gradu Varro ad conſulatum ex macellaria patris taberna conſcendit: Et quidem fortuna parum duxit ſordidiſſimæ mercis capturis inquinari ſolito, xij. faſces largiri; niſi etiam L. Æmilium Paulum dediſſet collegam: atque ita ſe in eius ſinum infudit, vt cùm apud Cãnas culpa ſua vires populi Rom. exhauſiſſet, Paulum qui prœlium committere noluerat, occidere pateretur; illum in vrbem incolumem reduceret. Quin etiam ſenatum gratias ei agentem, quòd redire voluiſſet, ante portas eduxit, extuditque vt grauiſſimæ cladis auctori etiam Dictatura deferretur.

De M. Perpenna.

5 Non paruus conſulatus rubor M. Perpenna, vtpote qui conſul antequàm ciuis; ſed in bello gerendo vtilior aliquãto reipubl. Varrone imperatore. Regem enim Ariſtonicum cepit, Craſſianæque ſtragis punitor extitit. Cùm interim cuius vita triumphauit, mors Papia lege damnata eſt. Namque patrem illius, nihil ad ſe pertinentia ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum, redire in priſtinas ſedes coegerunt. Ita M. Perpennæ nomen adumbratum, fulſus conſulatus, cali-

ginis ſimile imperium, caducus triumphus, aliena in vrbe improbè peregrinatus eſt.

De M. Portio Catone.

6 M. verò Porcij Catonis incrementa publicis votis expetenda fuerunt: qui nomen ſuũ Tuſculi ignobile, Romæ nobiliſſimum reddidit. Ornata ſunt enim ab eo literarum Latinarum monimenta, adiuta diſciplina militaris, aucta maieſtas ſenatus, prorogata familia, in qua maximũ decus poſterior eſt ortus Cato.

EXTERNA.

De Socrate Athenienſi.

1 Sed vt Romanis externa iungamus: Socrates non ſolùm hominum conſenſu, verumetiam Apollinis oraculo ſapientiſſimus iudicatus. Phanarete matre obſtetrice, & Sophroniſco patre marmoratio genitus, ad clariſſimum lumen gloriæ exceſſit, neque immeritò. Nam cum eruditiſſimorum virorum ingenia in diſputatione cæca vagarentur menſuraſque Solis & Lunæ, & cæterorum ſiderum loquacibus magis, quàm certis argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum complecti auderent, primus ab his indoctis erroribus abductum animum intima conditionis humanæ, ac in receſſu pectoris repoſitos affectus ſcrutari coegit: ſi virtus per ſeipſam æſtimetur, vitæ magiſter optimus.

De Euripide & Demoſthene.

2 Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demoſthenes habuerit, ipſorum quoque ſeculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditaſſe omnium penè doctorum literæ loquuntur: Sed quid aut illius tragica, aut huius, oratoria vi clarius.

CAP.

CAP. V.

DE IIS QVI A PRÆCLARIS Parentibus degenerarunt.

SEquitur duplicis promiſſi pars adopertis illuſtrium virorum imaginibus reddenda: quoniam quidem ſunt referenda, quæ ab earum ſplendore degenerauerunt, teterrimis ignauiæ ac nequitiæ ſordibus imbuta nobilia portenta.

De Cneo Scipione Africani maioris filio.

1 Quid enim monſtro ſimilius quàm ſuperioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domeſtica gloria ortus, à paruulo admodum regis Antiochi præſidio capi ſuſtinuit: cùm ei voluntaria morte abſumi ſatius fuerit, quàm inter duo fulgentiſſima cognomina patris & patrui, altero oppreſſa Africa iam parto, altero iam maiore ex parte recuperata Aſia, ſurgere incipiente, manus vinciendas hoſti tradere: eiuſque beneficio precarium ſpiritum obtinere: de quo mox L. Scipio ſpecioſiſſimum deorum hominumque oculis ſubiecturus erat triumphum.

Idem præturæ petitor candidam togam adeò turpitudinis maculis obſoleſ ctam in campum detulit, vt niſi gratia Ciceréi qui patris eius ſcriba fuerat, adiutus eſſet honorem à populo impetraturus non videretur. Quanquam quid interfuit vtrum repulſam: an ſic adeptam præturam domum referret? quam cùm propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt ne aut ſellam ponere, aut ius dicere auderet. Inſuperque è manu eius annulum in quo caput Africani ſculptum erat, detraxerunt, Dij boni quas tenebras ex quo fulmine nasci paſſi eſtis!

De Q. Fabio Allobrogici filio.

2 Age Q. Fab. Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clariſſimi filius Q. Fabius Max. quam perditâ luxuria vitam egit? cuius vt cætera flagitia obliterentur, tamen abundè illo dedecore mortes nudari poſſunt, quod ei Q. Pompeius prætor vrbanus paternis bonis interdixit: neque in tanta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet, inuentus eſt: Dolenter enim homines ferebant, pecuniam quæ Fabiæ gentis ſplendori ſeruire debebat, flagitijs diſciſſi. Quem ergo nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publicas ſeueritas exhæredauit.

De P. Clodio, & Fuluia F.

3 Poſſedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærenſque Fuluianæ ſtolæ pugio, militare decus muliebri imperio ſubiectum habuit: quorum filius Pulcher, præterquam quòd eneruem & frigidam iuuentam egit, predito etiam amore vulgatiſsimæ meretricis infamis fuit, mortiſque erubeſcendo genere conſumptus eſt: Abdomine enim auidè deuorato, fœdæ ac ſordidæ intemperantiæ ſpiritum reddidit.

De Q. Hortenſio Corbione.

4 Iam & Q. quidem Hortenſij, qui in maximo & ingenuorum, & ciuium ampliſsimorum prouentu, ſummum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, nepos Hortenſius Corbio omnibus ſcortis abiectiorem & obſcœniorem vitam exegit: ad vltimumque lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria proſtitit, quàm aui pro ſalute ciuium in foro excubuerat.

CAP.

CAP. VI.

DE ILLVSTRIBVS QVI in veſte aut cætero cultu licentius ſibi indulſerunt.

ANimaduerto in quàm periculoſum iter proceſſerim. Itaque meipſe reuocabo, ne ſi reliqua eiuſdem generis naufragia conſectari perſeuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedem, deformeſque vmbras in imo gurgite turpitudinis ſuæ iacere patiar. Satius eſt enim narrare qui illuſtres viri in cultu, cæteroque ritu, aliqua ex parte nauando ſibi indulſerint.

De P. Scipione Maiore.

I Scipio, cùm in Sicilia augendo, traijciendoque in Africam exercitu opportunum quærẽdo gradum, Carthaginis ruinam animo volueret; inter conſilia ac molitiones huius tantæ rei operam gymnaſio dedit, pallioque & crepidis vſus eſt. Nec hac reſegniores Pœnicis exercitibus manus intulit: ſed neſcio an ideo alacriores, quia vegeta & ſtrenua ingenia, quo plus receſſus ſumunt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiam fauorem eum ſociorum vberiorem ſe adepturum exiſtimaſſe, ſi victum eorum & ſolemnes exercitationes conprobaſſet: Ad quas tùm veniebat, cùm multum ad diu fatigaſſet humores, & cætera membra militari agitatione firmitatem ſuam probare coegit: conſiſtebatque in his labor eius, in illis remiſſio laboris.

De L. Scipione Africano.

2 L. verò Scipionis ſtatuam chlamydatam, & crepidatam in Capitolio cernimus: Quo habitu videlicet, quia aliquando vſus erat,

effigiem ſuam formatam poni voluit.

De L. Cornelio Sylla.

3 L. quoque Sylla, cùm imperator eſſet, chlamydato ſibi, & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

De C. Duilio.

4 C. autem Duilius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit, quotieſcunque epulaturus erat, ad funalem cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reuerti ſolitus eſt, inſignem bellicæ rei ſucceſſum nocturna celebratione teſtando.

De C. Papirio Maſone.

5 Papirius quidem Maſo, cùm bene geſta Rep. triumphum à Senatu non impetraſſet, in Albano monte triumphandi & ipſe initium fecit, & cæteris poſtea exemplum præbuit: pro [illegible]e laurea corona, cùm alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea ſemper vſus eſt.

De Caio Mario.

6 Iam C. Marij penè inſolens factum, nam poſt Iugurthinum, Cimbricumque & Teutonicum triumphum, cantharo ſemper potauit: quòd Liber Pater indytum ex Aſia ducens triumphum, hoc vſus poculi genere ferebatur; vt inter ipſum hauſtum vini, victoriæ eius ſuas victorias compararet.

De M. Catone Vticenſi.

7 M. autem Cato Prætor, M. Scauri, cæterorumque reorum iudicia, nulla indutus tunica, ſed tantummodo prætexta amictus egit.

CAP. VII.

DE FIDVCIA SVI.

SEd hæc, atque his ſimilia, virtutis aliquid ſibi in conſuetudine nouanda licentiæ ſumentis indicia ſunt. Illis autem quæ deinceps

ſub-

ſubnectam, quantum ſui fiduciam habere ſoleat, cognoſcetur.

De P. Scipione Maiore.

1 P. & Cn. Scipionibus in Hiſpania cum maiore parte exercitus ab acie Punica oppreſſis, omnibuſq; prouinciæ eius nationibus Carthaginienſium amicitiam ſecutis, nullo ducum noſtrorum illuc ad corrigendam rem proficiſci audente, P. Scipio quartum & vigeſimum ānum agens iturum ſe pollicitus eſt. Quæ quidem fiducia pop. Rom. ſalutis ac victoriæ ſpem dedit. Eademque in ipſa Hiſpania vſus eſt. Nam cum oppidum Badiam circumſederet, tribunal ſuum adeuntes in ædem, quæ intra mœnia hoſtium erat vadimonia in poſterum diem facere iuſſit: continuoque vrbe potitus, & tempore & loco, quo prædixerat, ſella poſita, ius eis dixit. Nihil hac fiducia generoſius, nihil prædictione verius, nihil celeritate efficacius, nihil etiam dignitate dignius. Nec minus animoſus, minúſue proſperus illius in Africam tranſitus, in quam ex Sicilia exercitum ſenatu vetante traduxit, quia niſi plus in ea re ſuo, quàm patrum conſcriptorum conſilio credidiſſet, ſecundi Punici belli finis inuentus non eſſet. Cui facto par illa fiducia, quod poſtquam Africam attigit, ſpeculatores Annibalis in caſtris depræhenſos, & ad ſe perductos, nec ſupplicio affecit, nec de conſilijs, ac viribus Pœnorum percunctatus eſt. Sed circa omnes manipulos diligentiſſimè deducendos curauit. Interrogatoſque anſatis ea cōſideraſſent, quæ ſpeculari iuſſi erant, prandio dato ipſis, iumentiſque eorum, incolumes dimiſit. Quo tam pleno fiduciæ ſpiritu prius animos hoſtium, quàm arma

E 6 com-

contudit. Verùm vt ad domeſtica eximiæ eius fiduciæ acta veniamus: cùm à L. Scipione ex Antiochenſi pecunia HS. quadragies ratio in curia repoſceretur, prolatum ab eo librum, quo acceptæ & expenſæ ſummæ continebantur, & refelli inimicorum accuſatio poterat, diſcerpſit: indignatus de ea re dubitari, quæ ſub ipſo legato miniſtrata fuerat. Quinetiam in hunc modum egit: Non reddo patres conſcripti ærario veſtro HS. quadragies rationem, alieni imperij miniſter; quod meo ductu, meiſque auſpicijs bis millies HS. vberius feci. Neque enim huc puto malignitatis ventum, vt de mea innocentia quærendum ſit. Nam cùm Africam totam poteſtati veſtræ ſubiecerim, nihil ex ea quod meum diceretur, præter cognomen, retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Aſiaticæ gazæ auarum reddiderunt: ſed vterque noſtrum inuidia magis, quam pecunia locupletior eſt. Tam conſtantem defenſionem Scipionis vniuerſus ſenatus comprobauit.

Sicut & illud factum: quòd cùm ad neceſſarium Reipubl. vſum pecuniam ex ærario promi opus eſſet, idque Quæſtores, quia lex obſtare videretur, aperire non auderent, priuatus claues popoſcit, patefactoque ærario, legem vtilitati cedere coegit. Quam quidem ei fiduciam conſcientia illa dedit, qua meminerat omnes leges à ſe ſeruatas. Non fatigabor eiuſdem facta identidem referendo, quoniam nec ille quidem in conſimili genere virtutis ſedando fatigatus eſt. Diem illi ad populum M. Næuius tribunus pleb. aut (vt quidam memorant) duo Petilij dixerant: quo ingenti frequentia in forum deductus, roſtra

conſcendit, capitique ſuo corona triumphali impoſita, Hac, inquit, Quirites, die, Carthaginem magna ſperantem, leges veſtras accipere iuſſi: proinde æquum eſt vos mecum ire in Capitolium ſupplicatum. Specioſiſſimam eius deinde Vocem æquè clarus euentus ſecutus eſt: ſiquidem & ſenatum totum, & vniuerſum equeſtrem ordinem, & cunctam plebem Iouis Optimi Maximi puluinaria petens, comitem habuit. Reſtabat vt tribunus apud populum ſine populo ageret, deſertuſque in foro cùm magno calumniæ ſuæ ludibrio, ſolus moraretur; Cuius deuitandi ruboris cauſa, in Capitolium proceſſit, deque accuſatore, Scipionis venerator eſt factus.

De P. Scipione Æmiliano.

2 Auiti ſpiritus egregius ſucceſſor Scipio Æmilianus cùm vrbem præualidam obſideret, ſuadentibus quibuſdam vt circa mœnia eius ferreos murices ſpargeret, omniaque vada tabulis plumbatis co[n]sterneret, habentibus clauorum cacumina, ne ſubita eruptione hoſtes in præſidia noſtra impetum facere poſſent: reſpondit, Non eſſe eiuſdem, & capere aliquos velle, & timere.

De P. Naſica Scipione Coſ.

3 In quamcunque memorabilium partem exemplorum conuertar, velim nolim, in cognomine Scipionum hæream neceſſe eſt. Qui enim licet hoc loci Naſicam præterire fidentis animi, dictique clariſſimum auctorem? Annonæ caritate increbreſcente, C. Curatius Tribunus pleb. productos in concionem Coſſ. compellebat. vt de frumento emendo, atque ad id negotium explicãdum mittendis lega-

ti-

CAP. IV.
DE HVMILI LOCO NATIS qui clari euaſerunt.

QVod ſæpè euenit, vt & humili loco nati ad ſummam dignitatem conſurgant, & generoſiſſimarum imaginũ fœtus, in aliquod deuoluti dedecus acceptam à maioribus lucem in tenebras conuertant. Quæ quidem planiora ſuis exemplis reddentur, vt primùm de ijs ordiar, quorum in meliorem ſtatum facta mutatio ſplendidam relatu præbet materiam.

De Tulio Hoſtilio rege.

1 Incunabula Tulij Hoſtilij agreſte tugurium cepit: eiuſdem adoleſcentia in pecore paſcendo fuit occupata: Validior ætas imperium Romanum rexit, & duplicauit; ſenectus excellentiſſimis ornamentis decorata, in altiſſimo maieſtatis faſtigio fulſit.

De L. Tarquinio rege.

2 Verùm Tullius etſi magnus, & admirabilis incrementis; domeſticum tamen exemplum eſt: Tarquinium autem Priſcum ad Romanum imperium occupandum fortuna in vrbem noſtram aduexit; alienum, quòd ortum Corintho: faſtidiendum, quòd mercatore Damarato genitum: erubeſcendum, quòd etiam exule. Cæterùm tam proſpero conditionis ſuæ euentu, induſtrioſum pro ignominioſo, pro inuiſo glorioſum reddidit: Dilatauit enim imperij fineis, cultum deorum nouis ſacerdotis, auxit, numerum ſenatus amplificauit, equeſtrem ordinem vberiorem reliquit: Quæque laudum eius conſumatio eſt, præclaris virtutibus effecit, ne hæc ciuitas pœnitentiam ageret, quòd regem à finitimis potius mutuaſſet, quàm de ſuis legiſſet.

De

De Ser. Tullio rege.

3 In Ser. autem Tullio fortuna præcipuè vires ſuas oſtendit: vernam natum, huic vrbi, regem dando: cui quidem diutiſſimè imperium obtinere, quater luſtrum condere, ter triumphare contigit: Ad ſummam aut vnde proceſſerit, aut quò peruenerit; ſtatuæ ipſius titulus abunde teſtatur ſeruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

De C. Terentio Varrone.

4 Miro quoque gradu Varro ad conſulatum ex macellaria patris taberna conſcendit: Et quidem fortuna parum duxit ſordidiſſimæ merc's capturis inquinari ſolito, xij. faſces largiri; niſi etiam L. Æmilium Paulum dediſſet collegam: atque ita ſe in eius ſinum infudit, vt cùm apud Cãnas culpa ſua vires populi Rom. exhauſiſſet, Paulum qui prœlium committere noluerat, occidere pateretur; illum in vrbem incolumem reduceret. Quinetiam ſenatum gratias ei agentem, quòd redire voluiſſet, ante portas eduxit, extuditque vt grauiſſimæ cladis auctori etiam Dictatura deferretur.

De M. Perpenna.

5 Non paruus conſulatus rubor M. Perpenna, vtpote qui conſul antequàm ciuis; ſed in bello gerendo vtilior aliquãto reipubl. Varrone imperatore. Regem enim Ariſtonicum cepit, Craſſianæque ſtragis punitor extitit. Cùm interim cuius vita triumphauit, mors Papia lege damnata eſt. Namque patrem illius, nihil ad ſe pertinentia ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum, redire in priſtinas ſedes coegerunt. Ita M. Perpennæ nomen adumbratum, fulſus conſulatus, cali-

ginis ſimile imperium, caducus triumphus, aliena in vrbe improbè peregrinatus eſt.

De M. Portio Catone.

6 M. verò Porcij Catonis incrementa publicis votis expetenda fuerunt: qui nomen ſuũ Tuſculi ignobile, Romæ nobiliſſimum reddidit. Ornata ſunt enim ab eo literarum Latinarum monimenta, adiuta diſciplina militaris, aucta maieſtas ſenatus, prorogata familia, in qua maximũ decus poſterior eſt ortus Cato.

EXTERNA.

De Socrate Athenienſi.

1 Sed vt Romanis externa iungamus: Socrates non ſolùm hominum conſenſu, verumetiam Apollinis oraculo ſapientiſſimus iudicatus. Phanarete matre obſtetrice, & Sophroniſco patre marmoratio genitus, ad clariſſimum lumen gloriæ exceſſit, neque immeritò. Nam cum eruditiſſimorum virorum ingenia in diſputatione cæca vagarentur menſuraſque Solis & Lunæ, & cæterorum ſiderum loquacibus magis, quàm certis argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum complecti auderent, primus ab his indoctis erroribus abductum animum intima conditionis humanæ, ac in receſſu pectoris repoſitos affectus ſcrutari coegit: ſi virtus per ſeipſam æſtimetur, vitæ magiſter optimus.

De Euripide & Demoſthene.

2 Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demoſthenes habuerit, ipſorum quoque ſeculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditaſſe omnium penè doctorum literæ loquuntur: Sed quid aut illius tragica, aut huius, oratoria vi clarius.

CAP.

CAP. V.
DE IIS QVI A PRÆCLARIS Parentibus degenerarunt.

SEquitur duplicis promiſſi pars adopertis illuſtrium virorum imaginibus reddenda: quoniam quidem ſunt referenda, quæ ab earum ſplendore degenerauerunt, teterrimis ignauiæ ac nequitiæ ſordibus imbuta nobilia portenta.

De Cneo Scipione Africani maioris filio.

1 Quid enim monſtro ſimilius quàm ſuperioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domeſtica gloria ortus, à paruulo admodum regis Antiochi præſidio capi ſuſtinuit: cùm ei voluntaria morte abſumi ſatius fuerit, quàm inter duo fulgentiſſima cognomina patris & patrui, altero oppreſſa Africa iam parto, altero iam maiore ex parte recuperata Aſia, ſurgere incipiente, manus vinciendas hoſti tradere: eiuſque beneficio precarium ſpiritum obtinere: de quo mox L. Scipio ſpecioſiſſimum deorum hominumque oculis ſubiecturus erat triumphum.

Idem præturæ petitor candidam togam adeò turpitudinis maculis obſoleſ ctam in campum detulit, vt niſi gratia Cicerei qui patris eius ſcriba fuerat, adiutus eſſet honorem à populo impetraturus non videretur. Quanquam quid interfuit vtrum repulſam: an ſic adeptam præturam domum referret? quam cùm propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt ne aut ſellam ponere, aut ius dicere auderet. Inſuperque è manu eius annulum in quo caput Africani ſculptum erat, detraxerunt, Dij boni quas tenebras ex quo fulmine naſci paſſi eſtis!

De Q. Fabio Allobrogici filio.

2 Age Q. Fab j Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clariſſimi filius Q. Fabius Max. quam perditā luxuria vitam egit? cuius vt cætera flagitia oblitterentur, tamen abundè illo dedecore mores nudari poſſunt, quod ei Q. Pompeius prætor vrbanus paternis bonis interdixit: neque in tanta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet, inuentus eſt: Dolenter enim homines ferebant, pecuniam quæ Fabiæ gentis ſplendori ſeruire debebat, flagitijs diſciſſi. Quem ergo nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publicas ſeueritas exhæredauit.

De P. Clodio, & Fuluia P.

3 Poſſedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærenſque Fuluianæ ſtolæ pugio, militare decus muliebri imperio ſubiectum habuit: quorum filius Pulcher, præterquam quòd eneruem & frigidam iuuentam egit, predito etiam amore vulgatiſsimæ meretricis infamis fuit, mortiſque erubeſcendo genere conſumptus eſt: Abdomine enim auidè deuorato, fœ læ ac ſordidæ intemperantiæ ſpiritum reddidit.

De Q. Hortenſio Corbione.

4 Iam & Q. quidem Hortenſij, qui in maximo & ingenuorum, & ciuium ampliſsimorum prouentu, ſummum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, nepos Hortenſius Corbio omnibus ſcortis abiectiorem & obſcœniorem vitam exegit: ad vltimumque lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria proſtitit, quàm aui pro ſalute ciuium in foro excubuerat.

CAP.

CAP. VI.

DE ILLVSTRIBVS QVI in veſte aut cætero cultu licentius ſibi indulſerunt.

ANimaduerto in quàm periculoſum iter proceſſerim. Itaque meipſe reuocabo, ne ſi reliqua eiuſdem generis naufragia conſectari perſeuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedem, deformeſque vmbras in imo gurgite turpitudinis ſuæ iacere patiar. Satius eſt enim narrare qui illuſtres viri in cultu, cæteroque ritu, aliqua ex parte nauando ſibi indulſerint.

De P. Scipione Maiore.

1 Scipio, cùm in Sicilia augendo, traijciendoque in Africam exercitu opportunum quærẽdo gradum, Carthaginis ruinam animo volueret; inter conſilia ac molitiones huius tantæ rei operam gymnaſio dedit, pallioque & crepidis vſus eſt. Nec hac reſegniores Pœnicis exercitibus manus intulit: ſed neſcio an ideo alacriores, quia vegeta & ſtrenua ingenia, quo plus receſſus ſumunt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiam fauorem eum ſociorum vberiorem ſe adepturum exiſtimaſſe, ſi victum eorum & ſolemnes exercitationes comprobaſſet: Ad quas tùm veniebat, cùm multum ad diu fatigaſſet humores, & cætera membra militari agitatione firmitatem ſuam probare coegit: conſiſtebatque in his labor eius, in illis remiſſio laboris.

De L. Scipione Africano.

2 L. verò Scipionis ſtatuam chlamydatam, & crepidatam in Capitolio cernimus: Quo habitu videlicet, quia aliquando vſurpaſſet

effigiem ſuam formatam poni voluit.

De L. Cornelio Sylla.

3 L. quoque Sylla, cùm imperator eſſet, chlamydato ſibi, & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

De C. Duilio.

4 C. autem Duilius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit, quotieſcunque epulaturus erat, ad funalem cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reuerti ſolitus eſt, inſignem bellicæ rei ſucceſſum nocturna celebratione teſtando.

De C. Papirio Maſone.

5 Papirius quidem Maſo, cùm bene geſta Rep. triumphum à Senatu non impetraſſet, in Albano monte triumphandi & ipſe initium fecit, & cæteris poſtea exemplum præbuit: pro [illegible]e laurea corona, cùm alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea ſemper vſus eſt.

De Caio Mario.

6 Iam C. Marij penè inſolens factum, nam poſt Iugurthinum, Cimbricumque & Teutonicum triumphum, cantharo ſemper potauit: quòd Liber Pater indiytum ex Aſia ducens triumphum, hoc vſus poculi genere ferebatur; vt inter ipſum hauſtum vini, victoriæ eius ſuas victorias compararet.

De M. Catone Vticenſi.

7 M. autem Cato Prætor, M. Scauri, cæterorumque reorum iudicia, nulla indutus tunica, ſed tantummodo prætexta amictus egit.

CAP. VII.

DE FIDVCIA SVI.

SEd hæc, atque his ſimilia, virtutis aliquid ſibi in conſuetudine nouanda licentiæ ſumentis indicia ſunt. Illis autem quæ deincep ſub-

ſubnectam, quantum ſui fiduciam habere ſo-leat, cognoſcetur.

De P. Scipione Maiore.

1 P. & Cn. Scipionibus in Hiſpania cum maiore parte exercitus ab acie Punica oppreſſis, omnibuſq; prouinciæ eius nationibus Carthaginienſium amicitiam ſecutis, nullo ducum noſtrorum illuc ad corrigendam rem proficiſci audente, P. Scipio quartum & vigeſimum ãnum agens iturum ſe pollicitus eſt. Quæ quidem fiducia pop. Rom. ſalutis ac victoriæ ſpem dedit. Eademque in ipſa Hiſpania vſus eſt. Nam cum oppidum Badiani circunſederet, tribunal ſuum adeuntes in ædem, quæ intra mœnia hoſtium erat vadimonia in poſterum diem facere iuſſit: continuoque vrbe potitus, & tempore & loco, quo prædixerat, ſella poſita, ius eis dixit. Nihil hac fiducia generoſius, nihil prædictione verius, nihil celeritate efficacius, nihil etiam dignitate dignius. Nec minus animoſus, minúſue proſperus illius in Africam tranſitus, in quam ex Sicilia exercitum ſenatu vetante traduxit, quia niſi plus in ea re ſuo, quàm patrum conſcriptorum conſilio credidiſſet: ſecundi Punici belli finis inuentus non eſſet. Cui facto par illa fiducia, quod poſtquam Africam attigit, ſpeculatores Annibalis in caſtris depre-henſos, & ad ſe perductos, nec ſupplicio affecit, nec de conſilijs, ac viribus Pœnorum percunctatus eſt. Sed circa omnes manipulos diligentiſſimè deducendos curauit, Interrogatoſque an ſatis ea cõſideraſſent, quæ ſpeculari iuſſi erant, prandio dato ipſis, iumentiſque eorum, incolumes dimiſit: Quo tam pleno fiduciæ ſpiritu prius animos hoſtium, quàm arma

contudit. Verùm vt ad domeſtica eximiæ eius fiduciæ acta veniamus: cùm à L. Scipione ex Antiochenſi pecunia HS. quadragies ratio in curia repoſceretur, prolatum ab eo librum, quo acceptæ & expenſæ ſummæ continebantur, & refelli inimicorum accuſatio poterat, diſcerpſit: indignatus de ea re dubitari, quæ ſub ipſo legatò miniſtrata fuerat. Quinetiam in hunc modum egit: Non reddo patres conſcripti ærario veſtro HS. quadragies rationem, alieni imperij miniſter, quod meo ductu, meiſque auſpicijs bis millies HS. vberius feci. Neque enim huc puto malignitatis ventum, vt de mea innocentia quærendum ſit. Nam cùm Africam totam poteſtati veſtræ ſubiecerim, nihil ex ea quod meum diceretur, præter cognomen, retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Aſiaticæ gazæ auarum reddiderunt: ſed vterque noſtrum inuidia magis, quam pecunia locupletior eſt. Tam conſtantem defenſionem Scipionis vniuerſus ſenatus comprobauit.

Sicut & illud factum: quòd cùm ad neceſſarium Reipubl. vſum pecuniam ex ærario promi opus eſſet, idque Quæſtores, quia lex obſtare videretur, aperire non auderent, priuatus claues popoſcit, pateſactoque ærario, legem vtilitati cedere coegit. Quam quidem ei fiduciam conſcientia illa dedit, qua meminerat omnes leges à ſe ſeruatas. Non fatigabor eiuſdem facta identidem referendo, quoniam nec ille quidem in conſimili genere virtutis ſedando fatigatus eſt. Diem illi ad populum M. Næuius tribunus pleb. aut (vt quidam memorant) duo Petilij dixerant: quo ingenti frequentiâ in forum deductus, roſtra

con-

conſcendit, capitique ſuo corona triumphali impoſita, Hac, inquit, Quirites, die, Carthaginem magna ſperantem, leges veſtras accipere iuſſi: proinde æquum eſt vos mecum ire in Capitolium ſupplicatum. Speciosiſſimam eius deinde Focem æquè clarus euentus ſecutus eſt: ſiquidem & ſenatum totum, & vniuerſum equeſtrem ordinem, & cunctam plebem Iouis Optimi Maximi puluinaria petens, comitem habuit. Reſtabat vt tribunus apud populum ſine populo ageret, deſertuſque in foro cùm magno calumniæ ſuæ ludibrio, ſolus moraretur: Cuius deuitandi ruboris cauſa, in Capitolium proceſſit, deque accuſatore, Scipionis venerator eſt factus.

De P. Scipione Æmiliano.

2 Auiti ſpiritus egregius ſucceſſor Scipio Æmilianus cùm vrbem præualidam obſideret, ſuadentibus quibuſdam vt circa mœnia eius ferreos murices ſpargeret, omniaque vada tabulis plumbatis co[illegible]erneret, habentibus clauorum cacumina, ne ſubita eruptione hoſtes in præſidia noſtra impetum facere poſſent: reſpondit, Non eſſe eiuſdem, & capere aliquos velle, & timere.

De P. Naſica Scipione Coſ.

3 In quamcunque memorabilium partem exemplorum conuertar, velim nolim, in cognomine Scipionum hæream neceſſe eſt. Qui enim licet hoc loci Naſicam præterire fidentis animi, dictique clariſſimum auctorem? Annonæ caritate increbreſcente, C. Curatius Tribunus pleb. productos in concionem Coſſ. compellebat. vt de frumento emendo, atque ad id negotium explicādum mittendis legatis

in

in curiam referrent. Cuius inſtituti min mē vtilis interpellandi gratia Naſica contra i actionem ordiri cœpit. Obſtrepente dei nde plebe, Tacete quæſo Quirites, inquit: plu enī ego, quam vos quid reipub. expediat intell igo. Qua voce audita, omnes pleno venerati onis ſilentio, maiorem eius auctoritatis, quàm uorum alimentorum reſpectum egerunt.

De M. Liuio Salinatore.

4 Liuij quoque Salinatoris æternæ me noriæ tradendus animus: qui cùm Aſdrubale m, exercitumque Pœnorum in Vmbria deleſſet, & ei diceretur, Gallos ac Ligures ex acie ſine ducibus & ſignis, ſparſos ac palantes parua manu opprimi poſſe; reſpondit, Parci eis oportere, ne hoſtibus tantæ cladis domeſtici nuncij deeſſent.

De P. Furio Philo.

5 Bellica hæc præſentia animi: togata illa, ſed non minus laudabilis, quàm P. Furius Philus conſul in ſenatu exhibuit. Q. enim Metellum. Q. quæ Pompeium conſulares viros vehemente inimicos ſuos, cupientiſſibi profectionem in prouinciam Hiſpaniam, quam ſortitus erat, identidem exprobantes, legatos ſecum illuc ire coegit. O fiduciam non ſolum fortem, ſed penè etiam temerariam; qua duobus acerrimis odijs latera ſua cingere eſt auſus, vſumque miniſterij vix tutum in amici s, ſinu inimicorum petere ſuſtinuit.

De L. Lucinio Craſſo Procoſ.

6 Huius factum, ſi cui placet; neceſſe eſt L. etiam Craſſi, qui apud maiores eloquentia clariſſimus, fuit propoſitum non diſpliceat: nam cùm ex conſulatu prouinciam Galliam obtineret, atq; in eam C. Carbo, cuius patrem

dam-

damnauerat, ad ſpeculanda acta ſua veniſſet, non ſolum eum inde non ſummouit, ſed inſuper locum ei in tribunali aſſignauit, nec vlla de re, niſi eo in conſilium adhibito, cognouit. Itaque acer & vehemens Carbo nihil aliud Gallica peregrinatione conſecutus eſt, quàm vt animaduerteret fontem patrem ſuū ab integerrimo viro in exilium miſſum.

De M. Catone maiore reo.

7 Cato verò ſuperior ſæpenumero ab inimicis ad cauſſæ dictionem vocatus, nec vllo vnquam crimine conuictus: ad vltimum tantum fiduciæ in ſua innocentia repoſuit, vt ab his in quæſtionem publicam deductus, Ti. Gracchum, à quo in adminiſtratione reip. ad multum odium diſſidebat, iudicem depoſceret. Qua quidem animi præſtantia pertinaciam eorum inſectandi ſe inhibuit.

De M. Æmil. Scauro reo.

8 Eadem M. Scauri fortuna æquè ſenectus longa ac robuſta, idem animus. Qui cum pro roſtris accuſaretur, quod à rege Mithridate ob remp. prodendam pecuniā accepiſſet: cauſam ſuam ita egit: Eſt quidem iniquum Quirites, cùm inter alios vixerim, apud alios me rationem vitæ reddere. Sed tamē audebo vos, quorum maior pars honoribus & actis meis intereſſe non potuit, interrogare: Varius Sucronenſis Æmilium Scaurum regia mercede corruptum imperium populi Rom. prodidiſſe ait: Æmilius Scaurus huic ſe affinem eſſe culpæ negat: Vtri creditis? Cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementiſſima actione pertinaci clamore depulit.

De M. Antonio Oratore.

9 Contra M. Antonius ille diſertus, non

enim

enim reſpuendo, ſed ãplectendo cauſæ dictionem, quàm innocens eſſet, teſtatus eſt. Quæſtor proficiſcens in Aſiam, Brunduſium iam peruenerat: vbi literis certior factus inceſti ſe poſtulatum apud L. Caſſium Prætorem, cuius tribunal propter nimiam ſeueritatem ſcopulus reorum dicebatur: cum id vitare beneficio legis Memmiæ liceret, quæ eorum, qui reip. cauſſa abeſſent, recipi nomina vetabat: in Vrbem tamen recurrit: Quo tam pleno fiduciæ bonæ conſilio, cum abſolutionem celerẽ tum profectionem honeſtiorem conſecutus eſt.

De Senatu Romano.

10 Sunt & illa ſpecioſæ fiduciæ publica exempla. Nam eo bello, quod aduerſus Pirrhum gerebatur, Carthaginienſes c. ac xxx. nauium claſſem in præſidium Romanis Oſtiam vltro cum miſiſſent, ſenatu placuit legator ad ducem eorum ire, qui dicerẽt, populum Rom. bella ſuſcipere ſolere, quæ ſuo milite gerere poſſet; proinde claſſem Carthaginem reducerent. Idem poſt aliquot annos Cannenſi clade exhauſtis Romani imperij viribus, ſupplemẽtum exercitus in Hiſpaniam mittere auſus, fecit ne hoſtilium locus caſtrorum, tum maxime Capenam portam armis Annibale pulſante, minoris veniret, quàm ſi Pœni illum nõ obtinerẽt. Ita ſe gerere in aduerſis rebus quid aliud eſt, quàm ſæuientem fortunam, in adiutorium ſui, pudore victam conuertere?

De L. Accio Poeta.

11 Magno ſpacio diuiſus eſt à ſenatu ad poetã Accium tranſitus. Cęterum vt ab eo decentius ad externa tranſeamus, producatur in medium. Is Iulio Cæſari ampliſſimo & florẽtiſſimo viro, in collegium poetarum venienti

nunquàm aſſurrexit: non maieſtatis eius immemor, ſed quò in comparatione communium ſtudiorum, aliquanto ſuperiorem ſe eſſe conſideret: Quapropter inſolentiæ crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur.

EXTERNA.

De Euripide Poeta.

Nec Euripides quidē Athenis arrogans viſus eſt, cum poſtulāte populo, vt ex tragœdia quandā ſententiam tolleret, progreſſus in ſcenam, dixit: Si vt eum doceret, non vt ab eo diſceret, fabulas cōponere ſolere. Laudāda profecto fiducia eſt; quæ æſtimationem ſui certo pondere examinat, tantum ſibi arrogans, quātum à contemptu & inſolētia diſtare ſatis eſt.

Itaque etiam quod Alcediſti tragico poetæ reſpondit, probabile: apud quem cùm quereretur, quòd eo triduo non vltra tres verſus maximo impenſo labore deducere potuiſſet, atque is ſe centum perfacilè ſcripſiſſe gloriaretur: Sed hoc inquit, intereſt, quòd tui in triduum tantummodo, mei verò in omne tēpus ſufficiēt. Alterius enim fœcūdi curſus ſcripta intra primas memoriæ metas corruerunt, alterius cunctante ſtylo elucubratum opus per omne æui tempus plenis gloriæ velis feretur.

De Antigenida tibicine.

2 Adijciam ſcenæ eiuſdem exēplum. Antigenidas tibicē diſcipulo ſuo magni profectus, ſed parum feliciter populo ſe approbanti, cūctis audētibus, dixit: Mihi cane, & Muſis. Quia videlicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, fiducia iuxta nō exuitur: quamque ſcit ſe laudem mereri, eam etſi ab alijs non impetrat, domeſtico tamen acceptam iudicio refert.

De

De Zeuxe Pictore.

3 Zeuxis autem cùm Helenam pinxiſſet quid de eo opere homines cenſuri eſſent, expectandum non putauit: ſed protinus hos verſus adiecit: Iliad. 3.

Οὐ νέμεσις Τρῶας τε, εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
οἵῃ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα
πάσχειν.
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeo ne dextræ ſuæ multum pictor arrogauit, vt eo tantùm forma cõpreh nſum crederet, quãtum aut Læda cœleſti partu edere, aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit.

De Phidia Sculptore.

4 Phidias quoque Homeri verſibus egregio dicto alluſit. Simulacro enim Iouis Olympij perfecto, quo nullum præſtantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ ſunt manus; interrogatus ab amico, quonam mentem ſuam dirigens, vultum Iouis propemodum ex ipſo cœlo petitum eboris lineamentis eſſet amplexus: illis ſe verſibus quaſi magiſtris vſum reſpondit: Iliad. 1.

Ἦ, κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνα-
κτος,
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαν δ' ἐλέλιξεν
Ὄλυμπον.

De Epaminonda Thebano.

5 Non patiuntur me tenerioribus exemplis diutius inſiſtere fortiſſimi duces. Siquidem Epaminondas, cùm ei ciues, irati, ſternendarum in oppido viarum contumeliæ cauſa curam mandarent (erat enim illud miniſterium apud eos ſordidiſſimum) ſine vlla cunctatione id recepit, daturumque ſe ope-

ram

ram vt breui ſpecioſiſſimum fieret, aſſeuerauit: Mirifica deinde procuratione, abiectiſſimum negotium pro ampliſſimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

De Annibale Pœno.

6 Annibal verò cùm apud regem Pruſiam exularet, auctorque ei committendi prœlij eſſet, atque is non idem ſibi extis portendi diceret; An tu, inquit, vitulinæ carunculæ, quàm imperatori veteri mauis credere? Si verba numeres, breuiter & abſciſè, ſi ſenſum æſtimes, copiosè & valenter. Hiſpanias enim ereptas populo Romano Galliarum, ac Ligurum vires in ſuam redactas poteſtatem, & nouo tranſitu Alpium iuga patefacta, & Traſimenum lacum dira iniuſtum memoriæ, & Cannas Pœnicæ victoriæ clariſſimum monimentum, & Capuam poſſeſſam & Italiam lacertatam, ante pedes hominis effudit, vniuſque hoſtiæ iocinori, longo experimento teſtatam gloriam ſuam, poſtponi æquo animo non tulit: Et ſanè quòd ad exploranda bellica ſacrificia, æſtimandoſque militares ductus attinebat; omnes foculas, omnes aras Bithyniæ, Marte ipſo iudice, pectus Annibalis prægrauaſſet.

De Corye Thracum rege.

7 Capax generoſi ſpiritus illud quoque dictum regis Corys: vt enim ab Athenienſibus ciuitatem ſibi datam cognouit, Et ego, inquit, illis meæ gentis ius dabo. Æquauit Athenis Thraciam, ne viciſſitudine talis beneficij imparem ſe iudicando, humilius de origine ſua ſentire exiſtimaretur.

De Androclida, Leonida, & Agide Spartanis.

8 Nobiliter etiam vterq; Spartanus, & qui in-

increpitus à quodam, quòd in aciem claudu deſcenderet, pugnare, non fugere propoſitum ſibi eſſe reſpondit. Et qui referente quodam ſagittis Perſarum ſolem obſcurari ſolere: Be ne narras, inquit, in vmbra enim melius prœ liabimur. Eiuſdem vir vrbis atque animi, ho ſpiti ſuo patriæ muros excelſos latoſque o ſtendenti, dixit. Si mulieribus iſtos compara ſtis, rectè: ſi viris, turpiter.

CAP. VIII.

DE CONSTANTIA.

APertum & animoſum bonæ fiduciæ pe ctus, emenſo quaſi debitum ſupereſt o pus conſtantiæ. Natura enim comparatun eſt, vt quiſquis ſe aliquid ordine, ac rectè men te complexum confidit; vel iam geſtum, ſi ob erectetur, acriter tueatur: vel nondum editum ſi interpelletur, ſine vlla cunctatione ad effe ctum perducat.

De Q. Fuluio Flacco Procoſ.

1 Sed dum exemplar propoſitæ rei proſe quor, latius mihi circumſpicienti ante omnia ſe Fuluij Flacci cõſtantia offert. Capuam fal lacibus Annibalis promiſſis Italiæ regnum ne faria defectione paciſci perſuaſam, armis oc cupauerat: Tam deindè culpæ hoſtium iuſtus æſtimator, quam ſpecioſus victor, Campanum ſenatum impij decreti auctorem funditus de lere conſtituit. Itaq; catenis onuſtum in duas cuſtodias Theanam, Calenamque diuiſit: con ſilium executurus, cum ea pergiſſet, quorum adminiſtrandorum celerior eſſe neceſſitas vi debatur. Rumore autem de mitiore ſenatus ſententia orto, ne debitam pœnam ſcelerati effugerent, nocte admiſſo equo, Theanam cõ tendit; interfectisq; qui ibi aſſeruabantur, eve-

ſti-

ſtigio Cales tranſgreſſus, perſeuerantiæ ſuæ opus executus eſt: Et iam deligatis ad palum hoſtibus, literas à P.C. nequicquam Campanis ſalutares accepit. In ſiniſtra enim eas manu, ſicut erant traditæ; retinuit: ac iuſſo lictore lege agere, tum demum aperuit, poſtquam illis obtemperari non poterant. Qua conſtantia victoriæ quoque gloriam anteceſſit: quia ſi eum intra ſeipſum partita laude æſtimes; maiorem punita Capua, quam capta reperies.

De Q. Fabio Maximo Verucoſſo.

2 Atque iſta quidem ſeueritatis, illa verò pietatis conſtantia admirabiſis, quam Q. Fabius Maximus infatigabilem patriæ præſtitit: Pecuniam pro captiuis Annibali numerauit, fraudatus ea publicè, tacuit. Dictatori ei magiſtrum equitum Minucium iure imperij ſenatus æquauerat, ſilentium egit. Compluribus præterea iniurijs laceſſitus, in eodem animi habitu permanſit, nec vnquam ſibi reip. permiſit iraſci, tam perſeuerans in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo; nonne par eius conſtantia? Imperium Romanum Cannenſi prœlio penè deſtructum vix ſufficere ad exercitus comparandos videbat. Itaque fruſtrari & eludere Pœnorum impetus, quam manum cum his tota acie conſere melius ratus, pluribus comminationibus Annibalis irritatus, ſæpe etiam ſpe bene gerendæ rei oblata; nunquā à conſilij ſalubritate, ne parui quidem certaminis diſcrimine, receſſit. Quodque eſt difficilium, vbiq; ira ac ſpe ſuperior apparuit. Ergo vt Scipio pugnando ita hic non dimicando, maximè ciuitati noſtræ ſuccurrit. Alter enim celeritate ſua Carthaginem oppreſſit; alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi poſſet.

De C. Calpurnio Piſone Coſ.

3 C. etiam Piſonem mirificè & conſtante turbulento reipub. ſtatu egiſſe conſulem na ratione inſequenti patebit. M. Palicani ſed tioſiſſimi hominis peſtiferis blanditijs præ ptus populi fauor, conſularibus comitijs ſum mum dedecus admittere conabatur, ampliſſi mum ei imperium deferre cupiens, cuius t terrimis actis exquiſitum potius ſupplicium quàm vllus honos debebatur. Nec deerat c ſternatæ multitudini furialis fax tribuniti quæ temeritatē eius & ruentem comitaretu & languentem actionibus ſuis inflammaret. hoc miſerando pariter, & erubeſcendo ſta ciuitatis, tantùm non manibus tribunoru pro Roſtris Piſo collocatus, cùm hinc atq illinc cum ambiſſent, & an Palicanum ſuffi gijs populi conſulem creatum, renunciatur eſſet interrogaretur: primò reſpondit, Nō e ſtimare ſe tātis tenebris offuſam eſſe rempu vt huc indignitatis veniretur. Deinde cù perſeueranter inſtarent, ac dicerent: Agè, ventum fuerit: Non renuntiabo, inquit. Q quidem tam abſciſo reſponſo cōſulatum P licano, prius quàm illū adipiſceretur, eripu Multa & terribilia Piſo contempſit, dum ſp cioſum mentis ſuæ flectī non vult rigorem

De Q. Metello Numidico.

4 Metellus autem Numidicus, propt conſimile perſeuerantiæ genus, excepit qu que indignam maieſtate ac moribus ſuis pr ce lam. Cùm enim animaduerteret, quo t derent Saturnini tribuni plebis funeſti co tus, quantoque malo Reip. niſi his occurre tur, erupturi eſſent in exilium quam in lege ... ei eius ire maluit. Poteſt aliquis hoc viro d

con-

conſtantior; qui ne ſententia ſua pelleretur, patria,in qua ſummum dignitatis gradum obtinebat, carere ſuſtinuit.

De Q. Scæuola Augure.

5 Cæterùm vt neminem prætulerim, ita Q. Scæuolam Augurem meritò comparauerim. Depulſis, proſtratiſque inimicorum partibus, Sylla occupata vrbe, ſenatum armatus coegerat,ac ſūma cupiditate ferebatur, vt C. Marius quàm celerrimè hoſtis iudicaretur: Cuius voluntati nullo obuiam ire audente, ſolus Scæuola interrogatus de hac re, ſententiam dicere noluit. Quinetiam truculentius ſibi minitanti Syllæ, Licet, inquit,mihi agmina militum, quibus Curiam circunſediſti, oſtentes: licet mortem identidem miniteris, nunquam tamen efficies, vt propter exiguum ſenilemque ſanguinem meum, Marium, à quo vrbs & Italia conſeruata eſt,hoſtem iudicem.

De Sempronia Gracchorum Sorore.

6 Quid fœminæ cùm concione; ſi patrius mos ſeruetur, nihil. Sed vbi domeſtica quies ſeditionum agitata fluctibus eſt, priſcæ conſuetudinis auctoritas conuellitur: pluſque valet quod violētia cogit, quàm quod ſuadet & præcipit verecundia. Itaque & Sempronia Ti. & C. Gracchorum ſoror, vxor Scipionis Æmiliani, non vt abſurdè grauiſſimis virorum operibus inſerens, maligna relatione comprehendam; ſed quia à tribuno plebis producta ad populum,in maxima cōfuſione nihil à tuorum amplitudine degeneraſti honorata memoria proſequar. Coacta es eo loci conſiſtere vbi principum ciuitatis perturbari frons ſolebat: inſtabat tibi toruo vultu minas profundens ampliſſima poteſtas, clamore imperitæ mul-

multitudinis obſtrepens, totum forum acerrimo ſtudio nitebatur, vt Equitio, cui Semproniæ genus falſum ius quærebatur, tanquam filio Tiberij fratris tui oſculum dares: tu tamen illum, neſcio quibus tenebris protractum, portentum, execrabili audacia, ad vſurpandam alienam propinquitatem tendentem repuliſti.

De Pontio Centurione.

7 Non indignabuntur Vrbis noſtræ lumina, ſi inter eorum eximium fulgorem, centurionum quoque virtus ſpectanda ſe obtulerit. Nam vt humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitati fouenda magis quàm ſpernenda bonæ indolis nouitas eſt. An abigi debet Pontius ab horum exemplorum cõtextu? qui pro Cæſaris partibus excubans, Scipionis præſidio interceptus, cùm vno modo ſalus ab eo daretur, ſi ſe futurum Cn. Pompeij generi ipſius militem affirmaſſet, ita reſpondere non dubitauit: Tibi quidem Scipio gratias ago: ſed mihi vti iſta conditione vitæ non eſt opus.

De C. Meuio Centurione.

8 Sine vllis imaginibus nobilem animum, & idem conſtantiæ propoſitum ſecutus C. Meuius centurio diui Auguſti, cùm Antoniano bello ſæpenumero excellentes pugnas edidiſſet, improuiſis hoſtium inſidijs circumuentus, & ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatuſque quidnam de eo ſtatui deberet: Iugulari me, inquit, iube: quia nec ſalutis beneficio, neque mortis ſupplicio adduci poſſum, vt Cæſaris miles eſſe deſinam, & tuus eſſe incipiam. Cæterùm quò conſtantius vitam contempſit, eò facilius impetrauit. Antonius enim virtuti eius incolumitatem tribuit.

E X.

EXTERNA.

De Blaſio Salapino.

1 Complura huius notæ Romana exempla ſuperant, ſed ſatietas modo vitanda eſt. Itaque ſtylum meum ad externa iam delabi permittam, quorum principatum teneat Blaſius, cuius conſtantia nihil pertinacius. Salapiam enim patriam ſuam præſidio Punico occupatam, Romanis cupiens reſtituere. Daſium acerrimo ſtudio ſecum in adminiſtratione reipublicæ diſſidentem, & animo toto Annibalis amicitiæ vacantem, ſine quo propoſitum conſilium peragi non poterat, ad idem opus aggrediendum maiore cupiditate, quàm ſpe certiore, tentare auſus eſt, qui protinus ſermonem eius, adiectis quæ ſe commendatiorem, & inimicum inuiſiorem factura videbantur, Annibali retulit: A quo adeſſe iuſſi ſunt, vt alter crimen probaret, alter defenderet. Cæterùm pro tribunali cùm res gereretur, & quæſtio ni illi omnium oculi eſſent intenti, dum aliud fortè certioris curæ negotium tractatur, Blaſius vultu diſſimulante, & voce ſummiſſa, monere Daſium cœpit, vt Romanorum potius quàm Carthagineſium partes foueret. Enimuero tunc ille, proclamat, ſe in conſpectu ducis aduerſus eum ſolicitari: quod quia & incredile videbatur, & ad vnius tantùm aures penetrauerat, & dictabatur ab inimico, veritas fide caruit? Sed non ita multò poſt Blaſij mira conſtantia Daſium ad ſe traxit, Marcelloque Salapiam & , quingentos Numidias, qui in ea cuſtodiæ cauſa erant, tradidit.

De Phocione Athenienſi.

2 Phocion verò, cùm Athenienſes rē aliter atque ipſe ſuaſerat, proſperè adminiſtraſſent,

G adeò

adeò perſeuerans ſententiæ ſuæ propugnator extitit, vt in concione lætari quidem ſe ſucceſſu eorum, ſed conſilium tamen ſuum aliquantò melius fuiſſe diceret. Non enim damnauit, quòd rectè viderat: quia quod alius malè conſuluerat, benè ceſſerat: ſed eius hoc exiſtimans, illud etiam ſapientius, Blandum animum ſanè temeritati caſus facit, vbi prauo conſilio propitius aſpirat: & quò vehementius nocet, inſperatius prodeſt. Placidi & miſericordes, & liberales, omnique ſuauitate temperati mores Phocionis, quos optimè profectò conſenſus omnium bonitatis cognomine decorandos cenſuit, Itaque conſtantia, quæ natura rigidior videbatur; lenis è manſueto pectore fluxit.

De Socrate Athenienſi.

3 Socratis autem virilitatis robore palliatus animus aliquantò præfractius perſeuerantiæ exemplum edidit. Vniuerſa ciuitas Athenienſium iniquiſſimo ac truculentiſſimo errore inſtincta, de capite decem Prætorum qui apud Arginuſas Lacedæmoniam claſſem deleuerant, triſtem ſententiam tulerat. Fortè tunc eius poteſtatis Socrates, cuius arbitrio plebiſcita ordinarentur, indignum iudicans tot, & tam benè meritos ex indigna cauſſa impetu inuidiæ abripi, temeritati multitudinis conſtantiam ſuam obiecit, maximoque concionis fragore, & incitatiſſimis minis cōpulſus non eſt, vt ſe publicæ dementiæ auctorem adſcriberet: Quæ oppoſitu eius legitima graſſari via prohibita, multo Prætorum cruore manus ſuas contaminare perſeuerauit: nec timuit Socrates, ne conſternatæ patriæ vndecimus furor mors ipſius exiſteret.

De Ephialte Athenienſi.

4 Proximum, etſi non eiuſdem ſplendoris eſt; tamen adeo certum conſtantiæ haberi poteſt experimentum cùm efficacis operæ foreñſis, tum fidei non latentis. Athenis Ephialtes accuſare publicè iuſſus, & inter cœteros Demoſtrati nomen deferre coactus eſt, cuius filius erat Demochares, excellentis formę puer, animo eius flagrantiſſimo inhærens amore. Itaque communis officij fortè truculẽtus accuſator, priuati affectus conditione miſerabilis reus, puerum ad ſe exorandum, quò parcius patris criminibus inſiſteret, venientem, neque repellere, neque ſupplicem genibus ſui aduolutum intueri ſuſtinuit. Sed operto capite flẽs & gemens, preces expromere paſſus eſt. Nihiloque minus ſincera fide accuſatum Demoſtratum damnauit: victoriam neſcio laude, an tormento maiore conſecutus: quoniam prius quàm ſontem opprimeret, ſeipſum vicit.

De Dione Syracuſano.

5 Quem Syracuſanus Dion diuerſitate exempli prægrauat: qui quibuſdã monentibus vt aduerſus Heraclidem et Calippum, quorum fidei plurimum credebat, tanquam inſidias ei nectentibus, cautior eſſet; reſpondit, ſe vitam malle excedere: quàm metu violentæ mortis amicos inimicoſque iuxta ponere.

De Alexandro Magno.

6 Quod ſequitur, & rei ipſius admiratione, & claritate auctoris illuſtre, Alexander Macedonum rex inclyta iam pugna excellentiſſimis opibus Darij contuſis, æſtu & itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno qui aquæ liquore conſpicuus, Tarſum interfluit, corpus ſuum immerſit: Sub 10 deinde ex ni-

mio hauſtu rigoris obſtupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cùm exanimatione totius exercitus, in oppidum caſtris propinquum defertur. Iacebat æger Tarſi, inque valetudine eius aduerſa, inſtantis victoriæ ſpes fluctuabat. Itaque conuocati medici, attentiſſimo conſilio ſalutis remedia circumſpiciebant. Qui cùm ad vnam potionem ſententiam direxiſſent, atque eam Philippus medicus ſuis manibus temperatam Alexãdro (erat autem ipſius amicus & comes) porrexiſſet, à Parmenione miſſæ litteræ ſuperueniunt, admonentes, vt rex inſidias Philippi, perinde ac pecunia corrupti à Dario, caueret. Quas cùm legiſſet, ſine vlla cunctatione medicamẽtum hauſit, ac tunc legendas Philippo tradidit: Pro quo tam conſtanti erga amicum iudicio, digniſſimam à dijs immortalibus mercedem recepit: qui incolumitatis eius præſidium falſo interpellari indicio noluerunt.

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS.

DE ANIMI MODERATIONE.

CAP. I.

TRanſgrediar ad ſaluberrimam partem, animi moderationem, quæ mentes noſtras impotenti temeritatis incurſu tranſuerſas ferri non patitur. Quo euenit, vt reprehenſionis morſu ſit vacua, & laudis quæ-

ſtu

ſtu opulentiſſima: itaque effectus ſuos in claris viris recognoſcat.

De P. Valerio Poplicolâ Coſ.

1 Atque vt ab incunabulis ſummi honoris incipiam, P. Valerius, qui populi maieſtatem venerando, Poplicolæ nomen aſſecutus eſt, cùm, exactis regibus, imperij eorum vim vniuerſam, omniaque inſignia ſub titulo conſulatus in ſe translata cerneret, inuidioſum magiſtratus faſtigium moderatione ad tolerabilem habitum deduxit: faſces ſecuribus vacuefaciendo, & in concione populo ſummittendo; numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, vltro Sp. Lucretio collega aſſumpto: ad quem, quia maior natu erat, priores faſces transferri iuſſit. Legem etiam comitijs centuriatis tulit, nequis magiſtratus ciuem Romanum aduerſum prouocationem verberare, aut necare vellet. Ita quò ciuitatis conditio liberior eſſet, imperium ſuum paulatim deſtruxit. Quid, quod ædes ſuas diruit, quia excelſiore loco poſitæ, inſtar arcis habere videbantur: nonne quantum domo inferior, tantùm gloria ſuperior euaſit.

De M. Furio Camillo Exule.

2 Vix ruuat abire à Poplicola, ſed venire ad Furium Camillum libet, cuius tàm moderatus ex magna ignominia ad ſummum imperium tranſitus fuit; vt cùm præſidium eius ciues capta a Gallis vrbe Ardeæ exulãtis petijſsẽt, non prius veios ad accipiẽdum exercitum iit, quã de Dictatura ſua omnia ſolemni iure acta cõperiſſet Magnificus Camilli Veientanus triũphus egregia Gallica victoria; ſed iſta cunctatio longè admirabilior. Multò enim, multoq; ſeipſum quàm hoſtem ſuperare operoſius eſt:

nec aduerſa præpropera feſtinatione fugientē, nec ſecunda effuſo gaudio apprehendentem.

De C. Marcio Rutilo Cenſorino 2.

3 Par Furio moderatione Marcius Rutilus Cenſorinus. Iterum enim cenſor creatus, ad concionem populum vocatum, quàm potuit grauiſſima oratione corripuit, quod eā poteſtatem bis ſibi detuliſſet: cuius maiores, quia nimis magna videretur, tempus coarctandum iudicaſſent. Vterque rectè, & Cenſorinus, & populus: alter enim vt moderatè honores crederent, præcepit: alter ſe moderato credidit.

De L. Quinctio Cincinnato Conſ.

4 Age, L. Quinctius Cincinnatus qualem conſulem egit: cùm honorem eius Patres conſcripti continuare vellent, non ſolùm propter illius egregia opera, ſed etiam quòd populus eoſdem tribunos in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat, vtrumqee diſcuſſit, ſenatus ſimul ſtudium inhibendo, & tribunos verecundiæ ſuæ exemplum ſequi cogendo. Ita vnus in cauſſa fuit, vt ampliſſimus ordo, populuſque tutus eſſet ab iniuſti facti reprehenſione.

De Q. Fabio Maximo Rutiliano.

5 Fabius verò Maximus cū à ſe quinquies, & à patre, auo, proauo, maioribuſque ſuis ſæpenumero conſulatum geſtum animaduerteret: comitijs, quibus filius eius ſummo cōſenſu conſul creabatur, quàm potuit conſtanter cùm populo egit, vt vacationem aliquādo huius honoris Fabiæ genti daret: non quòd filij virtutibus diffideret (erat enim illuſtris) ſed ne maximum imperium in vna familia continuaretur. Quid hac moderatione valentius, aut efficacius; quæ etiam patrios affectus,

qui

qui potentiſſimi habentur, ſuperauit?

De P. Africano Maiore.

6 Nō deſuit maioribus grata mens ad præmia ſuperiori Africano exſoluenda, ſiquidem maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati ſunt. Voluerunt illi ſtatuas in comitio in roſtris, in curia, in ipſa denique Iouis Opt. Max cella ponere: voluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam, Capitolinis puluinaribus applicare: voluerunt ei continuum per omnes vitæ annos cōſulatum, perpetuamque dictaturam tribuere. Quorum ſibi nullum, neque plebiſcita dari, neque ſenatuſconſulto decerni patiendo, penè tantum in recuſandis honoribus ſe geſſit, quantum geſſerat in merendis.

Eodem robore mentis cauſſam Annibalis in ſenatus protexit, cùm eum ciues ſui miſſis legatis tanquam ſeditiones apud eos mouentē accuſarent: Adiecit quoque non oportere Patres conſcriptos ſe reip. Carthaginienſium interponere: altiſſimaque moderatione alterius ſaluti conſuluit, alterius dignitati: victoria tenus, vtriuſque hoſtem egiſſe contentus.

De M. Claudio Marcello Coſ. 4.

7 At M. Marcellus, qui primus & Annibalē vinci, & Syracuſas capi poſſe docuit: cùm in cōſulatu eius Siculi de eo queſtum in vrbem veniſſent, nec ſenatum vlla de re habuit, quia collega Valerius Læuinus fortè aberat, ne ob id Siculi in querēdo timidiores eſſent. At vt is redijt, vltro de his admittendis retulit, querenteſque de ſe patienter ſuſtinuit. Iuſſos etiam à Læuino diſcedere, remanere, vt ſuæ defenſioni intereſſent, coegit: Ac deinde vtraque parte perorata, etiam excedentes curia, ſubſecutus

 eſt:

eſt: quò liberius ſenatus ſententiam ferret. Improbatis quoque eorum querelis, ſupplices & orantes vt ab eo in clientelam reciperetur, clementer excepit: Super hæc Siciliam ſortitus, eam prouinciam collegæ ceſſit. Toties laudatio Marcelli variari poteſt quoties nouis ipſe gradibus moderationis aduerſus ſocios vſus eſt.

De Ti. Sempronio Graccho Trib. Pl.

8 Quàm Ti. etiam Gracchus admirabilem ſe exhibuit! Tribunus enim plebis, cū ex profeſſo inimicitias cū Africano, & Aſiatico, Scipionibus gereret, & Aſiaticus iudicatæ pecuniæ ſatiſdare non poſſet, atque ideo à conſule in vincula publica duci iuſſus eſſet, appellaſſetq; collegium tribunorum, nullo volente intercedere, ſeceſſit à collegijs, decretumq; compoſuit: Nec quiſquam dubitauit, quin eo ſcribendo, irati hoſtis aduerſus Aſiaticum verbis vſurus eſſet: At is primùm iurauit ſe cùm Scipionibus in gratiam non rediſſe: deinde tale decretum recitauit: Cùm L. Cornelius Scipio die triumphi ſui ante currum actos hoſtium duces in carcerem coniecerit; indignum & alienum à maieſtate populi Rom. videri eodem ipſum duci. Itaque id non ſe paſſurum fieri. Libenter tunc opinionem ſuam populus Romanus à Graccho deceptam cognouit, moderationemque eius debita laude proſecutus eſt.

De C. Claudio Nerone Coſ.

9 C. quoque Claudius Nero inter cætera præcipuæ moderationis exempla numerandus eſt. Liuij Salinatoris in Aſdrubale opprimēdo gloriæ particeps fuerat: attamen cum triumphantem equo ſequi; quàm triumpho quem ei ſenatus equè decreuerat, vti maluit; quia res in

pro-

prouincia Salinatoris geſta fuerat. Sine curru ergo triumphauit, eò quidem clarius quod illius victoria tantummodo laudabatur, huius etiam moderatio.

De Africano Poſteriore.

10 Ne Africanus quidem poſterior nos de ſe tacere patitur: Qui cenſor, cùm luſtrum cōderet, inque ſolito fieri ſacrificio ſcriba ex publicis tabulis ſolenne ei precationis carmen præiret, quò dij immortales vt populi Rom. res meliores amplioreſque facerent, rogabantur: Satis, inquit bonæ ac magnæ ſunt. itaque precor vt eas perpetuo incolumes ſeruent. Ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iuſſit. Qua votorum verecundia deinceps cenſores in condendis luſtris vſi ſunt. Prudenter enim ſenſit tunc incrementum Romano imperio petendum fuiſſe, cùm intra ſeptimum lapidem triumphi quærebantur: Maiorem autem totius terrarum orbis partem poſſidenti, vt auidum eſſet quicquam vltrà appetere; Ita abundè felix, ſi nihil ex eo quod optinebat, amitteret. Neque alia eius in cenſura moderatio pro tribunali apparuit. Cēturias recognoſcens equitum, poſtquam C. Licinium Sacerdotem citatum proceſſiſſe animaduertit: dixit ſe ſcire illum verbis conceptis peieraſſe. Proinde ſi quis eum accuſare vellet, vſurum teſtimonio ſuo, ſed nullo ad id negotium accedente, Traduc equum inquit, Sacerdos, ac lucrifac cenſoriam notam: ne ego in tuam perſonam, & accuſatoris, & teſtis, & iudicis partes egiſſe videar.

De Q. Mutio Scæuola.

11 Quod animi temperamentum etiā in Q. Scæuola excellentiſſimo viro adnotatū eſt. Te

ſtris namq; in reum productus cùm id reſpondiſſet, quod ſalutem periclitantis magnoperè læſurum videbatur, diſcedens adiecit, ita ſibi credi oportere, ſi & alij idem aſſeueraſſent: quoniam vnius teſtimonio aliquem credere peſſimi eſſet exempli: Et religioni igitur ſuæ debitam fidem, & communi vtilitati ſalubre conſilium reddidit.

De Q. Metello Macedonico.

12 Sentio quos ciues, quæue facta eorum ac dicta, quàm anguſto ambitu orationis amplectar, Sed cùm magna, & multa breuiter dicenda ſint de claritate excellentibus viris: ſermo infinitis perſonis, rebuſque circũfuſus vtrumque præſtare non poteſt. Itaque propoſiti quoque noſtri ratio non laudanda ſibi omnia, ſed recordanda ſumpſit. Quapropter bona cùm venia duo Metelli, Macedonicus, & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, ſtrictim ſe narrari patientur. Acerrimè cùm Scipione Africano Macedonicus diſſenſerat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio, ad graues, teſtataſque inimicitias progreſſa fuerat. ſed cùm interemptum Scipionem conclamari audiſſet, in publicum ſe proripuit, mœſtoque vultu & voce cõfuſa, Concurrite, concurrite, inquit, ciues, mœnia Vrbis noſtræ euerſa ſunt, Scipioni enim Africano intra ſuos penates quieſcenti nefaria vis illata eſt. O Remp. pariter Africani morte miſeram, & Macedonici tam humana tamque ciuili lamẽtatione felicem! eodem enim tempore, & quantũ amiſiſſet principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios ſuos monuit vt funebri eius lecto humeros ſubijcerent, atque huic exequiarum, illum honorem vocis adiecit, Non fore, vt poſtea

ſtea id officium ab illis viro maiori præſtari poſſet. Vbi illa tot in curia iurgia? vbi tam multæ pro roſtris altercationes? vbi maximorum ducum, & ciuium tantorum togata prœlia? Omnia nimirum iſta præcipua veneratione proſequenda deleuit moderatio.

De Q. Metello Numidico exule.

13 Numidicus autem Metellus populari factione patria pulſus in Aſiam ſeceſſit: in qua cùm ei forte ludos Trallibus ſpectanti literæ redditæ eſſent, quibus ſcriptum erat, maximo ſenatus & populi conſenſu reditum illi in Vrbem datum: non è theatro prius abijt, quàm ſpectaculum ederetur: non lætitiam ſuam proximè ſedentibus vlla ex parte patefecit, ſed ſummum gaudium intra ſe continuit. Eundẽ conſtat pari vultu, & exulem fuiſſe, & reſtitutum, adeò moderationis beneficio, medius ſemper inter ſecundas & aduerſas res animi ſumitate verſatus eſt.

De M. Catone Vticenſi.

14 Tot ſimilijs in vno genere laudis enumeratis, Portium nomen velut expers huiuſce gloriæ ſilentione prætereundum? Negat fieri debere poſterior Cato, non paruo ſummæ moderationis ſiſus indicio. Cyprianum pecuniam maxima cùm diligentia et ſanctitate in vrbem deportauerat: cuius miniſterij gratia, ſenatus relationem interponi iubebat, vt Prætorijs comitijs extra ordinem ratio eius haberetur. Sed ipſe id fieri paſſus non eſt iniquum eſſe affirmans, quod nulli alij tribueretur, ſibi decerni. Ac nequid in perſona ſua nouaretur, campeſtrem experiri temeritatem, quàm curiæ beneficio vti, ſatius eſſe duxit.

De M. Calpurnio Bibulo Procoſ.

15 Ad externa iam mihi exempla tranſire conanti, M. Bibulus vir ampliſſimæ dignitatis, & ſummis honoribus functus, manus inijcit: Qui cùm in prouincia Syria moraretur, duos egregiæ indolis filios ſuos à Gabinianis militibus Ægypti occiſos eſſe cognouit. Quorum interfectores ad eum vinctos, regina Cleopatra miſit, vt grauiſſimæ cladis vltionem arbitrio ſuo exigeret: At ille oblato beneficio, quo nullum maius lugenti tribui potuerat, dolorē moderationi cedere coegit, carnificeſque ſanguinis ſui, intactos eueſtigio ad Cleopatram reduci iuſſit: dicendo, poteſtatem huius vindictæ non ſuam, ſed ſenatus eſſe debere.

EXTERNA.

De Archita Tarentino.

1 Tarentinus Architas, dum ſe Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, lōgoque tempore ſolidum opus doctrinæ complexus; poſtquam in patriam reuerti-tur, ac villa ſua reuiſere cœpit, animaduertit negligentia villici corrupta & perdita: intuenteſque male meritum, Sumpſiſſem, inquit, à te ſupplicium, niſi tibi iratus eſſem: Maluit enim impunitum dimittere, quàm propter iram grauius iuſto punire.

De Platone Atheníenſi.

2 Nimis liberalis Architæ moderatio, Platonis temperatio: nam cùm aduerſus delictum ſerui vehementius exarſiſſet, veritus ne ipſe modum vindictæ diſpicere non poſſet, Speuſippo amico caſtigationis arbitrium mādauit; deforme ſibi futurum exiſtimans, ſi commiſiſſet, vt parem reprehenſionem culpa ſerui, & animaduerſio Platonis mereretur. Quo minus miror,

quod

quod in Xenocrate diſcipulo ſuo tam conſtā- ter moderatus fuit. Audierat eum de ſe multa impiè locutum ſine vlla cunctatione crimina- tionem reſpuit. Inſtabat certo vultu index, cauſſam quærens cur ſibi fides non haberetur: adiecit, non eſſe credibile, vt quem tantopere amaret, ab eo inuicem nō diligeretur. Poſtre- mò cùm ad iuſiurandum inimici afferēt s ma- lignitas confugiſſet, ne de periurio eius diſpu- taret, affirmauit nūquam Xenocratem illa di- cturum fuiſſe, niſi ea dici expedire ſibi iudi- caſſet. Non in corpore mortali, ſed in arce cœleſti, & quidem armatum animum eius, vi- tæ ſtationem putes peregiſſe, humanorum vi- tiorum incurſus à ſe inuicta pugna repellen- tem, cunctoſque virtutis numeros altitudinis ſuæ ſinu clauſos cuſtodientem.

De Dione Syracuſano.

3 Nequaquam Platoni literarum commen- datione par Syracuſano Dion ſed quod ad præ- ſtādam moderationem attinet, vehementioris experimenti. Patria pulſus à Dionyſio tyrāno, Megaram petierat: vbi cùm Theodorum prin- cipem eius vrbis domi conuenire vellet, neque admitteretur, multūm diuque ante fores retē- tus, comiti ſuo, Patienter hoc ferendum eſt, ait: forſitan enim & nos cùm in gradu dignita- tis noſtræ eſſemus, aliquid tale fecimus. Qua tranquillitate conſilij, ipſe ſibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

De Thraſybulo Athenienſi.

4 Thraſybulus etiam hoc loci apprehendē- dus eſt: qui populum Athenienſem xxx. tyran- norum ſæuitia ſedes ſuas relinquere coactum, diſperſamque & vagā vitam miſerabiliter exi- gentem, animis pariter atque armis confirma-

tum,

tum, in patriam reduxit. inſignem deinde reſtitutione libertatis victoriam clariorem aliquâtò moderationis laude fecit. Plebiſcitum enim interpoſuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret: hæc obliuio quam Athenienſes ἀμνηστίαν vocant, cõceſſum & labentem ciuitatis ſtatum in priſtinum habitum reuocauit.

De Staſippo Tegeate.

5 Non minoris admirationis illud: Staſippus Tegeates, hortantibus amicis vt grauem in adminiſtratione reipublicæ æmulum, ſed alioqui probum & ornatum virum, qualibet ratione vel tolleret vel ſummoueret, negauit ſe facturum, ne quem in tutela patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus & improbus occuperat: ſeque potius vehementi aduerſario vrgeri, quàm patriam egregio aduocato carere præoptauit.

De Pittaco Mitylenæo.

6 Pittaci quoque moderatione pectus inſtructum, qui Alcæum poetam, & amaritudine odij, & viribus ingenij aduerſus ſe pertinaciſſimè vſum, tyrannidem à ciuibus delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo poſſet, admonuit.

De Septem Sapientibus.

7 Huius viri mentio ſubijcit vt de ſeptem ſapientium moderatione referam. A piſcatoribus, in Mileſia regione verriculum trahentibus, quidam iactum emerat: Extracta deinde magni ponderis aurea menſa Delphica, orta controuerſia eſt: illis piſcium ſe capturam vẽdidiſſe affirmantibus, hoc fortunam tractus ſe emiſſe dicente: Qua conditione propter nouitatem rei, & magnitudinem pecuniæ: ad vniuerſum eius ciuitatis populum delata, placuit

Apol-

Apollinem Delphicum conſuli, cuinam adiu dicari menſa deberet. Deus reſpondit, illi eſſe dandam, qui ſapientia cæteros præſtaret, his verbis.

ὅς σοφίῃ πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ' ἂν δῶ.

Tum Mileſij conſenſu Thaleti menſam dederunt; ille ceſſit eam Bianti, Bias Pittaco, is protinus alij, deinceps que per omnium ſeptem ſapientium orbem, ad vltimum, ad Solonem peruenit: Qui & titu um ampliſſi næ ſapientiæ, & præmium ad ipſum Apollinē tranſtulit.

De Theopompo Spartanorum rege.

8 Atque vt Theopompo quoque Spartanorum regi moderationis teſtimoniū reddamus: cùm primus inſtituiſſet vt Ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ poteſtati oppoſiti, quemadmodum Romæ conſulari imperio trib.pleb. ſunt obiecti; atque illi vxor dixiſſet, id egiſſe illum, vt filijs minorum poteſtatem relinqueret: Relinquam, inquit, ſed diuturniorem. Optimè quidem: ea enim demum tuta eſt potentia, quæ viribus ſuis modum imponit. Theopompus igitur legitim s regnum vinculis coſtringendo, quo longius à licentia retraxit, hoc propius ad beneuolentiam ciuium admouit.

De Antiocho Syriæ rege.

9 Antiochus autem à L.Scipione vltra Taurum montem imperij finibus ſummotus, cùm Aſiam prouinciam, vicinaſque ei gentes amiſiſſet: gratias agere Pop.Rom. non diſſimulanter, tulit, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur. Et ſanè nihil eſt tàm præclarum, aut tam magnificū quod non moderatione temperari deſideret.

CAP.

CAP. II.
DE RECONCILIATIONE.

QVæ quoniam multis & claris auctoribus illuſtrata eſt, traſgrediamur ad egregiū humani animi ab odio ad gratiam deflexum, & quidem eum læto ſtylo proſequamur. Nam ſi placidum mare aſpero, cælumque ex nubilo ſerenum hilari aſpectu ſentitur, ſi bellum pace mutatum, plurimum gaudij affert: offenſarum etiam acerbitas depoſita, candida relatione celebranda eſt.

De M. Æmilio Lepido, & M. Fuluio Flacco Cenſoribus.

1 M. Æmilius Lepidus bis conſul, & Pontifex Max. ſplendorique honorum per grauitate vitæ, diutinas ac vehementes inimicitias cùm Fuluio Flacco eiuſdem amplitudinis viro geſſit. Quas, vt ſimul cenſores renunciati ſunt, in campo depoſuit: exiſtimans non oportere eos priuatis odijs diſſidere, qui publicè ſumma iuncti eſſent poteſtate. Id iudicium animi eius & præſens ætas comprobauit, & nobis veteres Annalium ſcriptores laudandum tradiderunt.

De M. Liuio Salinatore, & C. Claudio Nerone, Conſulibus.

2 Sicuti Liuij quoque Salinatoris finiendarum ſimul tatū illuſtre conſilium ignotum poſteritati eſſe noluerūt. Is namque etſi Neronis odio ardens in exilium profectus fuerant, teſtimonio eius præcipuè afflictus, tamen poſtquàm eū inde reuocatum ciues collegā illi in conſulatu dederunt, & ingenij ſui, quod erat acerrimum, & iniuriæ, quā grauiſſimam acceperat, obliuiſci ſibi imperauit: Ne ſi diſſidente animo conſortium imperij vſurpare voluiſſet, pertinacem

ſe

ſe exhibendo inimicum, malum cõſulem ageret: Quæ quidem mentis ad trãquilliorem habitum inclinatio, in aſpero ac difficili temporum articulo plurimum ſalutis Vrbi, atque Italiæ attulit: quia pari virtutis impetu conniſi, terribiles Punicas vires contuderunt.

De P. Africano Maiore, & Ti. Sempronio Graccho.

3 Clarum etiã in Africano ſuperiore ac Ti. Graccho, depoſitarum inimicitiarũ ex mplũ. Siquidẽ ad cuius menſæ ſacra, odio diſſidentes venerant; ad ea & amicitia & affinitate iũcti diſceſſerunt: Non contentus enim Scipio auctore ſenatu, in Capitolio Iouis epulo cum Graccho concordiam communicaſſe; filiam quoque ei Corneliam protinus ibi reſpondit.

De M. Tullio Cicerone, & A. Gabino.

4 Sed huiuſce generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua apparuit: A. namq; Gabinium repetũdarum reum ſummo ſtudio defendit, qui eũ in cõſulatu ſuo Vrbe expulerat. Idemq; P. Vatinium dignitati ſuæ ſemper infeſtũ, duobus publicis iudicijs tuta tuseſt, ut ſine vllo crimine leuitatis ita cũ aliqua laude. Quia ſpecioſius aliquãtò iniuriæ beneficijs vĩcũtur, quàm mutui odij pertinacia penſantur.

De P. Clodio Pulchro, & L. Cornel. Lentulo.

5 Ciceronis autem factum adeò viſum eſt probabile, vt imitari id ne inimiciſſimus quidẽ illi P. Pulcher dubitauerit: qui inceſti crimine à tribus Lentulis accuſatus, vnum ex his ambitus reum patrocinio ſuo protexit. Atque in animum induxit, & iudicem & Prætorem, & Veſtæ ædem intuens, amicum Lentulo agere: intra quam ille ſalutem eius fœdo crimine obruere cupiens hoſtili voce perorauerat.

De

De L. Caninio Gallo & C. Antonio.

6 Caninius autem Gallus reum pariter atque accuſatorem admirabilem egit, & C. Antonij, quem damnauerit, filiam in matrimonium ducendo, & M. Colonium à quo damnatus fuerat, rerum ſuarum procuratorem habendo.

De M. Cælio Rufo, & Pompeio.

7 Cælij verò Rufi vt vita inquinata, ita miſericordia, quam Q. Pompeio præſtitit, probanda: cui à ſe publica queſtione proſtrato, cùm mater Cornelia fidei commiſſa prædia non redderet, atq; iſte auxilium ſuũ literis implorasset; pertinaciſſimè abſenti adfuit. Recitauit & eius epiſtolam iudicio vltimæ neceſſitatis iudicem, quà impiam Corneliæ auaritiam ſubuertit; factum propter eximiam humanitatem, ne ſub Cælio quidem auctore repudiandum.

CAP. III.

DE ABSTINENTIA, & continentia.

MAgna cura præcipuòque ſtudio referendum eſt, quantopere libidinis & auaritiæ furori ſimiles impetus ab illuſtrium virorum pectoribus, conſilio ac ratione ſummoti ſunt. Quia demum ij penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facilè ſteterit; vbi minimum virium Veneris, pecuniæque cupido ſibi vendicauerit. Nam quo iſtæ generis humani certiſſimæ peſtes penetrauerint, ibi iniuria dominatur, infamia flagrat. Quibus longius relictis, contrarios tam diris vitijs mores commemoremus.

De P. Scipione Africano maiore Procoſ.

1 Quartum & viceſimum annum agẽs Scipio,

pio, cum in Hiſpania Carthagine oppreſſa, maiores Carthaginis capiendæ ſumpſiſſet auſpicia, multoſque obſides quos in ea vrbe Pœni clauſos habuerant, in ſuam poteſtatem redegiſſet; eximiæ inter eos formæ virginem, ætatis adultæ, & iuuenis, & cælebs, & victor, poſtquàm comperit illuſtri loco inter Celtiberos natam, nobiliſſimoque gentis eius Indibili deſponſatam, accerſitis parentibus, & ſponſo inuiolatam tradidit. Aurum quoque quod pro redemptione puellæ allatum erat, ſummæ dotis adiecit. Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis eius gratiam debitam retulit.

De M. Catone Vticenſi Prępr.

2 Verùm vt huius viri abſtinentiæ teſtis Hiſpania, ita, M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades inſulæ, maritima pars Aſiæ, prouincia Cypros. Vndè cùm pecuniæ deportandæ miniſterium ſuſtineret, tam auerſum animum ab omni Venere, quàm à lucro habuit, in maxima vtriuſque intemperantiæ verſatus materia: Nam & regiæ diuitiæ poteſtate ipſius continebantur, & fertiliſſimæ delitiarum tot egregiæ vrbes, neceſſaria totius nauigationis diuerticula erant. Atque id Minatius Rufus, Cypriacæ expeditionis fidus comes, ſcriptis ſuis ſignificat: Cuius teſtimonium non amplector: proprio enim argumento laus iſta nititur, quoniam ex eodem naturæ vtero & continentia nata eſt, & Cato.

De Nerone, Claudio, Druſo, & Antonia.

3 Druſum etiam Germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, patriæq; ratum ornamentum, & quod ſuper omnia eſt, operum ſuo-

ſuorum pro habitu, ætatis magnitudine, vitrico pariter ac fratri Auguſtus duobus reipubl. diuinis oculis mirificè reſpondentem, conſtitit vſum Veneris intra coniugis charitatem clauſum tenuiſſe. Antonia quoque fœmina laudibus virilem familiæ ſuæ claritatem ſupergreſſa, amorem mariti egregia fide penſauit: quæ poſt eius exceſſum, forma & ætate florens, cubiculum ſocrus pro coniugio habuit: in eodemque toto alterius adoleſcentiæ vigor extinctus eſt, alterius viduitatis experientia conſenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis ſummam imponat.

De Cn. Marcio Coriolano.

4 Deinceps ex ijs vocemus, quorũ animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquã vacauit. Cn. Marcius Patritiæ gẽtis adoleſcens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volſcorum oppidum captum cognomẽ adiecit, cùm editis cõſpicuæ fortitudinis operibus à Poſthumo Cominio conſule, accurata oratione apud milites laudatus, omnib. donis militaribus & agric. iugeribus, & decẽ captiuorũ electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq; quantum ſuſtinere valuiſſet, donaretur: nihil ex his, preter vnius hoſpitis captiui ſalutem, equumque quo in acie vteretur, accipere voluit. Qua tãm circumſpecta animi moderatione, neſcias vtrum maiore cùm laude præmia meruerit, an reiecerit.

De M. Curio Dentato Coſ.

5 M. autem Curius exactiſſima norma Romanę frugalitatis, idemque fortitudinis perfectiſſimum ſpecimen, Samnitiũ legatis agreſtis ſe in ſcamno aſſidentem foco, atq; ligneo catillo cœnantem (quales epulas, apparatus indicio

cio eſt) ſpectandum præbuit. Ille enim Samnitium diuitias contempſit, Samnites eius paupertatem mirati ſunt. Nam cùm ad eum magnum auri pōdus publicè miſſum attuliſſent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum riſu ſoluit, protinuſque, Superuacuæ, inquit, ne dicam ineptæ legationis miniſtri narrate Samnitibus M. Curium malle locupletibus imperare, quàm ipſum fieri locupletē: atq; iſtud vt pretioſum, ita malo hominum excogitatū munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrūpi poſſe. Idē cùm Italia Pyrrhum regem exegiſſet, nihil omninò ex præda regia, qua exercitum Vrbemq; ditauerat, attigit. Decretis etiam à ſenatu ſeptenis iugeribus agri populo, ſibi autē quinquaginta, popularis aſſignationis modum non exceſſit: parum idoneum reip. ciuem exiſtimans, qui eo quod reliquis tribueretur, contentus nō eſſet.

De C. Fabricio Luſcino Coſ.

6 Idem ſenſit Fabricius Luſcinus, honoribus & auctoritate omni ciui temporibus ſuis maior, cenſu par vnicuique pauperrimo: qui à Samnitibus, quos vniuerſos in clientela habebat, decem æris, & quinque pondo argenti, totidemq; ſeruos ſibi miſſos, in Samnium remiſit, cōtinentiæ ſuæ beneficio ſine pecunia prædiues, ſine vſu familiæ abundæ comitatus: quia locupletem illum faciebat, non multa poſſidere, ſed modica deſiderare. Ergo domus eius, quemadmodum ære & argento, & mancipijs Samnitium vacua; ita gloria ex his contemptis parta referta fuit. Conſentanea repudiatis donis Fabricij vota extiterunt: legatus enim ad Pyrrhum profectus, cùm apud eum Cyneā Theſſalum narrantem audiſſet, quendam

Athe-

ſuorum pro habitu, ætatis magnitudine, vitrico pariter ac fratri Auguſtus duobus reipubl. diuinis oculis mirificè reſpondentem, conſtitit vſum Veneris intra coniugis charitatem clauſum tenuiſſe. Antonia quoque fœmina laudibus virilem familiæ ſuæ claritatem ſupergreſſa, amorem mariti egregia fide penſauit: quæ poſt eius exceſſum, forma & ætate florens, cubiculum ſocrus pro coniugio habuit: in eodemque toto alterius adoleſcentiæ vigor extinctus eſt, alterius viduitatis experientia conſenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis ſummam imponat.

De Cn. Marcio Coriolano.

4 Deinceps ex ijs vocemus, quorũ animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquã vacauit. Cn. Marcius Patritiæ gẽtis adoleſcens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volſcorum oppidum captum cognomẽ adiecit, cùm editis cõſpicuæ fortitudinis operibus, à Poſthumo Cominio conſule, accurata oratione apud milites laudatus, omnib. donis militaribus & agric. iugeribus, & decẽ captiuorũ electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq; quantum ſuſtinere valuiſſet, donaretur, nihil ex his, preter vnius hoſpitis captiui ſalutem, equumque quo in acie vteretur, accipere voluit. Qua tam circunſpecta animi moderatione, neſcias vtrum maiore cùm laude præmia meruerit, an reiecerit.

De M. Curio Dentato Coſ.

5 M. autem Curius exactiſſima norma Romanę frugalitatis, idemque fortitudinis perfectiſſimum ſpecimen, Samnitiũ legatis agreſti ſe in ſcamno aſſidentem foco, atq; ligneo catillo cœnantem (quales epulas, apparatus indi-

cio

tio eſt) ſpectandum præbuit. Ille enim Samnitium diuitias contempſit, Samnites eius paupertatem mirati ſunt. Nam cùm ad eum magnum auri pōdus publicè miſſum attuliſſent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum riſu ſoluit, protinuſque, Superuacuæ, inquit, ne dicam ineptæ legationis miniſtri narrate Samnitibus M. Curium malle locupletibus imperare, quàm ipſum fieri locupletē: atq; iſtud vt pretioſum, ita malo hominum excogitatū munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrūpi poſſe. Idē cùm Italia Pyrrhum regem exegiſſet, nihil omninò ex præda regia, qua exercitum Vrbemq; ditauerat, attigit. Decretis etiam à ſenatu ſeptenis iugeribus agri populo, ſibi autē quinquaginta, popularis aſſignationis modum non exceſſit: parum idoneum reip. ciuem exiſtimans, qui eo quod reliquis tribueretur, contentus nō eſſet.

De C. Fabricio Luſcino Coſ.

6 Idem ſenſit Fabricius Luſcinus, honoribus & auctoritate omni ciui temporibus ſuis maior, cenſu par vnicuique pauperrimo: qui à Samnitibus, quos vniuerſos in clientela habebat, decem æris, & quinque pondo argenti, totidemq; ſeruos ſibi miſſos, in Samnium remiſit, cōtinentiæ ſuæ beneficio ſine pecunia prædiues, ſine vſu familiæ abundæ comitatus: quia locupletem illum faciebat, non multa poſſidere, ſed modica deſiderare. Ergo domus eius, quemadmodum ære & argento, & mancipijs Samnitium vacua, ita gloria ex his contemptis parta referta fuit. Conſentanea repudiatis donis Fabricij vota extiterunt: legatus enim ad Pyrrhum profectus, cùm apud eum Cyneā Theſſalum narrantem audiſſet, quendam

Athe-

Athenienſem clarum ſapientia, ſuadere, nequid aliud homines quàm voluptatis cauſſa facere vellent: pro monſtro eam vocem accepit, continuoque Pyrrho & Samnitibus iſtam ſapientiam deprecatus eſt. Licet Athenæ doctrina ſua glorientur, vir tamen prudens, Fabricij deteſtationem, quàm Epicuri maluit præcepta: quod euentus quoque indicauit. Nam quæ vrbs voluptati plurimum tribuit, imperium maximum amiſit: quæ labore delectata eſt, occupauit: Et illa libertatem tueri non valuit, hæc etiam donare potuit.

De Q. Ælio Tuberone Cato Coſ.

7 Curij & Fabricii Q. Ælium Tuberonem cognomine Catum diſcipulum fuiſſe meritò quis exiſtimauerit: cui conſulatum gerenti, cùm Ætolorum gens omnis vſus vaſa argentea, magno pondere & exquiſita arte fabricata per legatos miſiſſet, qui ſuperiori tempore gratulandi cauſſa ad eum profecti retulerant, fictilia ſe in eius menſa vaſa vidiſſe; monitos ne continentiæ quaſi paupertati ſuccurrendum putarent, cum ſuis ſarcinis abire iuſſit. Quàm benè Ætolicis domeſtica prætulerat, ſi frugalitatis eius exemplum poſterior ætas ſequi voluiſſet! Nunc quò ventum eſt? à ſeruis vix impetrari poteſt, ne eam ſuppellectilem faſtidiant, quâ tunc conſuluit non erubuit.

De L. Æmilio Paulo Procoſ.

8 At Perſe rege deuicto Paulus, cùm Macedonicis opibus veterem atque hæreditariam vrbis noſtræ paupertatem eò vſque ſatiaſſet, vt illo tempore primum populus Roman. tributi præſtandi onere ſe liberaret; penates ſuos nulla ex parte locupletiores fecit: præclarè ſecum actum exiſtimans, quòd ex

illa

illa victoria alii pecuniam, ipſe gloriam occupaſſet.

De Legatis Roman. Q. Fabio Gurgite, C. & N. Fabijs Pictoribus, & Q. Ogulnio.

9 Atque huic animi eius iudicio Q. Fabius Gurges, Cn. Fabij Pictores, Q. Ogulnius ſubſcripſerunt: qui legati ad Ptolemæum regem miſſi, munera quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium & quidem prius, quàm ad ſenatũ legationem referrent, detulerunt: de publico ſcilicet miniſterio nihil cuiquam, præter laudẽ benè adminiſtrati officij, accedere debere iudicantes: Iam illud humanitatis ſenatus & attentæ maiorum diſciplinæ iudicium eſt: data ſunt enim legatis, quæ in ærarium repoſuerant, nõ ſolum patrum conſcriptorum decreto, ſed etiam populi permiſſu, eaque legatis quæſtores promptè vnicuiq; diſtribuerunt. Ita in iiſdem Ptolemæi liberalitas, legatorum abſtinentia, Senatus ac populi Romani æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.

De L. Calpurnio Piſone Frugi COS.

10 Fabiorum & Ogulnij continentiæ Calpurnium Piſonem in conſimili genere laudis æmulum fuiſſe res ipſa documento eſt. Conſul graui fugitiuorum bello à ſe liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera vſus fuerat, imperatorio more donis proſequebatur: Inter quos filium ſuum locis aliquot prœliatum fortiſſimè, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit; præfatus non oportere à magiſtratu è publica pecunia erogari, quòd in ipſius domum rediturum eſſet: tantumque ponderis ſe teſtamento adoleſcenti legaturum promiſit: vt honorem publicè à duce, pretium à patre priuatim acciperet.

De

De M. Catone ſeniore Cos.

11 Age, ſiquis hoc ſeculo vir illuſtris pellibus hædinis pro ſtragulis vtatur, tribuſque ſeruis comitatus Hiſpaniam regat, & quingentorum aſſium ſumptu trāſmarinam prouinciam petat eodem cibo eodemque vino, quo nautæ, vti contentus ſit, nonne mirabilis exiſtimetur? Atqui iſta patientiſſimè ſuperior Cato tolerauit, quia illum grata frugalitatis conſuetudo, in hoc genere vitæ, cùm ſumma dulcedine continebat.

De M. Catone Vticenſi.

12 Multum à priſca continentiæ ſpatio annorum poſterior Cato diſcedit, vtpote in ciuitate iam diuite & lautitia gaudente natus. Is tamen cùm bellis ciuilibus intereſſet, filium ſecum trahens, duodecim ſeruos habuit numero plures, quàm ſuperior: temporum diuerſis moribus pauciores.

De P. Scipione Æmiliano.

13 Exultat animus maximorum virorum memoriam percurrens. Scipio Æmilianus poſt duos inclytos cōſulatus, totidemque ſuæ præcipuæ gloriæ triumphos, ſeptem ſeruis ſequentibus officio legationis functus eſt. Et puto Carthaginis ac Numantiæ ſpolijs comparare plures potuerat; niſi operum ſuorum ad ſe laudem, manubias ad patriam redundare maluiſſet. Itaque cùm per ſocios & exteras gentes iter faceret, non mancipia eius, ſed victoriæ numerabantur: nec quantum auri & argenti, ſed quantum amplitudinis pondus ſecum ferret, æſtimabatur.

De Pop. Romano.

14 Continentia verò etiam in vniuerſæ plebis animi ſæpenumero cognita eſt, ſed abundè

erit,

erit, longè inter ſe diſtantium ſeculorum,duo ex his exempla retuliſſe. Pyrrhus impetus ſui terrore ſoluto, ac iam Epiroticis armis languentibus, beneuolentiam populi Rom. mercari, quia virtutem debilitare nequiuerat, cupiens; penè totum regiarum opum apparatum in vrbem noſtram tranſtulerat. Cæterùm cùm & magni pretij, & varij generis à legatis eius, tam virorum quàm fœminarum apta vſui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquam dono ianua patuit. Tarentinæque petulantiæ animoſus magis quàm efficax defenſor, haud ſcio maiore cùm gloria huius vrbis moribus, quàm armijs repulſus ſit. In illa quoque procella, quàm C. Marius & L. Cinna reip. inflixerant, abſtinentia populi Romani mirifica cõſpecta eſt. Nam cùm à ſe proſcriptorum penates vulgi manibus diripiendos obieciſſent; inueniri potuit nemo, qui è ciuili iactura prædam peteret. Vnus enim quiſque ſe ab his perinde ac à ſacris ædibus abſtinuit: Quæ quidem tam miſericors continentia plebis, tacitum crudelium victorum conuitium fuit.

EXTERNA.

De Pericle Athenienſi.

Ac ne eiuſdem laudis commemorationem externis inuideamus: Pericles Athenienſium princeps, cùm tragœdiarum ſcriptorem Sophoclem in Prætura collegam haberet, atque is publico officio vnà diſtrictus, prætereuntis ingenui pueri formam impenſioribus verbis laudaſſet: intemperantiam eius increpans, dixit: Prætori non ſolùm manus à pecuniæ lucro, ſed etiam oculos à libidinoſo aſpectu continentes eſſe debere.

De Sophocle Athenienſi.

2 Sophocles autem ætate iam ſenior, cùm ab eo quidam quæreret, an etiamnum rebus Venereis vteretur: Dij meliora, inquit. Libenter enim iſtinc tanquam ex aliqua furioſa profugi dominatione.

De Xenocrate Academico.

3 Æquè abſtinentis ſenectæ Xenocratem fuiſſe accepimus; cuius opinionis non parua fides erit narrato quæ ſequitur, Phryne nobile Athenis ſcortum iuxta eum vino grauem in peruigilio accubuit, pignore cùm quibuſdam iuuenibus poſito, an temperantiam eius corrumpere poſſet: Quam nec tactu, nec ſermone aſpernatus, quoad vniuerat in ſinu ſuo morari, irritam propoſiti dimiſit, Factum ſapientia imbuti animi abſtinens; ſed meretriculæ quoque dictum perquàm facetum: Deridentibus enim ſe adoleſcentibus, quia tàm formoſa, tamq; elegans poti ſenis animum illecebris pellicere nõ potuiſſet, pactumque victoriæ pretium flagitantibus: de homine ſe cũ ijs, non de ſtatua pignus poſuiſſe, reſpondit. Poteſtnè hæc Xenocratis continentia à quoquam magis verè, magiſque propriè demonſtrari, quàm ab ipſa meretricula expreſſa eſt? Phryne pulchritudine ſua, nulla ex parte conſtantiſſimam eius abſtinentiam labefecit.

Quid rex Alexander? an diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoque ſtatuam & quidem æquè fruſtra tentatam putes. Legatos ad eum cum aliquot talentis miſerat, quos in Academiam perductos, ſolito ſibi, id eſt, modico apparatu, & admodum paruulis copijs excepit. Poſtero die interrogantibus, cuinam adnumerari pecuniam vellet: Quid vos, inquit, heſterna

na cœna nos intellex ſt:s ea me non indigere? Ita rex philoſophi amicitiam emere voluit: Philoſophus regi ſuam vendere noluit.

De Diogene Cynico.

4 Alexander verò cognomen inuicti aſſecutus, continentiam Diogenis Cynici vincere non potuit: Ad quem, cùm in ſole ſedentem acceſſiſſet, hortaretu que vt ſiqua ſibi vellet præſtari, indicaret: qui mam dum erat in crepidine collocatus, ſordidæ appellationis, ſed robuſtæ vir præſtantiæ: Mox, inquit, de cæteris interim à ſole mihi velim non obſtes. Quibus verbis illa nimirum inhæſit ſententia: Alexander Diogenem gradu ſuo diuitijs pellere tentat: celerius Darium armis. Idem Syracuſis, cùm olera ei lauanti Ariſtippus dixiſſet. Si Dionyſium adulare velles, iſta non eſſes. Imò, inquit, ſi tu iſta eſſe velles, non adulares Dionyſium.

CAP. IV.

DE PAVPERTATE LAVDATA.

De Cornelia.

MAxima ornamenta eſſe matronis liberos, apud Pomponium Rufum Collectorũ libro ſic inuenimus: Cornelia Gracchorum mater, cùm Campana matrona apud illã hoſpita, ornamẽta ſua illo ſeculo pulcherrima oſtenderet: traxit eam ſermone, quouſque è ſchola redirent liberi: Et hæc, inquit, ornamenta mea ſunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiſcit: eò quidem certius, quàm qui cuncta poſſidet: Quia dominium rerum collabi ſolet, bonæ mentis vſurpatio nul'um triſtioris fortunæ recipit incurſum. Itaque quorſum attinet, aut diuitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in vltimo mi-

riarum ſtatu ponere? cùm & illarum frons hilaris multis intus amaritudinibus ſit referta: & huius horridior aſpectus ſolidis & certis bonis abundet. Quod melius perſonis, quàm verbis repræſentabitur.

De P. Valerio Poplicola.

1 Regio imperio propter nimiam Tarquinij ſuperbiam finito, conſulatus initium Valerius Poplicola cùm Iunio Bruto auſpicatus eſt. Idemque poſtea tres conſulatus acceptiſſimos populo Rom. geſſit: & plurimorum ac maximorum operum prætextu, titulum imaginum ſuarum amplificauit: cùm interim fastorum illud columen patrimonio ne ad exequiarum quidem impenſam ſufficiente deceſſit: ideoque publica pecunia ductæ ſunt. Non attinet vlteriore diſputatione tanti viri paupertatem ſcrutari: abundè enim patet quid viuus poſſederit, cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.

De Menenio Agrippa.

2 Quantæ amplitudinis Agrippam Menenium fuiſſe arbitremur, quem ſenatus & plebs pacis inter ſe faciendæ auctorem legit? Quantus ſcilicet eſſe debuit arbiter publicæ ſalutis. Hic niſi à populo collatis in capita ſextantibus funeratus eſſet ita pecuniæ inops deceſſit vt ſepulturæ honore caruiſſet. Verùm idcircò pernicioſa ſeditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in vnum contrahi voluit: quia eas pauperes quidem, ſed ſanctas animaduerterat: Cuius vt ſuperſtitis nullum fuit quod in cenſum deferretur, ita & extincti, hodieque ampliſſimum eſt patrimonium Romana concordia.

Di

De C. Fabricio & Q. Æmilio Papo.

3 In C. verò Fabricij, & Q. Æmilij Papi principum ſeculi ſui domibus argentum fuiſſe confitear oportet: vterque enim patellam deorum,& ſalinum habuit. Sed eo lautior Fabricius,quòd patellam ſuam corneo pediculo ſuſtineri voluit. Papus quoque ſatis animosè, qui cùm hæreditatis nomine ea accepiſſet religionis cauſa abalienanda non putauit.

De Ducibus ex agris ad Magiſtratos accerſitis.

4 Illi etiã prædiuites, qui ab aratro accerſebantur vt COSS. fierent, voluptatis cauſſa ſterile atq; æſtuoſiſſimum Pupiniæ ſolùm verſabant: delitiarum; ignari vaſtiſſimas glebas plurimo cùm ſudore diſſipabant. Imò verò quos pericula reip. imperatores aſſerebant, anguſtiæ rei familiaris(quid ceſſo proprium nomẽ veritati redderet?)bubulcos fieri cogebãt.

De C. Attiliano Serrano Coſ.

5 Attilium autem qui ad eum accerſendum à ſenatu miſſi erant ad imperium populi Rom. ſuſcipiendum,ſemina ſpargentem viderunt: ſed illæ ruſtico operæ attritæ manus ſalutem publicam ſtabilierunt: ingẽtes hoſtium copias peſſundederunt, Quæque modò arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt: nec fuit ijs rubori eburneo ſcipione depoſito, agreſtem ſtiuam aratri repetere, Poteſt pauperes conſolari Attilius,ſed multò magis docere locupletes,quàm non ſit neceſſaria ſolidæ laudis cupidini nimis anxia diuitiarum comparatio.

De M. Attilio Regulo Proc oſ.

6 Eiuſdem nominis & ſanguinis Attilius Regulus primi Punici belli gloria, clade ſque-

maxima: cùm in Africa inſolentiſſimæ Carthaginis opes crebris victorijs contunderet, prorogatum ſibi ob benè geſtas res in proximum annum imperium cognoſſet; conſulibus ſcripſit: villicum in agello, quem ſeptem iugerum in Pupinia habebat, mortuum eſſe, occaſionemque nactum mercenarium, amoto inde ruſtico inſtrumento diſceſſiſſe. Ideoque petere vt ſibi ſucceſſor mitteretur, ne deſerto agro non eſſet vndè vxor ac liberi ſui alerentur. Quæ poſtquam ſenatus à COSS. accepit & agrum Attilij ilicò colendum locari, & alimēta coniungi eius ac liberis præberi, reſq; quas amiſerat, redimi publicè iuſſit. Tanti ærario noſtro virtutis Attilianæ exemplum, quò omnis ætas Romana gloriabitur, ſtetit.

De L. Quinctio Cincinnato Dict.

7 Æquè magna latifundia L. Quinctij Cincinnati fuerunt: ſeptem enim iugera agri poſſedit: ex hiſque tria, quæ pro amico ad ærarium obſignaverat, multæ nomine amiſit. Pœnam quoque pro filio Cæſone, quòd ad cauſam dicendam non occurriſſet huius agelli reditu ſoluit. Et tamen ei quatuor iugera aranti, non ſolùm dignitas patris familiæ conſtitit, ſed etiam dictatura delata eſt. Anguſtè ſe habitare nunc putat, cuius domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.

De Ælia familia.

8 Quid Ælia familia, quàm locuples? ſexdecim eodem tempore Ælij fuerunt, quibus vna domuncula erat eodem loci, quod nunc ſunt Mariana monimenta: & vnus in agro Veiente fundus, minus multò cultores deſiderās, quàm dominos habebat. Inq; Maximo & Flaminio ſpectaculi locus: quæ quidem loca ob

vir-

virtutem publicè donata poſſidebant.

De Q. Ælio Tuberone, & L. Æmilio Paullo.

9 Eadem gens nullum ante ſcrupulum argenti habuit, quàm Paullus Perſe rege deuicto; Q. Ælio Tuberoni genero ſuo quinque pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim quòd princeps ciuitatis filiam ei nuptum dedit, cuius penates tam ieiunos pecunia videbat: Quin ipſe quoque adeo inops deceſſit, vt niſi fundus, quem vnum reliquerat, veniſſet; vxor eius dotem vndè reciperet, non extitiſſet. Animi virorum & fœminarum vigebant in ciuitate: eorumque bonis, dignitatis æſtimatio cunctis in rebus ponderabatur: Hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates: hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes plurimum poterant. Patriæ enim rem vnuſquſque, non ſuam augere properabat: pauperque in diuite, quam diues in paupere imperio verſari malebat. Atque huic tam præclaro propoſito illa merces reddebatur, quòd nihil eorum quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæque illuſtrium virorum publicè ſuccurrebatur.

De Cneo Cornelio Scipione.

10 Itaque cùm ſecundo Punico bello Cn. Scipio ex Hiſpania ſenatui ſcripſiſſet, petens vt ſibi ſucceſſor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei ſine ſe dos expediri poſſet: ſenatus ne reſpub. bono duce careret, patris ſibi partes deſumpſit: conſilioque vxoris, ac propinquorum Scipionis conſtituta dote ſumma eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptum dedit. Dotis modus XL. millia æris fuit: In quo non ſolùm humanitas Patrum conſcriptorum, ſed etiam habi-

tus veterum patrimoniorum cognoſci poteſt. Namque adeò fuerunt arcta vt Tacia Cæſonis filia maximam dotem ad virum X. millia æris attuliſſe viſa ſit: & Megullia, qui cùm quinquaginta millibus æris mariti domum intrauit, Dotatæ cognomen inuenerit. Ideò ſenatus Fabricij Luſcini, Scipioniſque filias ab indotatis nuptijs liberalitate ſua vindicauit: quoniam paternæ hæreditati præter opimam gloriam nihil erat quod acceptum referrent.

De M. Æmilio Scauro.

11 M. autem Scaurus quantulam à patre hæreditatem acceperit, in primo libro eorum, quos de vita ſua ſcripſit, refert: Ait enim ſibi decem ſola mancipiam, totumque cenſum quinque atque triginta millium nummum relictum. In hac penuria ille futurus ſenatus princeps nutritus eſt ſpiritus.

Hæc igitur exempla reſpicere, his acquieſcere ſolatijs debemus, qui paruulos cenſus noſtros nunquam querelis vacuos eſſe ſinimus. Nullum aut admodum parui ponderis argentum, paucos ſeruos, ſeptem iugera aridæ terræ, indigentia domi, publicè impenſa funera, inopes dotum filias; ſed egregios conſulatus, mirificas dictaturas, innumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo mediam fortunam, quaſi præcipuum generis humani malum, diuturnis conuitijs laceramus? quæ vt non abundantibus, ita fidis vberibus Poplicolas, Æmilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, hiſque paria robora virtutis aluit. Exurgamus potius animis, pecuniæque aſpectu debilitatos ſpiritus priſtini temporis memoria recreemus: Namq; per Romuli caſam,

per-

perque veteres Capitolij humilia tecta, & æternos Veſtæ focos, fictilibus etiamnum vaſis contentos iuro; nullas diuitias talium virorum paupertati poſſe præferri.

C A P. V.
DE VERECVNDIA.

A Qua tempeſtiuus ad verecundiam tranſitus videtur. Hæc enim iuſtiſſimis viris præcepit vt priuatas facultates negligerent, publicas quàm ampliſſimas eſſe cuperent. Digna cui perinde atque cæleſti numini extruantur templa, aræque conſecrentur; quia parens eſt omnis honeſti conſilij, tutela ſolennium officiorum, magiſtra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore fauorabilem præ ſe ferens vultum.

De Populo Romano.

1 Sed vt à laudibus eius ad facta veniamus, A condita Vrbe vſque ad Africanum, & Ti. Longum COSS. promiſcuus ſenatui & populo ſpectandorum ludorum locus erat: nunquã tamen quiſquam ex plebe ante Patres conſcriptos in Theatro ſpectare ſuſtinuit: Adeo circũſpecta noſtræ ciuitatis verecundia fuit. Quæ quidem certiſſimum ſui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flamininus extrema in parte theatri conſtitit. Quia à M. Catone & L. Flacco cenſoribus ſenatu motus fuerat, cõſolatus iam honore defunctus, frater etiam T. Flaminini Macedoniæ Philippique victoris. Omnes enim eum tranſire in locum dignitati ſuæ debitum coegerunt.

De C. Terentio Varrone.

2 Confregit rempublicam Terentius Varro Cannenſis pugnæ temerario ingreſſu: idem delatam ſibi ab vniuerſo ſenatu & populo

H 5 dic-

dictaturam recipere non ſuſtinendo, pudore culpam maximæ cladis redemit. Eff ctque vt clades deorum iræ, modeſtia ipſius moribus imputaretur. Itaque titulo imaginis eius ſpecioſius non recepta, dictatura, quàm aliorum geſta adſcribi poteſt.

De Cicereio candidato.

3 Nos autem ad præclarius verecundiæ opus transgrediamur, Magna cùm inuidia fortuna Prætorijs comitijs Africani ſuperioris filium Cn. Scipionem, & ſcribam Cicereium in campus deduxerat: atque nimis impotens ſermone vulgi carpebatur, quòd tanti viri ſanguinem chentelamque comitiali certamine confuderat. Cæterùm crimē eius in ſuam laudem Cicereius conuertit. Nam vt vidit omnibus ſe centurijs Scipioni anteferri, templo deſcendit, abiectaque candida toga competitoris ſui ſuffragatorem agere cœpit vt ſcilicet Præturam melius Africani memoriæ concederet, quàm ſibi vendicaret. Nec minimum eſt verecundiæ precium: Scipio tunc honorem adeptus eſt, Cicereio tamen magis gratulati ſunt.

De L. Licinio Craſſo candidato.

4 Ac iæ protinus comitijs abeamus, conſulatum petens L. Craſſus, cùm omnium candidatorum more circum forum ſupplex populo ire cogeretur, nunquā adduci potuit vt id præſente Q. Scæuola grauiſſimo & ſapientiſſimo viro ſocero ſuo faceret. Itaque rogabat eum vt à ſe, dum ineptæ rei deſeruiret, diſcederet: maiorem verecundiam dignitatis eius, quàm candidæ togæ ſuæ reſpectum agens.

De Cn. Pompeio Magno Dict.

5 Pompeius autem Magnus Pharſalica acie

victus, à Cæſare, cùm poſtero die Iariſſam intraret, oppidique illius vniuerſus populus obuiam ei pro ceſſiſſet: Ite, inquit, & iſtud officium præſtate victori. Dicerem, non dignus qui vinceretur, niſi à Cæſare ſuperatus eſſet: certè modeſtus in calamitate. Nam quia dignitate ſua vti iam non poterat, vſus eſt verecundia.

De C. Iulio Cæſare Dict.

6 Quam præcipuam in C. quoque Cæſare fuiſſe, & ſæpenumero apparuit, & vltimus eius dies ſignificauit. Compluribus enim parricidarum violatus mucronibus, inter ipſum illud tempus, quo diuinus ſpiritus mortali diſcernebatur à corpore, ne tribus quidē & viginti vulneribus quin verecundię obſequeretur, abſterreri potuit: Siquidem vtraque togam manu demiſit, vt inferiori parte corporis tecta collaberetur. In hunc modum non homines expirant, ſed dij immortales ſedes ſuas repetunt.

E X T E R N A.

De Spurina Hetruſco.

1 Quod ſequitur, externis adnectam; quia antè geſtum eſt quàm Hetruriæ ciuitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adoleſcens nomine Spurina: cùm mira ſpecie complurium fœminarum illuſtrium ſolicitaret occulos, ideoq; viris ac parentibus earum ſe ſuſpectum eſſe ſentiret; oris decorem vulneribus confudit, deformitatemque ſanctitatis ſuę fidem quam formam irritamentum alienæ libidinis eſſe maluit.

De Legatis Spartanis.

2 Athenis quidam vltimæ ſenectutis, cùm ſpectatum ludos in theatrum veniſſet, eumque nemo è ciuibus ſeſſum reciperet; ad Lace-

dæmoniorum legatos fortè peruenit. Qui homin's ætate moti, canos eius & annos aſſurgendi officio venerati ſunt, ſedemque ei inter ipſos honoratiſſimo loco dederunt. Quod vbi fieri populus aſpexit, maximo plauſu alienæ vrbis verecundiam comprobauit. Ferunt tunc vnum è Lacedæmonijs dixiſſe, Ergo Athenienſes quid ſit rectum, ſciunt ſed id facere negligunt.

CAP. VI.

DE AMORE CONIVGALI.

A Placido, & leni affectu ad æquè honeſtum, verùm aliquantò ardentiorem & concitatiorem pergam legitimiq; amoris, quaſi quaſdam imagines, non ſine maxima veneratione contemplandas lectoris oculis ſubijciam: valenter inter coniuges ſtabilitæ fidei opera percurrens, ardua imitatu, cæterùm cognoſci vtilia. Quia excellentiſſima animaduertenti, ne mediocria quidem præſtare, rubori oportet eſſe.

De T. Gracco maiore.

I Ti. Gracchus anguibus domi ſuæ mare ac fœmina apprehenſis, certior factus ab aruſpice, mare dimiſſo, vxori eius; fœmina, ipſi celerem obitum inſtare: ſalutarem coniugi potius, quàm ſibi partem augurij ſecutus, marem, necari, fœminam dimitti iuſſit: ſuſtinuitque in conſpectu ſuo ſe ipſum interitu ſerpentis occidi. Itaque Corneliam neſcio vtrum feliciorem dixerim, quòd talem virum habuerit, an miſeriorem, quod amiſerit. O te Theſſaliæ rex Admete crudelis, & diri facti crimine ſub magno iudice damatum! qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari paſſus es, atque, ne tu extinguereris, voluntario obitu

con-

conſumpta, lucem intueri potuiſti. Et certè prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

De C. Plautio Numida.

2 Vilior Graccho iniquæ fortunæ victima, quamuis ſenatorij vir ordinis C. Plautius Numida ſed in conſimili amore, par exemplum. Morte enim vxoris audita, doloris impotens, pectus ſuum gladio percuſſit, Interuentu deinde domeſticorum inceptum exequi prohibitus, colligatuſque vt primum occaſio data eſt ſciſſis faſcijs & vulnere diuulſo, conſtanti dextera ſpiritum luctus accerbitate permiſtū, ex ipſis præcordijs & viſceribus hauſit. Tam violenta morte teſtatus, quantum maritalis flammæ illo pectore clauſum habuiſſet.

De M. Plautio.

3 Eiuſdem vt nominis, ita amoris quoque M. Plautius. Nam cùm imperio ſenatus claſſem ſociorū ſexaginta nauium in Aſiam reduceret, Tarentumque appuliſſet, atque ibi vxor eius Oreſtilla, quæ illuc eum proſecuta fuerat, morbo preſſa deceſſiſſet: funerat ea, atque in Rogum impoſita, inter officium vngendi, & oſculandi, ſtricto ferro incubuit. Quem amici, ſicut erat, togatum & calceatum corpori coniugis iunxerunt: ac deinde ſubiectis facibus, vtrumque vna cremauerunt. Quorum ibi factum ſepulchrum Tarenti etiamnum cōſpicitur, quod vocatur ΤΑΝΦΙΛΟΥΝΤΑΝ. Nec dubito, quin, ſi quis modò extinctis ſenſus ineſt, Plautius & Oreſtella, fati conſortione geſtientes vultus tenebris intulerint: Sanè vbi idem & maximus & honeſtiſſimus amor eſt, aliquanto præſtat morte iungi, quàm vita diſtrahi.

De

De Iulia C. Caſ. filia Cn. Magni uxore.

4 Conſimilis affectus Iuliæ C. Cæſaris filiæ annotatus eſt. Quæ cum ædilitijs comitijs Põpeij Magni coniugis ſui veſtem cruore reſperſam è campo domum relatam vidiſſet; territa metu ne qua ei vis eſſet allata, exanimis concidit, partumque, quem vtero conceptum habebat, ſubita animi conſternatione & graui dolore corporis, eijcere coacta eſt. Atque ita expirauit, magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentiſſimo furore perturbata non eſſet, ſi Cæſaris, & Pompei concordia communis ſanguinis vinculo constricta manſiſſet.

De Porcia M. Catonis filia M. Bruti uxore.

5 Tuos quoque caſtiſſimos ignes Porcia, M. Catonis filia, cuncta ſecula debita admiratione proſequentur: Quæ cùm apud Philippos victum & interemptum virum tuum Brutum cognoſceres, quia ferrũ non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitaſti, muliebri ſpiritu virilem patris exitum imitata. Sed neſcio an hoc fortius, quòd ille vſitato, tu nouo genere mortis abſumpta es.

E X T E R N A.

De Artemiſia Mauſoli regis uxore.

1 Sunt & alienigeni amores iuſti, obſcuritate ignorantiæ non obruti: è quibus paucos attigiſſe ſatis erit. Gentis Cariæ regina Artemiſia virum ſuum Mauſolum fato abſumptum quantopere deſiderarit, leue eſt, poſt conquiſitorum omnis generis honorum, monimentique vſque ad ſeptẽ miracula prouecti, magnificentiam, argumentari. Quid enim aut eos

colli-

colligas, aut de illo inclyto tumulo loquare cùm ipſa Mauſoli viuum ac ſpirans ſepulchrũ fieri concupierit, eorum teſtimonio qui illam extincti oſſa potione aſperſa bibiſſe tradunt.

De Hipſicratea Mithridatis regis vxore.

2 Hipſicratea quoque regina Mithridatem coniugem ſuũ effuſis charitatis habenis amauit: propter quem præcipuum formę ſuæ decorem in habitum virilem conuertere voluptati loco habuit: Tonſis enim capillis, quo ſe & armis aſſuefecit, quò facilius laboribus & periculis eius intereſſet. Quin etiam victum à Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili ſecuta eſt: Cuius tanta fides aſperarum atque difficilium rerum Mithridati maximũ ſolatium, & iucundiſſimum lenimentum fuit: cum domo enim & penatibus vagari ſe credidit, vxore ſimul exulante. Verùm quid Aſiam, quid barbariæ immenſas ſolitudines, quid latebras Pontici ſinus ſcrutor? cùm ſplendidiſſimum totius Græciæ decus Lacedæmon, præcipuum vxoriæ fidei ſpecimen noſtris oſtentet oculis, plurimis & maximis patriæ ſuæ laudibus admirationi facti comparandum.

De Lacanis Myniarum.

3 Myniæ, quorum origo ex inclyto ſociorum Iaſonis numero Lemniorum in inſula cõcepta, per aliquot ſeculorum vices ſtabili in ſede manſerat à Pelaſgis expulſi armis, alienæ opis indigi, excelſa Taygetorum montium iuga ſupplices occupauerant. Quos Spartana ciuitas recepit reſpectu Tyndaridarum. Nam que in illo nobilis famæ nauigio deſtinatum ſideribus per fratrum fulſerat. Deductoſque

inde.

inde, legibus commodiſque ſuis immiſcuit. Sed hoc tantum beneficium in iniuriam benemeritæ vrbis, regnum affectantes, verterunt. Igitur publicæ cuſtodiæ incluſi capitali ſeruabantur ſupplicio: Quòd cùm vetere inſtituto Lacædæmoniorum nocturno tempore paſſuri eſſent coniuges, eorum illuſtris ibi ſanguinis, velut allocuturæ perituros viros, impetrato à cuſtodibus aditu, carcerem intrauerunt; cõmutataque veſtæ per ſimulationem doloris, velatis capitibus eos abire paſſæ ſunt. Hoc loco quid aliud adiecerim, quàm dignas fuiſſe, quibus Minyæ nuberent?

CAP. VII.

DE AMICITIÆ VINCVLO.

Contemplemur nunc amicitiæ vinculum, potens & prævalidum, neque vlla ex parte ſanguinis viribus inferius. Hoc etiam certius & exploratius, quod illud naſcendi ſors, fortuitum opus; hoc vniuſcuiuſque ſolido iudicio incoacta volũtas contrahit. Itaque celerius eſt ſine reprehẽſione propinquum auertere, quàm amicum, quia altera diremptio iniquitatis, altera vtique leuitatis crimini ſubiecta eſt. Cùm enim deſerta ſit futura vita hominis nullius amicitiæ cincta præſidio, tam neceſſarium ſubſidium temere aſſumi non debet: rectè autem apprehenſum ſperni non conuenit. Sinceræ verò fidei amici præcipuè in aduerſis rebus cognoſcuntur: in quibus quicquid præſtatur, totum à conſtanti beneuolentia proficiſcitur. Felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quàm charitate rogatus certè ſuſpectus eſt: perinde ac ſi plus ſemper petat, quàm impendat. Accedit huc, quod in fractæ fortunæ homines, magis amicorũ ſtudia deſiderantur

de-

derant, vel præſidij, vel ſolat. j gratia. Nam læta quidem & proſpera negotia, vtpote cum diuina ſuffragatione foueantur, humana minus indigent. Tenacius igitur eorum numina poſteritatis memoria apprehend t, qui aduerſos amicorum caſus non deſeruerunt; quàm qui proſperum vitæ curſum comitati ſunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur Oreſtes Pylade penè amico, quàm Agamemnone patre notior eſt. Siquidem illorum amicitia in conſortione deliciarum & luxuriæ: contabuit horum, duræ atque aſperæ conditionis ſolatium, ipſarum miſeriarum experimento enituit: Sed quid externa attingo, cùm domeſticis prius liceat vti.

De Ti. Sempronio Gracchο cùm C. Bloſio.

1 Inimcus patriæ fuiſſe Ti. Gracchus exiſtimatus eſt; nec immeritò, quia potentiam ſuam ſaluti eius prætulerat. Quàm conſtantis tamen fidei amicum etiam in hoc tam prauo propoſito C. Bloſium Cumanum habuerit, operæ pretium eſt cognoſcere. Hoſtis indicatus vltimo ſupplicio affectus, ſepulturæ honore ſpoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cùm ſenatus Rupilio, & Lænati cõſulibus mandaſſet, vt in eos qui cùm Graccho conſenſerant, more maiorum animaduerterent; & ad Lælium, cuius conſilio præcipuè cõſules vtebantur, pro ſe Bloſius deprecatum veniſſet, familiaritatiſque excuſatione vteretur, atq; is dixiſſet, Quid ſi te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces ſubdere iuſſiſſet; obſecuturuſne voluntati illius, propter iſtam quam iactas familiaritatem, fuiſſes? Nunquam illud, inquit, Gracchus imperaſſet, Satis

immò

imò etiam nimium: totius namque ſenatus conſenſu damnatos mortis defendere auſus eſt. Verùm quod ſequitur, multò audacius, multoque periculoſius: compreſſus enim perſeueranti interrogatione Lælij, in eodem conſtantiæ gradu ſtetit: ſeque etiam hoc, ſi modò Gracchus annuiſſet, facturum reſpondit. Quis illum ſceleratum putaſſet fuiſſe, ſi tacuiſſet? Quis non etiam ſapientem, ſi pro neceſſitate temporis locutus eſſet? At Bloſius nec ſilentio honeſto, nec prudenti ſermone ſalutem ſuam, ne qua ex parte infelicis amicitiæ memoriam deſereret, tueri voluit.

De C. Sempronio Graccho, cùm Pomponio Lætorio.

2 In eadem domo æquè robuſta conſtãtis amicitiæ exempla oboriuntur. Proſtratis enim iam & perditis C. Gracchi conſilijs, rebuſque, cùm tota eius conſpiratio latè quæreretur, deſertum omni auxilio, duo tantum amici Pomponius & Lætorius, ab infeſtis & vndique ruentibus telis, oppoſitu corporum ſuorum texerũt: Quorum Pomponius, quò is facilius euaderet, concitatum ſequentium agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit; nec viuus pelli potuit, ſed multis confectus vulneribus, tranſitum eis ſuper cadauer ſuum (credo etiam poſt fata inuitus) dedit. Lætorius autem in ponte Sublicio conſtitit, & eum, donec Gracchus tranſiret, ardore ſpiritus ſui ſepſit: ac vi iam multitudinis obrutus, conuerſo in ſe gladio, celeri ſaltu profundum Tiberis petijt: quamque in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, vnius amicitiæ adiectà voluntaria morte, præſtitit. Quàm bonos Gracchi, ſi aut patris aut ma-

materni aui ſcētum vitæ ingredi voluiſſent, habere milites potuerant? Quo enim impetu, qua perſeuerantia animi Bloſius, & Pomponius, & Lætorius trophæa ac triumphos eorū ad uuiſſent, furioſi conatus tam ſtrenui comites! ſiniſtris quidem auſpicijs amicitiæ conditionem ſecuti: ſed quò miſeriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

De L. Rhegino cùm Q. Seruilio Cæpione.

3 L. autem Rheginus, ſi ad debitam publico miniſterio ſinceritatem exigatur, poſteritatis conuitio lacerandus: ſi amicitiæ fido pignore æſtimetur, in optimo laudabilis conſcientiæ portu relinquendus eſt, Trib. enim plebis Cæpionem in carcerem coniectum, quod illius culpa exercitus noſter à Cimbris & Teutonis videbatur deletus, veteris arctæque amicitiæ memor publica cuſtodia liberauit: nec eatenus amicum egiſſe contentus, etiam fugæ eius comes acceſſit. Prò, magnum & inexuperabile tuum numen Amicitia! cùm ex altera parte reſpublica manum inijceret, ex altera tua illum dextera traheret: & illa vt ſacroſanctus eſſe vellet, exigeret, in exilium indiceres. Adeò blando vteris imperio, quod is ſupplicium honori prætulerit.

De T. Volumnio cùm M. Lucullo.

4 Admirabile hoc opus tuum; ſed quod ſequitur, aliquantò laudabilius. Recognoſce enim quouſque T. Volumnij conſtantem erga amicum ſuum charitatem ſine vlla reipublicæ iniuria euexeris? qui ortus equeſtri loco, cùm M. Lucullum familiariter coluiſſet, eumque M. Antonius, quia Bruti & Caſſij partes ſecutus fuerat, interemiſſet: in magna fugiendi licentia, exanimi amico adhæſit; huculque in

la-

lachrymas & gemitus profuſus, vt nimia pietate cauſſam ſibi mortis acceſſeret. Namque propter præcipuam & perſeuerantem lamẽtationem ad Antoniũ pertractus eſt: cuius poſtquam in conſpectu ſtetit, Iube me inquit, Imperator, protinus ad Luculli corpus perducũ occidi. Neque enim abſumpto illo ſupereſſe debeo, cùm ei infelicis militiæ auctor extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hoſtis odio leuauit, vitam ſuam conſilij crimine aſtrinxit: quoque illum miſerabiliorem redderet, ſe fecit inuiſiorem. Nec difficiles Antonii aures habuit, ductuſq; quò voluerat, Luculli dexteram auidè oſculatus, caput, quod abſciſſum iacebat, ſubleuatum pectori ſuo applicauit; ac deinde demiſſam ceruicem victoris gladio præbuit. Loquatur nũc Græcia Theſeum nefãdis Pirithoi amoribus ſubſcribentem, Ditis ſe patris regnis commiſiſſe. Vani eſt iſtud narrare, ſtulti credere. Miſtum cruorem amicorum & vulneribus inneſſa vulnera mortemq; morti inhærentem videre hæc vera Romanæ amicitiæ indicia; illa gentis ad fingendum paratæ monſtro ſimilia mendacia.

De L. Petronio, cùm P. Cælio.

5 L. quoque Petronius huiuſce laudi conſortionem meritò vendicat: pari etenim & inclytæ amicitiæ auſui, par gloriæ portio auferenda eſt. Admodum humili loco natus ad equeſtrem ordinem, & ſplendidæ militiæ ſtipendia, P. Cælii beneficio peruenerat, cui gratum animum, quia in læta materia exhibere non contigerat, in ea, quàm iniquam fortuna eſſe voluit, cùm multa fide præſtitit. Erat ab Octauio conſule Placentiæ præpoſitus Cælius: qua à Cinnano exercitu capta, & ſenior

iam

iam, & graui valetudine affectus, ne in poteſtatem hoſtium veniret, ad auxilium dextræ Petroni confugit. Quem is ab incepto conſilio fruſtra conatus abſtrahere, in iiſdem perſeuerantem precibus interemit, cædique eius ſuam iunxit: ne eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa aſſecutus fuerat, ſupereſſet. Ita alterius fato magnanimitas, alterius pietas cauſam præbuit.

De Ser. Terentio cùm D. Brutò.

6 Iungendus eſt Petronio Ser. Terentius, quanquàm ei, ſicut cupierat, pro amico ſuo perire non contigit. Incepto namque egregio, non irrito euentu æſtimari debet; quia quantum in illo fuit, & ipſe extinctus eſt, & D. Brutus periculum mortis euaſit. Qui fugiens à Mutina, vt ad ſe interficiendum ab Antonio miſſos equites adueniſſe cognouit, quodam in loco iuſtæ pœnæ debitum ſpiritum tenebris furari conabatur: Eoque iam facta irruptione, Terentius, fideli mendacio obſcuritate ipſa ſuffragante Brutum ſe eſſe ſimulauit, & corpus ſuum trucidandum equitibus obiecit. Verùm cognitus à Furio, cui Brutianæ vltionis officium mandatum fuerat: nece ſua amici ſupplicium diſcutere non potuit: Sic inuitus fortuna cogente vixit.

De C. Lælio cùm Scipione, & M. Agrippa cùm Auguſto.

7 Ab hoc horrido & triſti pertinacis amicitiæ, ad lætum & ſerenũ vultum tranſeamus: atq; eã indè euocatam, vbi omnia lachrymis, gemitu, cædibus fuerant referta, in eo, quo dignior eſt, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantiſſimiſq; opibus fulgentem. Prodite igitur ab illa, quæ ſanctorum

vm-

vmbris dicata eſſe creditur, ſede, hinc Decime Læli, illinc M. Agrippa, alter virorum, alter deorum maximũ amicum, & certa mente, & ſecundis omnibus ſortiti: totumque beatæ turbæ gregem, qui veſtro ductu venerãda ſinceræ fidei ſtipendia, laudibus & præmijs onuſtus peregit, in lucem vobiſcum protrahite: Veſtros enim conſtantes animos, veſtra ſtrenua miniſteria, veſtram inexpugnabilem taciturnitatẽ, proque dignitate & ſalute amicorum perpetuam excupationem, teſtatiorem beneuolentiam; & rurſus harum rerum vberrimos fructus poſterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ quàm libentius, tam etiam religioſius erit operata.

EXTERNA.

De Damone cùm Pythia.

1 Hæret animus in domeſticis: ſed aliena quoque benefacta referre Romanæ vrbis candor hortatur. Damon & Pythias, Pythagoricæ prudentiæ ſacris initiati, tam fidelem inter ſe amicitiam iunxerant, vt cùm alterum ex his Dionyſius Syracuſanus interficere vellet, atque is tẽpus ab eo, quo prius quàm periret, domum profectus res ſuas ordinaret, impetrauiſſet; alter vadem ſe pro reditu eius tyranno dare non dubitauit. Solutus erat periculo mortis qui modo ceruices gladio ſubiectas habuerat; eidem caput ſuum ſubiecerat, cui ſecure viuere licebat. Igitur omnes & in primis Dionyſius nouæ atque ancipitis rei exitum ſpeculabãtur. Appropinquante deinde definita die, nec illo redeunte; vnuſquiſque ſtultitiæ tam temerariũ ſponſorem damnabat: At is nihil ſe de amici conſtantia metuere prædicabat. Eodem autem momento, & hora à Dionyſio conſtituta, qui

eam

eam acceperat, ſuperuenit: Admiratus amborum animum tyrannus, ſupplicium fidei remiſit; inſuperque eos rogauit vt ſe in ſocietatem amicitiæ, tertium ſodalitij gradum intima cultorum beneuolentia reciperent. Hæ ſanè vires amicitiæ mortis contemptum ingenerare, vitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem manſuefacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio penſare potuerunt: quibus penè tantum venerationis, quantum deorum immortalium cæremonijs debetur. Illis enim publica ſalus, his priuata continetur: atque vt illarum ædes ſacra domicilia, ita harum fida hominum pectora quaſi quodam ſancto ſpiritu referta templa ſunt.

De Alexandro M. cum Epheſtione.

2 Quod ita eſſe, rex Alexander ſenſit. Darij caſtris, in quibus omnes neceſſarii eius erant, potitus, Epheſtione gratiſſimo ſibi latus ſuum tegente, ad eos alloquendos venit. Cuius aduentu mater Darii recreata, humi proſtratum caput erexit, Epheſtionemque, quia ei, & ſtatura, & forma præſtabat, more Perſarum adulata, tanquam Alexandrum ſalutauit. Admonita deinde erroris, per ſummam trepidationem excuſationis verba quærebat. Cui Alexāder; Nihil eſt, inquit, quòd hoc nomine confundaris: nam & hic Alexander eſt. [illegible] prius gratulemur? qui hoc dicere voluit, an [illegible] audire contigit? Maximi enim animi Rex, etiam totum terrarum orbem aut victoriis, aut ſpe complexus, tam paucis verbis ſe cum comite ſuo partitus eſt. O donum inclytæ vocis, danti pariter atque accipienti ſpecioſum! Quod priuatim quoq; meritò veneror, clariſſimi ac diſertiſſimi viri promptiſſimā erga me beneuolen-

lẽtiam expertus. Nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meum inſtar eſſe Alexãdri: cùm illi Epheſtio ſuus, alter fuerit Alexander. Ego verò grauiſſimo crimini ſim obnoxius, conſtantis & benignæ amicitiæ exempla ſine vlla eius ment one tranſgreſſus: cuius in animo velut in parentum amantiſſimorum pectore, lætior vitæ meæ ſtatus viguit, triſtior acquieuit. A quo omnium incrementa commodum vltro ablata cepi: per quem tutior aduerſus caſus ſteti: qui ſtudia noſtra ductu & auſpicijs ſuis lucidiora & alacriora reddit. Itaque paui inuidiam quorundam, optimi amici iactura, videlicet quia fructu torſeram: nõ quidem meo merito: gratiam meam, quantacunque fuit, cùm his, qui ea vti voluerant, partitus. Verùm nulla tam modeſta felicitas eſt, quæ malignitatis dentes vitare poſſit. At quo receſſu quoſdã fugeris, aut quibus inſulis miſericordiæ permulſeris; non cohibebis, ne alienis malis perinde ac bonis ſuis lætentur, ac geſtiant. Diuites ſunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. Sed Illi quatenus alienis, incommodis ſuorum adhuc expertes inſultent optima vindex inſolentiæ varietas humanæ conditionis viderit.

CAP. VIII.
DE LIBERALITATE.

NOſtrum opus pio egreſſu ad proprium dolorem prouectum in ſuum ordinem reuocetur, liberalitatiſque commemorationi vacemus. Cuius duo ſunt maximè probabiles fontes: verum iudicium, & honeſta beneuolentia. Nam cùm ab his oritur, tunc demum ei ratio conſtat: dono autem ipſi gratiam magnitudo quidem ſua, ſed efficaciorem

rem aliquantò opportunitas conciliat.

De Q. Fabio Max. Verucoſo Dict.

1 Accedit enim pret o rei, inæſtimabile momentum occaſionis, quæ Q. Fabium Maximũ tot ante ſecula ob paruam pecuniæ ſummam erogatam, ad hoc vſq; tempus laudabilem fecit. Captiuos ab Annibale interpoſita pactione nummorum receperat: qui cùm à ſenatu non præſtarentur, miſſo in Vrbem filio, fundum, quem vnicum poſſidebat, vendidit: eiuſq; pretiũ Annibal protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum, vtpote ſeptem iugeribus, & hoc in Pupinia addictis redactũ: ſi animo erogãtis, omni pecunia maius: Se enim patrimonij, quàm patriam fidei inopem eſſe maluit: eo quidem maiore cùm commẽdatione, quo proni ſtudij certius indiciũ eſt ſupra vires niti, quàm viribus ex facili vti. Alter enim, quod præſtat, poteſt; etiam plus quàm poteſt.

De Paula Buſa Canuſina.

2 Itaque eiuſdem temporis fœmina Buſa nomine, regionis autem Apuliæ ditiſſima, meritò quidem liberalitatis teſtimonium recepit: ſed ſi excellentes opes ſuas Fabianis rei familiaris anguſtis non comparauerit. Nam etſi circa decem millia ciuium noſtrorum, Cannenſis prœlij reliquias, benigniſſimè intra Canuſina mœnia alimentis ſuſtentauit; ſaluo tamen ſtatu fortunarum ſuarum, munificam ſe populo Romano præſtitit: Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit.]

De Q. Conſidio Eq. Rom.

3 In Q. quoque Cõſidio ſaluberrimi exempli nec ſine paruo ipſius fructu, liberalitas annotata eſt: qui Catilinæ furore ita conſternata republica vt me à locupletibus quidem

I de-

debitæ pecuniæ, propter tumultum, pretij poſſeſſionum diminutis, ſolui creditoribus poſſent: cùm centies, atque quinquagies HS. ſummam in fœnore haberet, neque de ſorte quenquam debitorum ſuorum, neq; de vſura à ſuis appellari paſſus eſt: quantumque in ipſo fuit, amaritudinem publicæ confuſionis priuata tranquillitate mitigauit: Oportunè, mirificèque teſtatus, nummorum ſuorum, non ciuilis ſanguinis ſe eſſe fœneratorem. Iam qui hac præcipuè negotiatione delectantur, cùm pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoſcent; ſi diligenter ſenatuſconſultum, quo Conſidio gratiæ actæ ſunt, legere non faſtidierint.

De Pop. Romano erga Attalum regem.

4 Queri mecum iamdudum populus Romanus videtur, quòd cùm ſingulorum munificentiam conſecter, de ſua taceam: Ad ſummam enim eius laudem pertinet, quem animum regibus, & vrbibus, & gentibus præſtiterit recognoſci: quia omne præclari facti decus crebra memoria in ſe ipſo reuireſcit. Aſiam bello captam Attalo regi muneris loco poſſidendam tradidit; eò excelſius, & ſpecioſius Vrbis noſtræ futurum imperium credens, ſi ditiſſimam atque amœniſſimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu ſuo reponere maluiſſet. Ipſa victoria donum felicius: quia multum occupaſſe, habere inuidiam potuit: tantùm tribuiſſe, gloria carere non potuit.

De eodem Pop. erga Græcos.

5 Illius verò Romanæ liberalitatis cœleſtem ſpiritum nullæ literæ ſatis dignis laudibus proſequentur, Philippo enim Macedonum

num rege ſuperato, cùm ad Iſthmicum ſpectaculum tota Græcia conueniſſet, T. Quinctius Flamininus tubæ ſigno ſilentio facto, per præconem hæc verba recitari iuſſit, S.P.Q.R. & T. Quinctus Flamininus Imperator omnes Græciæ vrbes, quæ ſub ditione Philippi regis fuerint, liberas atque immunes eſſe iubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio homines perculſi: primò veluti non audiſſe ſe, quæ audierant credentes, obticuerunt. Iterata deinde pronunciatione præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleuerunt; vt certò conſtet, aues quæ ſuperuolabant, attonitas, pauenteſque decidiſſe. Magni animi fuiſſet, à tot captiuorum capitibus ſeruitutem detraxiſſe, quot tunc nobiliſſimis & opulentiſſimis vrbibus pop. Rom. libertatem largitus eſt. Ad cuius maieſtatem pertinet, non ſolùm, quæ ipſe benignè tribuit, ſed etiam quæ ipſo tribuente, ſenſu commemorari. Vt enim illic collatæ, ita hic repetitæ laudis commendatio eſt.

E X T E R N A.

De Hierone Rege Syracuſanorum erga Romanos.

1 Hiero Syracuſanorum rex, audita clade qua Romani apud Thraſymenum lacum erant afflicti, trecenta millia modium tritici, & ducenta millia hordei, antique ducenta & xl. pondo Vrbi noſtræ muneri miſit. Neque ignarus verecundiæ maiorum noſtrorum quod nollent accipere, in habitum id Victoriæ formauit, vt eos religione motos, munificentia ſua vti cogeret: voluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi, ne remitteretur, liberalis.

imò etiam nimium: totius namque ſenatus conſenſu damnatos mortis defendere auſus eſt. Verùm quod ſequitur, multò audacius, multoque periculoſius: compreſſus enim perſeueranti interrogatione Lælij, in eodem conſtantiæ gradu ſtetit: ſeque etiam hoc, ſi modò Gracchus annuiſſet, facturum reſpondit. Quis illum ſceleratum putaſſet fuiſſe, ſi tacuiſſet? Quis non etiam ſapientem, ſi pro neceſſitate temporis locutus eſſet? At Bloſius nec ſilentio honeſto, nec prudenti ſermone ſalutem ſuam, ne qua ex parte infelicis amicitiæ memoriam desereret, tueri voluit.

De C. Sempronio Graccho, cùm Pomponio Lætorio.

2 In eadem domo æquè robuſta conſtãtis amicitiæ exempla oboriuntur. Proſtratis enim iam & perditis C. Gracchi conſilijs, rebuſque, cùm tota eius conſpiratio latè quæreretur, deſertum omni auxilio, duo tantum amici Pomponius & Lætorius, ab infeſtis & vndique ruẽtibus telis, oppoſitu corporum ſuorum texerũt: Quorum Pomponius, quò is facilius euaderet, concitatum ſequentium agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit; nec viuus pelli potuit, ſed multis confectus vulneribus, tranſitum eis ſuper cadauer ſuum (credo etiam poſt fata inuitus) dedit. Lætorius autem in ponte Sublicio conſtitit, & eum, donec Gracchus tranſiret, ardore ſpiritus ſui ſepſit: ac vi iam multitudinis obrutus, conuerſo in ſe gladio, celeri ſaltu profundum Tiberis petijt: quamque in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, vnius amicitiæ adiectâ voluntaria morte, præſtitit. Quàm bonos Gracchi, ſi aut patris aut

ma-

materni aui ſcctum vitæ ingredi voluiſſent, habere milites potuerant? Quo enim impetu, qua perſeuerantia animi Bloſius, & Pomponius, & Lætorius trophæa ac triumphos cotū ad uuiſſent; furioſi conatus tam ſtrenui comites! ſiniſtris quidem auſpicijs amicitiæ conditionem ſecuti:ſed quò miſeriora,hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

De L. Rhegino cùm Q. Seruilio Cæpione.

3 L. autem Rheginus, ſi ad debitam publico miniſterio ſinceritatem exigatur,poſteritatis conuitio lacerandus: ſi amicitiæ fido pignore æſtimetur, in optimo laudabilis conſcientiæ portu relinquendus eſt, Trib. enim plebis Cæpionem in carcerem coniectum, quod illius culpa exercitus noſter à Cimbris & Teutonis videbatur deletus, veteris arctæque amicitiæ memor publica cuſtodia liberauit: nec eatenus amicum egiſſe contentus, etiam fugæ eius comes acceſſit. Prò, magnum & inexuperabile tuum numen Amicitia! cùm ex altera parte reſpublica manum inijceret, ex altera tua illum dextera traheret: & illa vt ſacroſanctus eſſe vellet, exigeret, in exilium indiceres. Adeò blando veteris imperio, quod is ſupplicium honori prætulerit.

De T. Volumnio cùm M. Lucullo.

4 Admirabile hoc opus tuum;ſed quod ſequitur, aliquantò laudabilius. Recognoſce enim quouſque T. Volumnij conſtantem erga amicum ſuum charitatem ſine vlla reipublicæ iniuria euexeris? qui ortus equeſtri loco,cùm M. Lucullum familiariter coluiſſet, eumque M.Antonius,quia Bruti & Caſſij partes ſecutus fuerat, interemi iuſſet: in magna fugiendi licentia, exanimi amico adhæſit; huculque in la-

lachrymas & gemitus profuſus, vt nimia pietate cauſſam ſibi mortis accerſeret. Namque propter præcipuam & perſeuerantem lamẽtationem ad Antoniũ pertractus eſt; cuius poſtquam in conſpectu ſtetit, Iube me inquit, Imperator, protinus ad Luculli corpus perductũ occ di. Neque enim abſumpto illo ſupereſſe debeo, cùm ei infelicis militiæ auctor extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hoſtis odio leuauit, vitam ſuam conſilij crimine aſtrinxit: quoque illum miſerabiliorem redderet, ſe fecit inuiſiorem. Nec difficiles Antonii aures habuit, ductuſq; quò voluerat, Luculli dexteram auidè oſculatus, caput, quod abſciſſum iacebat, ſubleuatum pectori ſuo applicauit; ac deinde demiſſam ceruicem victoris gladio præbuit. Loquatur nũc Græcia Theſeum nefãdis Pirithoi amoribus ſubſcribentem, Ditis ſe patris regnis commiſiſſe. Vani eſt iſtud narrare, ſtulti credere. Miſtum cruorem amicorum & vulneribus inneſſa vulnera mortemq; morti inhærentem videre hæc vera Romanæ amicitiæ indicia; illa gentis ad fingendum paratæ monſtro ſimilia mendacia.

De L. Petronio, cùm P. Cælio.

5 L. quoque Petronius huiuſce laudi conſortionem meritò vendicat: pari etenim & inclytæ amicitiæ auſui par gloriæ portio auferenda eſt. Admodum humili loco natus ad equeſtrem ordinem, & ſplendidæ milit æ ſtipendia, P. Cælii beneficio peruenerat, cui gratum animum, quia in læta materia exhibere non contigerat, in ea, quàm iniquam fortuna eſſe voluit, cùm multa fide præſtitit. Erat ab Octauio conſule Placentiæ præpoſitus Cælius: qua à Cinnano exercitu capta, & ſenior

iam

iam, & graui valetudine affectus, ne in poteſtatem hoſtium veniret, ad auxilium dextræ Petroni confugit. Quem is ab incepto conſilio fruſtra conatus abſtrahere, in iiſdem perſeuerantem precibus interemit, cædique eius ſuam iunxit; ne eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa aſſecutus fuerat, ſupereſſet. Ita alterius fato magnanimitas, alterius pietas cauſam præbuit.

De Ser. Terentio cùm D. Bruto.

6 Iungendus eſt Petronio Ser. Terentius, quanquàm ei, ſicut cupierat, pro amico ſuo perire non contigit. Incepto namque egregio, non irrito euentu æſtimari debet; quia quantum in illo fuit, & ipſe extinctus eſt, & D. Brutus periculum mortis euaſit. Qui fugiens à Mutina, vt ad ſe interficiendum ab Antonio miſſos equites aduenìſſe cognouit, quodam in loco iuſtæ pœnæ debitum ſpiritum tenebris furari conabatur: Eoque iam facta irruptione, Terentius, fideli mendacio obſcuritate ipſa ſuffragante Brutum ſe eſſe ſimulauit, & corpus ſuum trucidandum equitibus obiecit. Verùm cognitus à Furio, cui Brutianæ vltionis officium mandatum fuerat: nece ſua amici ſupplicium diſcutere non potuit: Sic inuitus fortuna cogente vixit.

De C. Lælio cùm Scipione, & M. Agrippa cùm Auguſto.

7 Ab hoc horrido & triſti pertinacis amicitiæ, ad lætum & ſerenũ vultum tranſeamus: atq; eã indè euocatam, vbi omnia lachrymis, gemitu, cædibus fuerant referta, in eo, quo dignior eſt, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantiſſimiſq; opibus fulgentem. Prodite igitur ab illa, quæ ſanctorum

vmbris dicata eſſe creditur, ſede, hinc Decime Lælij, illinc M. Agrippa, alter virorum, alter deorum maximū amicum, & certa mente, & ſecundis omnibus ſortiti: totumque beatæ turbæ gregem, qui veſtro ductu venerāda ſinceræ fidei ſtipendia, laudibus & præmijs onuſtus peregit, in lucem vobiſcum protrahite: Veſtros enim conſtantes animos, veſtra ſtrenua miniſteria, veſtram inexpugnabilem taciturnitatē, proque dignitate & ſalute amicorum perpetuam excubationem, teſtatiorem beneuolentiam; & rurſus harum rerum vberrimos fructus poſterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ quàm libentius, tam etiam religioſius erit operata.

EXTERNA.

De Damone cùm Pythia.

1 Hæret animus in domeſticis: ſed aliena quoque benefacta referre Romanæ vrbis candor hortatur. Damon & Pythias, Pythagoricæ prudentiæ ſacris initiati, tam fidelem inter ſe amicitiam iunxerant, vt cùm alterum ex his Dionyſius Syracuſanus interficere vellet, atque is tēpus ab eo, quo priuſquàm periret, domum profectus res ſuas ordinaret, impetrauiſſet; alter vadem ſe pro reditu eius tyranno dare non dubitauit. Solutus erat periculo mortis qui modo ceruices gladio ſubiectas habuerat; eidem caput ſuum ſubiecerat, cui ſecure viuere licebat. Igitur omnes & in primis Dionyſius nouæ atque ancipitis rei exitum ſpeculabātur. Appropinquante deinde definita die, nec illo redeunte; vnuſquiſque ſtultitiæ tam temerariū ſponſorem damnabat: At is nihil ſe de amici conſtantia metuere prædicabat. Eodem autem momento, & hora à Dionyſio conſtituta, qui eam

eam acceperat, ſuperuenit: Admiratus ambo-rum animum tyrannus, ſupplicium fidei remiſit; inſuperque eos rogauit vt ſe in ſocietatem amicitiæ, tertium ſodalitij gradum intima cultorum beneuolentia reciperent. Hæ ſanè vires amicitiæ mortis contemptum ingenerare, vitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem manſuefacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio penſare potuerunt: quibus penè tantum venerationis, quantum deorum immortalium cæremonijs debetur. Illis enim publica ſalus, his priuata continetur: atque vt illarum ædes ſacra domicilia, ita harum fida hominum pectora quaſi quodam ſancto ſpiritu referta templa ſunt.

De Alexandro M. cum Epheſtione.

2 Quod ita eſſe, rex Alexander ſenſit Darij caſtris, in quibus omnes neceſſarii eius erant, potitus, Epheſtione gratiſſimo ſibi latus ſuum tegente, ad eos alloquendos venit. Cuius aduentu mater Darii recreata, humi proſtratum caput erexit, Epheſtionemque, quia ei, & ſtatura, & forma præſtabat, more Perſarum adulata, tanquam Alexandrum ſalutauit. Admonita deinde erroris, per ſummam trepidationem excuſationis verba quærebat. Cui Alexãder; Nihil eſt, inquit, quòd hoc nomine confundaris: nam & hic Alexander eſt. [illegible] prius gratulemur? qui hoc dicere voluit, an [illegible] audire contigit? Maximi enim animi Rex, etiam totum terrarum orbem aut victoriis, aut ſpe complexus, tam paucis verbis ſe cum comite ſuo partitus eſt. O donum inclytæ vocis danti pariter atque accipienti ſpecioſum! Quod priuatim quoq; meritò veneror, clariſſimi ac diſertiſſimi viri promptiſſimã erga me beneuolen-

lētiam expertus. Nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meum inſtar eſſe Alexādri: cùm illi Epheſtio ſuus, alter fuerit Alexander. Ego verò grauiſſimo crimini ſim obnoxius, conſtantis & benignæ amicitiæ exempla ſine vlla eius mentione transgreſſus: cuius in animo velut in parentum amantiſſimorum pectore, lætior vitæ meæ ſtatus viguit, triſtior acquieuit. A quo omnium incrementa commodum vltro ablata cepi: per quem tutior aduerſus caſus ſteti: qui ſtudia noſtra ductu & auſpicijs ſuis lucidiora & alacriora reddit. Itaque paui inuidiam quorundam, optimi amici iactura, videlicet quia fructu torſeram: nō quidem meo merito: gratiam meam, quantacunque fuit, cùm his, qui ea vti voluerant, partitus. Verùm nulla tam modeſta felicitas eſt, quæ malignitatis dentes vitare poſſit. At quo ſeceſſu quoſdā fugeris, aut quibus inſulis miſericordiæ permulſeris; non cohibebis, ne alienis malis perinde ac bonis ſuis lætentur, ac geſtiant. Diuites ſunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. Sed Ili quatenus alienis, incommodis ſuorum iadhuc expertes inſultent optima vindex inſolentiæ varietas humanæ conditionis viderit.

CAP. VIII.

DE LIBERALITATE.

NOſtrum opus pio egreſſu ad proprium dolorem prouectum in ſuum ordinem reuocetur, liberalitatiſque commemorationi vacemus. Cuius duo ſunt maximè probabiles fontes: verum iudicium, & honeſta beneuoentia. Nam cùm ab his oritur, tunc demum ei ratio conſtat: dono autem ipſi gratiam magnitudo quidem ſua, ſed efficaciorem

rem aliquantò opportunitas conciliat.

De Q. Fabio Max. Verucoſo Dict.

1 Accedit enim pret o rei,inæſtimabile momentum occaſionis, quæ Q.Fabium Maximũ tot ante ſecula ob paruam pecuniæ ſummam erogatam, ad hoc vſq; tempus laudabilem fecit.Captiuos ab Annibale interpoſita pactione nummorum receperat: qui cùm à ſenatu non præſtarentur, miſſo in Vrbem filio, fundum, quem vnicum poſſidebat,vendidit: eiuſq;pretiũ Annibal protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum, vtpote ſeptem iugeribus,& hoc in Pupinia addictis redactũ: ſi animo erogãtis,omni pecunia maius:Se enim patrimonij,quàm patriam fidei inopem eſſe maluit: eo quidem maiore cùm commẽdatione, quo proni ſtudij certius indiciũ eſt ſupra vires niti,quàm viribus ex facili vti. Alter enim, quod præſtat, poteſt; etiam plus quàm poteſt.

De Paula Buſa Canuſina.

2 Itaque eiuſdem temporis fœmina Buſa nomine, regionis autem Apuliæ ditiſſima, meritò quidem liberalitatis teſtimonium recepit: ſed ſi excellentes opes ſuas Fabianis rei familiaris anguſtis non comparauerit. Nam etſi circa decem millia ciuium noſtrorum, Cannenſis prœlij reliquias,benigniſſimè intra Canuſina mœnia alimentis ſuſtentauit; ſaluo tamen ſtatu fortunarum ſuarum, munificam ſe populo Romano præſtitit: Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit.

De Q. Conſidio Eq. Rom.

3 In Q.quoque Cõſidio ſaluberrimi exempli nec ſine paruo ipſius fructu, liberalitas annotata eſt: qui Catilinæ furore ita conſternata republica vt me à locupletibus quidem

debitæ pecuniæ, propter tumultum, pretij poſſeſſionum diminutis, ſolui creditoribus poſſent: cùm centies, atque quinquagies HS. ſummam in fœnore haberet, neque de ſorte quenquam debitorum ſuorum, neq; de vſura à ſuis appellari paſſus eſt: quantumque in ipſo fuit, amaritudinem publicæ confuſionis priuata tranquillitate mitigauit: Oportunè, mirificèque teſtatus, nummorum ſuorum, non ciuilis ſanguinis ſe eſſe fœneratorem. Iam qui hac præcipuè negotiatione delectantur, cùm pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoſcent; ſi diligenter ſenatuſconſultum, quo Conſidio gratiæ actæ ſunt, legere non faſtidierint.

De Pop. Romano erga Attalum regem.

4 Queri mecum iamdudum populus Romanus videtur, quòd cùm ſingulorum munificentiam conſecter, de ſua taceam: Ad ſummam enim eius laudem pertinet, quem animum regibus, & vrbibus, & gentibus præſtiterit recognoſci: quia omne præclari facti decus crebra memoria in ſe ipſo reuireſcit. Aſiam bello captam Attalo regi muneris loco poſſidendam tradidit; eò excelſius, & ſpecioſius Vrbis noſtræ futurum imperium credens, ſi ditiſſimam atque amœniſſimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu ſuo reponere maluiſſet. Ipſa victoria donum felicius: quia multum occupaſſe, habere inuidiam potuit: tantùm tribuiſſe, gloria carere non potuit.

De eodem Pop. erga Græcos.

5 Illius verò Romanæ liberalitatis cœleſtem ſpiritum nullæ literæ ſatis dignis laudibus proſequentur, Philippo enim Macedonum

num rege ſuperato, cùm ad Iſthmicum ſpectaculum tota Græcia conueniſſet, T. Quinctius Flamininus tubæ ſigno ſilentio facto, per præconem hæc verba recitari iuſſit, S.P.Q.R. & T. Quinctus Flamininus Imperator omnes Græciæ vrbes, quæ ſub ditione Philippi regis fuerint, liberas atque immunes eſſe iubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio homines perculſi: primò veluti non audiſſe ſe, quæ audierant credentes, obticuerunt. Iterata deinde pronunciatione præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleuerunt; vt certò conſtet, aues quæ ſuperuolabant, attonitas, pauenteſque decidiſſe. Magni animi fuiſſet, à tot captiuorum capitibus ſeruitutem detraxiſſe, quot tunc nobiliſſimis & opulentiſſimis vrbibus pop. Rom. libertatem largitus eſt. Ad cuius maieſtatem pertinet, non ſolùm, quæ ipſe benignè tribuit, ſed etiam quæ ipſo tribuente, ſenſu commemorari. Vt enim illic collatæ, ita hic repetitæ laudis commendatio eſt.

EXTERNA.

De Hierone Rege Syracuſanorum erga Romanos.

1 Hiero Syracuſanorum rex, audita clade qua Romani apud Thraſymenum lacum erant afflicti, trecenta millia modium tritici, & ducenta millia hordei, antique ducenta & xl. pondo Vrbi noſtræ muneri miſit. Neque ignarus verecundiæ maiorum noſtrorum quod nollent accipere, in habitum id Victoriæ formauit, vt eos religione motos, munificentia ſua vti cogeret: voluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi, ne remitteretur, liberalis.

De Gillia Agrigentino, erga conciues ſuos.

2 Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem propemodum ipſius liberalitatis præcordia cõſtat habuiſſe: Erat opibus excellens, ſed multò etiam animo, quàm diuitijs locupletior: ſemperque in eroganda potius, quàm in contrahenda pecunia occupatus: adeò vt domus eius quaſi quædam munificentiæ officina crederetur. Illinc enim publicis vſibus apta monimenta extruebantur, illinc grata populi oculis ſpectacula edebantur, illinc epularum magnifici apparatus, labentique annonæ ſubſidia oriebantur: Et cùm hæc vniuerſis, priuatim alimenta inopia laborantibus, dotes virginibus paupertate preſſis, detrimentorum incurſu quaſſatis ſolatia crogabantur; Hoſpites quoque tùm vrbanis penatibus, tùm etiam ruſticis tectis benigniſſimè accepti, varijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam vero tempore quingentos ſimul Celenſium equites vi tempeſtatis in poſſeſſiones ſuas compulſos aluit ac veſtiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, ſed propitiæ fortunæ benignum eſſe diceres ſinum. Ergo quod Gillias poſſidebat, omnium quaſi commune patrimonium erat: pro cuius ſalute & incrementis, tùm Agrigentina ciuitas; tùm etiam vicinæ regiones votis excubant. Colloca ex contraria parte arcas inexorabilibus clauſtris obſeratas; nonne præſtantiorem aliquantò exiſtimes illam impenſam, quàm hanc cuſtodiam?

VA:

VALERII MAXIMI
LIBER QVINTVS.

DE HVMANITATE & Clementia.

CAP. I.

Liberalitati quas aptiores comites, quàm humanitatem & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præſtatur. Cumque neſcias quàm maximè probes, eius tamen commendatio præcurrere videtur, cui nomen ex ipſo numine quæſitum eſt.

De Senatu Romano.

1 Ante omnia autem humaniſſima & clementiſſima ſenatus acta referam. Qui cùm Carthaginienſium legati ad captiuos redimendos in Vrbem veniſſent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit iuuenes, numerum duum millium & ſeptengintorum quadraginta trium explentes. Verùm tantùm hoſtium exercitum dimiſſum, tantam pecuniam contemptam, tot Punicis iniurijs veniam datam, ipſos legatos obſtupuiſſe arbitror, ac ſecum dixiſſe: O munificentiam gentis Romanæ, deorum benignitati æquandam! O etiam noſtram legationem ſupra vota felicem! nam quod beneficiùm nunquam dediſſemus, accepimus. Illud quoque non paruum humanitatis ſenatus indicium eſt. Syphacem enim quondam opulentiſſimum Numidiæ regem captiuum, in cuſtodia Tiburi

mortuum, publico funere cenſuit efferẽdum, vt vitæ dono honorem ſepulturæ adijceret. Conſimili que clemẽtia in Perſe vſus eſt: nam cùm Albæ, in qua cuſtodiæ cauſa relegatus erat, deceſſiſſet; quæſtorem miſit, qui eum publico funere efferret: ne reliquias regias iacere inhonorata pateretur. Hoſtibus illa & miſeris, & fato functis officia regibus erogata: hæc amicis & felicibus, & viuis tributa ſunt. Confecto Macedonico bello, Muſicanes Maſſaniſſæ filius, cùm equitibus, quos in præſidiũ Romanorum adduxerat, ab imperatore Paullo ad patrem remiſſus, tempeſtate claſſe diſperſa, Brunduſium æger delatus eſt: Quod vbi ſenatus cognouit, cõtinuò illò quæſtorem ire iuſſit, cuius cura, & hoſpitiũ adoleſcenti expediretur, & omnia quæ ad valetudinẽ opus eſsẽt, præberentur: impenſæque liberaliter cùm ipſi tum toti comitatui pręſtarentur. Naues etiam vt proſpicerẽtur, quibus ſe benè ac tutò, cum ſuis in Africam traijceret: Equitibus ſingulas libras argenti, & quingenos ſeſtertios dari imperauit. Quæ tam prompta & exquiſita patrũ conſcriptorum humanitas efficere potuit, vt etiam ſi expiraſſet adoleſcens, æquiore animo deſiderium eius pater toleraret. Idem Senatus, cùm ad gratulandum ſibi Pruſiam Bithyniæ regem Perſe deuicto venire audiſſet, obuiam illi P. Cornelium Scipionem quæſtorem Capuam miſit: cenſuitque vt domus ei Romæ quàm optima conduceretur, & copiæ non ſolùm ipſi, ſed etiã comitibus eius publicè præberentur. In eoque excipiẽdo tota vrbs vnius humani amici vultum habuit. Ita qui amantiſſimus noſtri venerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnum ſuum reuerſus eſt. Nec

Ægy-

Ægyptus quidem Romanæ humanitatis expers fuit. Rex enim Ptolemæus à minore fratre regno ſpoliatus, petendi auxilij gratia cùm paucis admodum ſeruis ſqualore obſitus, Romam venerat ac ſe in hoſpitium Alexandrini pictoris contulerant. Id poſtquam ſenatui relatum eſt, accerto iuuene quàm potuit accurata excuſatione vſus eſt, quòd nec quæſtorem illi more maiorum obuiam miſiſſet, nec publico eum hoſpitio excepiſſet: eaq; non ſua negligentia, ſed ipſius ſubitò & clandeſtino aduentu facta dixit: & illum è curia protinus ad publicos penates deduxit, hortatuſque eſt, vt depoſitis ſordibus adeundi ipſius diem peteret. Quinetiam curæ habuit, vti munera ei quotidie per quæſtorem darentur. His gradibus officiorum iacẽtem ad regium faſtigium erexit: effecitque vt plus ſpei in auxilio pop. Rom. quàm metus in ſua fortuna reponeret.

De L. Cornelio Scipione COS.

2 Atque vt ab vniuerſis Patribus conſcriptis ad ſingulos veniam, L. Cornelius conſul primò Punico bello; cùm Olbiam oppidum cepiſſet, pro quo fortiſſimè dimicans, Anno dux Carthaginienſium occiderat, corpus eius à tabernaculo ſuo amplo funere extulit: Nec dubitauit hoſtis exequias ipſe celebrare: tum demum victoriam, & apud deos & apud hominem minimum inuidiæ habiturã credẽs, cùm plurimum humanitatis habuiſſet.

De T. Quinctio Criſpino.

3 Quid de Quinctio Criſpino loquar, cuius manſuetudinem potentiſſimi affectus ira atque gloria quatere non potuerunt? Badium Cãpanum & hoſpitio benigniſſimè domi ſuæ exceperat, & aduerſa valetudine correptum

attentiſſima cura recreauerat: A quo poſt illam nefariam Campanorum defectionem in acie ad pugnam prouocatus, cùm & viribus corporis & animi virtute aliquantò eſſet ſuperior; monere ingratum, quàm vincere maluit. Nam quid agis, inquit, demens? aut quò te praua cupiditas tranſuerſum rapit? parum habes, publica impietate furere, niſi etiam priuata lapſus fueris? vnus tibi Romanorum videlicet Quinctius placet, in quò ſceleſte exerceas arma, cuius penatibus, & honoris viciſſitudinem, & ſalutem tuam debes? At me fœdus amicitiæ, dijque hoſpitales, ſancta noſtro ſanguini, veſtris pectoribus vilia pignora, hoſtili certamine congredi tecum vetant: Quinetiam ſi in concurſu exercituum fortuitò vmbonis mei impulſu proſtratum agnouiſſem, applicatum iam ceruicibus tuis mucronem reuocaſſem. Tuum ergo crimen erit hoſpitem occidere voluiſſe: meum non erit, hoſpes occiſus. Proinde aliam, qua occidas, dexteram quære, quoniam mea te ſeruare didicit. Dedit vtrique cœleſte numen debitum exitum: ſiquidem in eo prœlio Badius obtruncatus eſt, Quinctius inſigni pugna clarus euaſit.

De M. Claudio Marcello Procoſ.

4 Age, M. Marcelli clementia, quàm clarum, quamque memorabile exemplum haberi debet? qui captis à ſe Syracuſis in arce earum conſtitit: vt vrbis, modo opulentiſſimæ, tunc afflictæ, fortunam ex alto cerneret. Cæterùm caſum eius lugubrem intuēs, fletum cohibere, nō potuit; quem ſi quis ignarus vir aſpexiſſet, alterius victoriam eſſe crediſſet. Itaque Syracuſana ciuitas in maxima clade tua aliquid dimiſſum gratulationis habuiſti: quia ſi tibi in-

incolumem ſtare fas non erat, leniter ſub tam manſueto victore cecidiſti.

De Q. Metello Macedonico Procoſ.

5 Q. Verò Metellus Celtibericum in Hiſpania gerens bellum, cùm vrbem Centobricam obſideret, & iam admota machina, partem muri quæ ſola conuelli poterat, diſiecturus videretur; humanitatẽ propinquę victoriæ prætulit. Nam cùm Rethogenis filios, qui ad eum tranſierat, Centobricenſes machinæ ictibus obieciſſent; ne pueri in conſpectu patris crudeli genere mortis cõſumerentur, quamquam ipſe Rethogenes (negabat eſſe impedimento, quo minus etiam per exitum ſanguinis ſui expugnationem perageret) ab obſidione diſceſſit. Quo quidem tam clementi facto, etſi non vnius ciuitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum vrbium animos cepit: effecitque vt ad regendas eas in ditionem pop. Rom. non multis ſibi obſidionibus opus eſſet.

De P. Scipione Æmiliano Procoſ.

6 Africani quoque poſterioris humanitas ſpecioſè lateque patuit. Expugnata enim Carthagine, circa Siciliæ ciuitates literas miſit, vt ornamenta templorum ſuorum à Pœnis rapta, per legatos recuperarent, inque priſtinis ſedibus reponenda curarent. Beneficium dijs pariter atque hominibus acceptum.

De P. Africano Maiore Procoſ.

7 Huic facto par eiuſdem aui humanitas. A quæſtore ſuo haſtæ ſubiectos, captiuos vendẽte puer eximiæ formæ & liberalis habitus miſſus eſt. De quo cùm exploraſſet Numidam eſſe, orbum relictum à patre, educatũ apud auunculum Maſſaniſſam, eo ignorante immaturam aduerſus Romanos ingreſſum militiã; & error

llius veniam dandam, & amicitiæ regis fidiſſimi populo Rom. debitam venerationem tribuendam exiſtimauit. Itaque puerum annulo, fibulaque aurea & tunica laticlauia, Hiſpanoque ſagulo, & ornato equo donatum, datis qui eum proſequerentur equitibus, ad Maſſinſſam remiſit. Eos igitur victoriæ maximos fructus rati Romani, dijs, templorum ornamenta, regibus ſanguinem ſuum reſtituere.

De L. Æmilio Paullo Coſ. II.

8 L. etiam Paulli in tali genere laudis memoria apprehendenda eſt. Qui cùm Perſen, parui temporis momento captiuum ex rege, ad ſe adduci audiſſet; occurrit ei Romani Imperij decoratus ornamentis: Conatumque ad genua procumbere, dextra manu alleuauit, & Græco ſermone ad ſpem exhortatus eſt: Introductum etiam in tabernaculum, lateri ſuo proximum in conſilio ſedere iuſſit: nec honore menſæ indignum iudicauit. Proponatur in conſpicuo acies, qua proſtratus eſt Perſes, & harum rerum, quas retuli, contextus; vtro magis ſpectaculo delectentur, homines dubitabunt: Nam ſi egregium eſt, hoſtem abijcere, non minus tamen laudabile, infelicis ſcire miſereri.

De Cn. Pompeio Magno Procoſ.

9 Hæc L. Paulli humanitas admonet me: ne de Cn. Pompeij clementia taceam. Regem Armeniæ Tigranem, qui & per ſe magna cùm populo Rom. bella geſſerat, & infeſtiſſimum Vrb. noſtræ Mithridatem Ponto pulſum, viribus ſuis protexerat, in cõſpectu ſuo diutius iacere ſupplicem paſſus nõ eſt; ſed benignis verbis recreatum, diadema, quod abiecerat, capiti reponere iuſſit. Certiſque rebus imperatis in

pri-

priſtinum fortunę habitum reſtituit: æque pulchrum eſſe iudicans & vincere reges & facere. Quam præclarum tributæ humanitatis ſpecimen Cn. Pompeius, quàm miſerabile deſideratæ idem euaſit exemplum! Nam qui Tigranis tempora inſigni regio texerat, eius caput tribus coronis triumphalibus ſpoliatum, in ſuo modo terrarum orbe nuſquam ſepulturæ locum habuit: Sed abſciſſum à corpore, inops rogi, nefarium Ægyptiæ perfidiæ munus portatũ eſt etiam ipſi victori miſerabile. Vt enim id Cæſar aſpexit, oblitus hoſtis ſoceri vultum induit, ac Pompeio tum proprias, tum etiam filiæ ſuæ lachrymas reddidit: caput autem plurimis & pretioſiſſimis odoribus cremandum curauit. Quod ſi non tã manſuetus animus diuini principis extitiſſet, paullò ante Romani imperij columen habitum (ſic vt mortalium negotia fortuna verſat) inhumatum iacuiſſet.

De C. Iulio Caſare Coſ. II.

10 Catonis quoque morte Cæſar audita, & ſe illius gloriæ inuidere, & illum ſuæ inuidiſſe dixit: patrimoniumque eius liberis ipſius incolume ſeruauit. Et hercle diuinorum Cæſaris operum non parua pars Catonis ſalus fuiſſet.

De M. Antonio Triumuiro.

11 M. etiã Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto ſuo ſepeliendum tradidit: quoque honoratius cremaretur, inijci ei ſuum paludamẽtum iuſſit: iacentem non hoſtem: ſed ciuem depoſito æſtimans odio. Cumque interceptum à liberto paludamentum comperiſſet, ira percitus, protinus in eum animaduertit, hac antè præfatione vſus: Quid? tu ignoraſti cuius tibi viri ſepulturam cõmiſerim? Fortem piam jue

eius victoriam Philippicam libenter dij vide-runt: ſed ne iſta quidem generoſiſſimæ indi-gnationis verba inuiti rudierunt.

EXTERNA.

De Alexandro Magno.

1 Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morū Alexandri præ-conium facere cogor: cuius vt infinitam glo-riam bellica virtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. Is dum omnes gentes infa-tigabili curſu luſtrat, quodam loci tempeſtate niuali oppreſſus, ſenio iam confectum militem Macedonem, nimio frigore obſtupefactum, ipſe ſublimi & propinqua igni ſede ſedens, ani-maduertit. Factaque non fortunæ, ſed ætatis vtriuſque æſtimatione, deſcendit, & illis ma-nibus, quibus opes Darij afflixerat, corpus fri-gore complicatum in ſuam ſedem impoſuit: Id ei ſalutare futurum dicens, quod apud Perſas capitale extitiſſet, ſolium regium occupaſſe. Quid ergo mirum eſt, ſi ſub eo duce tot annis militare iucundum ducebant, cui gregarij mi-litis incolumitas proprio faſtigio charior erat? Idem non hominum vlli, ſed naturæ fortunæ-que cedens, quanquam violentia morbi dila-beretur, in cubitum tamen erectus, dextram omnibus, qui eam contigere vellent, porre-xit. Quis autem illam oſculari non curreret, quæ iam fato oppreſſa, maximi exercitus com-plexui, humanitate, quàm ſpiritu viuidiore ſufficit?

De Piſiſtrato Athenienſi.

2 Non tam robuſti generis humanitas, ſed & ipſa tamen memoria proſequenda Piſiſtrati Athenienſium tyranni narrabitur. Qui cùm adoleſcens quidem amore filiæ eius virginis

accen-

accenſus, in publico obuiam ſibi factam oſculatus eſſet: hortāte vxore vt ab eo capitale ſupplicium ſumeret, reſpondit: Si eos, qui nos amant, interficimus: quid his faciemus quibus odio ſumus? Min mè digna vox, cui adijciatur, eam ex tyranni ore manaſſe.

In hunc modum filiæ iniuriam tulit, ſuam multò laudabilius. A Thraſippo namque amici inter cœnam ſine fine conuitio laceratus, ita & animum & vocem ab ira cohibuit, vt putares ſatellitem à tyranno malè audire. Abeuntem quoque veritus ne propter metum maturius ſe conuiuio ſubtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere. Thraſippus concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius ſputo reſperſit: nec tamen in vindictam ſui accendere potuit. Ille verò etiam filios ſuos violatæ patris maieſtati ſubuenire cupientes retraxit. Poſtero quoque die Traſippo ſupplicium à ſe voluntaria morte exigere volente: venit ad eum, dataque fide in eodem gradu amicitiæ manſurum, ab incepto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore vel memoria geſſiſſet, his tamen factis abundè ſe poſteritati commendaſſet.

De Pyrrho Epirotarum Rege.

3 Æquè mitis animus Pyrrhi regis. Audierat quoſdam Tarētinorum in conuiuio parum honoratum de ſe ſermonem habuiſſe, accerſitoſque qui ei interfuerant, percōtabatur, an ea quæ ad aures eius peruenerant, dixiſſent. Tum ex his vnus: Niſi inquit, vinum nobis, defeciſſet, iſta quæ tibi relata ſunt, præ iis quæ de te locuturi eramus, luſus ac iocus fuiſſent. Tam vrbana crapulæ excuſatio, tamque ſimplex veritatis confeſſio, iram regis conuertit in

riſum:

tiſum. Qua quidem clementia & moderatione aſſecutus, eſt, vt & ſobrij ſibi Tarentini gratias agerent, & ebrij bene precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis, legatis Romanorum ad redimendos captiuos caſtra ſua petentibus, quò tutius venirent, Lyconem Moloſſum obuiam miſit: quoque honoratius exciperentur, ipſe cùm ornato equitatu extra portam occurrit. Secundarum rerum prouentu non adeò corruptus, vt officij proſpectum in ijs deponeret, qui tum maximè armis cùm eo diſſidebant.

De Antigono Macedoniæ Rege.

4 Cuius tam mitis ingenij debitum fructum vltimo fati ſui tempore recepit. Nam cùm diris auſpicijs Argiuorum inuaſiſſet vrbem, abſciſſumque caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnatione laborantem lætus velut aliquod feliciſſimum victoriæ opus attuliſſet: Antigonus correpto iuuene, quòd tanti viri ſubitæ ruinæ, inmemor humanorum caſuũ, effuſo gaudio inſultaret: humo caput ſublatum, cauſea qua velatum caput ſuum more Macedonum habebat, texit: corporique Pyrrhi redditum, honoratiſſimè cremandum curauit. Quin etiam filium eius Helenũ captiuum ad ſe pertractum, & cultum & animum gerere regium iuſſit: oſſaque Pyrrhi ei aurea vrna incluſa, Epirum in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

De Campanis.

5 Campani autem exercitum noſtrum cùm conſulibus apud Caudinas furcas, ſub iugum à Samnitibus miſſum; nec inermem tantum, ſed etiam nudum vrbem ſuam intrãtem; perinde ac victorem, & ſpolia hoſtium præ ſe

fe-

ferentem venerabiliter exceperunt; Protinuſque conſulibus inſignia honoris, militibus veſtem, arma, equos, commeatum benigniſſimè præſtando, & inopiam & deformitatem Romanæ cladis mutarunt: Quo animo ſi pro imperio noſtro aduerſus Annibalem quoque vſi fuiſſent, truculentis ſecuribus materiam ſæuiendi non præbuiſſent.

De Annibale Pœno.

6 Facti mentione accerrimi hoſtis, manſuetudinis eius operibus, quàm Romano nomini præſtitit, locum qui inter manus eſt, finiam. Annibal enim Æmilij Paulli apud Cannas trucidati quæſitum corpus, quantum in ipſo fuit, inhumatum iacere paſſus non eſt. Annibal Ti. Gracchum, Lucanorum circumuentum inſidijs, cùm ſummo honore ſepulturæ mandauit; & oſſa eius in patriam portanda militibus noſtri tradidit. Annibal M. Marcellum in agro Brutio, dum conatus Pœnorũ cupidius quàm conſideratius ſpeculatur, interemptum legitimo iure extulit. Punicoq; ſagulo, & corona donatum laurea, rogo impoſuit. Ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorum ingenia penetrat, toruoſque & truces hoſtium mollit oculos, ac victoriæ inſolentiſſimos ſpiritus flectit. Nec illi difficile & arduum eſt, inter arma contraria, inter diſtrictos comminus mucrones placidum iter reperire. Vincit iram, proſternit odium, hoſtilemque ſanguinem hoſtilibus lacrymis miſcet. Quæ etiam admirabilem Annibalis vocem pro funeribus Romanorum ducum arbitria ſtatuentis expreſſit. Quare aliquanto ei plus gloriæ Paullus, Gracchus, & Marcellus ſepulti, quam oppreſſi attulerunt: Siquidem illos Pœnico aſtu decepit,

Romana manſuetudine honorauit. Vos quoque fortes ac piæ vmbræ, non pœnitendas ſortitæ eſtis exequias: nam vt optabilius in patria, ita ſpecioſius pro patria collapſæ, ſupremi officij decus infelicitate amiſſum, virtute recuperaſtis.

CAP. II.
DE GRATITVDINE.

GRatas verò ingrataſq; animi ſignificationes, & facta libuit oculis ſub jcere, vt virtuti ac vitio iuſta merces æſtimationis ipſa cõparatione accederet. Sed quoniam contrario propoſito ſeſe diſtinxerũt, noſtro quoque ſtylo ſeparentur: prioremq; locum obtineant, quę laudem quàm quæ reprehenſionem merentur.

De Senatu Romano.

1 Atque vt à publicis actis ordiar, Marcium Coriolanum patriam oppugnare conantem, admotoque portis Vrbis ingenti Volſcorum exercitu, funus, ac tenebras Romano Imperio minitantem; Veturia mater & Volumnia vxor nefarium opus exequi precibus ſuis paſſæ non ſunt. In quarum honorem ſenatus matronarum ordinem benigniſſimis decretis adornauit. Sanxit namque vti fœminis ſemita viri cederent, cõfeſſus plus ſalutis reip. in ſtola quàm in armis fuiſſe: vetuſtiſq; aurium inſignibus nouum vitæ diſcrimen adiecit: Permiſit quoque his purpurea veſte & aureis vti ſegmentis. Super hæc ædem & aram Fortunæ Muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendum curauit, memorem beneficij animum ſuum exquiſito religionis cultu teſtando.

Quem ſecundi etiam belli Punici tempore exhibuit. Cùm enim à Fuluio Capua obſideretur, ac duæ Campanæ mulieres beneuolentiam

ſiam

tiam erga Romanos dimittere ex animis noluiſſent, Veſtia Opidia mater familias,& Clauia Facula meretrix: quarum altera quotidie pro ſalute noſtri exercitus ſacrificauit, altera captis militibus Romanorum alimẽta ſubminiſtrare nõ deſtitit. Vrbe illa oppreſſa,ſenatus his & libertatẽ & bona reſtituit & ſi quid amplius præmij petiſſent, libenter ſe daturũ aſſeuerauit. Vacaſſe in tãto gaudio Patribus conſcriptis duabus humilibus fœminis referre gratiam, nedum tam præ ſe tuliſſe, mirandum.

De Iuuentute Romana.

2 Quid illa quoque iuuentute Romana gratius? quæ C.Nantio & Minutio COSS.vltro nomina ſus militari ſacramento obtulit, vt Tuſculanis,quorum fines Æqui occupauerant,præſidium ferrent: quia paucis ante menſibus conſtantiſſimè & fortiſſimè imperium Romani populi defenderant. Ergo quod auditu nouum eſt, ne patriæ grata voluntas ceſſaſſe videretur, exercitus ſe ipſe conſcripſit.

De Plebe Romana.

3 Magnum grati populi ſpecimẽ in Q. Fabio Maximo enituit:Nã cùm quinque conſulatibus ſalutariter reip. adminiſtratis deceſſiſſet,certatim æs contulit;quo maior ac ſpecioſior eius funeris pompa duceretur. Eleuet aliquis pręmia virtutis,cùm animaduertat,fortes viros felicius ſepeliri, quàm viuere ignauos.

De M. Minutio Rufo mag. eq.

4 Fabio alteri etiam incolumi ſumma cùm gloria gratia relata eſt: Dictatori ei magiſter equitum Minutius ſcito plebis, quòd nunquam antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu ſeparatim in Samnio cum Annibale conflixerat: Vbi temerè inito certamine

pe

peſtiferum habiturus exitum, ſubſidio Fabij conſeruatus,& ipſe eum patrem appellauit,& à legionibus ſuis patronum ſalutari voluit: Ac depoſito æqualis imperij iugo, magiſterium equitum, ſicut par erat, dictaturæ ſubiecit: imprudentiſque vulgi errorem gratæ mentis ſignificatione correxit.

De Q. Terentio Culeone.

5 Tam hercle probabiliter, quàm Q. Terentius Culeo, prætoria familia natus,& inter paucos ſenatorij ordinis ſplendidus, optimo exemplo Africani ſuperioris currum, triumphantis, quia captus à Carthaginienſibus ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, ſecutus eſt. Auctori enim libertatis ſuæ, tanquam patrono accepti beneficij,cõfeſſionem, ſpectante populo Romano meritò reddidit.

De Ciuibus è Græcia liberatis.

6 At Flaminini de Philippo rege triũphantis currum, non vnus, ſed duo millia ciuium Romanorum pileata comitata ſunt: quæ Punicis bellis intercepta, & in Græcia ſeruientia, cura ſua collecta,in priſtinum gradum reſtituerat. Geminatum ea die decus imperatoris,à quo ſimul & deuicti hoſtes,& conſeruati ciues ſpectaculum patriæ præbuerunt. Illorum quoque ſalus dupliciter omnibus accepta fuit: & qu a tam multi, & quia tam grati exoptatum libertatis ſtatum recuperauerunt.

De Q. Metello Pio COS.

7 Metellus vero pius pertinaci erga exulem patrem amore, tam clarum lachrymis, quàm alij victorijs, cognomen aſſecutus, non dubitauit conſul pro Q. Calidio præturæ candidato ſupplicare populo,quod Tribunus plebis legem, qua pater eius in ciuitatem reſtitue-

tueretur, tulerat. Quinetiam patronum eum domus, & familiæ ſuæ ſemper dictitauit. Nec hac re de principatu, quem procul dubio obtinebat, quicquam decerpſit; quia non humili, ſed grato animo, longe inferioris hominis maximo merito eximiam ſubmittebat dignitatem.

De C. Mario COS. IV.

8 Nam C. quidem Marij non ſolùm præcipuus, ſed etiam præpotens gratæ mentis fuit impetus: Duas etiam Camertium cohortes, mira virtute vim Cimbrorum ſuſtinentes, in ipſa acie aduerſus conditionem fœderis ciuitate donauit. Quod quidem factum & verè & egregiè excuſauit, dicendo, inter armorum ſtrepitum, verba ſe iuris ciuilis exaudire non potuiſſe. Et ſanè id tempus erat, quo magis defendere, quàm audire leges oportebat.

De L. Sylla Dict.

9 C. Marij veſtigia vbique L. Sylla certamine laudis ſubſequitur: Dictator enim Pompeio etiam priuato caput adaperuit, & ſella aſſurrexit, & equo deſcendit: eaque ſe libenter facere in concione prædicauit, memor ab eo duodeuiginti annis nato partes ſuas exercitu paterno adiutas. Multa inſignia Pompeio, ſed neſcio an hoc quicquam admirabilius contigerit, quod magnitudine beneficij Syllam ſui obliuiſci coegit.

De Libitinarijs.

10 Sit aliquis in ſummo ſplendore etiam ſordidis gratis locus. M. Cornuto prætore funus Hirtij & Panſæ iuſſu ſenatus locante, qui tunc Libitinam exercebant, cùm rerum ſuarū vſum, tum miniſterium ſuum gratuitum polliciti ſunt; quia hi pro republica dimicantes

occiderant. Perſeuerantique poſtulatione extuderunt, vt exequiarum apparatus ſeſtertio nummo ipſis præbentibus addiceretur: Quorum laudem abiecta lege conditio auget magis, quam extenuat: quoniam quidem quæſtum contempſerunt, nulli alij rei quàm quæſtui viuentes.

EXTERNA.

Pace cinerum ſuorum Reges gentium exterarum ſecundum hunc tam contemptum gregem referri ſe patientur: qui aut non attingendus, aut non niſi in vltima parte domeſticorum exemplorum collocandus fuit. Sed dum honeſti actus etiam ab infimis editi, memoria num intercidant; licet ſeparatum locum obtineant: vt nec his adiecti, nec illis prælati videantur.

De Dario Perſarum Rege.

1 Darius priuatæ adhuc fortunæ, amiculo Syloſontis Samij delectatus, curioſiore contemplatione fecit, vt vltro ſibi & quidem à cupido daretur. Cuius muneris quàm grata æſtimatio animo eius eſſet allapſa, regno potitus oſtendit: totam namque vrbem, & inſulam Samiorum, Syloſonti fruendam tradidit. Non enim pretium rei æſtimatum, ſed occaſio liberalitatis eſt honorata: magiſque à quo donum proficiſceretur, quàm ad quem perueniret, prouiſum.

De Mithridate Ponti Rege.

2 Mithridates quoq; rex magnificè gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo ſalutis ſuæ defenſore à Rhodijs nauali pugna excepto, omnes hoſtium captiuos permutauit: ſatius eſſe exiſtimans ab inuiſiſſimis circumueniri, quàm benemerito gratiam non referre.

De

De Attalo, Aſiæ Rege.

3 Liberalis populus Roman. magnitudine muneris, quòd Attalo regi Aſiam dedit dono. Sed Attalus etiam teſtamenti æquitate gratus, qui eandem Aſiam populo Roman. legauit. Itaque nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot verbis laudari poteſt; quot ampliſſimæ ciuitates vel amicè datæ vel piè redditæ ſunt.

De Maſſiniſſa Numidiæ rege.

4 Cæterùm neſcio an præcipuè Maſſaniſſæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum: Beneficio enim Scipionis & Romanorum amicitiæ, & perampli regni modo liberaliter auctus; memoriam inclyti muneris ad vltimum vitæ finem, longa etiam à dijs immortalibus ſenectute donatus, conſtantiſſima fide perduxit. Adeò vt eum non ſolùm Africa, ſed etiam cunctæ gentes ſcirent amiciorem Corneliæ familiæ, atque vrbi Rom. quàm ſibimet ipſi ſemper fuiſſe. Ille, cùm graui Carthaginienſium bello premeretur, ac vix tutelæ ſui regni ſufficeret: tamen Scipioni Æmiliano, quia nepos Africani erat, bonam magnamque partem Numidici exercitus, quem ad Lucullum conſulem, à quo ad auxilia petenda miſſus fuerat, in Hiſpaniam duceret, promptiſſima mente tradidit, præſentique periculo reſpectum priſtini beneficij antepoſuit. Ille, cùm iam ætate deficiente, magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorum numerum relinquẽs, in lectulo laberetur. M. Manlium, qui proconſul Africam obtinebat, literis obſecrauit vt ad ſe Scipionem Æmilianum, ſub eo tunc militantem, mitteret: feliciorem mortem ſuam futuram ratus,

ſi in complexu dextræ eius ſupremũ ſpiritum ac mandata poſuiſſet. Ille aduentum Scipionis fatis ſuis præcurrentibus, hæc vxori liberiſque præceperat: vnum in terris populum Roman. & vnam in populo Rom. Scipionis domum noſſe integra omnia Æmiliano ſe ſeruare, eum diuidendi regni arbitrum haberent: quod is ſtatuiſſet, perinde ac teſtamento cautum, immutabile ac ſanctum obtineret. Tot tamque varijs rebus ſe Maſſaniſſa infatigabili pietatis ſerie ad centeſimum extendit annum. His, & horum ſimilibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur atque augetur. Hæ ſunt eius faces, hi ſtimuli, propter quos iuuandi & emerendi cupiditate flagrat. Et ſanè ampliſſimæ & ſpecioſiſſimæ diuitiæ ſunt, feliciter erogatis beneficiis, latè poſſe cenſeri. Quorum quoniam religioſum cultum inſtituimus, nũc neglectum, ſugillandi gratia, quò ſit gratior, referemus.

CAP. III.
DE INGRATITVDINE.

De Senatu Romano in Romulum.

1 VRBIS noſtræ parentem ſenatus in ampliſſimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit; nec duxit nefas ei vitam adimere, qui æternum Rom. Imperio ſpiritum ingenerauerat. Rude nimirum illud & ferox ſeculum, conditoris ſui cruore fœde maculatum, ne ſumma quidem poſteritatis diſſimulare pietas poteſt.

De Pop. Rom. in M. Camillum, & alios.

2 Hunc ingratum lapſæ mentis errorem, cõſentanea noſtræ ciuitatis pœnitentia ſequitur. Vetium Romanarum & incrementum latiſſimum, & tutela certiſſima Furius Camillus, in

Vrbe

Vrbe incolumitatem ſuam tueri non valuit; cuius ipſe ſalutem ſtabilierat, felicitatem auxerat. Siquidem à L. Appuleio Tribuno pl. tãquam peculator. Veiẽtanæ prædæ reus factus, duris atque (vt ita dicam) ferreis ſententiis in exilium miſſus eſt. Et quidem eo tẽpore, quo optimo iuuene filio ſpoliatus, ſolatiis magis alleuandus quàm cladibus onerãdus erat: Sed immemor patria tanti viri maximorum meritorum, exequiis filii, damnationem patris iunxit. At, inquit, ærario abeſſe Tribunus plebis querebatur quindecim millia æris: tanti namque pœna finita eſt. Indignam ſummam, propter quam populus Rom. tali principe careret. Priore adhuc querela vibrante, alia deinceps exurgit. Africanus ſuperior, non ſolùm contuſam & cõfractam belli Punici armis Remp. ſed penè iam exſanguem, atque morientem, Africæ dominam reddidit: cuius clariſſima opera iniuriis pẽſando ciueis, vici eum ignobilis, ac deſertæ paludis accolam fecerunt: Eiuſque voluntarii exilii acerbitatem non tacitus ad inferos tulit, ſepulchro ſuo inſcribi iubendo, INGRATA. PATRIA. NE. OSSA. QVIDEM. MEA. HABES. Quid iſta aut neceſſitate indignius, aut querela iuſtius, aut vltione moderatius? Cineres ei ſuos negauit, quam in cineres collabi paſſus nõ fuerat. Igitur hanc vnam Scipionis vindictam ingrati animi vrbs Roma ſenſit; maiorem mehercule Coriolani violentia. Ille enim metu patriam pulſauit, hic verecundia. De qua ne queri quidem tanta veræ pietatis conſtantia niſi poſt fata ſuſtinuit. Talia paſſo (credo) quæ fratri eius accidere ſolatio eſſe potuerunt: cui rex Antiochus deuictus, & Aſia imperio populi

Rom.

Rom. adiecta, ſpecioſſimuſque triumphus; vt peculatus reus fieret, & in carcerem duci iuberetur, cauſſam præbuit.

Nihilo virtute minor fuit poſterior Africanus: ſed ne exitu quidẽ felicior: Duabus enim vrbibus Numãtia atque Carthagine imperio Romano imminentibus, ex rerum natura depulſis, raptorem ſpiritus domi inuenit, mortis punitorem in foro non reperit. Quis ignorat, tantum laudis Scipionem Naſicam toga, quãtum armis vtrumq; Africanum meruiſſe? Qui peſtifera Ti. Gracchi manu faucibus apprehẽſam rempubl. ſtrangulari paſſus non eſt. Sed is quoque propter iniquiſſimã virtutum ſuarum apud ciues æſtimationem, ſub titulo legationis Pergamũ ſeceſſit. Et quod vitę ſuperfuit, ibi ſine vllo ingratæ patriæ deſiderio pergit.

In eodem nomine verſor, necdum Corneliæ gentis querelas exhauſi. Nam P. Lentulus clariſſimum & amatiſſimus reipub. ciuis, cum in aciem, pia ac forti pugna, magnis vulneribus exceptis fugaſſet: prœlii illius, quo leges, pacem, libertatemque in ſuo ſtatu retinuerat, hanc mercedem tulit, ne in vrbe noſtra moreretur. Siquidem inuidia & obtrectatione compulſus, legatione à ſenatu libera impetrata, habitaque concione, qui à diis immortalibus petiit ne vnquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliam profectus eſt, ibique perſeueranter morando compotem ſe voti fecit. Quinque igitur Cornelii totidem ſunt notiſſima ingratæ patriæ exempla. Atque horum quidem receſſus voluntarij. Ahala verò, cùm magiſter equitum Sp. Mœlium regnum affectantem occidiſſet; cuſtoditæ libertatis ciuium exilio ſuo pœnas pependit.

De

De P. Sextilio in C. Cæſarem Oratorem.

3 Cæterùm vt ſenatus populique mens in modum ſubitæ tempeſtatis concitata, leni querela proſequenda eſt; ita ſingulorum ingrata facta liberiore indignatione proſcindēda ſunt: Quia potentes conſilij, cùm vtrumque ratione perpendere liceret, ſcelus pietati prætulerunt. Quo enim nimbo, qua procella verborum, impium Sextilij caput obrui meretur? quod C. Cæſarem, à quo cùm ſtudioſè, tum etiam feliciter grauiſſimi criminis reus defenſus fuerat, Cinnanæ proſcriptionis tempore profugum, præſidium ſuū in fundo Tarquinienſi cladis conditione implorare, beneficij iure repetere coactum, à ſacris perfidæ mēſæ & altaribus nefandorum Pœnatum auulſum, truculēto victori iugulandū tradere non exhorruit. Finge accuſatorem eius, fortuna publica in ſupplicis nomen conuerſum, tam luctuoſam illum opē genibus annixum oraſſe, crudeliter tamen repulſus videretur: quia etiam quos iniuriæ inuiſos faciunt, gratioſos miſeriæ reddunt. Verùm Sextilius non accuſatorem, ſed patronum ſæuiſſimę inimici violentiæ ſuis manibus obiecit: ſi metu mortis, vita indignus: ſi præmij ſpe, morte digniſſimus.

De Cn. Popillio in M. Ciceronem.

4 Sed vt ad alium cōſentaneū huic ingrati animi actum tranſgrediar, M. Cicero C. Popillium Lænatem, Picenæ regionis, rogatu M. Cœlij, non minore cura quàm eloquentia defendit: eumque cauſſa admodum dubia fluctuantem, ſaluum ad penates ſuos remiſit. Hic Popillius poſtea nec re, nec verbo à Cicerone læſus, vltrò M. Antonium rogauit, vt ad illum proſcriptum perſequendum & iugulandum

mitteretur: Impetratiſq; deteſtabilis miniſterij partibus, gaudio exultans Caietam cucurrit, & virum omitto quòd ampliſſimè dignitatis, certè ſalutis eius auctorem, ſtudio etiam præſtantis officij priuatim ſibi venerãdum, iugulum præbere iuſſit: Ac protinus caput Romanæ eloquentię, & pacis clariſſimam dexteram, per ſummum & ſecurum otium amputauit. Eaque ſarcina, tanquam opimus ſpolijs, alacer in Vrbem reuerſus eſt. Neq; ei ſceleſtum portanti onus ſuccurrit, illud ſe caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualidæ ad hoc mõſtrum ſugillandum literæ: quoniam qui talem Ciceronis caſum ſatis dignè deplorare poſſit, alius Cicero non extat.

De Cn. Pompeio Magno in Cn. Carbonem.

5 Quo te nunc modo Magne Pompei attingam, neſcio: Nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore ſuo occupauerat, intueor; & ruinam eius maiorẽ eſſe, quàm vt manu mea attentari debeat, memini. Sed nobis tamen tacentibus Cn. Carbonis, à quo admodum adoleſcens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, iuſſu tuo intercempti mors animis hominum obuerſabitur, non ſine aliqua reprehenſione: quia tam ingrato facto, plus L. Syllæ viribus, quàm propriæ indulſiſti verecundiæ.

EXTERNA.

De Carthaginienſibus in Annibalem.

1 At ne noſtra confeſſis alienigenæ vrbes inſultent: Carthaginenſes Annibalem, qui pro illorum incolumitate & victoria, tot imperatores, totque exercitus noſtros trucidauerat; quot gregarios milites hoſtium ſi occidiſſet, magnæ gloriæ foret; è conſpectu ſuo ſubmoue-

uere in animum induxerunt.

De Spartanis in Lycurgum.

2 Neminem Lycurgo aut maiorem aut vtiliorem virum Lacedæmō genuit: vtpote cui Appollo Pythius oraculum petenti reſpondiſſe fertur: Neſcire ſe vtrum illum hominum, an deorum numero aggregaret. Huic tamen neque vitæ ſumma ſinceritas neque conſtantiſſimus erga patriam amor, neque leges ſalutariter excogitatæ auxilio eſſe potuerunt, quò minus infeſtos ciues experiretur: Sæpe enim lapidibus petitus, aliquando furore publico eiectus, etiam priuatus oculo ad vltimum ipſa patria pulſus eſt. Quid aliæ facient vrbes; vbi etiam illa, quæ conſtantiæ, & moderationis, & grauitatis eximiam ſibi laudem vendicat, tam ingrata aduerſus tam benemeritum extitit.

De Athenienſibus in Theſea, & alios.

3 Detrahe Atheniēſibus Theſea, nullæ, aut non tam claræ Athenæ erūt: Siquidem ille vicatim diſperſos ciues ſuos in vnā vrbem contraxit; ſeparatimque & agreſti more viuenti populo, ampliſſimæ ciuitatis formam atque imaginem impoſuit. Idem ſæua potentiſſimi regis Minois imperia vixdum ætate pubeſcēte repulit. Idem effrænatam Thebanorū inſolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid vbiq; mōſtri aut ſceleris fuit virtute animi ac robore dextræ comminuit. Huius tamē ſummoti ab Athenienſibus, Scyros exule minor inſula, oſſa mortui cepit. Iam Solon qui tam præclaras, tamque vtiles Athenienſibus leges tulit, vt ſi his perpetuò vti voluiſſent, ſempiternum habituri fuerint imperium: qui Salamina velut hoſtilem arcem ex propinquo saluti eorum imminētē recuperauit;

uit, qui Piſiſtrati tyrannidem primus vidit o-rientem, & ſolus armis opprimi debere, palàm dictitare auſus eſt; ſenectutē Cypri profugus exegit: neque ei in patria, de qua optimè meruerat, humari contigit. Benè egiſſent Athenieſes cùm Miltiade, ſi eum poſt trecenta millia Perſarum Marathone deuicta, in exilium protinus miſiſſent, ac nō in carcere & vinculis mori coegiſſent. Sed vt puto, hactenus, ſæuire aduerſus optimè meritum abunde, non duxerunt. Imò ne corpus quidem eius, ſic expirare coacti, ſepulturæ prius mandari paſſi ſunt; quā filius eius Cimon eiſdem vinculis ſe cōſtringendum traderet. Hanc hæreditatem paternā maximi ducis filius, & futurus ipſe ætatis ſuæ dux maximus, ſolam ſe ſortitum, catenas ſcilicet & carcerem, gloriari potuit. Ariſtides etiam, quo totius Græciæ iuſtitia cenſetur, continentiæ quoque eximium ſpecimen, patria excedere iuſſus eſt. Felices Athenas, quæ poſt illius exilium inuenire aliquem aut virū bonum, aut amantem ſui ciuem potuerunt: cum quo tunc ipſa ſanctitas migrauit! Themiſtocles eorum, qui ingratam patriam experti sūt, celeberrimum exemplum, cùm illam incolumem, claram, opulentam, principem Græciæ reddidiſſet, eouſque sēſit inimicam, vt ad Xerxes, quem paullò antè deſtruxerat, non debitam ſibi miſericordiam perfugere neceſſe haberet. Phocion verò his dotibus, quæ ad pacandum hominem potentiſſimæ iudicantur, eloquentia & integritate inſtructiſſimus, non tantùm in eculeo ab Athenienſibus impoſitus eſt; ſed certè poſt obitum nullam Atticæ regionis, quæ oſſibus eius inijceretur, glebulam inuenit; iuſſus extra fines proijci, intra quos

opti-

optimus ciuis vixerat. Quid obeſt igitur, quin publica dementia ſit exiſtimanda, ſummo cõſenſu maximas virtutes, quaſi grauiſſima delicta punire, beneficiaque iniurijs rependere? Quod cùm vbique, tum præcipuè Athenis intolerabile videri debet: in qua vrbe aduerſus ingratos actio conſtituta eſt. Et rectè: quia dandi & accipiendi beneficij commercium, ſine quo vix vita hominum conſtat, perdit & tollit, quiſquis benemeritò parem referre gratiã negligit. Quantam ergo reprehenſionem merentur, qui cùm æquiſſima iura, ſed iniquiſſima haberent ingenia; moribus ſuis quàm legibus vti maluerunt? Quod ſi qua prouidentia deorum effici poſſet, vt excellentiſſimi viri, quorum modo caſus retuli, legem ingratorum vindicem retinentes, patriam ſuam in ius ad aliam ciuitatem pertraherent; nonnè ingenioſum & garrulum populum, mutum atque elinguem hac poſtulatione reddidiſſent? Diſcordes foci tui, pagis diuidua tuguria ò Græcia facta ſunt. Columen lucet Marathon Perſicis trophæis: Salamis & Arthemiſium Xerxis naufragia numerantur: ſqualidis manibus exhauſta mœnia, pulchrioribus operibus conſurgunt: harum rerum auctores vbi vixerint, vbi iacent, reſponde. Nempe Theſea paruulo in ſcopulo ſepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themiſtoclem victorẽ victi hoſtis genua cõplecti, Solonemque cùm Ariſtide & Phocione penates ſuos ingrata fugere coegiſti: cũ interim cineribus veſtris fœdè ac miſerabiliter diſperſis, Oedipodis oſſa, cæde patris, nuptiis matris contaminata, inter ipſum Areopagum, diuini atque humani certaminis venerabil-

domicilium, & excelſis præſidijs Mineruæ arcem, honore aræ decorata quaſi ſacroſancta colis: Adeò tibi aliena mala tuis bonis gratiora ſunt. Lege itaque legem quæ te iureiurando obſtrictam tenet: & quia benemeritis debita reddere præmia noluiſti, læſis iuſta piacula exolue. Tacent mutæ illorum vmbræ fati neceſſitate conſtrictæ: at immemores beneficiorum Athenas omnis lingua, ſermone licenti in reprehenſionem ſoluta, non tacet.

CAP. IV.

DE PIETATE IN PARENTES.

SEd omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur: aliquantò enim ſatius eſt fauorabili, quàm inuiſæ rei vacare. Venite igitur in manus noſtras proſpera parentum vota, felicibus auſpicijs propagatæ ſoboles; quæ efficitis vt & genuiſſe iuuet, & generare libeat.

De Cn. Marcio Coriolano.

1 Coriolanus maximi vir animi, & altiſſimi conſilij, optimèq; de republica meritus, iniquiſſimæ damnationis ruina proſtratus, ad Volſcos infeſtos tunc Romanis confugit. Magno vbique pretio virtus æſtimatur. Itaq; quò latebras quæſitum venerat, ibi breui ſummum adeptus eſt imperium. Euenitq; vt quem pro ſe ſalutarem imperatorē ciues habere noluerāt, penè peſtiferum aduerſus ſe ducem experiretur. Frequenter enim fuſis exercitibus noſtris victoriarum ſuarum gradibus, aditū iuxta mœnia vrbis Volſco militi ſtruxit. Quapropter faſtidioſus ille in æſtimandis bonis ſuis populus, qui reo non pepercerat, exuli coactus eſt ſupplicare. Miſſi ad eum deprecandum legati, nihil profecerūt. Miſſi deinde ſacerdotes cum infulis, æquè ſine effectu redierunt. Stu-

pe-

pebat Senatus, trepidabat popu'us, viri pariter ac mulieres exitium imminens lamentabãtur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam vxorem eius, & liberos ſecum trahens, caſtra Volſcorum petijt. Quam vbi filius aſpexit, Expugnaſti, inquit, & viciſti iram meam, patria, precibus huius admotis: cuius vtero te, quamuis merito mihi inuiſam, dono: Continuoque Romanum agrum hoſtilibus armis liberauit. Ergo pectus dolore acceptæ iniuriæ, ſpe potiundæ victoriæ, verecundia detrectandi miniſterij, metu mortis refertum, totum ſibi pietas vacuefecit: vniuſque parentis aſpectus bellum atrox ſalutari pace mutauit.

De B. Scipione Africano Maiore.

2 Eadem pietas viribus ſuis inflammatum Africanum ſuperiorem, vixdum ãnos pueriſitatis egreſſum, ad opem patri in acie ferẽdam virili robore armauit. Conſulem enim eum apud Ticinum fluuiũ aduerſis auſpicijs cùm Annibale pugnantem grauiter ſaucium, intercеſſu ſuo ſeruauit: neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirocinium: aut infelicis prœlij etiã veterano bellatori pertimeſcendus exitus interpellare valuit, quò minus duplici gloria conſpicuam coronã, imperatore ſimul & patre ex ipſa morte rapto, mereretur.

De L. Manlio Torquato.

3 Auribus iſta tam præclara exẽpla Romana ciuitas accepit, illa vidit oculus. L. Manlio Torquato diem ad populum Põponius tribunus pl. dixerat, quòd occaſione bene conficiẽdi belli ductus, legitimum obtinendi imperij tempus exceſſiſſet. Quodque filium optimæ indolis iuuenem ruſtico opere grauatum publicis vſibus ſubtraheret. Id poſtquam Mãlius

adoleſcens cognouit, protinus Vrbem petijt, & ſe in Pomponij domum prima luce direxit: qui exiſtimans in hoc eum veniſſe, vt patris crimina, à quo plus iuſto aſpere tractabantur, deferret; excedere omnes iuſſit cubiculo, quò licentius remotis arbitris indicium perageret. Nactus occaſionem opportunam propoſito ſuo iuuenis, gladium, quem tectum attulerat, diſtrinxit, tribunumque minis ac terrore cōpulſum vtare coegit, à patris eius accuſatione receſſurum: Eoque effectum eſt, ne Torquatus cauſſam diceret. Commendabilis eſt pietas, quæ manſuetis parentibus præſtatur: ſed Manlius quò horridiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo eius ſubuenit; quia ad eũ diligendum præter naturalem amorem nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

De M. Aurelio Cotta.

4 Hanc pietatem æmulatus M. Cotta, eo ipſo die, quo togam ſumpſit virilem, protinus vt è Capitolio deſcendit, C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, poſtulauit; peractumque reum iudicio affl xit, & ingenium & adoleſcentiam præclaro opere auſpicatus.

De C. Flaminio Trib. Pl.

5 Apud C. quoque Flaminium auctoritas patria æquè potens fuit. Nam cùm tribunus pl. legem de Gallico agro viritim diuidendo, inuito & repugnante ſenatu promulgaſſet, precibus miniſque eius acerrimè reſiſtens; ac ne exercitu quidem aduerſus ſe conſcripto, ſi in eadem ſententia perſeueraret, abſterritus; poſtquam pro Roſtris ei legem iam referenti pater manum iniecit; priuato fractus imperio, deſcendit è Roſtris, ne minimo quidem murmure deſtitutæ concionis reprehenſus.

De Claudia Virgine Veſtali.

6 Magna ſunt hæc virilis pietatis opera, ſed neſcio an his omnibus valentius & animoſius Claudiæ Veſtalis virginis factum. Quæ cùm patrem ſuum triumphantem è curru violenta tribuni pl. manu detrahi animaduertiſſet; mira celeritate vtriuſque ſe interponendo, ampliſſimam poteſtatem inimicitijs accensã depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Veſtæ duxit. Nec diſcerni potuit, vtri plus laudis tribueretur, an cui victoria, an cui Pietas comes aderat.

De amore filiæ erga matrem.

7 Ignoſcite vetuſtiſſimi foci, veniamque æterni date ignes, ſi à veſtro ſacratiſſimo templo ad neceſſarium magis, quàm ſpecioſum vrbis locum contextus operis noſtri progreſſus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis ſordibus pretiũ charæ pietatis euileſcit: Quin etiam eò certius, quo miſerius experimentum habet. Sanguinis ingenui mulierem prætor apud tribunal ſuum capitali crimine damnatã triumuiro in carcere necandam tradidit. Quã receptam, is qui cuſtodiæ præerat, miſericordia motus, non protinus ſtrangulauit. Aditum quoque ad eam filiæ, ſed diligenter excuſſæ, ne quid cibi inferret, dedit: exiſtimans futurum vt in edia conſumeretur. Cùm autem iam dies plures intercederẽt, ſecum ipſe quærens, quidnam eſſet, quòd tandiu ſuſtentaretur; curioſius obſeruata filia, animaduertit, illam exerto vbere famem matris lactis ſui ſubſidio lenientem. Quæ tam admirabilis ſpectaculi nouitas ab ipſo ad triumuirum, à triumuiro ad Prætorem, à Prætore ad concilium iudicum perlata, remiſſionem pœnæ mulieri impetrauit.

Quo non penetrat, aut quid nõ excogitat pietas, quæ in carcere ſeruandæ genitricis nouam rationem inuenit? Quid enim tam inuſitatum, quid tam inauditum, quàm matrem natæ vberibus alitam? Putaret aliquis, hoc contra rerum naturam factum; niſi diligere parentes prima naturæ lex eſſet.

EXTERNA.

De Perone filia Patrem mamma nutriente.

1 Idem de pietate eius exiſtimetur, quæ patrem ſuum Cimona conſimili fortuna affectũ, parique coſtodiæ traditum, iam vltimæ ſenectutis, velut infantem pectori ſuo admotum aluit. Hærent ac ſtupent hominum oculi, cùm huius facti pictam imaginem vident; caſuſque antiqui conditionem, præſentis ſpectaculi admiratione renouãt; in illis mutis membrorum lineamentis viua ac ſpirantia corpora intueri credentes. Quod neceſſe eſt animo quoque euenire, aliquãtò efficaciore pictura literarum vetera pro recentibus admonito recordari.

De Cimone Atheniensi.

2 Ne te quidem Cimon ſilentio inuolutam, qui patri tuo ſepulturam voluntarijs vinculis emere non dubitaſti. Nam etſi maximo tibi poſtea & ciui, & duci euadere contigit, plus tamen aliquanto laudis in carcere, quam in Curia aſſecutus es. Cæteræ enim virtutes admirationis tantummodo multum, pietas verò etiam amoris plurimum meretur.

De duobus fratribus Hiſpanis.

3 Vos quoque fratres memoria complectar, quorum animus origine fuit nobilior. Siquidem, admodum humiles in Hiſpania nati, pro parentum alimentis ſpiritum erogantes, ſpecioſo exitu vitæ inclaruiſtis. Duodecim enim

millia

millia nummũ: quæ poſt mortem veſtram hæ
darentur, à Paciæcis pacti; vt eorum patris in
terfectorem Epaſtum gentis ſuæ tyrãnum oc
cideretis. Nec auſi ſolùm inſignè facinus eſtis,
ſed etiam ſtrenuo ac forti exitu clauſiſtis. Iiſ
dem enim manibus Paciæcis vltionem, Epaſti
pœnam, genitoribus alimenta, vobis gloriosa
fata pepeiſtis. Itaque tumulis etiam nunc vi
uitis, quia parentum ſenectutem tueri, quàm
veſtram expectare, ſatius eſſe duxiſtis.

De Cleobe & Bytone, Amphinomo, & Anapo.

4 Notiora ſunt fratrum paria, Cleobis &
Biton, Amphinomus & Anapus: illi, quod ad
ſacra Iunonis peragenda matrem vexerunt: hi,
quòd patrem & matrem humeris per medios
ignes Ætnæ portarunt: ſed neutri ſpro ſpiritu
parentum expirare propoſitum fuit.

De Scythis.

5 Nec ergo Argiuam detrecto laudem, aut
Ætnæ mõtis gloriam inuoluerim: verùm ob-
ſcuriori propter ignorantiam pietati notitiæ
lumen admouco: ſicut Scythis libenter pieta
tis teſtimonium reddo. Dario enim totius re-
gni ſui viribus in eorum regiones ſubinde im-
petum facienti, paulatim cedentes, ad vltimas
Aſiæ ſolitudines peruenerant. Interrogati de
inde ab eo per legatos, quem fugiendi finem
aut quod initium pugnandi facturi eſſent; re-
ſponderunt, Se nec vrbes vllas, nec agros cul
tos, pro quibus dimicarent, habere. Cæterun
cùm ad parentum ſuorum monumenta veniſ
ſent, ſciturũ quemadmodum Scythæ præliar
ſolerent. Quo quidem vno tam pro dicto, im
manis & barbara gens ab omni ſe feritatis cri
mine redemit. Prima igitur & optima rerum
natura pietatis eſt magiſtra, quæ nul.o voc

K 6 m

miniſterio, nullo vſu literarum indigens; proprijs ac tacitis viribus, charitatem parentum pectoribus liberorum infundit. Quid ergo doctrina proficit; vt politiora, ſcilicet, non vt meliora fiant ingenia quoniam quidem ſolida virtus naſcitur magi, quàm fingitur.

De Crœſi Regis muto filio.

6 Quis enim plauſtris vagos, & ſiluarum lateribus corpora ſua tegentes, in modumque ferarum laniatu pecudum viuentes, Dario ſic reſpondere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Crœſi filium loquendi vſu defectum, ad protegendam patris incolumitatem miniſterio vocis inſtruxit. Captis enim à Cyro ſardibus, cùm vnus è numero Perſarum, ignarus viri in cædem eius cōcitato ferretur impetu: velut oblitus quid ſibi naſcenti fortuna denegaſſet, ne Crœſum regem occideret, proclamando, penè iam impreſſum iugulo mucronem reuocauit. Ita qui ad id tempus mutus ſibi vixerat, ſaluti parentis vocalis factus eſt.

De Pultone Pinnenſi Iuuene.

7. Eadem charitas Italico bello Pinnenſem iuuenem, cui Pultoni erat cognomen, tanto animi corporiſque robore armauit: Vt cùm obſeſſæ vrbis ſuæ clauſtris præſideret, & Romanus imperator patrem eius captiuum, in conſpectu ipſius conſtitutum, diſtrictis militum gladijs circundediſſet, occiſurum ſe minitans. niſi irruptioni ſuæ iter præbuiſſet, ſolus è manibus ſenem rapuerit, duplici pietate memorandus, quòd & patris ſeruator, nec patriæ fuerit proditor.

CAP.

C A P. V.
DE BENEVOLENTIA FRATERNA.

HAnc pietatem proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nam vt meritò primum amoris vinculum ducitur, plurima & maxima beneficia accepiſſe: ita proximum iudicari debet, ſimul accepiſſe. Quàm copioſæ enim ſuauitatis illa recordatio eſt! In eodem domicilio antequàm naſcerer, habitaui: in iiſdem incunabulis infantiæ tempora peregi: eoſdem appellaui parentes, eadem pro me vota excubuerunt: parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi.. Chara eſt vxor, dulces liberi, iucundi amici, accepti affines, ſed poſtea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.

De P. Africano Maiore.

1 Atque hoc teſte Scipione Africano loquor, qui tametſi arctiſſima familiaritate Lælio iunctus erat, attamen ſenatum ſupplex orauit; ne prouinciæ ſors fratri ſuo erepta, ad eum transferretur: legatumque ſe L. Scipioni in Aſiam iturum promiſit: & maior natu, minori; & fortiſſimus imbelli & gloria excellens, laudis inopi, &, quod ſuper omnia eſt, nondum Aſiatico, iam Africanus. Itaque clariſſimorum cognominum alterum ſumpſit, alterum dedit; triumphique Prætextam huius excepit, illius tradidit: miniſterio aliquanto maior, quàm frater imperio.

De M. Fabio Vibulano COS.

2 M. verò Fabius conſul inclyta pugna Hetruſcis, & Veientibus ſuperatis; delatum ſibi ſummo ſenatus populique ſtudio triumphum ducere non ſuſtinuit: quia eo prœlio Q. Fabius frater eius cõſularis fortiſſimè dimicans occiderat.

derat. Quantam in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitaſſe exiſtimemus, propter quàm ampliſſimi honoris tantus fulgor extingui potuit.

De Tiberio Cæſare Auguſto.

3 Hoc exemplo vetuſtas, illo ſeculum noſtrum ornatum eſt: cui contigit, fraternum iugum, Claudiæ prius, nunc etiam Iuliæ gentis intueri decus. Tãtum enim amorem princeps, parenſque noſter, inſitum animo fratris Druſi habuit; vt cùm Ticini, quo victor hoſtium ad complectendos parentes venerat, graui illum & periculoſa valetudine in Germaniâ fluctuare cognoſſet, protinus inde attonitus erumperet. Iter quoque quàm rapidum & præceps velut vno ſpiritu corripuerit, eo patet; quòd Alpes, Rhenumque tranſgreſſus, die ac nocte mutato ſubinde equo, ducenta millia paſſuum, per modo deuictam Barbariem, Antabagio duce ſolo comite contentus euaſit. Sed eum tunc maximo labore & periculo implicatum, mortaliumque frequentia deſectum ſanctiſſimum pietatis numen, & dij fautores eximiarum virtutũ, & fidiſſimus Romani imperij cuſtos Iupiter comitatus eſt. Druſus quoque, quamquã fato iam ſuo, quàm vllius officio propior erat, vigore ſpiritus, & corporis viribus collapſus: eo ipſo tamen, quo vita & mors diſtinguitur, momento, legiones cùm inſignibus ſuis fratri obuiam procedere iuſſit, vt imperator ſalutaretur. Præcepit etiam, dextra in parte prætorium ei ſtatuit, & conſulare & imperatorium nomen obtinere voluit. Eodemque tempore, & fraternæ maieſtati ceſſit, & vita exceſſit. His ſcio equidẽ nullum aliud quàm Caſtoris, & Pollucis ſpecimen conſanguineæ charitatis

con-

conuenienter adijci poſſe.

De Militis Summo amore erga Fratrem.

4 Sed omnis memoriæ clariſſimis imperatoribus profectò non erit ingratum, ſi militis ſumma erga fratrem ſuū pietas huic voluminis parti adhæſerit. Is namque in caſtris Cn. Pompeij ſtipendia peragēs, cùm Sertorianum militem acrius ſibi in acie inſtantem comminus intereniſſet, iacentemque ſpoliaret: vt fratrem germanum eſſe cognouit, multūm ac diu conuitio deos ob donum impiæ victoriæ inſectatus, propè caſtra tranſtulit, & pretioſa veſte opertum, rogo impoſuit. Ac deinde ſubiecta face, protinus eodem gladio, quò illum interemerat, pectus ſuum tranſuerberauit: ſeque ſuper corpus fratris proſtratum, communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiæ beneficio innocenti viuere: ſed vt ſua potius pietate, quàm aliena venia vteretur, comes fraternæ neci non defuit.

CAP. VI.

DE PIETATE ERGA PATRIAM.

ARctiſſimis ſanguinis vinculis pietas ſatiſfecit: reſtat nunc vt patriæ exhibeatur: Cuius maieſtati, etiam illa quæ deorum numinibus æquatur, auctoritas parentum, vires ſuas ſubiecit: fraterna quoque charitas æquo animo ac libēti cedit, ſumma quidem cum ratione. Quia euerſa domo, incentatus reip. ſtatus manere poteſt: vrbis ruina, penates omnium trahat ſecum neceſſe eſt. Verùm quid attinet verbis iſta complecti? quorum tanta vis eſt, vt aliqui ea ſalutis ſuæ impendio teſtati ſint.

De L. Iunio Bruto primo Conſule.

1 Brutus cōſul primus cùm Arunte Tarquinij Superbi regno expulſi filio in acie ita æquo con-

occurrit; vt pariter illatis haſtis, vterque morifico vulnere ictus exanimis proſterneretur. Meritò adiecerim, populo Romano libertatem magno ſtetiſſe.

De M. Curtio eq. Romano.

2 Cùm autem in media parte fori vaſto ac repetino hiatu terra ſubſideret, reſponſumque eſſet; te illum tantummodo compleri poſſe, qua populus Rom. plurimum valeret. Curtius, & animi & generis nobiliſſimus adoleſcens, interpretatus, Vrbem noſtram virtutis armiſque præcipue excellere; militaribus inſignibus ornatus, equum conſcendit, eumque vehemēter admotis calcaribus præcipitē in illud profundum egit. ſuper quem vniuerſi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt, continuoque terra priſtinum habitum recuperauit. Magna poſtea decora in foro Romano fulſerunt: nullum tamen hodie quod pietate Curtij erga patriam clarius obuerſatur exemplum: cui principatum gloriæ obtinenti, conſimile factum ſubnectam.

De M. Genutio Cipo Prætore.

3 Genutio Cipo Prætori paludato portam egredienti, noui & inauditi generis prodigium incidit. Namque in capite eius ſubitò veluti cornua emerſerunt reſponſumque eſt, regem eum fore, ſi in Vrbem reuertiſſet. Quòd ne accideret, voluntarium ſibimet ac perpetuum indixit exilium. Dignam pietatem, quæ quod ad ſolidam gloriam attinet, ſeptem regibus præferatur. Cuius teſtandæ rei gratia capitis effigies ærea qua exceſſerat portæ incluſa eſt: dictaque Raduſculana, quod olim (æra raudera) dicebantur.

De

De Q. Ælio Pato Pratore.

4 Genucius laudis huius qua maior excogitari vix poteſt, ſucceſſionem Ælio Prætori tradidit. Cui ius dicenti, cùm in capite picus conſediſſet, aruſpiceſque affirmaſſent, conſeruato eo fore domus ipſius ſtatum feliciſſimũ, reip. miſerrimum: occiſo, in contrarium vtrũque ceſſurum: eueſtigio picum morſu ſuo in conſpectu ſenatus necauit: Decem & ſeptem milites ſuæ familiæ, eximiæ fortitudinis viros, Cannenſi prœlio amiſit: reſp. procedente tempore ad ſummum imperii faſtigium exceſſit. Hæc nimirum exempla, Sylla & Marius, & Cinna, tanquam ſtulta riſerunt.

De P. Decio Q. F. COS.

5 Decius, qui conſulatum in familiam ſuã primus intulit, cùm Latino bello Romanam aciem inclinatam & penè iam proſtratam videret; caput ſuum pro ſalute reip. deuouit: Ac protinus concitato equo, in medium hoſtium agmen, (patriæ ſalutem, ſibi mortem petens) irrupit; factaque ingenti ſtrage, plurimis telis obrutus, ſuper corruit. Ex cuius vulneribus & ſanguine inſperata victoria emerſit.

De P. Decio P. F. COS.

6 Vnicum talis imperatoris ſpecimen eſſet, niſi animo ſuo reſpondẽtem filium genuiſſet. Is namq; in quarto conſulatu patris exemplũ ſecutus deuotione ſimili, æquè ſtrenua pugna conſentaneo exitu labantes perditaſque vires Vrbis noſtræ correxit. Itaq; dignoſci arduum eſt vtrũ Romana ciuitas vtilius habuerit Decios duces, an amiſerit: quoniam vita eorum ne vinceretur, obſtitit, mors fecit vt vinceret.

De P. Africano Maiore.

7 Non eſt extinctus pro rep. ſuperior Sci-

Google

pio Africanus: ſed admirabili virtute ne reſp. ext ngueretur, prouidit. Siquidem cùm afflicta Cannenſi clade vrbs noſtra, nihil aliud quàm præda victoris eſſe Annibalis videretur; ideòque reliquiæ proſtrati exercitus deſerendæ Italiæ, auctore L. Metello, conſilium agitarent tribunus militum admodum iuuenis, ſtricto gladio mortem vnicuique minitando, iurare omnes nunquam ſe relicturos patriam coegit: pietatemque non ſolùm ipſe pleniſſimam exhibuit, ſed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

De Ciuibus Romanis.

8. Age, vt à ſingulis ad vniuerſos transgrediar; quanto, & quàm æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit! cùm ſecundo Punico bello exhauſtum ærarium: ne deorum quidem cultui ſufficeret, & publicani vltro aditos cēſores hortati ſunt, vt omnia ſic locarent, tanquam reſpub. pecunia abundaret, ſeque præſtituros cuncta; nec vllum aſſem, niſi bello cōfecto, petituros polliciti ſunt. Domini quoque ſeruorum quos Sempronius Gracchus ob inſignem pugnam Beneuenti manumiſerat, pretia ab imperatore exigere ſuperſederunt: in caſtris etiam non eques, non centurio ſtipendium dari ſibi deſiderauit. Viri atque fœminæ, quicquid auri argentiue habuerunt: itē pueri inſignia ingenuitatis ad ſuſtentandam temporis difficultatem cōtulerunt. Ac ne beneficio ſenatus qui (muneribus functos tributi onere liberauerat) quiſquam vti voluit; ſed inſuper id omnes promptiſſimis animis præſtiterunt. Non ignorabant enim, captis Veijs, cùm decimarum nomine, quas Camillus vouerat, aurum Apollini Delphico mitti oporteret,

teret, neque emendi eius facultas eſſ: t, matronas ornamenta ſua in ærarium retuliſſe. Similiterque audierant, mille pōdo auri, quæ Gallis obſidione Capitolij promiſſa debebantur, earum cultu expleti. Itaque & proprio ingenio, & exemplo vetuſtatis admoniti, nulla ſibi in re ceſſandum exiſtimauerunt.

EXTERNA.

De Codro Athenienſium Rege.

1 Sed & externa eiuſdem propoſiti exempla attingam. Rex Athenienſium Codrus, cùm ingenti hoſtium exercitu Attica regio debilitata, ferro ignique vaſtaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculū confugit; perque legatos ſciſcitatus eſt; quonam modo illud tam graue bellū diſcuti poſſet. Reſpondit deus, Ita finem ei fore, ſi ipſe hoſtili manu occidiſſet. Quòd quidem non ſolùm totis Athenis: ſed in caſtris etiam contrarij percrebuit. Eoque factum eſt, vt ediceretur, ne qui Codri corpus vulneraret. Id poſtquàm cognouit, depoſitis inſignibus imperij, familiarem cultum induit, ac pabulantium hoſtium globo ſeſe obiecit: vnumque ex his falce percuſſum, in cædem ſuam cōpulit: Cuius interitu ne Athenæ occiderent effectū eſt.

De Thraſybulo Athenienſi.

2 Ab eodem fōte pietatis Thraſybuli quoque animus manauit. Is cùm Athenieſium vrbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, paruaq; manu maximæ rei molem aggrederetur; & quidam è conſcijs dixiſſet: Quantas tandem tibi Athenæ, per te liberatæ, conſecutæ, gratias debebunt? reſpondit: Dij faciant, vt quantas ipſe illis debeo videar retuliſſe. Quo affectu inclytum de-

ſtru-

ſtructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

De Themiſtocle Athenienſi.

3 Themiſtocles autem, quem virtus ſua victorem; iniuria patriæ Imperatorem Perſarum fecerat: vt ſe ab ea oppugnanda abſtineret, inſtituto ſacrificio, exceptum patera tauri ſanguinem hauſit: & ante ipſam aram, quaſi quædam Pietatis clara victima concidit. Quo quidem tam memorabili eius exceſſu, ne Græciæ altero Themiſtocle opus eſſet, effectum eſt.

De Duobus Philænis fratribus Carthaginienſibus.

4 Sequitur eiuſdem generis exemplum. Cùm inter Carthaginem, & Cyrenas, de margine agri pertinaciſſima contentio eſſet; ad vltimum placuit vtrinque, eodem tempore iuuenes mitti, & locum in quem ij cōueniſſent, finem ambobus heri populis. Verùm hoc pactum Carthaginienſium duo fratres nomine Philæni, perfidia præcurrere; citra conſtitutam horam maturato greſſu in longius promotis terminis. Quòd cùm intellexiſſent Cyrenēſium iuuenes, diu de fallacia eorum queſti; poſtremò acerbitate conditionis iniuriam diſcutere conati ſunt. Dixerunt namque ſic eum finem ratum fore, ſi Philæni viuos ſe ibi obrui paſſi eſſent. Sed conſilio euentus non reſpondit: illi enim nulla interpoſita mora, corpora ſua his terra operienda tradiderunt. Qui quoniam patriæ, quàm vitæ ſuæ longiores terminos eſſe maluerunt; benè iacent, manibus & oſſibus ſuis Punico dilatato imperio. Vbi ſunt ſuperbæ Carthaginis alta mœnia? vbi maritima gloria inclyti portus? vbi cūctis littoribus terribilis claſſis? vbi tot exercitus? vbi tantus equitatus? vbi immenſo Africæ

ſtæ ſpatio non contenti ſpiritus? Omnia iſta duobus Scipionibus Fortuna partita eſt. At Philænorum egregij facti memoriam ne patriæ quidem interitus extinxit. Nihil eſt igitur, excepta virtute, quod mortali animo ac manu immortale queri poſſit.

De Ariſtotele Stagirita.

5 Iuuenili ardore plena hæc pietas, Ariſtoteles verò ſupremæ vitæ reliquis ſenilibus ac rugoſis membris in ſummo literarum otio vix cuſtodiens, adeò valenter pro ſalute patriæ incubuit, vt eam hoſtilibus armis ſolo æquatum, in lectulo Athenienſi iacens, Macedonum de manibus, quibus obiecta erat, eriperet. Ita non tam vrbs Stagira euerſa, Alexādri, quàm reſtituta Ariſtotelis notū eſt opus. Patet ergo, quàm benignæ, quamque profuſæ pietatis erga patriam, omnium ordinum, omnis ætatis homines extiterint; ſanctiſſimiſque naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mundo ſubſcripſerit veritas.

CAP. VII.

DE PATRVM AMORE ET INDVLgentia in Liberos.

DEt nunc vela pij & placidi affectus parentum erga liberos indulgentia; ſalubrique aurea prouecta gratam ſuauitatis ſecum dotem afferat.

De Q. Fabio Maximo Rulliano.

1 Fabius Rullianus quinque conſulatibus ſumma cùm gloria peractis, omnibuſq; & virtutibus & vitæ meritis ſtupendus, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile & periculoſum cōficiendum grauatus nō eſt; pene ipſo dūtaxat animo ſine corpore militaturus vtpote propter vltimam ſenectutem lectu-

one

otio, quàm labori prœliorum habilior Idem triumphantis currum, equo inſidens, ſequi, quem ipſe paruulũ triumphis ſuis geſtauerat, in maxima voluptate poſuit: nec acceſſor glorioſæ illius pompæ, ſed auctor ſpectatus eſt.

De Caſetio Flauo.

2 Nõ tam Cæſetij ſpecioſa equitis Romani fors: ſed patria par indulgẽtia: Qui à Cæſare omnium iam externorum & domeſticorũ hoſtium victore, cùm abdicare filium ſuum iuberetur, quòd is tribunus plebis cũ Marullo collega, inuidiam ei tanquam regnum affectãti fecerat: in hunc modũ reſpondere ſuſtinuit: Celerius tu mihi Cæſar omnes filios meos eripies, quàm ex his ego vnum nota pellam mea. Habebat autem duos præterea optimæ indolis filios, quibus Cæſar ſe incrementa dignitatis benignè largiturum pollicebatur. Hũc patrem tametſi ſumma diuini principis clementia tutum præſtitit; quis tamen non humano ingenio maius auſum putet, quòd cui totus terrarum orbis ſuccubuerat, non ceſſit?

De Octauio Balbo.

3 Sed neſcio an Octauius Balbus concitatioris & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit: Proſcriptus à triumuiris, cùm domo poſtica clàm eſſet egreſſus, iamque fugæ expeditum initium haberet: poſtquàm intus filium trucidari falſus clamore è vicinia accepit, ei ſe hoſti quàm euaſerat, obtulit, occidendumque militibus tradidit. Pluris nimirum illud momentum, quo illi præter ſpem videre filium incolumem cõtigerat, quàm ſalutem ſuam æſtimans. Miſeros adoleſcẽtis oculos, quibus amãtiſſimum ſui patrem ipſius opera ſic expirantem intueri neceſſe fuit?

EX-

EXTERNA.

De Seleuco Syriæ.

1 Cæterùm ad iucũdiora cognitu veniamus Seleuci regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infinito amore correptus memor quã improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia diſſimulatione contegebat. Itaque diuerſi affectus iiſdem viſceribus ac medullis incluſi, ſumma cupiditas, & maxima verecundia, ad vltimam tabem corpus eius redegerũt. Iacebat ipſe in lectulo, moribundo ſimilis: lamentabantur neceſſarij: pater mœrore proſtratus, de obitu vnici filij, deque ſua miſerrima orbitate cogitabat: totius domus funebris magis, quàm regius erat vultus. Sed hanc triſtitiæ nubem Leptinis mathematici, vel, vt quidam tradunt Eraſiſtrati medici prouidentia diſcuſſit: Iuxta enim Antiochum ſedens, vt eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & ſpiritu increbeſcere, eaque egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum ſubinde recuperare animaduertit; curioſiore obſeruatione ad ipſam veritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rurſus abeunte, brachium adoleſcẽtis diſſimulanter apprehendendo; modo vegetiore, modo languidiore pulſu venarum comperit, cuius morbi æger eſſet, protinuſque id Seleuco expoſuit. Qui chariſſimam ſibi coniugem filio cedere non dubitauit: Quod in amorem incidiſſet, fortunæ acceptum referens: quòd diſſimulare eum vſque ad mortem paratus eſſet, ipſius pudori imputans. Subijciatur animis ſenex, rex, amans: iam patebit quàm multa, quamque difficilia paterni affectus indulgentia ſuperauit.

De

De Ariobarzane Cappadocia.

2 At Seleucus quidem vxore, Ariobarzanes autem filio ſuo Cappadociæ regno ceſſit, in conſpectu Cn. Pompeii. Cuius cùm tribunal conſcendiſſet, inuitatuſque ab eo in curuli ſella ſediſſet, poſtquam filium in cornu ſcribæ humiliorem fortuna ſua locum obtinentem conſpexit, non ſuſtinuit infra ſe collocatum intueri: Sed protinus ſella deſcendit, & diadema in caput eius tranſtulit: hortarique cœpit vt eò tranſiret vndè ipſe ſurrexerat. Exciderunt lachrymæ iuueni, cohorruit corpus; dilapſum diadema eſt, nec quò iuſſus erat, progredi potuit: Quodque penè fidem veritatis excedit, lætus erat, qui regnum deponebat: triſtis, cui dabatur: Nec vllum finem tam egregium certamen habuiſſet, niſi patriæ voluntati auctoritas Pompeii adfuiſſet. Filium enim & regem appellauit & diadema ſumere iuſſit, & in curuli ſella conſidere coegit.

CAP. VIII.

QVI SEVERI ADVERSVS LIBEROS.

De L. Iunio Bruto primo COS.

1 COmicæ lenitatis hi patres, tragicæ aſperitatis illi. Par Romulo gloria L. Brutus, quia ille vrbem, hic libertatem Romanam condidit filios ſuos, Tarquinij dominationem à ſe expulſam reducẽtes, ſummum imperium obtinens, comprehenſos, proque tribunali virgis cæſos, & ad palum religatos ſecuri percuti iuſſit. Exuit patrem, vt conſulem ageret: orbuſque viuere, quàm publicæ vindictæ deeſſe maluit.

De Caſſio Viſcellino.

2 Huius æmulatus exemplum Caſſius, filiũ qui tribunus plebis Agrariam legẽ primus tulerat,

ſerat, multiſq; alijs rebus populariter animos hominũ amore ſui deuinctos tenebat; poſtquã illam poteſtatẽ depoſuit, adhibito propinquorum & amicorũ cõſilio, affectari regni crimine domi damnauit: verberibuſq; affectum, necari iuſſit: ac peculiũ eius Cereri conſecrauit.

De T. Manlio Torquato.

3 T. autẽ Manlius Torquatus, præter egregia multa raræ dignitatis, iuris quoque ciuilis, & ſacrorum pontificalium peritiſſimus, in cõſimili facto ne cõcilio quidem neceſſariorum indigere ſe credidit. Nam cùm ad ſenatum Macedonia de filio eius D. Silano, qui eã prouinciam obtinuerat, querelas per legatos detuliſſet; à Patribus cõſcriptis petijt, nequit ante de ea re ſtatuerent, quàm ipſe Macedonum filijq; ſui cauſſam inſpexiſſet: Summo deinde cùm ampliſſimi ordinis, tum etiam eorum qui queſtum venerant, cõſenſu cognitione ſuſcepta domi conſedit, ſoluſque vtrique parti per totũ biduum vacauit, ac tertio pleniſſimè die diligentiſſimèque auditis teſtibus, ita pronunciauit: Cùm Silanum filium meum pecunias à ſocijs accepiſſe mihi probatum ſit, & repub. eum & domo mea indignum iudico, protinuſque è conſpectu meo abire iubeo. Tam triſti patris ſententia perculſus Silanus, lucem vlterius intueri non ſuſtinuit, ſuſpendioque ſe proxima nocte conſumpſit. Peregerat iam Torquatus ſeueri & religioſi iudicis partes, ſatisfactum erat reip. habebat vltionem Macedonia, potuit tam verecundo obitu filij patris inflecti rigor: at ille neque adoleſcentis exequijs interfuit, & cùm maximè funus eius duceretur, conſulere ſe volentibus, vacuas aures accommodauit. Videbat enim

ſe in eo atrio cõſediſſe, in quo illius Imperioſi Torquati ſeueritate conſpicua imago poſita erat: Prudentiſſimoque viro ſuccurrebat, effigies maiorũ cùm titulis ſuis idcirco in prima ædiũ parte poni ſolere, vt eorũ virtutes poſteri non ſolùm legerent, ſed etiam imitarentur.

De M. Æmilio Scauro.

4 M. verò Scaurus lumen ac decus patriæ, cùm apud Atheſim flumen impetu Cimbrorum Romani equites pulſi, deſerto proconſ. Catulo Vrbem pauidi repeterent; conſternationis eius particeps filio ſuo miſit qui dicerent; libentius ſe in acie eius interfecti oſſibus occurſurum, quàm ipſum tam deformis fugæ reum viſurum. Itaque ſi quid modo reliquum in pectore verecundiæ ſupereſſet, conſpectum degener irati patris vitaret: recordatione enim iuuentæ ſuæ, qualis M. Scauro aut habendus aut ſpernendus eſſet filius admonebatur. Quo nuncio accepto, iuuenis coactus eſt fortius aduerſus ſemetipſum gladio vti quàm aduerſus hoſtes vſus fuerat.

De A. Fuluio.

5 Nec minus animoſè A. Fuluius vir ſenatorij ordinis, euntem in aciem filium retraxit, quàm Scaurus è prœlio fugientem increpuit. Namque iuuenem & ingenio & literis & forma inter æquales nitentem, prauo conſilio amicitiam Catilinæ ſecutum, inque caſtra eius temerario impetu ruentem, medio itinere abſtractum ſupplicio mortis affecit: præfatus, Non ſe Catilinæ illum aduerſus patriam, ſed patriæ aduerſus Catilinam genuiſſe. Licuit, donec ciuilis belli rabies præteriret, incluſum arcere: verum illud cauti patris narraretur opus, hoc ſeueri refertur.

CAP.

CAP. IX.

QVI MODERATI ERGA Suſpectos liberos.

SEd vt hanc incitatam & aſperam ſeueritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ ſuæ mixtura temperent, exactæ pœnæ conceſſa venia iungatur.

De L. Gellio Poplicola.

1 L. Gellius, omnibus honoribus ad cenſuram defunctus, cùm grauiſſima crimina de filio, cùm nouerca commiſſum ſtuprum & parricidium cogitatum, propemodum explorata haberet; non tamen ad vindictam procurrit continuò, ſed penè vniuerſo ſenatu adhibito in conſilium, expoſitis ſuſpicionibus, defendendi ſe adoleſcenti poteſtatem fecit. Inſpectaque diligentiſſimè cauſſa, abſoluit eum de conſilij, tum etiam ſententia ſua: Quòd ſi impetu iræ abſtractus ſæuire feſtinaſſet, admiſiſſet magis ſcelus, quàm vindicaſſet.

De Q. Hortenſio Oratore.

2 Q. autem Hortenſij, qui ſuis temporibus ornamentum Romanæ eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patientia extitit. Cùm enim eò uſque impietatem eius ſuſpectam, & nequitiam inuiſam haberet, vt Meſſallam ſuæ ſororis filium hæredem habiturus ambitus reum defendens iudicibus diceret, Si illum damnaſſent, nihil ſibi præter oſculum nepotum, in quibus acquieſceret, ſuperfuturum: Hac ſcilicet ſententia, quam etiam editæ orationi inſeruit, filium potius in tormento animi, quàm in voluptatibus reponens: tamen ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, ſed filium hæredem reliquit. Moderatè vſus affectibus ſuis: quia & viuus moribus eius verum teſti-

monium, & mortuus ſanguini honorem debitum reddidit.

De Fuluio quodam.

3 Idem fecit clari generis, magnæq; dignitatis vir Fuluius, ſed in filio aliquãtum tetriore. Nam cùm auxilium ſenatus implorâſſet, vt ſuſpectus in parricidio & ob id latens per triũuirum cõquireretur ac iuſſu Patrum conſcriptorum comprehenſus eſſet; non ſolum eum non notauit, ſed etiam decedens, dominũ omnium eſſe voluit: Quem ſibi genuerat hæredem inſtituens, non quem expertus fuerat.

De Patre quodam.

4 Magnorum virorum clementibus actis ignoti patris nouæ atque inuſitatæ rationis conſilium adijciam: qui cùm à filio necti ſibi inſidias comperiſſet, nec inducere in animum poſſet, vt verum ſanguinem ad hoc ſceleris progreſſum crederet, ſeductam vxorem ſuppliciter rogauit, ne ſe vlterius celaret, ſed diceret: ſiue illum adoleſcentem ſubieciſſet, ſiue ex alio concepiſſe: Aſſeueratione deinde eius, & iureiurando, ſe nihil tale debere ſuſpicari, perſuaſus, in locum deſertum filio perducto, gladium, quem ſecum occultum attulerat, tradidit, ac iugulum feriendum præbuit; nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus eſſe affirmans. Quo facto non paulatim, ſed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit; continuoque abiecto gladio, Tu verò inquit, pater viue: & ſi tam obſequens es, vt hoc precati filio permittas, me quoque exupera. Sed tantum quæſo, ne meus erga te amor eo ſit vilior, quòd à pœnitentia oritur. O ſolitudinem ſanguine meliorem, pacatioreſque penatibus ſiluas, & alimẽ-

t 5

tis blandius ferrum, ac mortis oblatæ, quàm datæ vitæ felicius beneficium!

CAP. X.

QVI FILIORVM OBITVM FORTI Animo tulerunt.

COmmemoratis patribus qui iniurias filiorum patienter exceperunt, referamus eos qui mortes æquo animo tolerarunt.

De M. Horatio Puluillo.

1 Horatius Puluillus, cũ in Capitolio Ioui Opt. Max. ædem pontifex dedicaret, interque nũcupationem ſolemnium verborum poſtem tenens, mortuum eſſe filium ſuum audiſſet; neque manum à poſte remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet: neque vultũ à publica religione ad priuatum dolorem deflexit; ne patris magis, quàm pontificis partes egiſſe videretur. Tolle, inquit, cadauer.

De L. Æmilio Paullo Procoſ.

2 Clarum exemplum nec minus tamen illuſtre quod ſequitur. Æmilius Paullus nunc feliciſſimi, nunc miſerrimi patris clariſſima repræſentatio, ex quatuor filijs formę inſignis, egregiæ indolis, duos iure adoptionis in Corneliam, Fabiamque gentem translatos, ſibi ipſe denegauit: duos ei fortuna abſtulit. Quorum alter triumphum patris funere ſuo quartum ante diem præceſſit; alter in triumphali curru conſpectus, poſt diem tertium expirauit. Itaque qui ad donandos vſque liberos abundauerat, in orbitate ſubito deſtitutus eſt. Quem caſum quo robore animi ſuſtinuerit, oratione, quam de rebus à ſe geſtis apud populum habuit, hanc adijciendo clauſulam, nulli ambiguũ reliquit: Cùm in maximo prouentu felicitatis noſtræ, Quirites, timerem,

ne quid mali fortuna molīretur; Iouem Opt. Max. Iunonemque reginam, & Mineruam precatus ſum, vt ſi aduerſi quid populo Romano immineret, totum in meam domum conuerteretur. Quapropter bene ſe res habet: annuendo enim votis meis id egerunt, vt vos potius meum caſum doleatis, quàm ego veſtro ingemiſcerem.

De Q. Marcio Rege.

3 Vno etiam nunc domeſtico exemplo adiecto, in alienis luctibus orationi meæ vagari permittam. Q. Marcius Rex ſuperior, Catonis in conſulatu collega, filium ſummæ pietatis & magnæ ſpei, & quæ non parua calamitatis acceſſio fuit, vnicum amiſit. Cumque ſe obitu eius ſubrutum, & euerſum videret; ita dolorem altitudine conſilij coercuit, vt à rogo iuuenis protinus Curiam peteret: ſenatumque, quem eo die lege habere oportebat, euocaret. Quòd niſi fortiter mœrorem ferre ſciſſet, vnius diei lucem inter calamitoſum patrem, & ſtrenuum conſulem, neutra in parte ceſſante officio, partiri non potuiſſet.

EXTERNA.

De Pericle Athenienſium.

1 Princeps Athenienſium Pericles intra quatriduum duobus mirificis adoleſcentibus filijs ſpoliatus, ijs ipſis diebus & vultu priſtinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractione concionatus eſt. Ille verò caput quoque ſolito more coronatum gerere ſuſtinuit, vt nihil ex vetere ritu propter domeſticum vulnus detraheret. Non ſine cauſa igitur tanti roboris animus ad Olympij Iouis cognomen adſcendit.

De Xenophonte.

2 Xenophon autem, quod ad Socraticam diſciplinam attinet, proximus à Platone felicis ac beatæ facundiæ gradus, cùm ſolenne ſacrificium perageret, è duobus filijs maiorem natu nomine Gryllum, apud Mantineam in prœlio cecidiſſe cognouit: nec ideo inſtitutum deorum cultum omittendum putauit, ſed tantummodo coronam deponere contentus fuit. Quam ipſam, percunctatus quonam modo occidiſſet, vt audiuit fortiſſimè pugnãtem interijſſe, capiti repoſuit, numina quibus ſacrificabat, teſtatus, maiorem ſe ex virtute filij voluptatem, quàm ex morte amaritudinem ſentire. Alius remouiſſet hoſtiam, abieciſſet altaria, lacrymis reſperſa thura diſieciſſet; Xenophontis corpus religioni immobile ſtetit, & animus in conſilio prudentiæ ſtabilis manſit; Nam dolori ſuccumbere, ipſa clade, quæ nunciata erat, triſtius duxit.

De Anaxagora.

3 Nec Anaxagoras quidem ſupprimendus eſt. Audita namque morte filij, Nihil, inquit, mihi inexpectatum aut nouum nuntias: ego enim illum ex me natum ſciebam eſſe mortalem. Has voces vtiliſſimis præceptis imbuta virtus mittit: quas ſiquis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit ita liberos eſſe procreandos, vt meminerit, his à rerum natura, & accipiendi ſpiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici: atque vt mori neminem ſolere, qui non vixerit, ita nec viuere aliquem quidem poſſe, qui non ſit moriturus.

VALERII MAXIMI

LIBER SESTVS.

DE PVDICITIA.

CAP. I.

VNde te virorum pariter ac fœminarum præcipuum firmamentum Pudicitia cuocem? Tu enim priſca religione conſecratos Veſtæ focos incolis. Tu Capitolinæ Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columen auguſtos penates, ſanctiſſimumque Iuliæ genialem thorum aſſidua ſtatione celebras. Tuo præſidio puerilis ætatis inſignia munita ſunt. Tui numinis reſpectu ſincerus iuuentæ flos permanet. Te cuſtode matronalis ſtola cenſetur. Ades igitur, & cognoſce quæ fieri ipſa voluiſti.

De Lucretia Sp. F. L. Collatini.

1 Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia, cuius virilis animus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus ſortitus eſt: A Sex. Tarquinio regis Superbi filio per vim ſtuprum pati coacta, cũ grauiſſimis verbis iniuriam ſuam in conſilio neceſſariorum deploraſſet; ferro ſe, quod veſte tectum attulerat, interemit. Cauſſamque tam animoſo interitu imperium cõſulare pro regio permutandi, populo Rom. præbuit.

De Virginio.

2 Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius plebeij generis, ſed patricij vir ſpiritus, ne probo contaminaretur domus ſua, proprio ſanguini non pepercit. Nam cùm Ap. Clau-

Claudius decemuir, filiæ eius virginis ſtuprum, poteſtatis viribus fretus, pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit, pudicæque interemptor, quàm corruptæ pater eſſe maluit.

De Pontio Aufidiano Eq. Rom.

3 Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidianus, eques Rom. qui poſtquam comperit filiæ ſuæ virginitatem à pædagogo proditam Fannio Saturnino, non contentus ſceleratum ſeruum affeciſſe ſupplicio, etiam ipſam puellam necauit. Itaque ne turpes eius nuptias celebraret, acerbas exequias duxit.

De P. Mænio.

4 Quid P. Mænius? quàm ſeuerum pudicitiæ cuſtodem egit! In libertum namque gratū admodum ſibi animaduertit, quia eum nubilis iam ætatis filiæ ſuæ oſculum dediſſe cognouerat, cùm præſertim non libidine, ſed errore lapſus videri poſſet. Cæterùm amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ ſenſibus, caſtitatis diſciplinam ingenerari magni æſtimauit. Eique tam triſti exemplo præcepit, vt non ſolùm virginitatem illibatam, ſed etiam oſcula ad virum ſincera perferret.

De Q. F. Maximo Seruiliano.

5 Q. verò Fabius Maximus Seruilianus honoribus quos ſplendidiſſimè geſſit, cenſuræ grauitate conſummatis, exegit à filio vnico pœnas dubiæ caſtitatis: Is ea pependit, voluntario ſeceſſu conſpectum patris vitando.

De P. Atilio Philiſco.

6 Dicerem cenſorium virum nimis acerbū extitiſſe, niſi P. Atilium Philiſcum in pueritia corpore quæſtum à domino facere coactum, tam ſeuerum poſtea patrem cernerem. Filiam

enim ſuam quòd ea ſe ſtupri crimine conquinauerat, interemit. Quàm ſanctam igitur in ciuitate noſtra pudicitiam fuiſſe exiſtimare debemus, in qua etiam inſtitores libidinis tam ſeueros eius vindices euaſiſſe animaduertimus?

De M. Claudio Marcello aedili curuli.

7 Sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum. M. Claudius Marcellus ædilis curulis C. Scantino Capitolino tribu. pl. diem ad populum dixit, quòd filium ſuum de ſtupro appellaſſet; Eoque aſſeuerante ſe cogi non poſſe vt adeſſet, quia ſacroſanctam poteſtatem haberet, & ob id tribunitium auxilium implorante; totum collegium tribunorũ negauit ſe intercedere, quòminus pudicitiæ quæſtio peragretur. Citatus itaque Scantinus reus, vno teſte qui tentatus erat, damnatus eſt. Conſtat, iuuenem productum in Roſtra defixo in terram vultu perſeueranter tacuiſſe, verecundoque ſilentio plurimum in vltionem valuiſſe.

De Q. Metello Celere T. pl.

8 Metellus quoque Celer ſtuproſæ mentis acer punitor extitit. Cn. Sergio Silo promiſſorum matrifamiliæ nummorum gratia diem ad populũ dicendo, eumque hoc vno crimine damnãdo: Non enim factum tunc, ſed animus in quæſtionem adductus eſt: pluſque voluiſſe peccare nocuit, quàm non peccaſſe profuit.

De T. Veturio T. F. Caluino.

9 Concionis hæc, illa Curiæ grauitas. T. Veturius filius eius Veturij, qui in conſulatu ſuo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus, deditus fuerat: cùm propter domeſticam ruinam, & graue æs alienum C. Plotio nexum ſe dare adoleſcentulus coactus eſſet: ſeruilibus ab

ab eo verberibus, quia ſtuprum pati noluerat, affectus querelam ad conſules detulit. A quibus hac de re certior factus ſenatus, Plotium in carcerem duci iuſſit. In qualicunque enim ſtatu poſitam Romano ſanguini pudicitiam tutam eſſe voluit.

De C. Peſcennio III. Viro capitali.

10 Et quid mirum, ſi hoc vniuerſi P.C. cenſuerunt? C. Peſcenius triumuir capitalis Cornelium fortiſſimè militiæ ſtipēdia emeritum, virtutiſq; nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum; quòd cum ingenuo adoleſcentulo ſtupri commercium habuiſſet, publicis vinculis onerauit: A quo appellati tribuni, cùm de ſtupro nihil negaret, ſed ſponſionem ſe facere paratum diceret, quod adoleſcēs ille palàm atque apertè corpore quæſtum factitaſſet: interceſſionem ſuam interponere noluerunt. Itaque Cornelius in carcere mori coactus eſt. Non putarunt tribuni pleb. remp. noſtram cùm fortibus viris paciſci oportere, vt externis periculis domeſticas delicias emerēt.

De Cominio Trib. pl.

11 Libidinoſi centurionis ſupplicium, M. Lætorij Mergi tribuni militaris, æquè fœdus exitus ſequitur; Cui Cominius trib. pleb. diem ad populum dixit, quòd cornicularium ſuum ſtupri cauſſa appellaſſet. Nec ſuſtinuit eius rei ſententiam Lætorius, ſed ſe ipſe ante iudicij tempus fuga prius ſubtraxit, deinde etiā morte puniuit. Naturæ modum expleuerat: fato tamen functus, vniuerſæ plebis ſententia crimine impudicitiæ damnatus eſt: Signa illum militaria, ſacratæ aquilæ & certiſſima Rom. ni imperij cuſtos ſeuera caſtrorum diſciplina, vſque ad inferos perſecuta eſt: Quoniam cuius

reguli vxor miræ pulchritudinis, à cẽturione, cui custodienda tradita erat, ſtuprum pati coacta. Poſtquam ventum eſt in eum locum, in quem centurio, miſſo nuntio, neceſſarios mulieris pretium quo eam red merent, afferre iuſſerat: Aurum expendẽte centurione, & in eius pondus animo oculiſque intento, Gallogræcis lingua gentis ſuæ imperauit, vt eum occideret. Interfecti deinde caput abſciſum manibus retinens ad coniugem venit: abiectoque ante pedes eius, & iniuriæ & vltionis ſuæ ordinem expoſuit. Huius fœminæ quid aliud quiſquam, quàm corpus in poteſtatem hoſtium veniſſe dicat? Nam neque animus vinci, nec pudicitia capi potuit.

De Teutonorum vxoribus.

3 Teutonorum verò coniuges Marium victorem orarunt vt ab eo virginibus Veſtalibus dono mitterentur, affirmantes æquè ſe, atque illas virilis cõcubitus expertes futuras. Eaque re non impetrata, laqueis ſibi nocte proxima ſpiritum eripuerunt. Dij melius, quòd hunc animum viris earum in acie non dederunt. Nam ſi mulierum ſuarum virtutem imitari voluiſſent, incerta Teutonicæ victoriæ trophæa reddidiſſent.

CAP. II.

QVÆ LIBERA DICTA AVT FACTA.

Libertatem autem vehementis ſpiritus dictis pariter ac factis teſtatam, vt non inuitauerim; ita vltro venientem non excluſerim. Quæ inter virtutem vitiumque poſita, ſi ſalubri modo ſe temperauerit, laudem: ſi quo non debuit, profuderit, reprehenſionem meretur. Atque vulgi ſic auribus gratior, quàm ſapientiſſimi cuiuſque animo probabilior eſt. Vt potè

fre

frequentius aliena venia, quàm ſua prouidentia tuta. Sed quia humanæ vitæ partes perſequi propoſitum eſt; noſtra fide, propria æſtimatione referatur.

De Legato Priuernatium.

1 Priuerno capto, interfectiſque qui id oppidum ad rebellandū incitauerant, ſenatus indignatione accenſus conſilium agitabat, quidnam ſibi de reliquis quoque Priuernatibus faciēdum eſſet. Ancipiti igitur caſu ſalus eorum fluctuabat, eodem tempore & victoribus & iratis ſubiecta. Cæterùm cùm auxilium vnicū in precibus reſtare animaduerterent, ingenui Italici ſanguinis obliuiſci nō potuerunt. Princeps enim eorum in Curia interrogatus, quàm pœnam mererentur, reſpondit; Quam merentur, qui ſe indignos libertate iudicant. Verbis, arma ſumpſerat; exaſperatoſque Patrum conſcript. animos inflammauerat. Sed Plautius conſul fauens Priuernatium cauſſæ, regreſſum animoſo eius dicto obtulit; quæſiuitque, qualem, cùm eis Romani pacem habituri eſſent: impunitate donata. At is conſtantiſſimo vultu, Si bonam dederitis, inquit, perpetuam: ſi malam, non diuturnam. Qua voce perfectum eſt, vt victis non ſolùm venia, ſed etiam ius & beneficium noſtræ ciuitatis daretur.

De L. Philippo.

2 Sic in ſenatu Priuernas loqui auſus eſt. L. verò Philippus conſul aduerſus eundem ordinem libertatem exercere non dubitauit. Nam ſegnitiem pro Roſtris exprobrans, alio ſibi ſenatu opus eſſe dixit; tantumque à pœnitentia dicti abfuit, vt etiam L. Craſſo ſummæ dignitatis & eloquentiæ viro, id in Curia grauiter ferenti, manum iniici iuberet. Ille reiecto lictore,

ſtre, Non es, inquit, mihi Philippe conſul, quia nec ego quid. mi tibi ſenator ſum.

De P. Scipione Æmiliano.

3 Quid? populum ab incurſu ſuo tutum libertas reliquit? immò & ſimiliter aggreſſa, & æquè experta eſt patientem. C. Carbo trib. pleb. nuper ſepultæ Gracchanæ ſeditionis turbulentiſſimus vindex, idemque orientium ciuilium malorum fax ardentiſſima, P. Africanũ à Numantiæ ruinis ſummo cũm gloriæ fulgore venientem, ab ipſa penè porta in Roſtra perductum, quid de Ti. Gracchi morte, cuius ſororem in matrimonio habebat, ſentiret, interrogauit: auctoritate clariſſimi viri, inchoato iam incendio multum incrementi adijceret: Quia non dubitabat, quin propter tam arctam affinitatem, aliquid pro interfecto neceſſarij memoria miſerabiliter eſſet locuturus. At is iure eum cæſum videri reſpondit. Cui dicto cùm concio tribunitio furore inſtincta violenter ſucclamaſſet, Taceant, inquit, quibus Italia nouerca eſt. Orto deinde murmure, Non efficietis, ait, vt ſolutos verear, quos alligatos adduxi. Vniuerſus populus iterum ab vno contumelioſè correptus erat. Quantus eſt honos virtutis? tacuit acturum: Recens victoris ipſius Numantius, & patris Macedonica, deuictæque Carthaginis ſpolia auita, ac duorum regum Syphacis & Perſæ antè triumphales currus catenatæ ceruices; tunc totius fori frementis ora clauſerunt. Nec timori datum eſt ſilentium, ſed quia beneficio Æmiliæ & Corneliæ gentis, multi metus Vrbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit.

De Cn. Calpurnio Piſone.

4 Quapropter minus mirari debemus, quòd amplißima Cn. Pompeij auctoritas toties cùm libertate luctata eſt; nec ſine magna laude: quoniam omnis generis hominum licentiæ ludibrio eſſet, quieta fronte tulit. Cn. Piſo, cùm Manilium Criſpum reum ageret, eumque euidenter nocentem gratia Pompeij videret eripi; iuuenili impetu ac ſtudio accuſationis prouectus, multa & grauia crimina præpotenti defenſori obiecit. Interrogatus deinde ab eo, cur ſe quoque non accuſaret: Da inquit, vades reip. te, ſi poſtulatus fueris, ciuile bellum non excitaturum; etiam de tuo prius quàm de Manilij capite in cõſilium iudices mittam. Ita eodem iudicio duos ſuſtinuit reos: accuſatione Manilium, libertate. Pompeium: & eorum alterum lege peregit, alterum profeſſione, qua ſolùm poterat.

De M. Catone Vticenſi.

5. Quid ergo libertas ſine Catone? non magis quàm Cato ſine libertate. Nam cùm in ſenatorem nocentem & infamẽ reum iudex ſediſſet, tabellæque Cn. Pompeij, laudationem eius continentes, prolatæ eſſent, proculdubio efficaces futuræ, protinus ſubmouit eas è quæſtione, legem recitando, qua cautum erat, ne ſenatoribus tali auxilio vti liceret. Huic facto perſona admirationem ademit. Nam quæ in alio audacia videretur, in Catone fiducia cognoſcitur.

De Cn. Lentulo Marcellino COS.

6 Cn. Lentulus Marcellinus conſul, cùm in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, aſſenſuſq; ei clara voce vniuerſus populus eſſet: Acclamate inquit, Quirites, accla-

acclamate, dum licet: iam enim vobis impunè facere non licebit. Pulſata eſt tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidioſa querela, hinc lamentatione miſerabili.

De M. Fauonio.

7 Cui candida faſcia crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, inquit, qua in parte corporis ſit diadema: Exigui panni cauillatione regias eius vires exprobrans. At is neutra in parte mutato vultu vtrumque cauit, ne aut hilari fronte libenter agnoſcere potentiam, aut triſti iram profiteri videretur: Eaque patientia inferioris etiam generis & fortunæ hominibus aditum aduerſus ſe dedit: E quorum turba duos retuliſſe abundè erit.

De Heluio Mancia Formiano.

8 Heluius Mancia Formianus, Libertini filius, vltimæ ſenectutis, L. Libonem apud cenſores accuſabat: in quo certamine cùm Pompeius Magnus humilitatem ei, ætatemque exprobans, ab inferis illum ad accuſādum remiſſum dixiſſet: Non mentiris, inquit, Pompei: venio enim ab inferis L. Libonem accuſaturus: ſed dum illic moror, vidi cruentū Cn. Domitium Ahenobarbum deflentem, quod ſummo genere natus, integerrimæ vitæ, amantiſſimus patriæ, in ipſo iuuentutis flore, tuo iuſſu eſſet occiſus. Vidi pari claritate conſpicuum Brutum ferro laceratum, querentem, id ſibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidiſſe. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorumque patris tui defenſorem, in tertio conſulatu ſuo catenis, quas tu ei inijci iuſſeras, vinctum, obteſtantem te, aduerſus omne fas, ac nefas, cùm in ſummo eſſet imperio, à te equite Romano trucidatum.

Vi-

Vidi eodem habitu & quiritatu prætorium virum Perpernam ſæuitiam tuam execrantem, omneſque eos vna voce indignātes quòd indemnati ſubitè adoleſcentulo carnifice occidiſſent. Obducta iam vetuſtis cicatricibus bellorum ciuilium vaſtiſſima vulnera, municipali homini, ſeruitutem paternam redolenti, eff ænata temeritate, intolerabilique ſpiritu impunè reuocare licuit. Itaque eo tempore & fortiſſimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutiſſimum. Sed non patitur nos hoc longiore querela proſequi perſonæ inſequentis aliquātò ſors humilior.

De Diphilo Tragœdo.

9. Diphilus Tragœdus, cùm Appollinaribus ludis inter actum ad eum verſum veniſſet, in quo hæc ſententia continetur. Miſeria noſtra Magnus eſt: directis in Pompeium manibus, pronunciauit: Reuocatuſque aliquoties à populo, ſine vlla cunctatione, nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum geſtu perſeueranti, egit. Eadem petulantia vſus eſt in ea quoque parte, Virtutem iſtam veniet tempus cùm grauiter gemas.

De M. Caſtricio Placentino.

10. M. etiam Caſtricij libertate inflammatus animus, qui cùm Placentiæ magiſtratum gereret, Cn. Carbone conſule iubente decretum fieri quò ſibi obſides à Placentinis darentur, nec ſummo eius imperio obtemperauit, nec maximis viribus ceſſit: Atque etiam dicenti multos ſe gladios habere reſpondit, Et ego annos. Obſtupuerunt tot legiones tam robuſtas ſenectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira, quia materiam ſæuiendi perquam exiguam habebat, paruulum vitæ

tem-

tempus ablatura, in ſe ipſa collapſa eſt.

De Ser. Sulpitio Galba.

11 Iam. Ser. Galbæ temeritatis plena poſtulatio, qui Diuum Iulium conſumatis victorijs, in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare ſuſtinuit: C. Iuli Cæſar, pro Cn. Pompeio Magno quondam genero tuo in tertio eius conſulatu pecuniam ſpopondi, quo nomine nunc appellor: Quid agam? dependam? Palam atque apertè ei bonorum Pompeij venditionem exprobando, vt à Tribunali ſummo. veretur, meruerat: ſed illud ipſa manſuetudine mitius pectus, æs alienum Pompeij ex ſuo fiſco ſolui iuſſit.

De A. Cæcilio Iuris conſulto.

12 A. Cæcilius, vir iuris ciuilis ſcientia clarus, quàm periculosè contumax! Nullius enim aut gratia, aut auctoritate compelli potuit, vt de aliqua earum rerum, quas triumuiri dederant, formulam componeret. Hoc animi iudicio victoriarum beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem, cùm multa de partibus Cæſaris liberius loqueretur, amicique ne id faceret, monerent: Duas res quæ hominibus amariſſimæ videntur, magnam ſibi licentiam præbere reſpondit; ſenectutem & orbitatem.

EXTERNA.

De Machæra Macedonica muliere.

1 Inſerit ſe tantis viris mulier alienigeni ſanguinis: quæ à Philippo rege temulento immerenter damnata, Prouocarem ad Philippum inquit, ſed ſobrium. Excuſſit crapulam oſcitanti, ac præſentia animo ebrium reſipiſcere, cauſſaque diligentius inſpecta iuſtiorem ſententiam ferre coegit. Igitur æquitatem,

quàm

quàm impetrare non potuerat; extorſit: ac potius præſidium à libertate: quàm ab innocentia mutuauit.

De Syracuſana quadam.

2 Iam illa non ſolùm fortis, ſed etiam vrbana libertas. Senectutis vltimæ quædam, Syracuſanis omnibus, Dionyſi tyranni exitum, propter nimiam morum acerbitatem, & intolerabilia onera, votis expetentibus ſola quotidie matutino tempore deos, vt incolumis ac ſibi ſuperſtes eſſet, orabat. Quòd vbi is cognouit, indebitam ſibi admiratus beneuolentiam, accerſit eam, & quid ita hoc aut quo ſuo merito faceret interrogauit, Tum illa Certa eſt, inquit, ratio propoſiti mei: puella enim, cùm grauem tyrannum haberemus, carere eò cupiebam: quo interfecto, aliquantò tetrior arcem occupauit. Eius quoque finiri dominationem magni æſtimabam: tertium te ſuperioribus importuniorem habere cœpimus rectorem. Itaque timens, ne ſi tu fueris abſumptus, deterior in locum tuum ſuccedat; caput meum pro tua ſalute deuoueo. Tam facetam audaciam Dionyſius punire erubuit.

De Theodoro Cyrenæo.

3 Inter has & Theodorum Cyrenæum: quaſi animoſi ſpiritus coniugium eſſe potuit, virtute par, felicitate diſſimile. Is enim Lyſimacho regi mortem ſibi minitanti, Enimuero; inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantharidis vim aſſecutus es. Cumque hoc dicto accenſus, cruci eum ſuffigi iuſſiſſet, Terribilis hæc (ait) purpuratis ſit tuis: mea quidem nihil intereſt, homine, an ſublime putreſcam.

CAP.

CAP. III.
DE SEVERITATE.

ARmet ſe duritia pectus neceſſe eſt, dum horridæ ac triſtis ſeueritatis acta narrantur; vt humaniore cogitatione ſepoſita, rebus auditu aſperis vacet. ita enim deſtrictæ & inexorabiles vindictæ, & varia pœnarum genera in medium procurrent, vtilia quidem legum munimenta, ſed minimè in placido & quieto paginarum numero reponenda.

De Populo Romano.

1 M. Manlius, vndè Gallos depulerat, indè ipſe præcipitatus eſt; quia fortiter defenſam libertatem nefariè opprimere conatus fuerat. Cuius iuſtæ vltionis nimirũ hæc præfatio fuit: Manlius eras mihi, cùm præcipites agebas Senones: poſtquàm imitari cœpiſti, vnus factus es ex Senonibus. Huius ſupplicio æternæ memoriæ nota inſerta eſt: Propter illum enim legē ſanciri placuit, ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret, quia domum eò loci habuerat, vbi nunc ædem Monetæ videmus. Par indignatio ciuitatis aduerſus Sp. Caſſium erupit: cui plus ſuſpicio concupitæ dominationis nocuit, quàm tres magnifici cõſulatus, ac duo ſpecioſiſſimi triũphi profuerũt. Senatus enim populuſque Rom. non contentus capitali eum ſupplicio afficere; interrempto domum ſuper iecit, vt penatium quoque ſtrage puniretur. In ſolo autem ædem Telluris fecit. Itaque quòd prius domicilium impotentis viri fuerat, nunc religioſæ ſeueritatis monimentum eſt. Eadem auſum Sp. Mælium cõſimili exitu patria mulctauit. Area verò domus eius, quo iuſti ſupplicij notitia ad poſteros perueniret, Æquimelij appellationem traxit.

Quan-

Quantùm ergo odij aduerſus hoſtes libertatis inſitum animis antiqui haberent, parietum ac tectorum, in quibus verſati fuerant, ruinis teſtantur. Ideoque & M. Flacci, & L. Saturnini ſeditioſiſſimorum ciuium corporibus trucidatis, penates ab imis fundamētis eruti ſunt. Cæterùm Flacciana area, cùm diu penatibus vacua manſiſſet, & à Q. Catulo Cimbricis ſpolijs adornata eſt.

Viguit in noſtra ciuitate Ti. & C. Gracchorum ſumma nobilitas, ac ſpes ampliſſima: ſed qui ſtatum ciuitatis conati erant conuellere, inſepulta cadauera iacuerunt: ſupremuſque humanæ conditionis honos filijs Gracchi, & nepotibus Africani defuit: quin etiam familiares eorum, nequis reip. inimicis amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt.

De P. Mucio Scæuola Trib. Pl.

2 Idem ſibi tam licere P. Mucius tribunus pleb. quàm ſenatui & populo Rom. credidit, qui omnes collegas ſuos, qui duce Sp. Caſſio id egerant vt magiſtratibus non ſubrogatis, communis libertas in dubium vocaretur, viuos cremauit. Nihil profectò ac ſeueritate fidentius: vnus enim tribunus eam pœnam nouem collegis inferre auſus eſt, quàm nouem tribuni ab vno collega exigere perhorruiſsét.

De Senatu Romano.

3 Libertatis rigida adhuc cuſtos, & vindex ſeueritas, ſed pro dignitate ac diſciplina æquè grauis inuēta eſt. M. enim Clodiū ſenatus Corſis, quia turpem cùm his pacem fecerat, dedidit: Quem ab hoſtibus non acceptum, in publica cuſtodia necari iuſſit. Semel læſa maieſtate imperij, quot modis ira pertinax vindex! factum eius reſcidit, libertatem ademit,

ſpi-

ſpiritum extinxit, corpus contumelia ca ceris & deteſtanda Gemoniarum ſcalarum nota fœdauit. Atque hic quidem ſenatus animaduerſionem meruerat. Cn. autem Cornelius Scipio Hiſpalli filius, prius quàm mereri poſſet, expertus eſt: Nam cùm ei Hiſpania prouincia forte obueniſſet, ne illuc iret, decreuit, adiecta cauſſa, quòd rectè facere neſciret. Itaque quæſtor Cornelius propter vitam inhoneſtè actam ſine vllo prouinciali miniſterio, tantum non reputãdarum lege damnatus eſt. Ne in C. quidem Vettieno, qui ſiniſtræ manus digitos, ne bello Italico militaret, ſibi abſciderat, ſeueritas ſenatus ceſſauit: Publicatis enim bonis eius, ipſum æternis vinculis puniendum cenſuit: effecitque, vt quem honeſtè ſpiritum profundere in acie noluerat, turpiter in catenis conſumeret.

De MV. Curio Dentato COS.

4 Id factum imitatus MV. Curius Conſul, cùm delectum ſubitò edicere coactus eſſet, & iuniorum nemo reſpondiſſet: coniectis in ſortem omnibus tribubus, Polliæ, quæ prima exierat, primùm nomen vrna extractum citari iuſſit: Neque eò reſpondente, bona adoleſcentis haſtæ ſubiecit. Quod vt illi nunciatum eſt, ad conſulis tribunal cucurrit, collegiumq; tribunorum appellauit. Tunc MV. Curius præfatus non opus eſſe eo ciue reip. qui parere neſciret, & bona eius & ipſum vẽdidit.

De L. Domitio Ahenobarbo Prat.

5 Æquè tenax propoſiti L. Domitius. Nam cùm Siciliam Propr. regeret, & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus eſſet; adduci ad ſe paſtorem, cuius manu occiſus erat, iuſſit. Interrogatumque quo telo eam beſtiam

con-

confeciſſet, poſtquàm comperit vſum venabulo, cruci ſuffixit. Quia ipſe ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia vaſtabatur, ne quis telum haberet, edixerat. Hoc aliquis in fine ſeueritatis & ſœuitiæ ponendum dixerit: diſputatione enim vtroque flecti poteſt, Cæterùm ratio publici imperij Prætorem nimis aſperum exiſtimari non patitur.

De M. Horatio Tergimino.

6 Sic ſe in viris puniendi ſeueritas exercuit. Sed ne in fœminis quidem ſupplicio afficiendis ſegniorem ſe egit. Horatius vnus prælio trium Curiatiorũ, conditione pugnæ omnium Albanorum victor; cùm ex illa clariſſima acie domum repetens ſororem ſuam virginem Curiatij ſponſi mortẽ profuſius; quàm illa ætas debebat, flentem vidiſſet; gladio, quò patriæ rem benè geſſerat interemit: Parum pudicas ratus lacrymas, quæ præpropero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum actum, pater defendit. Ita paulò propenſior animus puellæ ad memoriam futuri viri, & fratrem ferocem vindicem, & vindictæ tam rigidum aſſenſorem patrem habuit.

De Senatu Rom. in inceſtas.

7 Conſimili ſe veritate ſenatus poſtea vſus Sp. Poſthumio Albino, & Q. Marcio Philippo conſulibus mandauit, vt de his quæ ſacris Bacchanalium inceſtu vſæ fuerant, inquirerent: A quibus cùm multæ eſſent damnatæ, in omnes cognati intra domos animaduerterunt: lateque patens opprobrij deformitas, ſeueritate ſupplicij emendata eſt. Qua quantùm ruboris ciuitati noſtræ mulieres turpiter ſe gerendo incuſſerant, tantùm laudis grauiter punitæ attulerunt.

De

De Cognatis in Veneficas.

8 Publicia autem, quæ Poſthumium Albinum conſulem: item Licinia, quæ Claudium Aſellum viros ſuos veneno necauerant, propinquorum decreto ſtrangulatæ ſunt: Non enim putauerunt ſeueriſſimi viri in tam euidenti ſcelere longum publicæ quæſtionis tempus expectandum. Itaque quarum innocentium defenſores fuiſſent, ſontium maturi vindices exſtiterunt.

De Egnatio Metello.

9 Magno ſcelere horum ſeueritas ad exigendam vindictam concitata eſt. Egnatij autem Metelli longè minori de cauſſâ; qui vxorem, quòd vinum bibiſſet fuſte interemit. Idque factum non accuſatore tantùm, ſed etiam reprehenſore caruit; vno quoque exiſtimante, optimo illam exemplo violatæ ſobrietatis pœnas pependiſſe. Et ſanè quæcunque fœmina vini vſum immoderatè appetit omnibus & virtutibus ianuam claudit, & delictis aperit.

De C. Sulpicio Gallo.

10 Horridum C. quoque Sulpicij Galli maritale ſupercilium. Nam vxorem dimiſit, quòd eam capite aperto foris verſatam cognouerat; abſciſa ſententia, ſed tamen aliqua ratione munita. Lex enim, inquit: tibi meos tantùm præſinit oculos, quibus formam tuam approbes. His decoris inſtrumenta compara, his eſto ſpecioſa, horum te certiori crede notitiæ: Vlterior tui conſpectus ſuperuacua irritatione acceſſitus, in ſuſpicione & crimine ſubhæreat neceſſe eſt.

De Q. Antiſtio vètere.

11 Nec aliter ſenſit Q. Antiſtius Vetus, repudiando vxorem quod illam in publico cùm

M qua-

quadam libertina vulgari ſecreto loquentem viderat: Nam (vt ita dicam) incunabulis & nutrimentis culpæ, non ipſa commotus culpa citeriorem delicto præbuit vltionem: vt potius caueret iniuriam, quàm vindicaret.

De P. Sempronio Sopho.

12 Iungendus eſt his P. Sempronius Sophus qui coniugem repudij nota affecit, nihil aliud quàm ſe ignorante ludos auſam ſpectare. Ergo dum ſic olim fœminis occurritur, mens earum à delictis aberat.

EXTERNA.

De Lacedæmonijs.

1 Cæterùm etſi Romanæ ſeueritatis exemplis totus terrarum orbis inſtrui poteſt: tamen externa ſummatim cognoſcere faſtidio non erit. Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate ſua exportari iuſſerunt, quòd eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur. Noluerunt enim ea liberorum ſuorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingenijs prodeſſet. Itaque maximum poetam, aut certè ſummo proximum, quia domum ſibi inuiſam obſcœnis maledictis lacerauerat, carminum exilio mulctarunt.

De Athenienſibus.

2 Athenienſes autem Timagoram, inter officium ſalutationis Darium regem more gentis illius adulatum, capitali ſupplicio affecerunt: vnius ciuis humilibus blanditijs, totius vrbis ſuæ decus Perſicæ dominationi ſummiſſum grauiter ferentes.

De Cambiſe Perſarum Rege.

3 Iam Cambiſes inuſitatæ ſeueritatis, qui mali cuiuſdam iudicis ex corpore pellem detractam, ſellæ intendi, in eaque filium eius iudica-

dicaturum confidere iuſſit. Cæterùm & rex & barbarus atroci ac noua pœna iudicis, ne quis poſtea corrumpi iudex poſſet, prouidit.

CAP. IV.

DE GRAVITER DICTIS AVT FACTIS.

Magnam & bonam laudis partem in claris viris etiam illa vendicant, quæ aut ab his grauiter dicta aut facta pertinax memoria viribus æternis comprehendit. Quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rurſus auida manu, quòd magis deſiderio ſatisfaciat, quàm ſatietati abundet, hauriamus.

De T. Manlio Torquato.

1 Ciuitate noſtra Cannenſi clade perculſa, cùm admodum tenui filo ſuſpenſa reip. ſalus ex ſociorum fide penderet, vt eorum animi ad imperium Romanum tuendum conſtantiores eſſent; maiori parti ſenatus principes Latinorum in ordinem ſuum ſublegi placebat. Vt Annius olim, Campani etiam conſulem alterum Capuæ creari debere aſſeuerabant: ſic cōtuſus & æger Romani imperij ſpiritus erat. Tunc Manlius Torquatus, ſtirpis eius qui Latinos apud Veſerim inclyta pugna fuderat, quam poterat clara voce denuntiauit: ſi quis ſociorum inter Pater conſcriptos ſententiam dicere auſus eſſet, continuò eum ſe interempturum. Hæ vnius minæ, & Romanorum languentibus animis calorem priſtinum reddiderunt, & Italiam ad ius ciuitatis nobiſcum exæquandū conſurgere paſſæ non ſunt; namq; vt populi Ro. armis, ita verbis illius fracta ceſſit.

Par eiuſdem quoque Manlij grauitas, cùm conſulatus omnium cōſenſu deferretur, cumque ſub excuſatione aduerſæ valetudinis oculorum recuſaret; inſtātibus cunctis. Alium

inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis: Nam ſi me gerere eum coegeritis, nec ego mores veſtros ferre, nec vos meum imperium perpeti poteritis. Si priuati tam ponderoſa vox, quàm graues faſces conſulis extitiſſent.

De Scipione Æmiliano.

2 Nihilo ſegnior Scipionis Æmiliani aut in curia, aut in concione grauitas: qui cùm haberet conſortem cenſuræ Mummium, vt nobilem, ita eneruis vitæ, pro Roſtris dixit, ſe ex maieſtate reip. omnia geſturum, ſi ſibi ciues vel dediſſent collegam, vel non dediſſent.

Idem, cùm Ser. Sulpicius Galba, & Aurelius Cotta conſules in ſenatu contenderent, vter aduerſus Viriatum in Hiſpaniam mitteretur; ac magna inter patres conſcriptos diſſenſio eſſet; omnibus quonam eius ſententia inclinaretur expectantibus: Neutrum, inquit, mihi mitti placet, quia alter nihil habet, alteri nihil eſt ſatis. Æquè malam licentis imperij magiſtram iudicans inopiam atq; auaritiam. Quo dicto, vt neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit.

De C. Popillio Lænate.

3 C. verò Popillius à ſenatu legatus ad Antiochum miſſus, vt bello ſe, quo Ptolemæum laceſſebat, abſtineret: cùm ad eum veniſſet, atque is prompto animo & amiciſſimo vultu dextram ei porrexiſſet; inuicem ei ſuam porrigere noluit, ſed tabellas ſenatuſconſultum continentes tradidit: Quas vt legit Antiochus, dixit, ſe cùm amicis collocuturum. Indignatus Popillius, quod aliquam moram interpoſuit: At prius, inquit, quàm circulo excedas, da reſponſum, quod ſenatui referam. Non lega-

gatum locutum, ſed ipſam Curiam ante oculos poſitam crederes: continuò enim rex affirmauit fore, ne amplius de ſe Ptolemæus quereretur. Ac tum demum Popillius, manum eius tanquam ſocij apprehendit. Quam efficax eſt animi ſermoniſque abſciſa grauitas! Eodem momento Syriæ regnum terruit, Ægypti texit.

De P. Rutilio Rufo.

4 P. autem Rutilij verba prius an facta æſtimem neſcio: nam vtriſque æquè admirabile ineſt robur. Cùm amici cuiuſdam iniuſtæ rogationi reſiſteret, atque is per ſummam indignationem dixiſſet: Quid ergo inquit, mihi opus eſt amicitia tua, ſi quod rogo, non facis? reſpondit. Imò quid mihi tua, ſi propter te aliquid inhoneſtè facturus ſum? Huic voci conſentanea illa opera, quod magis ordinum diſſenſione, quam vlla culpa ſua reus factus, nec obſoletam veſtem induit, nec inſignia ſenatoris depoſuit, nec ſupplices ad genua iudicum manus tetendit; nec dixit quicquam ſplendore præteritorum annorum humilius. Effecitque vt periculum illud non impedimentum grauitatis eius eſſet, ſed experimentum. Atque etiam cùm ei reditum in patriam Sullana victoria præſtaret, in exilio, ne quid aduerſum leges faceret, remanſit. Quapropter Felicis cognomẽ iuſtius quis moribus grauiſſimi viri, quàm impotentis armis aſſignauerit. Quod quidem Sulla rapuit, Rutilius meruit.

De M. Iunio Bruto Procoſ.

5 M. Brutus ſuarum prius virtutum, quàm patriæ parentis parricida, (vno enim facto & illas in profundum præcipitauit, & omnem ſui nominis memoriam inexpiabili deteſtatione

perfudit) vltimum prœlium initurus, negantibus quibuſdam id committi oportere: Fidenter, inquit, in aciem deſcendo: hodie enim aut rectè erit, aut nihil curabo. Præſumpſerat videlicet neque viuere ſe ſine victoria, neque mori ſine ſecuritate poſſe.

E X T E R N A.

De Cinnienſi populo.

1 Cuius mentio mihi ſubijcit, quod aduerſus D. Brutum in Hiſpania grauiter dictum eſt, referre: Nam cùm ſe ei tota penè Luſitania dedidiſſet, ac ſola gentis eius vrbs Cinninia pertinaciter arma retineret, tentata redemptione, propemodum vno ore legatis Bruti reſpondit: Ferrum ſibi à maioribus, quo vrbem tuerentur, non aurum quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictum. Melius ſine dubio iſtud noſtri ſanguinis homines dixiſſent, quàm audiſſent.

De Socrate Athenienſi.

2 Sed illos quidē natura in hæc grauitatis veſtigia deduxit. Socrates autem Græcæ doctrinæ clariſſimū columen, cùm Athenis cauſſam dicturus eſſet, defenſionemque ei Lyſias à ſe compoſitam qua in iudicio vteretur, recitaſſet, demiſſam & ſupplicem, imminentique procellæ accommodatam, Aufer, inquit, quæſo iſtam: nam ego ſi adduci poſſem, vt eam in vltima Scythiæ ſolitudine perorarem, tum me ipſe morte mulctandum concederem. Spiritum contempſit, ne careret grauitate: maluitq; Socrates extingui, quam Lyſias ſupereſſe.

De Alexandro Magno.

3 Quantus hic in ſapientia, tantus in armis Alexander illam vocem nobiliter edidit. Dario enim vno iam & altero prœlio virtutem

eius,

eius experto, atque ideo partem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cùm decies centum millibus talentum pollicente; cùm Parmenion dixiſſet. Se, ſi Alexander eſſet, vſurum conditione: reſpondit: Et ego vterer, ſi Parmenion eſſem. Vocem duabus victorijs reſpondentem, dignamque cui tertia, ſicut euenit, tribueretur.

De Lacedæmonijs.

4. Atque hæc quidem animi magnifici, & proſperi ſtatus: illa verò, qua legati Lacedæmoniorum apud patrem eius miſeram fortunæ ſuæ conditionem teſtati ſunt, generoſior, quam optabilior. Intolerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicanti, ſi quid morte grauius imperare perſeueraret, mortem ſe prælaturos reſponderunt.

De Pædareto Spartano.

5. Nec parum graue Spartani cuiuſdam dictum: ſiquidem nobilitate & ſanctitate præſtans, & in petitione magiſtratus victus, maximæ ſibi lætitiæ eſſe prædicauit, quod aliquos patria ſua ſe meliores viros haberet. Quo ſermone repulſam honori adæquauit.

CAP. V.

DE IVSTITIA.

Tempus eſt iuſtitiæ quoque ſancta penetralia adire, in quibus ſemper æqui ac probi facti reſpectus religioſa cùm obſeruatione verſatur: & vbi ſtudium verecundiæ eſt, & cupiditas rationi cedit, nihilque vtile, quod parum honeſtum videri poſſit, ducitur. Eius autem præcipuum, & certiſſimum inter omnes gentes noſtra ciuitas exemplum eſt.

De Populo Romano.

1. Camillo conſule Faliſcos circumſedente

magiſter ludi plurimos & nobiliſſimos inde pueros, velut ambulandi gratia eductos, in caſtra Romanorum perduxit: Quibus interceptis, non erat dubium quin Faliſci depoſita belli gerēdi pertinacia, tradituri ſe noſtro imperatori eſſent. De ea re ſenatus cenſuit, vt pueri vinctum magiſtrum virgis cædentes in patriam remitterentur. Qua iuſtitia animi eorum ſunt capti, quorum mœnia expugnari nō poterant: namq; Faliſci beneficio magis quàm armis victi, portas Romanis aperuerunt. Eadem ciuitas aliquoties rebellando, ſemperque aduerſis contuſa prœlijs, tandem ſe Q. Lutatio conſuli dedere coacta eſt. Aduerſus quam ſæuire cupiens populus Rom., poſtquam à Papirio (cuius manu, iubente conſule, verba deditionis ſcripta erant) doctus eſt, Faliſcos non poteſtati, ſed fidei ſe Romanorum commiſiſſe; omnem iram placida mente depoſuit, pariterque & viribus odij, non ſanè facile vinci aſſuetis, & victoriæ obſequio, quæ promptiſſimè licentiam ſubminiſtrat, ne iuſtitiæ ſuæ deeſſet, obſtitit. Idem cùm P. Claudius Camarinos ductu atque auſpicijs ſuis captos ſub haſta vendidiſſet, etſi ærarium pecunia, fines agris auctos animaduertebat; tamen, quia parum liquida fide id geſtum ab imperatore videbatur, maxima cura conquiſitos redemit, ijſque habitandi gratia locum in Auentino aſſignauit, & prædia eis reſtituit. Pecuniam etiam non ad Curiam, ſed ad ſacraria ædificanda, ſacrificiaque facienda tribuit: iuſtitiæque promptiſſimo tenore effecit, vt exitio ſuo lætari poſſent, quia ſic renati erant.

Mœnibus noſtris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli; quod ſequitur, per totũ terra-

rarum orbem manauit. Timochares Ambraciensis Fabricio consuli pollicitus eſt, ſe Pyrrhum veneno per filium ſuum, qui potionibus eius præerat, necaturum. Ea res cùm ad ſenatum eſſet delata, miſſis legatis Pyrrum monuit vt aduerſus huius generis inſidias cautius ſe gereret: memor, Vrbem à filio Martis conditam: & armis bella, non venenis gerere debere. Timocharis autem nomen ſuppreſſit, vtroque modo æquitatem amplexus: quia nec hoſtem malo exemplo tollere, neque eum qui benemereri paratus fuerat, prodere voluit.

De Quatuor Tribunis pl.

2. Summa iuſtitia in quatuor quoque tribunis pleb. eodem tempora conſpecta eſt. Nam cùm C. Atratino (ſub quo duce aciem noſtram apud Verruginem à Volſcis inclinatam cùm cæteris equitibus correxerant) diem ad populum. L. Hortenſius collega eorum dixiſſet, pro Roſtris iurauerunt, in ſqualore ſe eſſe, quoad imperator ipſorum reus eſſet futurus. Non enim ſuſtinuerunt egregij iuuenes, cuius armati periculum vulneribus & ſanguine ſuo defenderant; eius togati vltimum diſcrimen, poteſtatis inſignia retinentes, intueri: qua iuſtitia mota concio, actione Hortenſium deſiſtere coegit.

De T. Graccho Cenſ.

3. Nec ſe etiam aliter eo facto, quod ſequitur, exhibuit. Cũ Ti. Gracchus, & C. Claudius, ob nimis ſeuerè geſtam cẽſuram, maiorem ciuitatis partem exaſperaſſent, diem his P. Rutilius tribunus plebis perduellionis ad populum dixit, præter communem conſternationem, priuata etiam ira accenſus, quia neceſſarium eius ex publico loco parietem demoli-

iuſſerant: Quin in iudicio primæ claſſis permultæ centuriæ Claudium apertè damnabant: de Gracchi abſolutione vniuerſæ conſentire videbantur: Qui clara voce iurauit ſi dè collega ſuo grauius eſſet iudicatum, in factis paribus ſe eandem cum illo pœnam exilij ſubiturum. Eaq; iuſtitia tota illa tempeſtas ab vtriuſque fortunis & capite depulſa eſt. Claudium enim populus abſoluit: Gracchi cauſſæ dictionem trib. Rutilius remiſit.

De Collegio Tribunorum pl.

4. Magnā laudem & illud collegium tribunorum tulit, quod cùm vnus ex eo L. Cotta fiducia ſacroſanctæ poteſtatis creditoribus ſuis nollet ſatisfacere, dècreuit; Si neque ſolueret pecuniam, neque daret cùm quo ſpōſio fieret; appellantibus ſe creditoribus auxilio futurum: iniquum ratum, maieſtatem publicam priuatæ perfidiæ obtentui eſſe. Itaque Cottam in tribunatu quaſi in aliquo ſacrario latentem, tribunitia inde iuſtitia extraxit.

De Cn. Domitio Ahenobarbo.

5. Cuius vt ad alium æquè illuſtrē tranſgrediar, Cn. Domitius tribunus plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit; Vt ſi fortuna aſpiraſſet, ruinam: ſin minus, certa ipſa obtrectatione ampliſſimi viri incrementum claritatis apprehenderet. Cuius opprimendi cùm ſummo ſtudio flagraret, ſeruus Scauri ad eum noctu peruenit, inſtructurū ſe eius accuſationem multis & grauibus domini criminibus promittens. Erant in eodem pectore Domitij, inimicus & dominus, diuerſa æſtimatione nefarium indicium perpēdentes: Iuſtitia vicit odium. Continuò enim & ſuis auribus obſeratis, & indicis ore clauſo, duci

eum.

eum ad Scaurum iuſſit. Accuſatorem etiam reo ſuo, ne dicam diligendum, certè laudandum: quem populus cùm propter alias virtutes, tum hoc nomine libentius & conſulem, & cenſorem, & pontificem maximum fecit.

De L. Licinio Craſſo Oratore.

6 Nec aliter ſe L. Craſſus in eodem iuſtitiæ experimento geſſit. C. Carbonis nomen infeſto animo vtpote inimiciſſimi ſibi detulerat: ſed tamen ſcrinium eius à ſeruo allatum ad ſe, cõplura continens quibus facilè opprimi poſſet, vt erat ſignatum, cùm ſeruo catenato ad eum remiſit. Quo pacto igitur inter amicos viguiſſe tunc iuſtitiam credimus, cùm inter accuſatores quoque & reos tantum virium obtinuiſſe videamus?

De L. Cornelio Sulla COS.

7 Iam L. Sulla non ſe tam incolumem, quàm Sulpicium Rufum perditum voluit, tribunitio furore eius ſine fine vexatus. Cæterùm cùm eum proſcriptum, & in villa latentem à ſeruo proditum comperiſſet; manumiſſum parricidam, vt fides edicti ſui extaret, præcipitari protinus è ſaxo Tarpeio cùm illo ſcelere parto pileo iuſſit. Victor alioquin inſolens, hoc imperio iuſtiſſimus.

EXTERNA.

De Pittaco Mitylenæo.

1 Verùm ne alienigenæ iuſtitiæ obliti videamur, Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ciues debuerunt, aut amoribus crediderunt, vt ſuis ei ſuffragijs tyrannidem deferrent; tamdiu illud imperiũ ſuſtinuit, quamdiu bellum de Sigæo cùm Athenienſibus gerẽdum fuit. Poſtquam autem pax victoria parta eſt, continuò reclamantibus Mitylenæis de-

fuit; ne dominus ciuium vltraquam reip. neceſsitas exegerat, permaneret. Atque etiam, cùm recuperati agri dimidia pars conſenſu omnium offerretur; auertit animum ab eo munere; deforme iudicans, virtutis gloriam magnitudine prædæ minuere.

De Ariſtide Athenienſi.

2 Alterius nunc mihi prudentia referenda eſt, vt alterius repræſentari iuſtitia poſſit. Cùm ſaluberrimo conſilio Themiſtocles migrare Athenienſes in claſſem coegiſſet, Xerxeque rege, & copijs eius Græcia pulſis, ruinas patriæ in priſtinum habitum reformaret, & opes clãdeſtinis molitionibus ad principatum Græciæ capeſſendum nutriret; in concione dixit, habere ſe rem deliberatione ſua prouiſam, quam ſi fortuna ad effectum perduci paſſa eſſet, nihil maius aut potentius Athenienſi populo futurum, ſed eam vulgari nõ oportere. Poſtulauitque vt aliquis ſibi cui illam tacitè exponeret, daretur. Datus eſt Ariſtides. Is poſtquam cognouit, claſſem illam Lacedæmoniorum, quæ tota apud Gytheum ſubducta erat, velle incendere, vt ea conſumpta dominatio maris ipſis cederet; proceſſit ad ciues, & retulit, Themiſtoclem vt vtile conſilium, ita minimè iuſtum animo voluere. E veſtigio vniuerſa concio quod æquum non videretur, ne expedire quidem proclamauit, ac protinus Themiſtoclem incepto deſiſtere iuſſit.

De Zaleuco Locrenſi.

3 Nihil illis etiam iuſtitiæ exemplis fortius, Zaleucus vrbe Locrenſium à ſe ſaluberrimis atque vtiliſſimis legibus munita, cùm filius eius adulterij crimine damnatus, ſecũdum ius ab ipſo conſtitutum, vtroque oculo carere

debe-

deberet, ac tota ciuitas in honorem patris pœnæ neceſſitatem adoleſcentulo remitteret, aliquandiu repugnauit: Ad vltimum precibus populi euictus, ſuo prius, deinde filij oculo eruto, vſum videndi vtrique reliquit. Ita debitum ſupplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento, ſe inter miſericordem patrem & iuſtum legislatorem partitus.

De Charunda Thurio.

4. Sed aliquanto Charundæ Thurij præfractior atque abſciſior iuſtitia. Ad vim & cruorem vſque ſeditioſas conciones ciuium pacauerat, lege cauendo, vt ſi quis eas cum ferro intraſſet, continuò interficeretur. Interiecto deinde tempore, ex longinquo rure gladio cinctus, domum repetens, ſubito indicta concione, ſicut erat, in eam proceſſit. ab eoque, qui proximè conſtiterat, ſolutę à ſe legis ſuæ monitus: Idem ego illam, inquit, ſanciam: ac protinus ferro, quod habebat, diſtricto incubuit. Cumque liceret culpam vel diſſimulare, vel errore defendere; pœnam tamen repræſentare maluit, ne qua fraus iuſtitiæ fieret.

CAP. VI.

DE FIDE PVBLICA.

HVius imagine ante oculos poſita, venerabile fidei numen dexteram ſuam, certiſſimum ſalutis humanæ pignus oſtentat. Quam ſemper in noſtra ciuitate viguiſſe, & omnes gentes ſenſerunt, & nos paucis exemplis recognoſcamus.

De Senatu Romano.

1 Cùm Ptolemæus rex tutorem populum Rom. filio reliquiſſet, ſenatus M. Æmilium Lepidum Pont. Max. bis conſulem ad pueri tutelam gerendam Alexandriam miſit, ampliſſimi-

que

que & integerrimi viri ſanctitatem reip. vſibus & ſacris operatam, externæ procurationi vacare voluit; ne fides ciuitatis noſtræ fruſtra petita exiſtimaretur. Cuius beneficio regia incunabula cõſeruata pariter ac decorata, incertum Ptolemæũ reddiderunt, patriſne fortuna magis, an tutoris maieſtate gloriari deberet.

De L. Manlio & M. Attilio COS.

2 Specioſa quoque illa Romana fides. Ingenti Pœnorum claſſe circa Siciliam deuicta, duces eius fracti animis conſilia petendæ pacis agitabant. Quorum Amilcar ire ſe ad conſules negabat audere; ne eodem modo catenæ ſibi inijcerentur, quo ab ipſis Cornelio Aſinæ conſuli fuerant iniectæ. Anno autem certior Romani animi æſtimator, nihil tale timẽdum ratus, maxima cum fiducia ad colloquiũ eorum tetendit: Apud quos cùm de belli fine ageret, & tribunus militum ei dixiſſet; poſſe illi meritò euenire quòd Cornelio accidiſſet: vterque conſul, tribuno tacere iuſſo, Iſto te, inquit, metu, Anno, fides ciuitatis noſtræ liberat. Claros illos fecerat, tantum hoſtium ducem vincere potuiſſe; ſed multò clariores fecit, noluiſſe.

De eodem Senatu Romano.

3 Aduerſus eoſdem hoſtes parem fidem in iure legationis tuendo Patres conſcripti exhibuere M. enim Æmilio Lepido, C. Flaminio COSS. L. Minucium, & L. Manlium Carthaginenſium legatos, quia manus his attulerant, per feciales Culeo prætor ex S. C. dedendos curauit. Se tunc ſenatus, non eos quibus hoc præſtabatur, aſpexit.

De P. Africano Superiore.

4 Hæc exempla ſuperior Africanus ſecutus: cùm onuſtam multis, & illuſtrium Carthaginien-

nienſium viris nauem in ſuam poteſtatem redegiſſet, mulctatam dimiſiſſet, qui a ſe legatos ad eum miſſos dicebant: tametſi manifeſtum erat, illos vitandi præſentis periculi gratia falſum legationis nomẽ amplecti, vt Romani imperatoris potius decepta fides, quàm fruſtra implorata iudicaretur.

De eodem Senatu Romano.

5 Repræſentemus etiam illud ſenatus nullo modo prætermittendum opus. Legatos ab vrbe Apollonia Romam miſſos, Q. Fabius, & Cn. Apronius ædiles orta cõmentione pulſauerũt. Quòd vbi comperit, continuò eos per feciales legatis dedidit, quæſtoremque cum his Brundiſium ire iuſſit, ne quàm in itinere à cognatis deditorum iniuriam acciperent. Illam Curiam, mortalium quis concilium, ac non Fidei Templum dixerit? Quàm vt ciuitas noſtra ſemper benignam præſtitit; ita in ſociorum quoque animis conſtantem recognouit.

EXTERNA.

De Saguntinis.

1 Nam ante duorum in Hiſpania Scipionum, totidemque Romani ſanguinis exercituum miſerabilem ſtragem, Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia vrbis ſuæ cõpulſi, cum vim Punicam vlterius nequirent arcere; collatis in forum quæ vnicuique erãt cariſſima, atque vndique circũdatis accenſiſque ignis nutrimentis, ne à ſocietate noſtra deficerent, publico & communi rogo ſemetipſi ſuperiecerunt. Crediderim, tunc ipſam Fidem humana negotia ſpeculantem mæſtum geſſiſſe vultum; perſeuerantiſſimum ſui cultum iniquæ fortunæ iudicio tam acerbo exitu damnatum cernentem.

De Petellinis.

2. Idem præſtando Petellini eundem laudis honorem meruerunt. Ab Annibale, quia deficere noſtram amicitiam noluerat, obſeſſi: legatos ad ſenatum auxilium implorantes miſerunt. Quibus propter recentem cladem Cannenſem ſuccurri non potuit; cęterùm permiſſum eſt, vti facerent, quòd vtiliſſimum incolumitati ipſorum videretur. Liberum ergo erat, Carthaginienſium gratiam amplecti. Illi tamen fœminis omnique ætate imbelli vrbe eiecta, quo diutius armati famem traherent, pertinaciſſimè in muris perſtiterũt; expirauitque prius eorum tota ciuitas, quàm vlla ex parte Romanæ ſocietatis reſpectum deponeret. Itaque Annibali non Petelliam, ſed fidei Petellinæ ſepulchrum capere contigit.

CAP. VII.

DE FIDE VXORVM ERGA MARITOS.

De Æmilia L. F. Tertia P. Africani Maioris.

1. ATque vt vxoriam quoque fidem attingamus: Tertia Æmilia Africani prioris vxor mater Corneliæ Gracchorum, tantæ fuit comitatis & patientiæ, vt cum ſciret viro ſuo ancillulam ex ſuis gratam eſſe, diſſimulauerit: ne domitorem orbis Africani fœmina impudicitiæ reum ageret. Tantumque à vindicta mens eius abfuit, vt poſt mortem Africani manumiſſam ancillam in matrimonium liberto ſuo daret.

De Thuria Q. Lucretij Veſpillonis.

2. Q. Lucretium proſcriptum à triumuiris vxor Thuria inter camerã & tectum cubiculi abditum, vna conſcia ancilla, ab imminente exitio, non ſine magno periculo ſuo, tutum

præ-

præſtitit: Singularique fide id egit, vt cùm cæteri proſcripti in alienis & hoſtilibus regionibus per ſummos corporis & animi cruciatus vix euaderent; ille in cubiculo, & in coniugis ſinu ſalutem retineret.

De Sulpicia Lentuli.

3 Sulpicia autem cùm à matre Iulia diligentiſſimè cuſtodiretur, ne Lentulum virum ſuum proſcriptum à triumuiris in Siciliam ſequeretur: nihilominus famulari veſte ſumpta, cùm duabus ancillis, totidemque ſeruis ad eum clandeſtina fuga peruenit. Nec recuſauit ſe ipſam proſcribere, vt ei fides ſua in coniuge proſcripto conſtaret.

CAP. VIII.

DE FIDE SERVORVM ERGA Dominos.

RESTAT vt ſeruorum etiam erga dominos quo minus exſpectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus.

De M. Antonij Oratoris ſeruo.

1 M. Antonius, auorum noſtrorum temporibus clariſſimus orator, inceſti reus agebatur; Cuius in iudicio accuſatores ſeruum in quæſtionē perſeuerātiſſimè poſtulabant; quod ab eo, cùm ad ſtuprum iret, laternam prælatā contenderent. Erat autem is etiam tum imberbis, & ſtabat coram, videbatq; rem ad ſuos cruciatus pertinere, nec tamen eos fugitauit. Ille verò, vt domum quoque ventum eſt, Antonium hoc nomine vehementius confuſum & ſolicitum vltro eſt hortatus, vt ſe iudicibus torquendum traderet; affirmans nullum ore ſuo verbum exiturum, quò cauſſa eius læderetur. Ac promiſſi fidem mira patientia præſtitit: plurimis etiam laceratus verberib

eculeoque impoſitus, candentibus etiam laminis vſtus, omnem vim accuſationis, cuſtodita rei ſalute, ſubuertit. Argui fortuna meritò poteſt, quòd tam pium & tam fortem ſpiritum ſeruili nomine incluſit.

De C. Marij C. F. COS. Seruo.

2. Conſulem autem C. Marium Prænestinæ obſidionis miſerabilem exitum ſortitum, cuniculi latebris fruſtra euadere conatum, leuiq; vulnere à Theleſino cùm quo commori deſtinauerat, perſtrictum, ſeruus ſuus vt Sullanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectũ interemit; cùm magna præmia ſibi propoſita videret, ſi eum victoribus tradidiſſet: Cuius dexteræ tam opportunum miniſterium, nihil eorum pietati cedit, à quibus ſalus dominorum protecta eſt. Quia eò tẽpore Mario non vita, ſed mors in beneficio repoſita erat.

De Philocrate C. Gracchi.

3. Æquè illuſtre quod ſequitur. C. Gracchus ne in poteſtatem inimicorum veniret, Philocrati ſeruo ſuo ceruices incidendas præbuit. Quas cùm celeri ictu adſcidiſſet, gladiũ cruore domini madentem per ſua egit præcordia. Euporum alij hunc vocitatum exiſtimant: ego de nomine nihil diſputo, famularis tantummodo fidei robur admiror: Cuius ſi præſtãtiam animi generoſus iuuenis imitatus foret, ſuo, non ſerui beneficio imminẽtia ſupplicia vitaſſet: nunc commiſit vt Philocratis, quàm Gracchi cadauer ſpecioſius iaceret.

De Pindaro C. Caſsij ſeruo.

4. Alia nobilitas, alius furor, ſed fidei par exemplum. Pindarus C. Caſſium Philipenſi prœlio victum, nuper ab eo manumiſſus, iuſſu ipſius obtruncatum, inſultationibus hoſtium e-

ſub-

ſubtraxit. Seque è conſpectu hominum voluntaria morte abſtulit, ita vt ne corpus quidem eius abſumpti inueniretur. Quis deorum grauiſſimi ſceleris vltor, illam dextram quæ in necem patriæ parentis exarſerat, tanto torpore illigauit, vt ſe tremebunda Pindari genibus ſubmitteret, ne publici parricidij, quas merebatur pœnas, arbitrio pij victoris exſolueret? Tu profectò, tu Diue Iuli cœleſtibus tuis vulneribus debitam exegiſti vindictam, perfidum erga te caput ſordidis auxilij ſupplex fieri cogendo, eò animi æſtu compulſum vt neq; retinere vitam vellet, neque finire manu ſua auderet.

De Seruis C. Plotij Planci & de ipſo Caio.

5 Adiunxit ſe ijs cladibus C. Plotius Plancus Munacij Planci conſularis & cenſorij frater, qui cùm à triumuiris proſcriptus in regione Salernitana lateret, delicatiore vitæ genere, & odore vnguenti, occultam ſalutis cuſtodiam detexit: Iſtis enim veſtigijs, eorum qui miſeros perſequebantur, ſagax inducta cura, abditum fugæ illius cubile odorata eſt. A quibus comprehenſi ſerui, multumq; ac diu torti, negabant, ſe ſcire vbi dominus eſſet: Non ſuſtinuit deinde Plancus tam fideles, tamq; boni exempli ſeruos vlterius cruciari: ſed proceſſit in medium, iugulumque gladijs militum obiecit. Quòd certamen mutuæ beneuolentiæ arduum dignoſci facit, vtrum dignior dominus fuerit, qui tam conſtantem ſeruorum fidem experiretur; an ſerui, qui tam iuſta domini miſericordia quæſtionis ſæuitia liberarentur.

De Vrbinio Panapionis ſeruo.

6 Quid Vrbinij Panopionis ſeruus, quàm admirabilis fidei! Qui cùm ad dominum proſcriptum occidendum, domeſticorum indi-

cio

cio certiores factos milites in Reatinam villam veniſſe cognoſſet; commutata cùm eo veſte, permutato etiam annulo, illum postico clàm emiſit, ſe autem in cubiculum ac lectulum recepit, & vt Panopionem occidi paſſus eſt. Breuis huius facti narratio, ſed non parua materia laudationis. Nam ſi quis antè oculos ponere velit ſubitum militum accurſum, conuulſa ianuæ clauſtra, minacem vocem, truces vultus, fulgentia arma; rem vera æſtimatione proſequetur: Nec quàm cito dicitur aliquem pro alio mori voluiſſe: tam id ex facili etiam fieri potuiſſe arbitrabitur. Panopion autem quantum ſeruo deberet, amplum ei faciendo monimentum, ac teſtimonium pietatis grato titulo reddendo teſtatus eſt.

De Seruo Antij Reſtionis.

7 Contentus eſſem huius generis exemplis: niſi vnum me dicere admiratio facti cogeret. Antius Reſtio proſcriptus à triumuiris, cùm omnes domeſticos circa rapinam & prædam occupatos videret, quàm maximè poterat diſſimulata fuga ſe penatibus ſuis intempeſta nocte ſubduxit. Cuius furtiuum egreſſum ſeruus ab eo vinculorum pœna coercitus, inexpiabilique literarum nota per ſummam oris contumeliam inuſtus, curioſis ſpeculatus oculis, ac veſtigia huc atque illuc errantia beneuolo ſtudio ſubſecutus, lateri voluntarius comes adrepſit. Quò quidem tam exquiſito, tamque ancipiti officio, perfectiſſimum ſpectatæ pietatis cumulum expleuerat: His enim, quorum felicior in domo ſtatus fuerat, lucro intentis, ipſe, cū nihil aliud quàm vmbra & imago ſuppliciorum ſuorum eſſet: maximum ſibi emolumentum eius, à quo tam

gra-

grauiter punitus erat, ſalutē iudicauit. Cumque abūdè foret iram remittere, adiecit etiam charitatem: nec ſolùm hactenus beneuolentia proceſſit, ſed in eo conſeruando mira quoque arte vſus eſt. Nam vt ſenſit cupidos ſanguinis milites ſuperuenire, amoto domino rogum extruxit: eique egentem à ſe comprehenſum & occiſum ſenem ſuperiecit, Interrogantibus deinde militibus, vbi nam eſſet Antius; manum rogo intentans ibi illum datis ſibi crudelitatis piaculis vri reſpondit. Quia veriſimilia loquebatur, habita eſt voci fides: quo euenit, vt Antius ſtatum quærendæ incolumitatis hac occaſione aſſequeretur.

CAP. IX.
DE MVTATIONE MORVM AVT Fortunæ.

MVltùm animis hominum, & fiduciæ adijcere, & ſolicitudinis detrahere poteſt morum ac fortunæ in claris viris recognita mutatio; ſiue noſtros ſtatus, ſiue proximorum ingenia contemplemur. Nam cùm aliorum fortunas ſpectando, ex conditione abiecti atque contempta emerſiſſe claritatem videamus, quid oberit, quin & ipſi meliora de nobis ſemper cogitemus? memores ſtultum, eſſe perpetuæ infelicitatis ſe prædamnare, ſpéque, quæ etiam incerta rectè fouetur, interdum certam in deſperationem conuertere.

De T. Manlio L. F. Torquato.

1 Manlius Torquatus adeò hebetis atque obtuſi cordis inter initia iuuentæ exiſtimatus eſt, vt à patre Lucio Manlio ampliſſimo viro, quia & domeſticis & reipubl. vſibus inutilis videbatur, reus relegatus agreſti opere fatigaretur, Is poſtmodum patrem reum iudiciali

perI-

periculo liberauit: filium victorem, quòd aduerſus imperium ſuum cum hoſte manū conſeruerat, ſecuri percuſſit: patriam Latino tumultu feſſam, ſpecioſiſſimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ malignæ nubilo adoleſcentiæ contemptu perfuſum, quo ſenectutis eius decus lucidius eniteſceret.

De P. Africano Maiore.

2 Scipio autem Africanus ſuperior, quem dij immortales naſci voluerunt, vt eſſet in quò ſe virtus per omnes numeros hominibus efficaciter oſtenderet; ſolutioris vitæ primos adoleſcentiæ annos egiſſe fertur. Remotos quidē à luxuriæ crimine, ſed tamen Punicis trophæis, deuictæ Carthaginis ceru cibus impoſito iugo, teneriores.

De C. Valerio Flacco Flamine.

3 C. quoque Valerius Flaccus ſecundi Punici belli temporibus luxu perditam adoleſcētiam inchoauit. Cæterùm à P. Licinio Pont. Max. flamen factus quò facilius à vitijs recederet; ad curam ſacrorum & ceremoniarum conuerſo animo, vſus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum poſtea modeſtiæ & ſanctitatis ſpecimen euaſit.

De Q. Fabio Max. Allobrogico.

4 Nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria cognomen Allobrogici ſibimet ac poſteris peperit, adoleſcente magis infame; nihil eodem ſeſe ornatius, aut ſpecioſius illo ſeculo noſtra ciuitas habuit.

De Q. Lutatio Catulo.

5 Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo clariſſimorum virorum prouētu excelſum gradum obtinuiſſe? Cuius ſi ſuperiori

ætas

ætas reuoluatur; multi luxus, multæ deliciæ reperientur. Quæ quidem ei impedimento non fuerunt quò minus patriæ princeps exiſteret nomenque eius in Capitolino faſtigio fulgeret, ac virtute ciuile bellum ingenti motu oriens ſepeliret.

De L. Cornelio Sulla Felice.

6 L. verò Sulla vſque ad quæſturæ ſuæ comitia vitam libidine, vino, ludicræ artis amore, inquinatam perduxit. Quapropter C. Marium Cõſulem moleſtè tuliſſe traditur, quòd ſibi aſperrimum in Africa bellum gerenti tam delicatus quæſtor fortè obueniſſet: Eiuſdem virtus quaſi perruptis & diſiectis nequitiæ, qua obſidebatur, clauſtris, catenas Iugurthæ manibus iniecit: Mithridatem compeſcuit: ſocialis belli fluctus repreſſit: Cinnæ dominationem fregit, eumque qui ſe in Africa quæſtorem faſtidierat, illã ipſam prouinciam proſcriptum & exulem petere coëgit. Quæ tam diuerſa, tamque inter ſe contraria, ſi quis apud animũ ſuum attentiore comparatione expendere velit, duos in vno homine Sullas fuiſſe crediderit: turpem adoleſcentem, & virum dicerem fortem, niſi ipſe felicem ſe appellari maluiſſet.

De T. Aufidio.

7 Atq; vt nobilitatem beneficio pœnitentiæ ſe ipſam admonuimus reſpicere, ita altiora modo ſuo ſperare auſos ſubtexamus. T. Aufidius cùm Aſiatici publici exiguam admodum particulam habuiſſet, poſtea totam Aſiam proconſulari imperio obtinuit. Nec indignati ſunt ſocij, eius parere faſcibus, quem aliena tribunalia adulantem viderãt. Geſſit ſe etiam integerrimè atque ſpendidiſſimè: eoque modo demonſtrauit, priſtinum quæſtum ſuum for-

tu-

tunæ: præſens verò dignitatis incrementum moribus ipſius imputari debere.

De P. Rupilio.

8 At P. Rupilius non publicanum in Sicilia egit, ſed operas publicanis dedit: Idem vltimam inopiam ſuam auctorato ſocijs officio ſuſtentauit. Ab hoc poſtmodum conſule leges vniuerſi Siculi acceperunt, accerbiſſimoque prædonum ac fugitiuorum bello liberati ſunt. Portus ipſos, ſi quis modò mutis rebus ineſt ſenſus, tantam in eodem homine varietatem ſtatus admiratos arbitror. Quem enim diuturnas capturas exigentem animaduerterant, eundem iura dantem, claſſeſque & exercitus regentem viderunt.

De P. Ventidio Baſſo.

9 Huic tanto incremento maius adijciam. Aſculo capto, C. Pōpeius Magni pater P. Ventidium ætate impuberem in triumpho ſuo populi oculis ſubiecit. Hic eſt Ventidius, qui poſtea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Craſſi manibus in hoſtili ſolo miſerabiliter iacentibus, triũphum duxit. Itaq; qui captiuus carcerem exhorruerat, victor Capitolium felicitate celebrauit. In eodem etiam illud eximiũ, quòd eodem anno Prætor & cōſul eſt factus.

De L. Cornelio Lentulo Lupo.

10 Caſuum nunc contemplemur varietatem L. Lentulus conſularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppreſſus, cenſor cùm L. Cenſorino creatus eſt. Quem quidem fortuna inter ornamenta & dedecora alterna vice verſauit, conſulatui illius damnationem, damnationi cenſuram ſubijciendo: & neque bonis eum perpetuis frui, neque malis æternis ingemiſcere patiendo.

De

De Cn. Cornelio Scipione Aſina.

11 Iiſdem viribus vti voluit in Cn. Cornelio Scipione Aſina: Qui conſul à Pœnis apud Liparas captus cùm belli iure omnia perdidiſſet; lætiore ſubinde vultu eius adiutus, cuncta recuperauit; conſulque etiam iterum creatus eſt. Quis crederet illum à duodecim ſecuribus ad Carthaginienſium prouenturum catenas? qui rurſus exiſtimaret à Punicis vinculis ad ſumma imperij peruenturum faſtigia? ſed tamen ex conſule captiuus & ex captiuo conſul factus eſt.

De Licinio Craſſo Diuite.

12 Quid? Craſſo nonne pecuniæ magnitudo locupletus nomen dedit: ſed eidem poſtea inopia turpem decoctoris ſuperlationem iniunxit, ſiquidem bona eius à creditoribus, quia ſolidum præſtare non poterat, venierunt. Ita quoque amara ſugillatione non caruit: quia cùm egens ambularet, Diues ab occurrentibus ſalutabatur.

De Q. Seruilio Cæpione.

13 Craſſum caſus acerbitate Q. Cæpio præcurrit. Is namque præturæ ſplendore, triumphi claritate, conſulatus decore, maximi pontificatus ſacerdotio, vt ſenatus patronus diceretur, aſſecutus: in publicis vinculis ſpiritum depoſuit, corpuſque eius funeſti carnificis manibus laceratum, in ſcalis Gemonijs iacens, magno cùm horrore totius fori Romani conſpectum eſt.

De C. Mario.

14 Iam C. Marius maxima fortunæ luctatio eſt: omnes enim eius impetus tam corporis quàm animi robore fortiſſimè ſuſtinuit. Arpini honoribus iudicatus inferior, quæſturam

Romæ petere auſus eſt: patientia deinde repulſarum, irrupit magis in Curiam, quàm venit. In tribunatus quoque & ædilitatis petitione conſimilem campi notam expertus: Præturæ candidatus ſupremo loco inhæſit, quàm tamen nō ſine periculo obtinuit: ambitus enim accuſatus, vix atque ægrè abſolutionem à iudicibus impetrauit. Ex illo Mario tam humili Arpini, tam ignobili Romæ tamque faſtidiendo candidato, ille Marius euaſit, qui Africam ſubegit. Iugurtham regem ante currum egit, qui Teutonorum, Cimbrorumque exercitus deleuit. Cuius bina trophæa in vrbe ſpectantur, cuius ſeptem in faſtis conſulatus leguntur. Cui poſt exilium conſulem creari, proſcriptoque facere proſcriptionem contigit. Quid huius conditione incōſtantius aut mutabilius? quem ſi inter miſeros poſueris, miſerrimus: inter felices, feliciſſimus reperietur.

De C. Iulio Cæſare.

15 C. autem Cæſar: cuius virtutes aditum ſibi in Cœlum ſtruxerunt, inter primæ iuuentæ initia priuatus Aſiam petens, à maritimis prædonibus circa inſulam Pharmacuſam exceptus, quinquaginta ſe talentis redemit. Parua igitur ſumma clariſſimū mundi ſidus in piratico myoparone rependi fortuna voluit. Quid eſt ergo quòd amplius de ea queramur, ſine cōſortibus quidem diuinitatis ſuæ parcit? Sed cœleſte numen ſe ab iniuria vindicauit: continuò enim captos prædones crucibus affixit.

EXTERNA.

De Polemone Athenienſi.

1 Attento ſtudio noſtra cōmemorauimus; remiſſiore nunc animo aliena narrentur. Perditæ luxuriæ Athenis adoleſcens Polemo, ne-

que

que illecebris tantummodo, ſed etiam ipſa infamia gaudens; cùm è conuiuio non poſt occaſum ſolis, ſed poſt ortum ſurrexiſſet, domumque repetens Xenocratis Philoſophi patētem ianuam vidiſſet vino grauis, vnguētis delibutus, ſertis capite redimito, pellucida veſte amictus, refertam turba doctorum hominū ſcholam eius intrauit: Nec contentus tam deformi introitu, conſedit etiam, vt clariſſimum eloquium, & prudentiſſima præcepta temulentiæ laſciuijs eluderet. Orta deinde, vt par erat, omnium indignatione; Xenocrates vultum in eodem habitu cōtinuit, omiſſiſque de quibus differebat, de modeſtia ac temperantia loqui cœpit. Cuius grauitate ſermonis reſipiſcere coactus Polemo, primum coronam capite detractam proiecit, paulò poſt brachium intrà pallium reduxit, procedente tempore oris cōuiualis hilaritatem depoſuit; ad vltimum totam luxuriam exuit, vniuſque orationis ſaluberrima medicina ſanatus, ex infami ganeone maximus philoſophus euaſit. Peregrinatus eſt huius animus in nequitia, non habitauit.

De Themiſto cle Athenienſi.

2 Piget Themiſtoclis adoleſcentiam attingere, ſiue patrem aſpiciam, abdicationis inurentem notam, ſiue matrem ſuſpendrio finire vitam propter filij turpitudinem coactam; cùm omnium poſtea Graij ſanguine virorum clariſſimus extiterit, mediumque Aſiæ & Europæ vel ſpei, vel deſperationis pignus fuerit; Hæc enim ſalutis cum ſuæ patronum habuit, illa vadem victor æ aſſumpſit.

De Cimone Athenienſi.

3 Cimonis verò incunabula opinione ſtultitiæ fuerunt referta: eiuſdem ſtu tit æ impe-

ria ſalutaria Athenienſes ſenſerunt: Itaque coegit eos ſtuporis ſemetipſos damnare, qui eum ſtolidum crediderant.

De Alcibiade Athenienſi.

4 Iam Alcibiadem quaſi duæ fortunæ partitæ ſunt: Altera quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias, formam præſtantiſſimã, fauorem ciuium propenſum, ſumma imperia, præcipuas potentiæ vires, flagrantiſſimum ingenium aſſignaret: altera quæ damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam, odium patriæ violentam mortem infligeret: Nec aut hæc, aut illa ſimul vniuerſa; ſed variè perplexa, freto atque æſtui ſimilia.

De Policrate Samio.

5 Ad inuidiam vſque Polycratis Samiorum tyranni abundantiſſimis bonis conſpicuus vitæ fulgor exceſſit: nec ſine cauſſa. Omnes enim conatus eius placido excipiebantur itinere: ſpes certum cupitæ rei fructum apprehendebant: vota nuncupabantur ſimul & ſoluebantur: velle ac poſſe in æquo poſitum erat: Semel duntaxat vultum mutauit, perquàm breui triſtitiæ ſalebra ſuccuſſum; Tunc cùm admodum gratum ſibi annulum de induſtria in profundum, ne omnis incommodi expers eſſet, abiecit; Quem tamen continuò recuperauit, capto piſce, qui eum deuorauerat. Sed hunc felicitatis ſemper plenis velis proſperum curſum tenere non potuit. Comprehenſum enim Orontes Darij regis præfectus, in excelſiſſimo Micalenſis montis vertice cruci affixit. E qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam læuam, cui Neptunus annulum piſcatoris manu reſtituerat, ſitu marcidam, Samos, amara ſeruitute aliquam-

quamdiu preſſā, liberis ac lætis oculis aſpexit.

De Dionyſio Syracuſano.

6 Dionyſius autem cùm hæreditatis nomine à patre Syracuſanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepiſſet, maximarum opum dominus, exercituum dux, rector claſſium, equitatuum potens; propter inopiam, literas puerulos Corinthi, docuit. Eodemque tempore, tanta mutatione: maiores natu, ne quis nimis fortunæ crederet, magiſter ludi factus ex tyranno monuit.

De Syphace Numidarum Rege.

7 Sequitur hunc Syphax Rex, conſimilem fortunæ iniquitatem expertus, quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Aſdrubalem vltro petitū ad penates deos eius venerat. Cæterùm eò claritatis euectus, vt validiſſimorum populorum tantum non arbiter victoriȩ exiſteret: parui temporis interiecta mora, catenatus à Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus eſt. Cuiuſque dextram regio inſidens ſolio arroganti manu attigerat, ad eius genua ſupplex procubuit. Caduca nimium hæc & fragilia, puerilibuſq; conſentanea crepundijs ſunt, quæ vires atque opes humanæ vocantur. Affluunt ſubitò, repentè dilabuntur; nullo in loco, nulla in perſona ſtabilibus nixa radicibus conſiſtunt: ſed incertiſſimo flatu fortunæ, huc atque illuc acta, quos in ſublime extulerunt; improuiſo decurſu deſtitutos profundo cladium miſerabiliter immergunt. Itaque neque exiſtimari, neque dici debent bona, quæ vt inflictorum malorū amaritudine deſiderium ſui duplicent, propenſiore fauore primò delinitos, maiore poſtea malorum cumulo opprimere ſolent.

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS.

DE FELICITATE.

CAP. I.

VOlubilis fortunæ complura exempla retulimus: conſtanter propitiæ admodum pauca narrari poſſunt. Quò patet, eam aduerſas res cupido animo infligere, ſecundas parco tribuere: Eadem vbi malignitatis oblitæ ſci ſibi imperauit, non ſolùm plurima ac maxima ſed etiam perpetua bona congerit.

De Q. Metello Macedonico.

1 Videamus ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metellum à primo originis die, ad vltimum vſque fati tempus nunquam ceſſante indulgentia, ad ſummum beatæ vitæ culmen perduxerit. Naſci eum in vrbe terrarum principe voluit: parentes nobiliſſimos dedit: adiecit animi rariſſimas dotes, & corporis vires, vt ſufficere laboribus poſſent: vxorem pudicitia & fœcunditate conſpicuam conciliauit. Conſulatus decus, imperatoriam poteſtatem, ſpecioſiſſimi triumphi prætextam largita eſt: Fecit, vt eodem tempore tres filios conſulares, vnum etiam cenſorium, ac triumphalem, & quartum prætorium videret. Vtque tres filias nuptum daret, earumque ſobolem ſinu ſuo exciperet. Tot partus, tot incunabula, tot viriles togæ, tam multę nuptiales faces, honorum, imperiorum, omnis deniq; gratulationis ſumma abundantia; cùm interim nullum funus, nul-

nullus gemitus, nulla cauſa triſtitiæ. Cœlum contemplare: vix tamen ibi talem ſtatum reperies: quoniam quidem luctus & dolores deorum quoque pectoribus à maximis vatibus aſſignari videmus. Hunc autem vitæ actum eius conſentaneum finis excepit. Nam Q. Metellum vltimæ ſenectutis ſpatio defunctum, leniq; genere mortis inter oſcula complexuſque chariſſimorum pignorum extinctum, filij, & generi humeris ſui per Vrbem latum rogo impoſuerunt.

De Gyge Lydorum Rege.

2. Clara hæc felicitas: obſcurior illa, ſed diuino ſplendore præpoſita: Cùm enim Gyges, regno Lydiæ armis & diuitijs abundātiſſimo inflatus Apollinem Pythiū ſciſcitatum veniſſet, aliquis mortalium ſe eſſet felicior: deus ex abdito ſacrarij ſpecu, voce miſſa, Aglaū Pſophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, ſed ætate iam ſenior: terminos agelli ſui nunquā exceſſerat, paruuli ruris fructibus cōtētus. Verùm profectò beatæ vitæ finem Apollo, non adumbratum, oraculi ſagacitate complexus eſt. Quocirca inſolēter fulgore fortunæ ſuæ gloriāti reſpondit, magis ſe probare ſecuritate ridens tugurium, quàm triſtem curis & ſolicitudinibus aulam: paucaſq; glebas pauoris expertes, quā pinguiſſima Lydiæ arua metu referta: & vnū aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus & arma, & equitatum voracibus impenſis oneroſum: & vſus neceſſarij horreolum nulli nimis appetēdum, quàm theſauros omnium inſidijs & cupiditatibus expoſitos. Ita Gyges dum adſtipulatorē vanæ opinionis deum habere cōcupiſcit, vbinam ſolida & ſecura eſſet felicitas, didicit.

CAP. II.

DE SAPIENTER DICTIS Aut Factis.

NVnc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi eſt: nec votis petitur, ſed in pectoribus ſapiētia præditis natum, dictis factiſque prudentibus eniteſcit.

De P. Appio Claudio.

1 Ap. Claudium crebro ſolitum dicere accepimus, Negotium popul. Rom. melius, quàm otium committi: non quod ignoraret quàm iucundus tranquillitatis ſtatus eſſet, ſed quod animaduerteret præpotentia imperia agitatione rerum ad virtutem capeſſendam excitari, nimia quiete in deſidiam reſolui. Et ſanè negotium nomine horridum, ciuitatis noſtræ mores in ſuo ſtatu continuit; blandæ appellationis quies plurimis vitijs reſperſit.

De P. Scipione Africano.

2 Scipio vero Africanus turpe eſſe aiebat in re militari, dicere, (Non putaram:) videlicet quia explorato & excuſſo conſilio, quæ ferro aguntur, adminiſtrari oportere arbitrabatur: ſumma ratione. Inemendabilis enim eſt error, qui violentia Martis committitur. Idem negabat, aliter cùm hoſte confligi debere, quàm aut ſi occaſio obueniſſet, aut neceſſitas incidiſſet: æquè prudenter. Nam & proſperè gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia eſt: & in anguſtias vtique pugnandi compulſum abſtinere ſe prœlio, peſtiferum ignauiæ adfert exitum: Eorumque qui iſta committunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ neſcit reſiſtere.

De Q. Cæcilio L. F. Metello.

3 Q. quoque Metelli cùm grauis, tum etiã alta

aſta in ſenatu ſententia; qui deuicta Carthagine, neſcire ſe, illa victoria boni ne plus an mali Reipubl. attuliſſet, aſſeuerauit. Quoniam vt pacem reſtituendo profuiſſet; ita Annibalem ſubmouendo, nonnihil nocuiſſet. Eius enim tranſitu in Italiam, dormientem iam populi Romani virtutem excitatam: metuique debere, ne acri æmulo liberata in eundem ſomnum reuolueretur. In æquo igitur malorum poſuit, vri tecta, vaſtari agros, exhauriri ærarium; & priſci roboris neruos hebetari.

De L. Fimbria.

4 Quid illud factum L. Fimbriæ conſularis! quàm ſapiens! A M. Lutatio Pythia ſplendido equite Rom. iudex aditus de ſponſione, quàm is cùm aduerſario, quòd vir bonus eſſet, fecerat; nunquam ad iudicium pronuntiatione ſua finire voluit. Ne aut probatum virum, ſi contra eum iudicaſſet, fama ſpoliaret: aut iuraret virum bonum eſſe, cùm ea res innumerabilibus laudibus contineatur.

De L. Papirio L. F. Curſore COS.

5 Forenſibus hæc, illa militaribus ſtipendijs prudentia exhibita eſt. Papirius Curſor conſul cùm Aquiloniam oppugnans prœlium vellet committere, pullariuſque non proſperantibus auibus ementitus optimum ei auſpicium renunciaſſet; de fallacia illius factus certior, ſibi quidem & exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnam inijt. Cæterùm mendacem ante ipſam aciem conſtituit: vt haberent dij, cuius capite, ſiquid iræ conceperant, expiarent. Directum eſt autem ſiue caſu, ſiue etiam cœleſtis numinis prouidentia, quod primum è contraria parte miſſum erat telum, in ipſum pullarij pectus, eumque exanimem proſtrau-

Id vbi conſul cognouit, fidente animo & hoſtes inuaſit, & Aquiloniam cepit. Tam cito animaduertit, quo pacto iniuria imperatoris vindicari deberet, quemadmodum violata religio expianda foret, & qua ratione victoria apprehendi poſſet. Egit virum ſeuerum, conſulem religioſum, imperatorem ſtrenuum: timoris modum, pœnæ genus, ſpei viam, vno mentis impetu rapiendo.

De Senatu Romano.

6 Nunc ad ſenatus acta tranſgrediar. Cùm aduerſus Annibalem ſenatus Claudium Neronem & Liuium Salinatorem cõſules mitteret; eoſque vt virtutibus pares, ita inimicitijs acerrimè inter ſe diſſidentes videret, ſummo ſtudio in gratiam reduxit, ne propter priuatas diſſenſiones, remp. parum vtiliter adminiſtrarent. Quia conſimili imperio, niſi concordia ineſt, maior aliena opera interpellandi, quàm ſua edendi cupiditas naſcitur: vbi verò etiam pertinax intercedat odium, alter alteri, quam è contrarijs caſtris vterque certior hoſtis proficiſcitur. Eoſdem ſenatus, cùm ob nimis aſpere actam cenſuram à Cn. Bæbio trib. pl. pro Roſtris agerentur rei; cauſſæ dictione decreto ſuo liberauit. Vacuũ omnis iudicij metu eum honorem reddendo qui exigere debet rationem, non reddere. Par illa ſapientia ſenatus, qua Ti. Gracchum trib. pl. Agrariam legem promulgare auſum, morte multauit: Idem, vt ſecundum legem eius per triumuiros ager populo viritim diuideretur, egregiè cenſuit. Siquidem grauiſſimæ ſeditionis eodem tempore & auctorem & cauſſam ſuſtulit.

Quam deinde ſe prudẽter in rege Maſiniſſa ...? Nam cùm promptiſſima & fideliſſima eius

eius opera aduerſus Carthaginienſes vſus eſſet, eumque in dilatando regno audiorem cerneret; legem ferri iuſſit, qua Maſiniſſæ ab imperio populi Rom. ſolutam libertatem tribueret. Quo facto cum optimè meriti beneuolentiam retinuit, tum Mauritaniæ & Numidiæ, cæterarumque illius tractus gentium nunquam fida pace quieſcentem feritatem, à valuis ſuis repulit.

EXTERNA.

Tempus deficiet domeſtica narrantem: quoniam imperium noſtrum non tam robore corporum, quàm amicorum vigore incrementum ac tutelam ſui comprehendit. Maiore itaque ex parte Romana prudentia in admiratione tacitè reponatur, alienigeniſque huius generis exemplis detur aditus.

De Socrate Athenienſi.

In Socrate humanæ ſapientiæ quaſi quoddam terreſtre oraculum, nihil vltra petendum à dijs immortalibus arbitrabatur, quam vt bona tribuerent. Quia ij demum ſcirēt quid vnicuique eſſet vtile: nos autem plerumque id votis expetere, quod nō impetraſſe melius foret. Etenī, denſiſſimis tenebris inuoluta mortalium mens, in quam latè patentes errores cęcas precationes tuas ſpargis! Diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt: honores concupiſcis, qui complures peſſundederunt: regna tecum ipſa voluis, quorum exitus ſæpenumero miſerabiles cernuntur: ſplendidis coniugijs inijcis manus, at hæc vt aliquando illuſtrant, ita nonnunquā funditus domos euertunt. Deſine igitur ſtulta, futuris malorum tuorum cauſſis, quaſi feliciſſimis rebus inhiare, teque totam cœleſtium arbitrio permitte: Quia qui t

buere bona ex facili ſolent, etiam eligere aptiſſima poſſunt.

Idem expedita & compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales etiam eſſent. Qua quidem prædicatione apertè monebat, vt homines ipſam potius virtutem, quàm vmbram eius conſectarentur. Idem ab adoleſcentulo quodam conſultus, vxorē duceret, an ſe omni matrimonio abſtineret; reſpondit, vtrum eorum feciſſet, acturum pœnitentiam. Hic te, inquit, ſolitudo, hic orbitas, hic generis interitus; hic hæres alienus excipiet: illi perpetua ſolicitudo, contextus querelarum, dotis exprobatio, affinium graue ſupercilium, garrula ſocrus lingua, ſubſeſſor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus. Non paſſus eſt iuuenem in contextu rerum aſperarum, quaſi lætæ materiæ facere delectum.

Idem cùm Athenienſium ſcelerata dementia triſtem de capite eius ſententiam tuliſſet, fortique animo & conſtanti vultu potionem veneni è manu carnificis accepiſſet; admoto iam labris poculo, vxori Xanthippæ inter fletum & lamentationem vociferanti innocentem eum perituri, Quid ergo? inquit, nocenti mihi mori ſatius eſſe duxiſti? O immenſam illam ſapientiam, quæ ne in ipſo quidem vitæ exceſſu obliuiſci ſui potuit!

De Solone Athenienſi.

2 Age, quàm prudenter Solon, neminem, dum adhuc viueret, beatum dici debere arbitrabatur! quod ad vltimum vſque fati diem ancipiti fortunæ ſubiecti eſſemus: Felicitatis igitur humanæ appellationem rogus conſummat qui ſe incurſui malorum obijcit. Idem cùm ex

ami-

amicis quendam grauiter mœrentem videret, in arcem perduxit, hortatuſque eſt vt per omnes ſubiectorum ædificiorum partes oculos circumferret: Quod vt factum animaduertit, Cogita nunc tecum, inquit, quàm multi luctus ſub his tectis & olim fuerint, hodieq; versẽtur, inſequentibuſque ſeculis ſint habituri: ac mitte mortalium incõmoda tanquam propria deflere. Qua conſolatione demonſtrauit, vrbes eſſe humanarum cladium conſepta miſeranda. Idem aiebat, ſi in vnum locum cũcti mala ſua cõtuliſſent; futurum, vt propria deportare domum, quàm ex communi miſeriarum aceruo portionẽ ſuam ferre mallent. Quo colligebat, non oportere nos quæ fortuito patimur, præcipuæ & intolerabilis amaritudinis iudicare.

De Biante Prienenſi.

3 Bias autem, cùm patriam eius Prienen hoſtes inuaſiſſẽt, omnibus, quos modo ſæuitia belli incolumes abire paſſa fuerat, precioſarum rerum pondere onuſtis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis ſuis ſecum ferret; Ego verò (inquit) bona mea mecum porto. Pectore enim illa geſtabat, non humeris: nõ oculis viſenda, ſed æſtimanda animo. Quæ domicilio mentis incluſa, nec mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt: & vt manentibus præſto ſunt, ita fugientes non deſerunt.

De Platone Athenienſi.

4 Iam Platonis verbis adſtricta, ſed ẽſu præualens ſententia. Qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicauit; cùm aut ſapientes regnare, aut reges ſapere cœpiſſent.

De Antigono rege.

5 Rex etiam ille ſubtilis iudicij; quem ferũt traditum ſibi diadema, priuſquã capiti im-

po-

poneret, retentum diu conſideraſſe, ac dixiſſe: O nobilem magis quam felicem pannum quem, ſi quis penitus cognoſcat, quàm multis ſollicitudinibus, & periculis, & miſerijs ſit refertus; ne humi quidem iacentem tollere vellet.

De Xenocrate Philoſopho.

6 Quid? Xenocratis reſponſum, quàm laudabile! cùm maledico ſermoni quorundam, ſummo ſilentio intereſſet; vno ex his quærente cur ſolus ita linguam ſuam cohiberet: Quia dixiſſe me, inquit, aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquam.

De Ariſtophane Comico.

7 Ariſtophanis quoque altioris eſt prudentiæ præceptum, qui in comœdia introduxit remiſſum ab inferis Athenienſem Periclem, vaticinantem, non oportere in vrbe nutriri leonem; ſin autem ſit alitus, obſequi ei conuenire. Monet enim, vt præcipuæ nobilitatis & concitati ingenij iuuenes refrenentur. Nimio verò fauore ac profuſa indulgentia paſti, quò minus potentiam obtineant, ne impediantur: quòd ſtultum ſit, & inutile, eas obtrectare vires, quas ipſe foueris.

De Thalete Philoſopho.

8 Muificè etiam Thales. Nam interrogatus an facta hominum deos fallerent: Nec cogitata, inquit. Vt non ſolùm manus, ſed etiam mentes puras habere vellemus; cùm ſecretis cogitationibus noſtris cœleſte numen adeſſe credidiſſemus.

Ac ne quod ſequitur quidem minus ſapiẽs. Vnicæ filiæ pater Themiſtoclem conſulebat, vtrum eam pauperi, ſed ornato: an locupleti parum probato collocaret. cui is, Malo, inquit, virum pecunia, quàm pecuniam viro indigentem.

tem. Quo dicto ſtultum monuit vt generum potius, quàm diuitias generi legeret.

Age Philippi quàm probabilis epiſtola, in qua Alexandrum quorundam Macedonum beneuolentiam largitione ad ſe attrahere conatum ſic increpuit: Quæ te fili ratio in hanc tam vanam ſpem induxit vt eos tibi fideles futuros exiſtimares, quos pecunia ad amorem tui compuliſſes? à charitate illud præſtatur. At verò antè Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, quàm victor.

Ariſtoteles autem Calliſthenem auditorem ſuum ad Alexandrum dimittens monuit, vt cùm eo aut rariſſimè, aut quàm iucundiſſimè loqueretur: quo ſcilicet apud regias aures vel ſilentio tutior, vel ſermone eſſet acceptior. At ille dum Alexandrum Perſica Macedonum ſalutatione gaudentem obiurgat, & ad maiorum mores inuitum reuocare perſeuerat; ſpiritu carere iuſſus, ſeram neglecti ſalubris conſilij pœnitentiam egit.

Idem Ariſtoteles de ſemetipſo in neutram partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare ſe, vani: vituperare, ſtulti eſſet. Eiuſdem eſt vtiliſſimum præceptum, Vt voluptates abeuntes conſideremus. Quas quidem ſic oſtendendo minuit: Feſſas enim, pœnitentiæque plenas animis noſtris ſubiecit, quò minus cupidè repetantur.

De Anaxagora Clazomenio.

9 Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quiſnam eſſet beatus: Nemo, inquit, ex his quos tu fęlices exiſtimas: ſed eum in illo numero reperies, qui à te ex miſeris conſtare creditur. Non erit ille diuitijs & honoribus abundans: ſed aut exigui ruris,

non ambitioſæ doctrinæ fidelis ac pertinax cultor, in ſeceſſu quàm in fronte beatior.

De Demade Athenienſi.

10 Demadis quoque dictum ſapiens: nolentibus enim Athenienſibus diuinos honores Alexandro decernere, Videte (inquit) ne dum cælum cuſtoditis, terram amittatis.

De Anacharſe Scytha.

11 Quàm porrò ſubtiliter Anacharſis leges aranearum telis comparabat: Nam vt illas infirmiora animalia retinere, valẽtiora tranſmittere; ita his humiles & pauperes conſtringi, diuites & præpotentes non alligari, videmus.

De Ageſilao Lacedæmonio.

12 Nihil etiam Ageſilai facto ſapientius: ſiquidem cùm aduerſus remp. Lacedæmoniorum cõſpirationem ortam noctu comperiſſet, leges Lycurgi continuò abrogauit, quæ de indemnatis ſupplicium ſumi vetabant: Comprehenſis autem & interfectis ſontibus, eaſdem è veſtigio reſtituit. Atque vtrumque ſimul prouidit, ne ſalutaris animaduerſio vel iniuſta eſſet, vel iure impediretur. Itaque vt ſemper eſſe poſſent, aliquando non fuerunt.

De Annone Pœno.

13 Sed neſcio an Annonis excellentioris prudentiæ conſilium. Magone enim Cannẽſis pugnæ exitum ſenatui Pœnorum nũciante, inque tanti ſucceſſus fidem annulos aureos triũ modiorum menſurã explentes effundente, qui interfectis noſtris ciuibus detracti erant; quæſiuit an aliquis ſociorum poſt tantam cladem à Romanis defeciſſet: Atque vt audiuit neminem ad Annibalem tranſiiſſe, ſuaſit protinus, vt legati Romam, per quos de pace ageretur, mitterentur: cuius ſi ſententia valuiſſet, neque ſe-

cundo

cundo Punico bello victa Carthago, neque tertio deleta foret.

De Herennio Pontio Samnite.

14 Ne Samnites quidem paruas pœnas conſimilis erroris pependerunt, quod Herennij Pontij ſalutare conſilium neglexerunt: Qui auctoritate & prudẽtia cæteros præſtans, ab exercitu & eius duce filio ſuo conſultus, quidnam fieri de legionibus Romanis apud Furcas Caudinas incluſis deberet, inuiolatas dimittendas reſpondit. Poſtero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: vt aut maximo beneficio gratia hoſtium emererentur, aut grauiſſima iactura vires confringerentur: ſed improuida temeritas victorum, dum vtramque partem ſpernit vtilitatis, ſub iugum miſſas in perniciem ſuam accendit.

De Cretenſibus.

15 Multis & magnis ſapientiæ exemplis paruulum adijciam. Cretenſes cùm acerbiſſima execratione aduerſus eos quos vehemẽter oderunt, vti volunt; vt mala conſuetudine delectentur, optant; modeſtoque voti genere efficaciſſimum vltionis euentum reperiunt. Inutiliter enim aliquid cõcupiſcere, & in eo perſeueranter morari, exitio vicina dulcedo eſt.

CAP. III.

DE VAFRE DICTIS AVT FACTIS.

Est aliud factorũ dictorumque genus à ſapientia proximo deflexu ad Vafri nomẽ progreſſum: quod niſi fallacia vires aſſumpſerit, fidem propoſiti non inuenit: laudemq; occulto magis tramite, quàm aperta via petit.

De Antiſtite templi Dianæ.

1 Ser. Tullio regnante, cuidam patrifamilias in agro Sabino præcipuæ magnitudinis

ximiæ formæ vacca nata eſt. Quàm oraculorum certiſſimi auctores in hoc à dijs immortalibus editam reſponderunt, vt quiſquis eam Auentinienſi Dianæ immolaſſet, eius patria, totius terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus, bouem cùm ſumma feſtinatione Romam actam, in Auentino ante arā Dianæ conſtituit, ſacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. De qua re antiſtes templi certior factus, religionem hoſpiti intulit, ne prius victimam cæderet, quàm proximi amnis aqua ſe abluiſſet. Eoque alueum Tiberis petente, vaccam ipſe immolauit, & vrbem noſtram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio ſacrificij furto reddidit.

De L. Iunio Bruto.

2 Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus eſt. Nam cùm à rege Tarquinio auunculo ſuo omnem nobilitatis indolem excerpi, interque cæteros etiam fratrem ſuum, quod vegetioris ingenij erat, interfectū animaduerteret; obtuſi ſe cordis eſſe ſimulauit: eaq; fallacia maximas virtutes ſuas texit. Profectus etiā Delphos cùm Tarquinij filijs, quos is ad Appolinem Pythium muneribus ſacrificijſque honorandum miſerat, aurū deo nomine doni clàm cauato baculo incluſum tulit: quia timebat ne ſibi cœleſte numē aperta liberalitate venerari tutum non eſſet. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem iuuenes conſuluerunt; quiſnam ex ipſis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum ſummam Vrbis noſtræ poteſtatem futuram reſpondit, qui ante omnes matri oſculum dediſſet. Tunc Brutus, perinde atq; caſu prolapſus, de induſtria ſe abiecit, terramque communem omnium,

nium matrem exiſtimãs, oſculatus eſt. Quòd tã vafrè telluri impreſſum oſcu'ũ, Vrbi libertatem, Bruto primum in faſtis locum tribuit.

De P. Scipione Africano Maiore.

3 Scipio quoque ſuperior præſidiũ callid.tatis amplexus eſt. Ex Sicilia enim petẽs Africam, cùm ex fortiſſimis peditibus Romanis trecentorum equitũ numerum complere vellet, neq; tam ſubito poſſet eos inſtruere: quod temporis anguſtiæ negabant, ſagacitate conſilij aſſecutus eſt. Namq; ex ijs iuuenibus, quos ſecum ex tota Sicilia nobiliſſimos & ditiſſimos, ſed inermes habebat, trecentos ſpecioſa arma & electos equos quã celerrimè expedire iuſſit; velut eos continuò ſecum ad oppugnãdam Carthaginem auecturus: Qui cùm imperio vt celeritate, ita longinqui & perículoſi belli reſpectu ſolicitis animis paruiſsẽt; remittere ſe Scipio illam expeditionem, ſi arma & equos militibus ſuis traderent, edixit. Rapuit conditionem imbellis ac timida iuuentus, inſtrumentoque ſuo cupide noſtris ceſſit. Ergo calliditas ducis prouidit, vt ſi quod protinus imperaretur, graue prius, deinde remiſſo militiæ metu maximum beneficium fieret.

De Q. Fabio Labeone.

4 Quòd ſequitur, narrandum, quoque eſt, Q. Fabius Labeo arbiter à ſenatu finiũ conſtituendorum inter Nolanos & Neapolitanos datus, cùm in rem præſentem veniſſet, vtroſq; ſeparatim monuit, vt omiſſa tepiditate, regredi modo cõtrouerſo quàm progredi mallent: Idq; cùm vtraque pars auctoritate viri mota feciſſet, aliquantum in medio vacui agri relictum eſt. Cõſtitutis deinde finibus vt ipſi terminauerant; quicquid reliqui ſoli fuit, popu'-

R

Romano adiudicauit: Cæterùm etſi circumuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt, ſecundum ipſorum demonſtrationẽ dicta ſententia; improbo tamen præſtigiorum genere nouum ciuitati noſtræ vectigal acceſſit. Eũdem ferunt, cùm à rege Antiocho, quem bello ſuperauerat, ex fœdere icto dimidiam partem nauium accipere deberet, medias omnes ſecuiſſe, vt eum tota claſſe priuaret.

De M. Antonio Oratore.

5 Iam M. Antonio remittendum conuitium eſt: qui idcirco ſe aiebat nullam orationem ſcripſiſſe, vt, ſi quid, ſuperiore iudicio actum ei, quem poſtea defenſurus eſſet, nociturum foret, non dictum à ſe, affirmare poſſet. Qui facti vix pudentis, tolerabilem cauſſam habuit: pro periclitantium enim capite, non ſolum eloquentia ſua vti, ſed etiam verecundia abuti erat paratus.

De Q. Sertorio.

6 Sertorius verò corporis robore, atque animi conſilio parem naturæ indulgẽtiam expertus, proſcriptione Sullana dux Luſitanorum fieri coactus, cùm eos oratione flectere nõ poſſet, ne cùm Romanorum vniuerſa acie confligere vellent, vafro conſilio ad ſuam ſẽtentiam perduxit. Duos enim in cõſpectu eorum conſtituit equos, alterum validiſſimum, alterum infirmiſſimum: ac deinde validi caudam ab imbecillo ſene paulatim carpi, infirmi à iuuene eximiarũ virium vniuerſam conuelli iuſſit. Obtemperatum imperio eſt. Sed dum adoleſcentis dextera irrito ſe labore fatigat, ſenio cõfecta manus miniſterium executa eſt. Tunc barbaræ cõcioni, quorſum ea res tenderet cognoſcere cupienti, ſubiecit: Equi caudæ

con-

conſimilem eſſe Romanorum exercitum, cuius partes aliquis aggrediens opprimere poſſit, vniuerſum conatus proſternere, celerius tradiderit victoriam, quàm occupauerit. Ita gens barbara, aſpera, & regi difficilis, in exitium ſuum ruens, quàm vtilitatem auribus reſpuerat, oculis præuidit.

De Q. Fabio Max. Verucoſſo.

7 Fabius autem Maximus, cuius non dimicare, vincere fuit; cùm præcipuæ fortitudinis Nolanum peditem dubia fide ſuſpectum, & ſtrenuæ operæ Lucanum equitem amore ſcorti deperditum in caſtris haberet, vt vtroque potius bono milite vteretur, quàm in vtrumq; animaduerteret, alteri ſuſpicionem ſuam diſſimulauit, in altero, diſciplinam paululum à recto tenore deflexit: Nam illum plenè pro tribunali laudando, omnique genere honoris proſequendo animum ſuum à Pœnis ad Romanos coegit reuocare: & hunc clàm meretricem redimere paſſus, paratiſſimum pro nobis excurſorem reddidit.

De M. Voluſio Saturnino Æd. pl.

8 Veniam nunc ad eos, quibus ſalus aſtutia quæſita eſt. M. Voluſius ædilis plebis proſcriptus, aſſumpto Iſiaci habitu, per itinera viaſq; publicas ſtipem petens, quiſnam re vera eſſet, occurrentes dignoſcere paſſus non eſt. Eoque fallaciæ genere tectus, in M. Bruti caſtra peruenit. Quid illa neceſſitate miſerius, quæ magiſtratum populi Romani abiecta honoris prætexta, alienigenæ religionis obſcuratum inſignibus, per Vrbem iuſſit incedere? Omnes autem hi ſuæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel ipſi ſuſtinuerunt, vel alios perpeti coegerunt.

De

De Sentio Saturnino.

9 Aliquanto ſpecioſius Sentij Saturnini Vetulionis in eodem genere caſus vltimæ ſortis auxilium. Qui cùm à triumuiris inter proſcriptos nomen ſuum propoſitum audiſſet; continuò præturæ inſignia inuaſit: præcedentibuſq; in modum lictorum, & apparitorum, publicorumque ſeruorum ſubornatis, vehicula comprehendit, hoſpitia occupauit, obuios ſubmouit, ac tam audaci vſurpatione imperij, in maxima luce denſiſſimas hoſtilibus oculis tenebras offudit. Idem vt Puteolos, venit, perinde ac publicum miniſterium agens ſumma cùm licentia correptis nauibus in Siciliam, certiſſimum tunc proſcriptorum profugium, penetrauit.

De Patre quodam.

10 His vno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa conuertar. Amantiſſimus quidam filij, cùm eum inconceſſis ac perîculoſis ſa cibus accenſum, ab inſana cupiditate inhibere vellet ſalubris conſilij aſtutia patriam indulgentiã temperauit. Petijt enim vt prius quàm ad eam, quàm diligebat, iret: vulgari ac permiſſa Venere vteretur. Cuius precibus obſecutus adoleſcens. infelicem animi impetum ſacietate concubitus liciti reſolutum; ad id, quod non licebat, tardiorem pigrioremque, afferens, paulatim depoſuit.

EXTERNA.

De Alexandro Magno & quodam Aſinario.

1 Cùm Alexander Macedonum rex ſorte monitus vt eum cui ſibi porta egreſſo primus occurriſſet, interfici iuberet; aſinarium fortè ante omnes obuiam factum, ad mortem arripi imperauit. Eoque quærente quidnam ſe immeren-

merentem cap tali ſupplicio, innocentemque addiceret; cùm ad excuſandum factum ſuum oraculi præceptum retul ſſet; aſinarius, Si ita eſt, inquit, rex, alium ſors huic morti deſtinauit: nam aſellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander & illius tam callidò dicto, & quòd ab errore ipſe reuocatus erat; occaſionem in aliquàtò viliore animali expiandæ religionis rapuit. Summa in hoc cùm calliditate manſuetudo, ſumma quoque in alterius regis equiſone calliditas.

De Darij Regis equiſone.

2 Sordida Magorum dominatione oppreſſa, Darius rex adiutoribus eiuſdem dignitatis aſſumptis, pactum cùm præclari oper s cõſortibus fecit, vt equis inſidentes, ſolis ortu curſum in quendam locum dirigerent: iſque regno potiretur, cuius equus in eò primus hinniſſet. Cæterùm maximæ merced s competitoribus fortunæ beneficium expectantibus, ſolis acumine equiſonis ſui Ebaris proſperum exoptatæ rei effectũ aſſecutus eſt: qui in equæ genitalem partem demiſſam manum, cùm ad eum locum ventum eſſet, naribus equi admouit. Quo odore irritatus, ante omnes hinnitũ edidit: Auditoque eo ſex reliqui ſummæ poteſtatis candidati continuò equis delapſi (vt eſt mos Perſarum) humi proſtratis corporibus Darium regem ſalutauerunt. Quantum imperiũ, quàm paruo interceptum eſt vaframento!

De Biante Prienenſi.

3 Bias autem, cuius ſapientia diuturnior inter homines eſt, quàm patria Priene fuit, (ſiquidem illa etiam nunc ſpirat, huius perinde atque extinctæ veſtigia tantummodo extant) ita aiebat oportere homines in vſu amicitiæ

veili-

verſari, vt meminiſſent, eam ad grauiſſimas inimicitias poſſe conuerti. Quid quidem præceptum prima ſpecie nimis fortaſſe callidum videatur, inimicumque ſimplicitati, qua præcipuè familiaritas gaudet: ſed ſi altioribus animis cogitatio demiſſa fuerit, perquam vtile reperietur.

De Anaximene.

4 Lampſacenæ verò vrbis ſalus vnius vaframenti beneficio conſtitit. Nam cùm ad excidium eius ſummo ſtudio Alexander ferretur, progreſſumque extra mœnia Anaximenem præceptorem ſuum vidiſſet; quia manifeſtum erat, futurum vt preces ſuas iræ eius opponeret, non facturum ſe quod petijſſet iurauit. Tunc Anaximenes, Peto, inquit, vt Lampſacum diruas. Hæc velocitas ſagacitatis, oppidum vetuſta nobilitate inclytum exitio, cui deſtinatum erat, ſubtraxit.

De Demoſthene Oratore.

5 Demoſthenis quoq; aſtutia mirificè cuidam ancillæ ſuccurſum eſt, quæ pecuniam depoſiti nomine, à duobus hoſpitibus acceperat, ea conditione vt illam ſimul vtriſq; redderet. Quorum alter interiecto tempore tamquam mortuo ſocio ſqualore obſitus, decepta ea omnes nummos abſtulit. Superuenit deinde alter, & depoſitum petere cœpit. Hærebat miſera in maxima pariter & pecuniæ & defenſionis penuria: Iamque de laqueo & ſuſpendio cogitabat; Sed oportunè Demoſthenes ei patronus adfuliſit: qui vt in aduocatione venit, Mulier, inquit, parata eſt depoſiti ſe fide ſoluere; Sed niſi ſocium adduxeris, id facere non poteſt. Quoniam vt ipſe vociferaris hæc dicta eſt lex, ne pecunia alteri ſine altero numeretur.

De

De Quodam Athenienſi.

6 Ac ne illud parum quidem prudenter. Quidam Athenis vniuerſo populo inuiſus, cauſſam apud eum de capitali crimine dictu-rus, maximum honorem ſubitò petere cœpit: Non quod ſperaret ſe illum conſequi poſſe; ſed vt haberent homines vbi procurſum iræ, qui acerrimus eſſe ſolet, effunderent. Neque eum hæc tam callidi conſilij ratio fefellit: comitijs enim clamore infeſto, & crebris totius concionis ſibilis vexatur, nota etiam denegati honoris perſtrictus, eiuſdem plebis paulò poſt in diſcrimine vitæ clementiſſima ſuffragia expertus eſt. Quòd ſi adhuc ei vltionem ſitienti, capiti ſui periculum obieciſſet, nullam partē defenſionis, odio obſeratæ aures repetiſſent.

De Annibale Giſgonis F. Pœno.

7 Huic vaframento conſimilis illa calliditas. Superior Annibal à Duilio conſule nauali prœlio victus, timenſque claſſis amiſſæ pœnas dare; offenſam aſtutia mirè auertit. Nam ex illa infelici pugna prius quàm cladis nuntius domum perueniret, quendam ex amicis compoſitum & ornatum Carthaginem miſit. Qui poſtquam ciuitatis eius curiam intrauit: Cōſulit, inquit, vos Annibal, cùm dux Romanorum magnas ſecum maritimas trahens copias aduenerit, an cùm eò confligere debeat. Acclamauit vniuerſus ſenatus, non eſſe dubium quin oporteret, tum ille: Conflixit, inquit; & ſuperatus eſt. Ita liberum ijs non reliquit id factum damnare, quod ipſi fieri debuiſſe iudicauerant.

De Annibale Amilcaris F. Pœno.

8 Alter item Annibal Fabium Maximum nuictam armorum ſuorum vim ſaluberrimè

O cun

cunctationibus pugnæ ludificantem, vt aliqua ſuſpicione trahendi belli reſpergeret; totius Italiæ agros ferro atque igni vaſtando, vnius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. Profeciſſet aliquid tanti beneficij inſidioſa adumbratio, niſi Romanæ vrbi & Fabij pietas, & Annibalis vafri mores fuiſſent notiſſimi.

De Tuſculanis.

9 Tuſculanis etiam acumine conſilij incolumitas parta eſt: Cùm enim crebris rebellationibus meruiſſent, vt eorum vrbem funditus Romani euertere vellent, atque d exequendum Furius Camillus, dux, validiſſimo inſtructus exercitu veniſſet; vniuerſi ei togati obuiam proceſſerunt, commeatuſque, & cætera pacis munia benigniſſimè præſtiterunt: Armatum etiam intrare mœnia paſſi ſunt, nec vultu, nec habitu mutato. Qua conſtantia tranquillitatis non ſolùm ad amicitiæ noſtræ ius; ſed etiam ad communionem ciuitatis, quàm vſque cupierant, penetrauerunt. Sagaci hercule vſi ſimplicitate; quoniam aptius eſſe intellexerant, metum officio diſſimulare, quàm armis protegere.

De Tullo Attio Volſcorum Duce.

10 At Volſcorum ducis Tulli execrabile conſilium; Qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accenſus, cùm aliquot aduerſis prœlijs contuſos animos ſuorum, & ob id paci promores animaduerteret: inſidioſa ratione, quo volebat, compulit. Nam cùm ſpectandorum ludorum, gratia magna Volſcorum multitudo Romam conueniſſet; conſulibus dixit, vehementer ſe timere, ne quid hoſtile ſub to molirentur: monuitque vt eſ-

ſent

ent cautiores, & protinus ipſe vrbe egreſſus ſt. Quam rem conſules ad ſenatum retulerunt, qui tametſi nulla ſuſpicio ſuberat, auctoritate tamen Tulli commotus, vt ante noctem Volſci abirent, decreuit. Qua contumelia irritati, facilè impelli potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium verſuti ducis ſimulatione beneuolentiæ inuolutum, duos ſimul populos fefellit: Romanum, vt inſontes notaret: Volſcum, vt deceptus iraſceretur.

CAP. IV.

DE STRATAGEMATIS.

ILla verò pars calliditatis egregia, & ab omni reprehenſione procul remota; cuius opera, quia appellatione noſtra vix aptè exprimi poſſunt, Græca pronunciatione (Stratagemata) dicuntur.

De Tullo Hoſtilio Rege.

1 Omnibus militaribus copijs Tullo Hoſtilio Fidenas aggreſſo; quæ ſurgẽtis imperij noſtri incunabula crebris rebellationibus torpere paſſæ nõ ſunt, finitimiſq; trophæis ac triumphis alitam virtutem ejus, ſpes ſuas vlterius promouere docuerunt; Metius Suffecius dux Albanorum, dubiam & ſupectam ſemper ſocietatis ſuæ fidem repentè in ipſa acie detexit: Detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle conſedit, pro adiutore ſpeculator pugnæ futurus; vt aut victis inſultaret, aut victores feſſos aggrederetur. Non erat dubium quin ea res militum noſtrorum animos debilitatura eſſet; cùm eodem tempore & hoſtes confligere, & auxilia deficere cernerent. Itaq; ne id fieret, Tullus prouidit: concitato enim equo omnes pugnantiũ globos præcurrit, prædicãs, ſuo iuſſu ſeceſſiſſe Metium, eumq; cũ

ipſe ſignum dediſſet, inuaſurum Fidenatium terga. Quo imperatoriæ artis conſilio metum fiducia mutauit; proque trepidatione, alacritate ſuorum pectora repleuit.

De Sex. Tarquinio T. F.

2 At ne continuò à noſtris regibus recedam, Sex. Tarquinius Tarquinij filius indignè ferens quòd patris viribus expugnari Gabij nequirent, valentiorem armis excogitauit rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subitò namque ſe ad Gabinos contulit, tanquam parentis ſæuitiam & verbera, quæ voluntate ſua perpeſſus erat, fugiens: Ac paulatim vniuſcuiuſque fictis & compoſitis blanditijs alliciendò beneuolentiam, vt apud omnes plurimum poſſet: conſecutus, familiarem ſuum ad patrem miſit, indicaturum, quemadmodum in ſua manu haberet vniuerſa: & quæſiturum quidnam fieri vellet. Iuuenili calliditati ſenilis aſtutia reſpondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuntij parum credens, nihil reſpondit; ſed ſe ducto eò in hortum, maxima & altiſſima papauerum capita baculo decuſſit. Cognito adoleſcens ſilentio patris, ſimul ac facto, cauſſam altioris argumenti peruidit: nec ignorauit, præcipi ſibi vt excellentiſſimum quemque Gabinorum, aut exilio ſummoueret, aut morte conſumeret. Ergo ſpoliatam bonis propugnatoribus ciuitatem tantum non vinctis manibus ei tradidit.

De Obſeſſis in Capitolio.

3 Illud quoque à maioribus & cõſilio prudenter, & exitu feliciter prouiſum, cum Vrbe capta Galli Capitolium obſiderent, ſolamque potiendi eius ſpem infame obſeſſorum repoſi-

tam

tam animaduerterent: Perquam callido enim genere conſilij, vnico perſeuerantiæ irritamẽtó victores ſpoliauerunt. Panes enim iacere compluribus ex locis cœperunt. Quo ſpectaculo obſtupefactos, infinitamque frumenti abundantiam noſtris ſupereſſe credentes: ad pactionem omittendæ obſidionis compulerunt. Miſertus eſt tunc profectò Iupiter Romanæ virtutis, præſidium ab aſtutia mutuātis; cùm in ſumma alimentorum inopia, proijci præſidia inopiæ cerneret. Igitur vt vaſro, ita periculoſo conſilio ſalutarem exitum dedit.

De M. Liuio C. Claudio COSS.

4 Idemq; Iupiter poſtea præſtantiſſimorũ ducum noſtrorũ ſagacibus conſilijs propitius aſpirauit. Nam cùm alterum Italiæ latus Annibal lacerarer, alterum inuaſiſſet Aſdrubal; ne duorũ fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere feſſas ſimul res noſtras vrgerent, hinc Claudij Neron ſ vegetum conſilium, illinc Liuij Salinatoris inclyta prouidentia effecit. Nero enim cõpreſſo à ſe in Lucanis Annibale, præſentiam ſuam (quoniam ita ratio belli deſiderabat) mentitus hoſti; ad opem collegæ ferendam per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus; ſũma cùm diſſimulatione Neronem caſtris noctu recepit: Tribunos enim à tribunis, centuriones à centurionibus, equites ab equitibus, pedites à peditibus excipi iuſſit: ac ſine vlla tumultuatione, ſolo vix vnũ exercitum capiente, alterum inſeruit. Quo euenit, ne Aſdrubal cùm duobus ſe conſulibus prœliaturũ prius ſciret, quã ab vtriſq; proſterneretur. Ita illa tota terrarũ orbe infamis Punica calliditas fruſtrata fuit: Romanæ

prudentia Annibalem Neroni, Aſdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

De Q. Metello Macedonico.

5 Memorabilis etiam conſilij Q. Metellus. Qui cùm proconſul bellum in Hiſpania aduerſus Celtiberos gereret, vrbémque Contrebiam caput eius gentis viribus expugnare non poſſet: intra pectus ſuum diu multúmque cõſilijs agitatis viam reperit, qua propoſitum ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat. Modo hos obſidebat montes, paullò poſt ad illos tranſgrediebatur. Cùm interim tam ſuis omnibus, quàm ipſis hoſtibus ignota erat cauſſa inopinatæ eius ac ſubitæ fluctuationis. Interrogatus quoque à quodam amiciſſimo ſibi, quid ita ſparſum & incertum militiæ genus ſequeretur: Abſiſte, inquit, iſta quærere: nam ſi huius conſilij mei interiorem tunicam conſciam ſenſero, cõtinuo eam cremari iubebo. Quorſum igitur iſta diſſimulatio erupit? aut quem finem habuit? Poſtquam verò & exercitum ſuum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicauit: cùm aliò curſum direxiſſet, ſubitò ad Contrebiam reflexit, eamque inopinatam & attonitam oppreſſit. Ergo niſi mentem ſuam dolos ſcrutari coegiſſet, ad vltimam ei ſenectutem apud mœnia Contrebiæ armato ſedendum foret.

EXTERNA.

De Agathocle Syracuſanorum Rege.

1 Agathocles autẽ Syracuſanorum rex audaciter callidus. Cùm enim vrbem eius maiore ex parte Carthaginienſes occupaſſent, exercitum ſuum in Africam traiecit: vt metũ metu, vim vi diſcuteret, neque ſine effectu: Nam re-

repentino eius aduentu perculſi Pœni, libenter incolumitatem ſuam ſalute hoſtium redemerunt: pacti quę ſunt vt eodem tempore & Africa Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Age ſi Syracuſarum mœnia tueri perſeueraſſet, illa belli malis vrgerentur, bona pacis fruenda, ſecura Carthagini reliquiſſet. Nunc inferendo quæ patiebatur, dum alienas potius laceſſit opes, quàm ſuas tueretur quo æquiore animo regnum deſeruit, eò totius recepit.

De Annibale Pœno.

2. Quid Annibal Cannenſi prœlio? nonne prius quàm ad dimicandum deſcenderet, aciem populi Rom. Compluribus aſtutiæ implicatam laqueis ad tam miſerabilem perduxit exitum. Ante omnia enim prouidit, vt & ſolem & puluerem, qui ibi vento multus excitari ſolet, aduerſum haberet. Deinde partem copiarum ſuarum, inter ipſum prœlij tempus de induſtria fugere iuſſit: quam cùm à reliquo exercitu abruptam legio Romana ſequeretur, trucidandam eam ab ijs quos in inſidijs collocauerat, curauit. Poſtremo quadringentos equites ſubornauit, qui ſimulata tranſitione petierunt conſulem, à quo iuſſi more transfugarum depoſitis armis in vltimam pugnæ partem ſecedere; diſtrictis gladijs, quos inter tunicas & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis & inſidijs & fallacia inſtructa. Quæ nunc certiſſima circumuentæ virtutis noſtræ excuſatio eſt: quoniam decepti magis, quàm victi fuimus.

CAP. V.

DE REPVLSIS.

CAmpi quoque repræſentata conditio, ambitioſam ingredientes viam, ad for-

tius ſuſtinendos parum proſperos comitiorum euentus vtiliter inſtruxerit. Vt propoſitis ante oculos clariſſimorum virorum repulſis, non minore cùm ſpe honores, ac prudentiore cùm animi iudicio petant: Memerintque, nefas non eſſe; aliquid ab omnibus vni negari: cùm ſæpenumero ſinguli cunctorum voluntatibus reſiſtere fas eſſe duxerint. Scientes etiam, patientia quæri debere, quod gratia impetrari nequierit.

De Q. Ælio Tuberone.

1 Q. Ælius Tubero, à Q. Fabio Maximo, epulum populo nomine P. Africani patrui ſui dante, rogatus vt triclinium ſterneret: lectulos Punicanos pellibus hædinis ſtrauit: & pro argenteis vaſis Samia expoſuit. Cuius rei deformitate ſic omnes offendit, vt cùm alioqui vir egregius haberetur, comitijſque Prætorijs candidatus in campum L. Paullo auo, & P. Africano auunculo nixus deſcendiſſet, repulſa inde notatus abierit. Nam vt priuatim ſemper continentiam probabant, ita publicè maxima cura ſplendoris habita eſt; Quocirca non vnius conuiuij numerum, ſed totam ſe in illis pelliculis iacuiſſe credens ciuitas, ruborem epuli ſuffragijs ſuis vindicauit.

De P. Scipione Naſica.

2 P. autem Scipio Naſica, togatæ potentiæ clariſſimũ lumen, is qui conſul Iugurthæ bellum indixit, qui matrẽ Idæam Phrygicis ſedibus ad noſtras aras focoſq; migrantem ſanctiſſimis manib. excepit: qui multas & peſtiferas ſeditiones auctoritatis ſuæ robore oppreſſit: quo principe ſenatus per aliquot ãnos gloriatus eſt: cùm ædilitatem curulem adolescens peteret, manumq; cuiuſdam ruſtico opere dura-

ratam more candidatorum tenacius apprehendiſſet: ioci gratia interrogauit eum, num manibus ſolitus eſſet ambulare. quod dictum à circumſtantibus exceptum, ad populum manauit, cauſſamque repulſæ Scipioni attulit. Omnes namque ruſticæ tribus paupertatem ſibi ab eo exprobatam iudicantes, iram ſuam aduerſus contumelioſam eius vrbanitatem diſtrinxerunt. Igitur ciuitas noſtra nobilium iuuenum ingenia ab inſolentia reuocando, magnos & vtiles ciues fecit; honoribuſque, non patiendo eos à ſcurris peti, debitum auctoritatis pondus adiecit.

De L. Æmilio Paullo.

3. Nullus error talis in L. Æmilio Paullo conſpectus eſt: ſed tamen aliquoties fruſtra conſulatum petijt. Idemque, cum iam campum repulſis ſuis fatigaſſet, bis conſul & cenſor factus, ampliſſimum dignitatis gradum obtinuit. Cuius virtutem iniuriæ non fregerunt, ſed acuerunt. Quoniam quidem ipſa nota accenſus, cupiditatem ſummi honoris ardentiorē ad comitia detulit, vt populum, quia nobilitatis ſplendore & animi bonis mouere non poterat, pertinacia vinceret.

De Q. Metello Macedonico.

4. Q. autem Cæcilium Metellum pauci & mœſti amici, conſulatus repulſa afflatū, triſtitia ac rubore plenum, domū reduxerunt: quem de Pſeudophilippo triumphantem vniuerſus ſenatus lætum & alacrem in Capitolium proſecutus erat. Achaici etiam belli, cui ſummam manum L. Mummius adiecit, maxima pars ab hoc viro profligata fuerat. Eine ergo populus cōſulatū negare potuit, cui mox duas clariſſimas prouīcias, aut debebat, aut erat debiturus

Achaiam & Macedoniam. Et quidem hoc facto, meliore eo ciue vſus eſt. Intellexit enim quàm induſtriè ſibi gerendus eſſet conſulatus, quem tanto labore impetrari ſenſerat.

De L. Cornelio Sylla.

5 Quid tam excellens, quid tam opulentum quàm L. Sylla? Diuitias & imperia largitus eſt: leges vetuſtas abrogauit, nouas tulit: Hic quoque in eodem campo, cuius poſtea dominus extitit, repulſa Præturæ ſugillatus eſt: omnia loca petiti honoris ſi quis modo deorum formam & imaginem futuræ eius potentiæ popul. Rom. repræſentaſſet, impetraturus.

De M. Catone Vticenſi.

6 Sed vt comitiorum maximum crimen referam, M. Portius Cato plus moribus ſuis præturæ decoris adiecturus, quàm prætexta eius ſplendor ipſe laturus, conſequi illam à populo aliquando non potuit. Proxima dementiæ ſuffragia, quæ ſat is quidem graues pœnas erroris ſui pependerunt, quon â quem honorem Catoni negauerant, Vatinio dare coacti ſunt. Ergo ſi verè æſtimare volumus, non Catoni tunc prætura, ſed præturæ Cato negatus eſt.

CAP. VI.

DE NECESSITATE.

ABominandæ quoque neceſſitatis amariſſimæ leges, & truculentiſſima imperia, tum Vrbem noſtram, tum etiam exteras gentes, multa, non intellectu tantum, ſed etiam auditu grauia, perpeti coegerunt.

De Pop. R. poſt cladem Cannenſem.

1 Nam aliquot aduerſis prelijs ſecundo Punico bello exhauſta militari iuuentute Romana, ſenatus auctore Ti. Graccho conſule deſignatus cenſuit, vti publicè ſerui aduerſus pro-

pul-

pulſandorum hoſtium impetum emerêtur: Eaque de re per tribunos pleb s ad populum lata rogatione, tres creati ſunt viri, qui quatuor & viginti millia ſeruorum comparauerunt: adactoſque iureiurando, ſtrenuam ſe, fortemque operam daturos, quoad Pœni eſſent in Italia, datis armis in caſtra miſerunt. Ex Apulia quoque & Fidiculis ſeptuaginta atque ducenti ad ſupplementum equitatus ſunt empti: Quanta violentia eſt caſus acerbi? Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoque originis capite cẽſos habere milites faſtidierat: eadem celliis ſeruilibus extracta corpora, & à paſtoralibus caſis collecta mancipia, velut præcipuum firmamẽtum, exercitui ſuo adiecit. Cedit ergo interdum generoſus ſpiritus vtilitati, & fortunæ viribus ſuccumbit: vbi niſi tutiora elegerit conſilia, ſpecioſa ſequenti concidendum eſt. Cannenſi autem clade adeò vrbem noſtram vehementer confudit, vt M. Iunij opera, dictaturam reip. adminiſtrantis, ſpolia hoſtium affixa templis, deorum numini conſecrata, inſtrumenta militiæ futura, conuellerentur, ac prætextati pueri arma inducrent: addictorum etiam, & capitali crimine damnatorum ſex millia conſcriberentur. Quæ ſi per ſe aſpiciantur, aliquid ruboris habent: ſi autem admotis neceſſitatis viribus ponderentur, ſæua temporis conuenientia præſidia videbuntur. Propter eandem cladem ſenatus Otacilio, qui Siciliam, & Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam pro prætoribus obtinebant, querentibus quòd neque ſtipendium, neque frumentum claſſibus eorum & exercitibus ſocij præberent: affirmantibus etiam, ne habere quidem eos, vnde id præſtare poſſent, reſcripſit, ærarium longin-

quis expenſis non ſufficere: Proinde, quo pacto tantæ inopiæ ſuccurrendum eſſet, ipſi viderent. His literis quid aliud quàm imperij ſui gubernacula è manibus abiecit? Siciliamque & Sardiniam, benigniſſimas vrbis noſtræ nutrices, gradus & ſtabilimenta bellorum, tam multo ſudore & ſanguine in ius ac poteſtatem redactas, paucis verbis, te ſcilicet neceſſitate iubente, dimiſit.

De Caſilinatibus.

2 Eadem Caſilinates obſidione Annibalis clauſos, alimentorumq; facultate defectos, lora neceſſarijs vinculorũ vſibus ſubducta, eque ſcutis detractas pelles feruenti reſolutas aqua, mandere voluiſti. Quid illis, ſi acerbitatem caſus intueare, miſerius? ſi conſtantiam reſpicias, fidelius? qui ne à Romanis deſciſcerent, tali cibi genere vti ſuſtinuerunt; cùm pinguiſſima arua ſua, fertiliſſimoſque campos mœnibus ſuis ſubiectos intuerentur. Itaque Campanæ vrbis, quæ Punicam feritatem delicijs ſuis cupidè fouit, in propinquo ſitum Caſilinum, modo rara virtute clarum, perſeuerantis amicitiæ pignore impios oculos verberauit.

De Prœneſtinis in eadem obſidione.

3 In illa obſidione & fide, cùm trecenti Prœneſtini permanerent, euenit vt ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs vendere, quàm ipſe leniendæ famis gratia conſumere mallet. Sed credo, deorum prouidentia & venditori & emptori, quem vterque merebatur exitum, attribuit. Auaro enim fame conſumpto, manubijs ſordium ſuarum frui non licuit: æqui animi vir, ad ſalutarem impenſam faciendam; carè quidem, verùm neceſſariè, comparato cibo vixit.

De

De Pop. Rom. bello Mariano.

4 C. autem Mario & Cn Carbone conſulibus, bello ciuili cùm L. Sulla diſſidentibus; quo tempore nō reip. victoria quærebatur, ſed præmium victoriæ res erat publica; ſenatus conſulto aurea atque argentea templorum ornamenta, ne milit:bus ſtipendia deeſſent, conflata ſunt; Digna enim erat cauſſa, hinc, an illi crudelitatem ſuam proſcriptione ciuium ſatiarent, vt dij immortales ſpoliarentur. Non ergo patrum conſcriptorum voluntas, ſed tua, teterrima neceſſitas, truculenta manus illi conſulto ſtylum impreſſit.

De C. Caſare ad Mundam.

5 Diui Iulii exercitus, idem inuicti ducis inuicta dextera; cùm armis Mundam clauſiſſet, aggerique extruendo materia deficeret; congerie hoſtilium cadauerum quam deſiderauerat altitudinem inſtruxit. Eamque tragulis & pilis, quia roboreæ ſudes deerāt, magiſtra nouæ molitionis neceſſitate vſus, vallauit.

De Pop. Aſiatico bil o Parthico.

6 Atque vt diuinam filii mentionem cæleſtis patris recordationi ſubn. ctā: cùm effuſurus ſe in noſtras prouincias Parthorū rex Phraartes videretur, vicinæque imperio eius regione ſubita indicti tumultus denuntiatione quaterentur: tanta in Boſphorano tractu cōmeatus penuria inceſſit, vt à militibus, ſingulis olei frumentique modiis totidem mancipia permutarentur. Sed amariſſimam tempeſtatem Auguſti cura, tutelæ tunc terrarum vacans, diſpulit.

EXTERNA.

De Cretenſibus à Q. Metello obſeſſis.

1 Cretenſibus nihil tale præſidii affulſit: qui obſidione Metelli ad vltimam vſque penuriā

com-

ompulſi, ſua, iumentorumque ſuorum vrina ſitim torſerunt, iuſtius, dixerim, quàm ſuſtenarunt: Quia dum vinci timent, id paſſi ſunt quod eos ne victor quidem pati coegiſſet.

De Numantinis, à Pub. Scipione.

2. Numantini autem à Scipione vallo & aggere circumdati, cùm omnia, quæ famem eorum trahere poterant, conſumpſiſſent, ad vltimum humanorum corporum dapibus vſi ſũt. Quapropter capta iam vrbe, complures inuenti ſunt, artus & membra trucidatorum corporum ſinu ſuo geſtantes. Nulla eſt in his neceſſitatis excuſatio: nam quibus mori licuit, ſic viuere neceſſe non fuit.

De Calagurritanis, à Cn. Pompeio.

3. Horum trucem pertinaciam in conſimili facinore Calagurritanorum execrabilis impietas ſupergreſſa eſt: Qui quò perſeuerantius interempti Sertorij cineribus, obſidionem Cn. Pompeij fruſtrantes, fidem præſtarent; quia nullum iam aliud in vrbe eorum ſupererat animal, vxores ſuas natoſque ad vſum nefariæ dapis verterunt. Quoque diutius armata iuuentus viſcera ſua viſceribus ſuis aleret, infelices cadauerum reliquias ſalire non dubitauit. Eamne vnquam aliquis in acie hortaretur, vt pro ſalute coniugum & liberorum fortiter dimicaret? Ex hoc nimirum hoſte, tantò duci pœna magis quàm victoria petenda fuit; quia plus vindicatus libertatis, quàm victus gloriæ afferre potuit: cùm omne ſerpentum ac ferarum genus comparatione ſui, titulo feritatis ſuperauit. Nam quæ illis dulcia vitæ pignora proprio ſpiritu chariora ſunt, ea Calagurritanis prandia atque cœnæ extiterunt.

CAP.

CAP. VII.

DE TESTAMENTIS RESCISSIS.

VAcemus nunc negotio, quod actorum hominis & præcipuæ curæ, & vltimi eſt temporis: conſideremuſque quæ teſtamenta aut reſciſſi ſunt legitimè facta; aut cùm meritò reſcindi poſſent, rata manſerunt: quæue ad alios, quàm qui expectabant, honorem hæreditatis tranſtulerunt.

De Patre qui filium exhæredauerat.

1 Atque iſta, vt ordine, quo propoſui, exequar: militantis cuiuſdam pater, cùm de morte filij falſum è caſtris nuntiũ accepiſſet, alijs hæredibus ſcriptis deceſſit. Peractis deinde ſtipendijs, adoleſcens reuerſus domum errore patris, impudentiaque amicorum ſibi clauſam repetit. Quid enim illis inuerecundius? ſlorem iuuentæ pro rep. abſumpſerat, maximos labores & plurima pericula tolerauerat, aduerſo corpore exceptas oſtendebat cicatrices: & poſtulabat, ne auitos eius lares otioſa ipſi vrbi onera poſſiderent. Itaque depoſitis armis, coactus eſt in foro togatam ingredi militiam. Acerbè, cùm improbiſſimis enim hæredibus, de paternis bonis apud centumuiros contendit: omnibuſque, non ſolùm cõſilijs, ſed etiam ſententijs ſuperior diſceſſit.

De M. Anneio Carſeolano.

2 Item M. Anneius M. Carſeolani ſplendidiſſimi equitis Romani filius, à Sufenate auũculo ſuo adoptatus, teſtamentum naturalis patris, quo præteritus erat, apud centumuiros reſcidit, cùm in eo Tullianus Pompeij Magni familiaris, ipſo quidem Pompeio ſignatore, hæres ſcriptus eſſet. Itaque plus illi in iudicio cùm excellentiſſimi viri gratia, quàm cùm parentis

rentis cineribus negotii fuit: Cæterùm quamuis vtraque hæc aduerſus eum nitebantur, tamen paterna bona obtinuit. Nam L. quidem Sextilius & P. Popilius, quos M. Anneius ſanguine ſibi coniunctos eadem ex parte, qua Tullianum hæredes fecerat, ſacramento cùm adoleſcentulo contendere auſi non ſunt: tametſi præcipuis eo tempore Magni viribus ad defendendas tabulas teſtamenti inuitari poterant. Et aliquantulum adiuuabat hæredes, quod M. Anneius in Suſenatis familiam ac ſacra tranſierat: ſed arctiſſimum inter homines procreationis vinculum, patris ſimul voluntatem, & principis viri auctoritatem ſuperauit.

De C. Tertio.

3 C. autem Tertium infantem à patre exhæredatum, Petronia matre, quàm Tertius quoad vixit, in matrimonio habuerat, natum, Diuus Auguſtus in bona paterna ire decreto ſuo iuſſit: patris patriæ animo vſus: Quoniam Tertius in proprio iure procreato filio ſumma cùm iniquitate paternum nomē abrogauerat.

De Septicia Thracalorum matre.

4 Septicia quoque mater Thracalorū Ariminēſium filiis irata, in contumeliam eorum, cùm iam parere non poſſet, Publico ſeni admodum nupſit, teſtamento etiam vtrumque præteriit. A quibus aditus Diuus Auguſtus, & nuptias mulieris, & ſuprema iudicia improbauit. Nam hæreditatem maternam filios habere iuſſit: dotem, quia non creandorum liberorum cauſſa coniugium interceſſerat, virum retinere vetuit. Si ipſa æquitas hac de re cognoſceret, poſſetne iuſtius aut grauius pronuntiare? Spernis quos genuiſti: nubis effœta: teſtamēti ordinem violento animo cōfundis:

ne-

neque erubeſcis ei totum patrimoniū addicere, cuius polluto iam corpori marcidam ſenectutem tuam ſubſtrauiſti. Ergo dum ſic te geris, ad inferos vſq; cœleſti fulmine afflata es.

De Terentio quodam.

5 Egregia eſt quoque C. Calpurnij Piſonis prætoris Vrb. conſtitutio. Cùm enim ad eum Terentius ex octo filiis, quos in adoleſcentiā perduxerat, ab vno in adoptionem dato exhæredatum ſe querelam detuliſſet: bonorum adoleſcentis poſſeſſionem ei dedit, hæredeſq; lege agere paſſus non eſt. Mouit profectò Piſonem patria maieſtas, donum vitæ, beneficiū educationis: ſed aliquid etiam flexit circunſtātium liberorum numerus, quod cùm patre ſeptem fratres impiè exhæredatos videbat.

De Nauiano quodam.

6 Quid Mamerci Æmili Lepidi conſulis, quàm graue decretum! Genucius quidam, Matris Magnæ Gallus, à Cn. Oreſte prætore Vrbis impetrauerat, vt reſtitui ſe in bona Næuiani iuberet, quorum poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti ab ipſo acceperat. Appelatus Mamercus à Surdino, cuius libertus Genucium hæredem fecerat, prætoriam iuriſdictionem abrogauit: quod diceret, Genuciū amputatis ſui ipſius ſponte genitalibus corporis partibus, neque virorum, neque mulierum numero haberi debere. Conueniens Mamerco, cōueniens principi ſenatus decretum; quo prouiſum eſt, ne obſcœna Genucii præſentia, inquinataq; voce, tribunalia magiſtratuum ſub ſpecie petiti iuris pollucrentur.

De Iuuentio quodam.

7 Multo Q. Metellus prætorem vrbanum ſeueriorem egit, quàm Oreſtes geſſerat? Qui

Ve-

Vecilio lenoni bonorum Iuuentij poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti non dedit; quia vir nobiliſſimus & grauiſſimus, fori ac lupanaris ſeparandam conditionem exiſtimauit: Nec aut factum illius comprobare voluit, qui fortunas ſuas in ſtabulum contaminatum proiecerat; aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui ſe ab omni honeſto vitæ genere abruperat.

CAP. VIII.

DE RATIS TESTAMENTIS & Inſperatis.

HIs reſciſſorum teſtamentorum exemplis contenti, attingamus ea quæ rata manſerunt, cùm cauſſis haberent propter quas reſcindi poſſent.

De Sempronio Tuditano.

1 Quàm certæ, quàm etiam notæ inſaniæ Tuditanus; vtpote qui populo nummos ſparſerit, togamque velut tragicam veſtem in foro trahens, maximo cùm hominum riſu conſpectus fuerit, ac multa his conſentanea fecerit. Teſtamento is filium inſtituit hæredem: quod Ti. Longus ſanguine proximus, haſtæ iudicio ſubuertere fruſtra conatus eſt. Magis enim centumuiri, quid ſcriptum eſſet in tabulis, quàm quis eas ſcripſiſſet, conſiderandum exiſtimauerunt.

De Æbucia L. Menenij Agrippæ vxore.

2 Vita Tuditani demens: Æbuciæ autem, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ teſtamenti plenæ furoris. Nam cùm haberet duas ſimillimæ probitatis filias, Plætoriam & Afraniam: animi ſui potius inclinatione prouecta, quàm vllis alterius iniurijs aut officijs commota, Plætoriam tantummodo hæredem

in

inſtituit: Filijs autem Afraniæ ex ſuo admodum amplo patrimonio viginti millia nummum legauit. Afrania tamen cùm ſorore ſua ſacramento contendere noluit; teſtamentúmque matris patientia honorare, quàm iudicio conuellere ſatius eſſe duxit: Eo ſe ipſa indigniorem iniuria oſtendens, quò eam æquiore animo ſuſtinebat.

De Q. Metello.

3 Minus mirandum errorem miliebrem Q. Metellus fecit. Is namque plurimis & celeberrimis eiuſdem nominis viris in vrbe noſtra vigentibus, Claudiorum etiam familia, quàm arctiſſimo ſanguinis vinculo contigebat, florente; Carrinatem ſolum hæredem reliquit: nec hoc eius teſtamentum quiſquã attẽtauit.

De Fratre Pompeij Rhegini.

4 Item Pompeius Rheginus, vir tranſalpinæ regionis, cùm teſtamẽto fratris præteritus eſſet, & ad coarguendam iniquitatem eius, binas tabulas teſtamentorum ſuorum in comitio inciſas, habita vtriuſque ordinis maxima frequentia recitaſſet; in quibus magna ex parte hæres frater erat ſcriptus, prælegabaturque ei centies & quinquagies ſeſtertium: multum ac diu inter aſſentientes indignationi ſuæ amicos queſtus, quod ad haſtæ iudicium attinuit, cineres fratris quietos eſſe paſſus eſt. Et erant ab eo inſtituti hæredes, neque ſanguine patrio pares, neque proximi: ſed & alieni & humiles: vt non ſolùm flagitioſum ſilentium, ſed etiam prælatio cõtumelioſa videri poſſet.

De Q. Cæcilio.

5 Æquè felicis impunitatis, ſed neſcio an tetrioris hæc delicti teſtamenta. Q. Cæcilius L. Luculli promptiſſimo ſtudio, maximaque

lib

liberalitate, & honeſtum dignitatis gradum, & ampliſſimum patrimonium conſecutus: cùm præ ſe ſemper tuliſſet, vnum illum ſibi eſſe hæredem, moriens etiam annulos ei ſuos tradidiſſet; Pomponium Atticum teſtamento adoptauit, omniumque bonorum reliquit hæredem. Sed fallacis & inſidioſi cadauer popul. Rom. ceruicibus teſte circundatum, per viam traxit: Itaque nefarius homo filium quidem, & hæredem habuit quem voluit: funus autem & exequias quales meruit.

De T. Mario.

6 Neque aliis dignus fuit T. Marius Vrbinas, qui ab infimo militiæ loco, beneficiis Diui Auguſti imperatoris ad ſummos caſtrenſes honores perductus, eorumque vberrimis quæſtubus locuples factus; non ſolùm cæteris vitæ temporibus ei ſe fortunas ſuas relinquere, à quo acceperat, prædicauit; ſed etiam pridie quàm expiraret, idem iſtud ipſi Auguſto dixit: cùm interim ne nomen quidem eius tabulis teſtamenti adiecerit.

De L. Valerio Heptachordo.

7 L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hoſtem Cornelium Balbum expertus, vtpote opera eius & conſilio compluribus priuatis vexatus litibus, ad vltimumque ſubiecto accuſatore capitali crimine accuſatus: præteritis aduocatis & patronis ſuis, ſolum hæredem reliquit, nimia conſternatione quæ animum eius tranſuerſum egit, deprauatus. Amauit enim ſordes ſuas, & dilexit pericula, & damnationem votis expetiuit: auctorem harum rerum beneuolentia, propulſatores odio inſecutus.

De

De T. Barrulo.

8 T. Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantiſſimum animum, liberaliſſimamque amicitiam ſenſerat, decedens ſuos annulos perinde atque vnico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hæredem relinquebat. Quantam illo momento tempore conſcientia, (ſi modo, vires quas habere creditur, poſſidet) à teterrimo homine ſupplicium exegit? Inter ipſam enim fallacis & ingratæ culpæ cogitationem, ſpiritum poſuit, quaſi tortore aliquo mentem eius intus cruciante: Quòd animaduertebat è vita ad mortem tranſitum ſuum, & ſuperis diis inuiſum eſſe, & inferis deteſtabilem futurum.

De M. Popillio.

9 M. verò Popillius ſenatorii ordinis Opſium Gallum ab ineunte ætate familiariſſimum ſibi, moriens, pro vetuſto iure amicitiæ, & vultu benigno reſpexit, & verbis magnum præ ſe amorem ferentibus proſecutus eſt. Vnum etiam de multis, qui aſſidebant, vltimo complexu & oſculo dignum iudicauit; Inſuperque annulos ſuos ei tradidit: videlicet ne quid ex ea hæreditate, quàm non erat aditurus, amitteret. Quos ocius vir diligens, ſed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repoſitos, & à præſentibus aſſignatos, diligentiſſimè hæredibus illius, exhæres ipſe reddidit. Quid hoc loco inhoneſtius? aut quid intempeſtiuus? Senatorem populi Rom. Curia egreſſum homo vitæ fructibus continuò cariturus, ſanctiſſimæ iura familiaritatis, morte preſſis oculis, & ſpiritu ſupremos anhelitus reddente, ſcurrili luſu ſugillanda ſibi deſumpſit.

VALERII MAXIMI
LIBER OCTAVVS.
CAP. I.
DE IVDICIIS PVBLICIS Inſignibus.

DE ABSOLVTIS.

NVnc quoque vt æquiore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur, recordemur inuidia laborantes, quibus de cauſſis aut abſoluti ſunt, aut damnati.

De M. Horatio Tergemino.

1 M. Horatius interfectæ ſororis crimine à Tullo rege damnatus, ad populum prouocato, iudicio abſolutus eſt. Quorum alterum atrocitas facti mouit, alterum cauſſa flexit: quia immaturum virginis amorem ſe verè magis, quàm impiè punitum exiſtimabat. Itaque forti punitione liberata fratris dextera, tantum conſanguineo, quantum hoſtili cruore gloriæ haurire potuit.

De Ser. Sulpicio Galba.

2 Acrem ſe tunc pudicitiæ cuſtodem populus Rom. poſtea plus iuſto placidum iudicem præſtitit. Cùm à Libone trib. pleb. Ser. Galba pro roſtris vehementer increparetur, quod Luſitanorum magnam manum interpoſita fide prætor in Hiſpania interemiſſet; actionique tribuniciæ M. Cato vltimæ ſenectutis, oratione ſua, quam in Origines retulit, ſubſcriberet: reus pro ſe iam nihil recuſãs paruulos liberos ſuos, & Galli ſanguine ſibi coniunctum filium,

filium,

lium, flens commendare cœpit: Eoque facto mitigata concione, qui omnium conſenſu periturus erat, penè nullum triſtè ſuffragium habuit. Miſericordia ergo illam quæſtionem, non æquitas rexit: quoniam quæ innocentiæ tribui nequierat abſolutio, reſpectui puerorum data eſt.

De A. Gabinio.

3 Conſentaneum eſt quod ſequitur. A. Gabinius in maximo infamiæ ſuæ ardore ſuffragijs populi C. Memmio accuſatore ſubiectus, abruptæ eſſe ſpei videbatur: quoniam & accuſatio partes ſuas plenè exhibebat, & defenſionis præſidia inualida fide nitebantur: & qui iudicabant, ira præcipiti pœnam hominis cupidè expetebant. Lictor igitur & carcer ante oculos obuerſabātur: cùm interim omnia iſta propitiæ fortunæ interuentur diſpulſa ſunt. Filius namque Gabinij Siſenna conſternationis impulſu ad pedes ſe Memmij ſupplex proſtrauit: inde aliquod fomentum procellæ petens, vnde totus impetus tempeſtatis eruperat. Quem truci vultu à ſe victor inſolens repulſum, excuſſo è manu annolo humi iacere aliquamdiu paſſus eſt. Quod ſpectaculum fecit, vt Lælius trib. pleb. approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet; ac documentum daretur, neque ſecundarum rerum prouentu inſolenter abuti, neque aduerſis propere quemquam debilitari oportere.

De P. Claudio Pulchro.

4 Idque proximo exemplo æquè patet. P. Claudius, neſcio religionis maior, an patriæ iniuria (ſiquidem illius vetuſtiſſimum morem neglexit, huius pulcherrimam claſſem amiſit) infeſto populo obiectus, cum effugere debitā

euam nullo modo poſſe crederetur, ſubito coorti imbris beneficio tutus fuit à damnatione: diſcuſſa enim quæſtione, aliam velut diis interpellantibus, de integro inſtaurari nõ placuit. Ita cui maritima tẽpeſtas cauſſæ dictionem contraxerat, cœleſtis ſalutem attulit.

De Tuccia Virgine Veſtali.

5 Eodem auxilii genere Tucciæ virginis Veſtalis inceſti criminis reæ caſtitas infamiæ nube obſcurata emerſit: quæ conſcientia certæ ſinceritatis ſuæ, ſpem ſalutis ancipiti argumento auſa petere eſt. Arrepto enim cribro, Veſta, inquit, ſi ſacris tuis caſtas ſemper admoui manus, effice, vt hoc hauriam è Tiberi aquam, & in ædem tuam perferam. Audacter & temere iactis votis ſacerdotis, rerum ipſa natura ceſſit.

De L. Calpurnio Piſone.

6 Item L. Piſo à P. Claudio Pulchro accuſatus, quod graues & intolerabiles iniurias ſociis intuliſſet: haud dubiæ ruinæ metũ fortuito auxilio vitauit. Namq; per id ipſum tempus, quo triſtes de eo ſententiæ ferebantur; repentina vis nimbi incidit. Cumque proſtratus humi pedes iudicum oſcularetur; os ſuum cœno repleuit. Quod cõſpectum, totam quæſtionẽ à ſeueritate ad clementiam & manſuetudinem tranſtulit: quia ſatis iam graues cum pœnas ſociis dediſſe arbitrati ſunt huc deductum neceſſitatis; vt abiicere ſe tam ſuppliciter, aut attollere tam deformiter cogeretur.

De Q. Flauio Augure.

7 Subnectã duos accuſatorum ſuorum culpa abſolutos. Q. Flauius Augur à C. Valerio ædile ad populum reus actus, cùm quatuordecim tribuum ſuffragiis damnatus eſſet; procla-

ma-

mauit ſe innocentem opprimi. Cui Valerius æquè clara voce reſpondit, nihil ſua intereſſe, nocens ne an innoxius periret, dummodo periret. Qua violētia dicti reliquas tribus aduerſario donauit. Abiecerat inimicum; eundem, dum pro certo peſſundatum credidit, erexit; victoriamque in ipſa victoria perdidit.

De C. Coſconio Callidiano.

8 C. etiam Coſconium Seruilia lege reum, propter plurima, & euidentiſſima facinora, ſine vlla dubitatione nocentem Valerij Valentini accuſatoris eius recitatum in iudicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam virginem à ſe corrupta poetico ioco ſignificauerat, erexit. Siquidem iudices iniquum rati ſunt, eum victorem dimittere; qui palmam non ex alio ferre, ſed de ſe dare merebatur. Magis ergo Valerius in Coſconij abſolutione damnatus, quam Coſconius in cauſſa ſua liberatus eſt.

De A. Atilio Calatino.

9 Attingam eos quoque quorum ſalus proprijs obruta criminibus, proximorum claritati donata eſt. A. Atilium Calatinum Soranorum oppidi proditione reum admodum infamem, imminentis damnationis periculo Q. Maximi ſoceri pauca verba ſubtraxerunt: quibus affirmauit, ſi in eo crimine ſontem illum ipſe cōperiſſet, dirempturum ſe fuiſſe affinitatem. Continuò enim populus penè iam exploratam ſententiam ſuam vnius iudicio conceſſit: indignum ratus eius teſtimonio non credere, cui difficillimis reipublicæ temporibus benè ſe exercitus crediſſe meminerat.

De M. Æmilio Scauro Iuniore.

10 M. quoque Æmilius Scaurus repetunda-

P rum

rum reus, adeò perditam & comploratam defenſionem in iudicium attulit; vt accuſator diceret: lege ſibi centum atque viginti hominibus denuntiare teſtimonium licere, ſeque nō recuſare quo minus abſolueretur, ſi totidem nominaſſet, quibus in prouincia nihil abſtuliſſet. Licet tā bona conditione vti non potuerit; tamē propter vetuſtiſſimam nobilitatem, & recentem memoriam patris, abſolutus eſt.

De L. Aurelio Cotta.

11 Sed quemadmodum ſplendor ampliſſimorum virorum in protegendis reis plurimū valuit; ita in opprimendis non ſanè multum potuit. Quin etiam euidenter noxiis, dum eos acrius impugnat, profuit. P. Scipio Æmilianus L. Cottam ad prætorem accuſauit. Cuius cauſſa, quanquam grauiſſimis criminibus erat confoſſa: ſepties ampliata, & ad vltimum octauo iudicio abſoluta eſt. Quia homines ſapientiſſimi verebantur ne præcipuæ accuſatoris amplitudini damnatio eius donata exiſtimaretur. Quos hæc ſecum locutos crediderim. Nolumus caput alterius petentem, in iudicium triumphos & trophæa, ſpoliaque, ac deuictarum nauium roſtra deferre. Terribilis ſit is aduerſus hoſtem: ciuis verò ſalutem, tanto fulgore gloriæ ſubnixus, ne inſequatur.

De Callidio Bononienſi.

12 Tā vehementes hi iudices aduerſus excellentiſſimum accuſatorem, quàm illi mites in longè inferioris fortunæ reo. Callidius Bononiēſis in cubiculo mariti noctu deprehēſus, cùm ob id cauſſam adulterij diceret; inter maximos, & grauiſſimos infamiæ fluctus emerſit, tanquam fragmentum naufragij, leue admodū genus defenſionis amplexus. Affirmauit enim,

ſe

ſe ob amorem pueri ſerui eo eſſe perductum. Suſpectus erat locus, ſuſpectum tempus, ſuſpecta matris familiæ perſona, ſuſpecta etiam adoleſcentia ipſius: ſed crimen adulterij, libidinis intemperantis confeſſio liberauit.

De Clœlijs duobus T. F. Tarracinenſibus.

13 Remiſſioris hoc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum. Cùm parricidi cauſſam duo fratres Clœlij dicerent, ſplendido Tarracinæ loco nati, quorum pater T. Clœlius in cubiculo quieſcens, filijs altero lecto cubantibus erat interemptus: neque aut ſeruus quiſquam aut liber inueniretur, ad quem ſuſpicio cędis pertineret: hoc vno nomine abſoluti ſunt, quia iudicibus planum factum eſt, illos aperto oſtio inuentos eſſe dormientes. Somnus innoxiæ ſecuritatis certiſſimus index miſeris opem tulit: Iudicatum eſt enim, rerum naturam non recipere, vt occiſo patre, ſupra vulnera & cruorem eius, quietem capere potuerint.

DE DAMNATIS.

De L. Scipione Aſiatico.

1 Percurremus nunc eos, quibus in cauſſæ dictione, magis quæ extra quæſtionem erant, nocuerunt: quàm ſuam innocentia opem tulit. L. Scipio pio ſpecioſiſſimum triumphum de rege Antiocho ductum, perinde ac pecuniam ab eo accepiſſet: damnatus eſt. Non puto quod pretio corruptus fuerat, vt illum totius Aſiæ dominum & iam Europæ victrices manus inijcentem, vltra Taurum montem ſummoueret: ſed alioqui vir ſinceriſſimæ vitæ, & ab hac ſuſpicione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat, reſiſtere non potuit.

De C. Deciano.

2 At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. autē Deciano ſpectatæ integritatis viro, vox ſua exitium attulit. Nam cùm P. Furium inquinatiſſimæ vitę pro Roſtris accuſaret, quia quadam in parte actionis de morte L. Saturnini queri auſus fuerat: nec reū damnauit, & inſuper ei pœnas addictas pependit.

De Sex. Titio.

3 Sex. quoque Titium ſimilis caſus proſtrauit: Erat innocens: Agraria lege lata gratioſus apud populum: Tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, ſuffragijs eum tota cognitio oppreſſit.

De Claudia Ap. Cæci filia.

4 Adiiciatur his Claudia, quàm inſontem crimine, votum impium ſubuertit: quia cum à ludis domum rediens turba eliderετur, optauerat, vt frater ſuus maritimarum virium noſtrarum præcipua iactura reuiuiſceret: ſæpiuſque conſul factus, infelici ductu nimis magnam vrbis frequentiam minueret.

De M. Muluio, Cn. Lolio, & L. Sextillo Triumuiris.

5 Poſſumus, & ad illos breui diuerticulo tranſgredi, quos leues ob cauſſas damnationis incurſus abripuit. M. Muluius, Cn. Lollius L. Sextilius triumuiri, quod ad incendium in Sacra via ortum extinguendum tardius venerāt: à trib. pl. die dicta ad populum damnati ſunt.

De P. Villio III. viro.

6 Item P. Villius trium vir nocturnus à P. Aquillio trib. pleb. accuſatus, populi iudicio cōcidit: quia vigilias negligētius circumierat.

De M. Æmilio Porcina.

7 Admodum ſeueræ notæ & illud populi

iudicium, cùm M. Æmilium Porcinam à L. Caſſio accuſatũ crimine nimis ſublime extructæ villæ in Alſienſi agro, graui multa affecit.

De Patre familias quodam.

8 Non ſupprimenda illius quoque damnatio; qui pueruli ſuo nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri vt omaſum in cœnam ferri iuberet, cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas eſſet, domito boue occiſo, deſiderium eius expleuit. Eoque nomine publica quæſtione afflictus eſt, innocens, niſi tam priſco ſeculo natus eſſet.

DE AMBVSTIS.

De Muliere Matricida.

1 Atque vt eos quoque referamus qui in diſcrimen capitis adducti, neque damnati, neque abſoluti ſunt. Apud M. Popillium Lænatem prætorem quædam, quod matrem fuſte interemerat cauſſam dixit: de qua neutram in partem latæ ſententiæ ſunt. Quia abundè conſtabat, eâdem veneno necatorum liberorum, dolore commotam, (quos auia filiæ infenſa ſuſtulerat) parricidium vitam eſſe parricidio. Quorum alterum vltione dignum, alterum abſolutione non dignum iudicatum eſt.

De quadam matre familias.

2 Eadem hæſitatione P. Dolabellæ proconſulari imperio Aſiam obtinentis, animus fluctuatus eſt. Materfamilias Smyrnæa virum & filium interemit, cum ab his optimæ indolis iuuenemque ex priore viro enixa fuerat, occiſum compeꝛiſſet. Quam rem Dolabella ad ſe delatam Athenas ad Areopagi cognitionem relegauit: quia ipſe neque liberare cædibus duabus contaminatam neque punire eam iuſto dolore impulſam ſuſtinebat

conſideranter & manſuetè populi Rom. magiſtratus, ſed Areopagitæ quoque non minus ſapienter. Qui inſpecta cauſſa, & accuſatorem & ream poſt centum annos adeſſe iuſſerunt: eodem affectu moti, quo Dolabella. Sed ille transferendo quæſtionem, hi differendo damnandi atque abſoluendi inexplicabi em cunctationem inuitabant.

CAP. II.
DE PRIVATIS IVDICIIS Inſignibus.

PVblicis iudicijs adijciam priuata, quorum magis æquitas quæſitiũ delectare, quàm immoderata turba lectorem offẽdere poterit.

De T. Claudio Centumalo.

1 Claudius Centumalus ab auguribus iuſſus altitudinem domus ſuæ, quàm in Cœlio monte habebat, ſubmittere, quia his ex arce augurium capientibus officiebat, vendidit eam Calpurnio Lanario: nec indicauit quod imperatum à collegio Augurum erat. A quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem, arbitrum Claudio adduxit, & formulam QVIDQVID SIBI DARE FACERE OPORTERET EX FIDE BONA. Cato vt eſt doctus, de induſtria Claudium edictum ſacerdotum ſuppreſſiſſe; continuò illum Calpurnio damnauit. Summa quidem cùm æquitate, Quia bonæ fidei venditorem nec commodorum ſpem augere, nec incommodorum cognitionem obſcurare oportet.

De Otacilia Laterenſi.

2 Notum ſuis temporibus iudicium commemoraui: ſed nec quod relaturus quidem ſũ, obliteratum eſt ſilentio. C. Viſellius Varro gra-

graui morbo correptus, trecenta millia nummûm ab Otacilia Laterenſi, cùm qua commercium libidinis habuerat, expenſa ferri ſibi paſſus eſt: Eo conſilio, vt ſi deceſſiſſet, ab hæredibus eam ſummam peteret, quàm legati genus eſſe voluit, libidinoſam libertatem debiti nomine colorando. Euaſit deinde Viſellius ex illa tempeſtate aduerſus vota Otacilię: Quæ offenſa quod ſpem prædæ ſuæ morte nō maturaſſet; ex amica obſequenti, Subitò diſtrictam fœneratricem agere cœpit, nummos petundo; quos vt frōte inuerecunda, ita inani ſtipulatione captauerat. De qua re C. Aquillius, vir magnæ auctoritatis, & ſcientia iuris ciuilis excellens, iudex adductus, adhibitis in conſilium principibus ciuitatis, prudentia & religione ſua mulierem reppulit. Quod ſi eadem formula & Varro damnari, & aduerſaria abſolui potuiſſet; eius quoque non dubito quin turpem & inconceſſum errorem libéter caſtigaturus fuerit. Nunc priuatæ actionis calumniam ipſe compeſcuit, adulterij crimen publicæ quæſtioni vindicandum reliquit.

De C. Titinio Minturnenſi.

3. Multò animoſius, & vt militari ſpiritu dignum erat, ſe in conſimili genere iudicij C. Marius geſſit: Nam cùm C. Titinius Minturnenſis Fanniam vxorem, quam impudicam de induſtria duxerat, eo crimine repudiatam, dote ſpoliare conaretur: ſumptus inter eos iudex, in cōſpectu habita quæſtione, ſubductum Titinium monuit, vt incepto deſiſteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cùm ſæpius fruſtra feciſſet, coactus ab eo ſententiam pronunciare: mulierem impudicitiæ ream ſeſtertio nummo, Titinium ſumma totius dotis

damnauit: Præfatus idcirco ſe hunc iudicandi modum ſecutum, quod liqueret ſibi. Titinium patrimonio Faniæ inſidias ſtruentē impudicæ coniugium expetiſſe. Fannia autem hæc eſt, quæ poſtea Marium hoſtem à ſenatu iudicatum, cœnoque paludis, qua extractus erat oblitum, etiā in domum ſuam cuſtodiendo Minturnis deductum, ope quantacunq; potuit, adiuuit: Memor, quod impudica iudicata eſſet, ſuis moribus; quod dotem ſeruaſſet, illius religioni acceptum fieri debere.

De quodam ob equi vecturam longiorem.

4 Multus ſermo eo etiam iudicio manauit, in quo quidam furti damnatus eſt; quod equo, cuius vſus illi vſque Ariciam commodatus fuerat, vlteriore eius municipij cliuo vectus eſſet. Quid aliud hoc loci quam verecundiam illius ſeculi laudemus; in quo tam minuti à pudore exceſſus puniebantur.

CAP. III.

DE MVLIERIBVS QVÆ CAVSAS Apud Magiſtratos egerunt.

NE de his quidem fœminis tacendum eſt; quas conditio naturæ, & verecundiæ ſtola vt in foro, & iudicij tacerent, cohibere non potuit.

De Amæſia Sentia.

1 Amæſia Sentia rea, cauſſam ſuam L. Titio prætore iudicium cogente, maximo populi concurſi egit: parteſq; omnes ac numeros defenſionis nō ſolum diligēter, ſed etiam fortiter executa, prima actione, cūctis pœnæ ſētentijs liberata eſt, quam quia ſub ſpecie fœminę virilē animū gerebat Androgynē appellabant.

De Afrania vxore Licinij Buccionis.

2 Afrania verò Licinij Buccionis ſenatoris

vxor

vxor prompta ad lites contrahendas, pro ſe ſemper apud Prætorem verba fecit: non quod aduocatis deficiebatur, ſed quod impudentia abundabat. Itaque inuſitatis foro latratibus aſſiduè tribunalia exercendo, muliebris calũniæ notiſſimum euaſit exemplum: adeo vt pro crimine improbis fœminarum moribus Afraniæ nomen obijciatur prorogau t autem ſpiritum ſuum ad C. Cæſarem iterum atque P. Seruil um COSS. Ta'e enim mõſtrum magis quo tempore extinctum, quam quo ſit ortum, memoriæ tradendum eſt.

De Hortenſia Q. F.

3 Hortenſia verò Q. Hortenſij filia cùm ordo matronarum graui tributo à triumuir s eſſet oneratus nec quiſquam virorum patrocinium eis accommodare auderet, cauſſam fœminarum apud triumuiros & conſtanter & feliciter agit. Repræſentata enim patris facundia, impetrauit vt maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Reuixit tum muliebri ſtirpe Q. Hortenſius, verbiſque filiæ aſpirauit: cuius ſi virilis ſexus poſteri vim ſequi voluiſſent, Hortenſianæ eloquentiæ tanta hæreditas vna fœminæ actione abſciſſa non eſſet.

CAP. IV.

DE QVÆSTIONIBVS.

Atque vt omnes iudiciorũ numeros exequamur, quæſtiones quibus aut creditũ non eſt aut temerè habita fides eſt referamus.

De M. Agrij ſeruo.

1 A. Agrij argentarij ſeruus Alexandrum C. Fannij ſeruum occidiſſe inſimulatus eſt, eoque nomine tortus à domino, admiſiſſe ſe id facinus conſtantiſſimè aſſeuerauit: Itaque Fannio deditus, ſupplicio affectus eſt. Paruulo

deinde tempore interiecto, ille cuius de nece creditum erat domum rediit.

De Alexandro C. Fannij ſeruo.

2 Contra Fannii ſeruus Alexander cùm in ſuſpitionem C. Fl. Equitis Romani occiſi veniſſet, ſexies tortus pernegauit ei ſe culpæ affinem fuiſſe. Sed perinde atque confeſſus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triumuiro in crucem actus eſt.

De Philippo Fuluij Flacci.

3 Item Fuluio Flacco cauſſam dicere, Philippus ſeruus eius, in quo tota quæſtio nitebatur, octies tortus, nullum omninò verbum quo dominus perſtringeretur, emiſit: Et tamen reus damnatus eſt cùm certius argumentum innocentiæ vnus octies tortus exhiberet, quàm octo ſemel torti præbuiſſent.

CAP. V.

DE TESTIMONIIS IRRITIS Vel Ratis.

De Capionibus ac Metellis in Q. Pompeium.

1 Sequitur vt ad teſtes pertinentia exempla commemorem. Cn. & Q. Seruiliis Cæpionibus iiſdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad ſummam amplitudinem prouectis: item fratribus Q. & L. Metellis conſularibus & cenſoriis, altero etiam triumphali: in Q. Pompeium A. F. repetundarum reum acerrimè dicentibus teſtimonium, non abrogata fides, abſoluto Pompeio; ſed ne potentia inimicum oppreſſiſſe videretur, occurſum eſt.

De M. Æmilio Scauro in diuerſos.

2 M. etiam Æmilius Scaurus princeps ſenatus C. Memmium repetundarum reum deſtricto teſtimonio inſecutus eſt. Item C. Flauium eadem-

eadẽm lege accuſatum teſtis proſcidit. Iam
C. Norbanũ maieſtatis crimine publicæ quæ-
ſtioni ſubiectũ, ex profeſſo opprimere cona-
tus eſt: nec tamen aut auctoritate, qua pluri-
mum pollebat, aut religione, de qua nemo du-
bitabat quenquam illorum affligere potuit.

De L. Craſſo in M. Marcellum.

3. L. Quoque Craſſus tantus apud iudices,
quantus apud P. C. Æmilius Scaurus: namque
eorum ſuffragia robuſtiſſimis & feliciſſimis
eloquentiæ ſtipendijs regebat, eratque ſic fori,
vt ille curiæ princeps. Cùm vehementiſſimum
teſtimonij fulmẽ in M. Marcellum reum iniecisset, impetu grauis, exitu vanus apparuit.

De Q. Metello, Lucullis, Hortenſio, & Lepido in C. Cornelium.

4. Agè Q. Metellus Pius, L. M. Luculli, Q.
Hortenſius, M. Lepidus C. Cornelij maieſta-
tis rei, quam non onerarunt tantummodo te-
ſtes ſalutem; ſed etiam negantes illo incolumi
ſtare remp. poſſe, depopoſcerunt? Quæ decora
ciuitatis (pudet referre) vmbone iudiciali re-
pulſa ſunt.

De M. Cicerone in P. Clodium.

5. Quid, M. Cicero forenſi militia ſummos
honores, ampliſſimumq; dignitatis locum ade-
ptus, nonne in ipſis eloquentiæ ſuæ caſtris te-
ſtis abiectus eſt, dum P. Clodium Romæ apud
ſe fuiſſe iurauit; illo ſacrilegium flagitium
vno abſentiæ argumento tuente? Siquidem iu-
dices Clodium inceſti crimine, quàm Cicero-
nem infamia periurij liberare maluerunt.

De P. Seruilio Iſaurico, in quendam reum.

6. Tot eleuatis teſtibus, vnum cuius noua
ratione iudicium ingreſſi auctoritas cõfirma-
ta eſt, referã. P. Seruilius conſularis, cenſorius

triumphalis qui maiorum ſuorum titulis Iſaurici cognomen adiecit; cum forum præteriens teſtes in reum dari vidiſſet, loco teſtis cõſtitit; ac inter ſumma patronorum pariter & accuſatorum admirationem orſus eſt. Huc ego, iudices, qui cauſſam dicit, cuius ſit aut quam vitam egerit, quamque merito vel iniuria accuſetur, ignoro: illud tantũ ſcio, cum occurriſſet mihi Laurentina via iter facienti admodum, ãguſto loco equo deſcẽdere noluiſſe. Quod an aliquid ad religionem veſtram pertineat, ipſi æſtimabitis: ego id ſupprimendum non putaui. Iudices reum, vix auditis cæteris teſtibus, damnauerunt. Valuit enim apud eos, cum amplitudo viri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio: eumque qui venerari principes neſciret in quodlibet facinus procurſurum crediderũt.

CAP. VI.

QVI QVÆ IN ALIIS VINDICARVNT ipſi Commiſerunt.

NE illos quidem latere patiamur, qui quæ in alijs vindicarunt, ipſi commiſerunt.

De Caio Licinio Hoplomacho.

1 C. Licinius cognomine Hoplomachus, à prætore poſtulauit, vt patri ſuo bonis, tamquam ea diſſipanti interdiceretur. Et quidem quod petierat impetrauit: ſed ipſe paruo poſt tempore, mortuo ſene, amplam ab eo relictam pecuniã latifundiaque feſtinanter conſumpſit. Dignus ac viciſſitudine pœnæ fuit: quoniam hæreditatem abſumere, quam hæredem maluit tollere.

De C. Mario COS. VI.

2 C. autem Marius, cum magnum & ſalutarem reipublicæ ciuẽ in L. Saturnino opprimẽdo egiſſet, à quo in modum vexilli pileũ ſerui ad arma à capienda oſtẽtatum erat; L. Sulla

ſa cùm exercitu in Vrbem irrumpente, ad auxilium ſeruorum pileo ſublato confugit itaq; dum facinus quod punierat, imitatur; alterum Marium, à quo affligeretur, inuenit.

De C. Licinio.

3 C. vero Licinius Stolo, cuius beneficio plebei petendi conſulatum poteſtas facta eſt, cùm lege ſanxiſſet ne quis amplius quàm quingenta agri iugera poſſideret, ipſe mille comparauit: diſſimulandiq; criminis gratia, dimidiam partem filio emancipauit: quam ob cauſſam à M. Popillio Lænate accuſatus, primus ſua lege cecidit ac docuit, nihil aliud præcipi debere, niſi quod prius quiſque ſibi imperauerit.

De Q. Vario Hybrida.

4 Q. autem Varius propter obſcurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus, tribunus pleb. legem aduerſus interceſſionẽ collegarum perrogauit: quia iubebat quæri, quorum dolo malo ſocij ad arma ire coacti eſſent, magna cùm clade reipublicæ: ſociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. Sed dum ãte peſtiferum tribunum pleb. quàm certũ ciuem agit ſua lex eum domeſticis laqueis cõſtrictum abſumpſit.

CAP. VII.
DE STVDIO ET INDVSTRIA.

QVid ceſſo vires induſtriæ commemorare? cuius alacri ſpiritu militiæ ſtipendia roborantur forenſis gloria accenditur; fido ſinu cuncta ſtudia recepta nutriuntur: quicquid animo quicquid manu, quicquid lingua admirabile eſt ad cumulum laudis perducitur. Quæ cùm perfectiſſima ſit virtus, eam tamen duramento ſui confirmat.

De M. Catone Maiore.

1 Cato ſextum & octogeſimũ annum agen-

lum in rep. tuenda iuuenili animo perſtat, ab inimicis, capitali crimine accuſatus, ſuam cauſam egit. Neque aut memoriam eius quiſquam tardiorem, aut firmitatem lateris ulla ex parte quaſſatam, aut os hæſitatione impeditum animaduertit, Quia omnia iſta in ſtatu ſuo æquali ac perpetua induſtria continebat. Quinetiam in ipſo diutiſſimè actæ vitæ fine: diſertiſſimi oratoris Galbæ accuſationi defenſionem ſuam pro Hiſpania appoſuit.

Idem Græcis litteris erudiri concupiuit; quam ſero inde æſtimemus, quod etiam Latinas penè iam ſenex didicit. Cumque eloquentia magnam iam gloriam partam haberet; id egit, vt iuris ciuilis quoque eſſet peritiſſimus.

De M. Catone Vticenſi.

2 Cuius mirifica proles, proprior ætati noſtræ Cato, ita doctrinæ cupiditate flagrauit: vt ne in Curia quidem, dum ſenatus cogitur, temperaret ſibi, quo minus libros Græcos lectitaret. Qua quidem induſtria oſtendit, alijs tempora deeſſe, alios temporibus ſupereſſe.

De M. Terrentio Varrone.

3 Terrentius autem Varro humanæ vitæ exemplum, ætatiſque ſpatium nominandus, non annis, quibus ſeculi tempus æquauit, quã ſtylo viuacior fuit. In eodem enim lectulo, & ſpiritus eius, & egregiorum operum curſus & extinctus eſt.

De C. Liuio Druſo.

4 Conſimilis perſeuerantiæ Liuius Druſus, qui ætatis viribus, & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benigniſſimè interpretatus eſt utiliſſimaq; diſcere id cupientib. monumẽta cõpoſuit. Nam vt ſenem illum natura, cæcũ fortuna facere potuit: ita neutra interpellare

valuit:

valuit; ne non animo, & videret, & vigeret.

De Paulo Senatore, & Pontio Lupo.

5 Paulus vero ſenator, & Pontius Lupus eques Romanus, ſuis tẽporibus celebres cauſſarum actores luminibus capti, eadem induſtria forenſia ſtipendia executi ſunt. Itaque frequentius etiam audiebantur, concurrentibus alijs quia ingenio eorũ delectabantur, alijs quia conſtantiam admirabantur. Namque tali incõmodo perculſi ſeceſſum petunt, duplicãtque tenebras fortuitis voluntarias adijcientes.

De Craſſo Mutiano.

6 Iam P. Craſſus cum in Aſiam ad Ariſtonicum regem debellandũ conſul veniſſet, tãta cura græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, vt eam in quinque diuiſam genera per omnes partes ac numeros penitus cognoſceret. Quæ res maximum ei ſociorum amorem cõciliauit qua quis eorũ lingua apud tribunal illius poſtulauerat, eadem decreta reddenti.

De Q. Roſcio Commedo.

7 Ne Roſcius quidem ſubtrahatur ſcenicæ induſtriæ notiſſimum exemplum; qui nullum vnquam ſpectanti populo geſtum, niſi quem domi meditatus fuerat, pònere auſus eſt. Quapropter non ludicra ars Roſcium, ſed Roſcius ludicram artem commendauit: nec vulgi tantum fauorem, verum etiam principum familiaritates amplexus eſt. Hæc ſunt attenti & anxij & nunquã ceſſantis ſtudij præmia: propter quæ tantorum virorum laudibus non impudenter ſe perſona hiſtrionis inſeruit.

EXTERNA.

De Demoſthene Athenienſi.

1 Græca quoque induſtria, quoniam noſtri multũ profuit, quem mereretur fructum Italiæ

linguæ recipiat. Demoſthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ cõſumatio audientis animo oboritur, cum inter initia iuuente artis, quam affectabat, primam literam dicere non poſſet, oris ſui vitium tanto ſtudio expugnauit, vt ea à nullo expreſſus efferetur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu vocem ſuam exercitatione cõtinua ad maturum, & gratum auribus ſonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus eſt: Multos enim verſus vno impetu ſpiritus complectebatur, eoſque aduerſa loca celeri gradu ſcandens, pronunciabat. Ac vadoſis littoribus inſiſtens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus vteretur. Fertur quoque ore inſertis calculis multum ac diu loqui ſolitus, quo vacuum promptius eſſet & reſolutius. Prœliatus eſt contra rerum naturam, & quidem victor abijt, malignitatem eius pertinaciſſimo animi robore ſuperando. Itaque alterum Demoſthenem mater, alterum induſtria enixa eſt.

De Pythagora Samio.

2 Atque vt ad vetuſtiorem induſtriæ actum transgrediar, Pythagoras perfectiſſimum opus ſapientiæ à iuuenta, pariter omnis honeſtatis percipiendæ cupiditatem ingreſſus (nihil enim quod ad vltimum ſui finem peruenturum eſt, non, & maturè, & celeriter incæpit) Ægyptum petit, vbi litteris gẽtis eius aſſuefactus præteriti æui ſacerdotum commẽtarios ſcrutatus, innumerabilium ſeculorũ obſeruationes cognouit. Inde ad Perſas, profectus magorum exactiſſimæ prudentiæ ſe formandum tradidit; à

quibus

quibus ſiderum motus curſuſq; ſtellarum, & vniuſcuiuſque vim, proprietatem, & effectum benigniſſimè demonſtratū docili animo hauſit. Cretam deinde, & Lacedæmona nauigauit, quarū legibus ac moribus inſpectis, ad Olympicum certamen deſcendit. Cumq; multiplicis ſcientiæ maxima totius Græciæ admiratione ſpecimē exhibuiſſet: quo cognomine cenſeretur interrogatus non ſe σοφον (iam enim illud ſeptem excellentes viri occupauerant) ſed φιλοσοφον eſſe reſpondit. In Italiæ etiam partem quæ tūc maior Græcia appellabatur, perrexit; in qua plurimis, & opulentiſſimis vrbibus effectus ſuorum ſtudiorū approbauit. Cuius ardentē rogum plenis venerationis oculis Metapontus aſpexit: oppidū Pythagoræ quàm ſuorū cinerū nobilius clariuſue monumento.

De Platone Athenienſi.

3 Plato autem patriam Athenas, præceptorem Socratem ſortitus, & locum, & hominem doctrinæ fertiliſſimum; ingenij quoq; diuina inſtructus abūdantia: cùm omnium iam mortalium ſapientiſſimus haberetur, eo quidem vſque, vt ſi ipſe Iupiter cœlo deſcendiſſet, nec elegantiore, nec beatiore facundia vſurus videretur: Ægyptum peragrauit, dū à ſacerdotibus eius gētis Geometriæ multiplices numeros, atque cœleſtium obſeruationum rationū percipit. Quoque tempore à ſtudioſis iuuenibus certatim Athenas Platonem doctorē quærentibus petebantur; ipſe Nili fluminis inexplicabiles ripas, vaſtiſſimoſque campos, effuſam barbariē, & flexuoſus foſſarum ambitus Ægyptiorum ſenum Diſcipulus luſtrabat. Quo minus miror eū in Italiam tranſgreſſum, vt ab Archita Tarenti, à Timeo, & Arione

&

Cato Locris Pytagoræ præcepta & inſtituta acciperet. Tanta enim vis, tanta copia literarum vndique colligenda erat, vt inuicem per totum terrarum orbem diſpergi & dilatari poſſet. Altero etiam, & octogeſimo anno deſcendens ſub capite Sophronis, mimos habuiſſe fertur; ſic ne extrema quidem eius hora in agitatione ſtudij vacua fuit.

De Democrito Abderita.

4. At Democritus, cùm diuitijs cæteri poſſet, quæ tantæ fuerunt, vt pater eius Xerxis exercitui epulum dare ex facili potuerit: quò magis vacua animo, ſtudijs literarum eſſet operatus, parua admodum ſumma retenta, patrimonium ſuum patriæ donauit. Athenis autem cum pluribus annis moratus, omnia temporum momenta ad percipiendam, & exercendam doctrinã conferens, ignotus illi vrbi vixit; quod ipſe in quodam volumine teſtatur. Stupet mẽs admiratione tantæ induſtriæ, & iam tranſit alio.

De Carneade Cirenæo.

5. Carneades laborioſus, & diuturnus ſapientiæ miles; ſiquidem nonaginta expletis annis, idem illi viuendi ac philoſophandi finis fuit. Ita ſe mirificum doctrinæ operibus addixerat, vt cùm cibi capiendi cauſſa recubuiſſet, cogitationibus inhærens, manum ad menſam porrigere obliuiſceretur. Sed enim Meliſſa, quam vxoris loco habebat, temperato inter ſtudia non interpellandi, ſed inediæ ſuccurrendi officio, dexteram ſuam neceſſarijs vſibus aptabat. Ergo animo tantummodo, vita fruebatur, corpore vero quaſi alieno, & ſuperuacuo circundatus erat. Idem cùm Chryſippo diſputaturus, helleboro ſe ante purgabat, ad exprimendum ingenium ſuum attentius,

&c

& illius refellendum acrius: quas potiones induſtria ſolida laudis cupidis effecit apetēdas.

De Anaxagora Claſomenio.

6 Quali porrò ſtudio Anaxagoram flagraſſe credimus? qui cùm è diutina peregrinatione patriam repetiſſet, poſſeſſioneſque deſertas vidiſſet, Non eſſem, inquit, ego ſaluus, niſi iſtæ perijſſent. Vocem petitæ ſapientiæ compotem. Nam ſi prædiorum potius quam ingenij culturæ vacaſſet, dominus rei familiaris intra penates manſiſſet, nec tantus Anaxagoras ad eos reddijſſet.

De Archimede Syracuſio.

7 Archimedis quoque fructuoſam induſtriam fuiſſe dicerem; niſi eadem illi, & dediſſet vitam & abſtuliſſet. Captis enim Syracuſis, Marcellus machinationibus eius multum ac diu victoriam ſuam inhibitam ſenſerat; eximia tamen hominis prudentia delectatus, vt capiti illius parceretur, edixit; penæ tantū gloriæ in Archimede ſeruato, quātum in oppreſſis Syracuſis reponens. At is dum animo, & oculis in terram defixis formas deſcribit, militi qui prædandi gratia domum irruperat, ſtrictoq; ſuper caput gladio, quiſnam eſſet, interrogabat; propter nimiam cupiditatem inueſtigandi quod requirebat, nomen ſuum indicare non potuit. Sed protracto manibus puluere, Noli, inquit, obſecro, iſtum circulū diſturbare: Ac perinde quaſi negligēs imperij victoris, obtruncatus, ſāguine ſuo artis ſuæ lineamēta confudit. Quo accidit, vt propter idē ſtudium modò donaretur vita, modò ſpoliaretur.

De Socrate Athenienſi.

8 Socratem etiam conſtat ætate prouectum fidibus tractandis operam dare cœpiſſe; ſatius in-

dicantem eius artis vſum ſero, quam nunquam percipere. Et quantula Socrati acceſſio ta futuræ ſcientiæ erat? ſed pertinax hominis induſtria, tantis doctrinæ ſuæ diuitijs etiam Muſicæ rationis vtiliſſimum elementum accedere voluit. Ergo dum ad diſcendum ſemper ſe pauperem credidit, ad docendum fecit ſe locupletiſſimum.

De Iſocrate Athenienſi.

9 Atque vt longæ & felicis induſtriæ quaſi in vnum aceruum exempla redigamus, Iſocrates nobiliſſimum librum, qui inſcribitur Παναθηναϊκὸς, quartū, & nonageſimum annū agens, vt ipſe ſignificat, cōpoſuit, opus ardentis ſpiritus plenum. Ex quo apparet, ſeneſcentibus membris eruditiorum, intus animos induſtriæ beneficio florē iuuentę retinere. Neq; hoc ſtilo terminos vitæ ſuæ clauſit: namq; admirationis eius fructū quinquennio percepit.

De Cryſippo Tarſenſe.

10 Citeriores ætatis metas, ſed non paruis tamen ſpatij Cryſippi viuacitas flexit: nam octogeſimo anno cœptum, vnde quadrageſimum λογικῶν exactiſſimæ ſubtilitatis volumē reliquit. Cuius ſtudium in tradendis ingenij ſui monimentis tantum operæ laboriſque ſuſtinuit; vt ad ea quæ ſcripſit penitus cognoſcenda, longa vita ſit opus.

De Cleanthe Aſſio.

11 Te quoque Cleanthe tā laborioſè haurientem, & tam pertinaciter tradentem ſapientiam, numen ipſius induſtriæ ſuſpexit: cùm adoleſcentem quæſtu extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam ſuſtentantem, diurno Chryſippi præceptis percipiendis vacantem, eundemque ad vndecenteſimum

an-

annum attenta cura erudiêtem auditores tuos videret: Duplici enim labore vnius ſeculi ſpatium occupaſti, incertum reddendo, diſcipulusne an præceptor eſſes laudabilior.

De Sophocle Athenienſi.

12 Sophocles quoque glorioſum cùm rerinatura certamen habuit; tam benignè mirifica opera illa ſua exhibendo, quàm illa operibus eius tempora liberaliter ſubminiſtrando: Prope enim centeſimum annum attigit, ſub ipſum tranſitum ad mortē Oedipode Coloneo ſcripto; qua ſola fabula omnium eiuſdē ſtudij poetarum præripere gloriam potuit: Idquê ignotum eſſe poſteris filius Sophoclis Iophon noluit, ſepulchro patris quæ retuli, inſculpendo.

De Simoni de Ceio.

13 Simonides verò poeta octogeſimo anno, & docuiſſe ſe carmina, & in eorum certamen deſcendiſſe ipſe gloriatur: nec fuit iniquum, illum voluptatē ex ingenio ſuo diu percipere, cum eam omni æuo fruēdam traditurus eſſet.

De Solone Athenienſi.

14 Iam Solon quanta induſtria flagrauerit, & verſibus complexus eſt, quibus ſignificat ſe quotidie aliquid addiſcentem ſeneſcere, & ſupremo vitæ die confirmauit. Quum aſſidentibus amicis & quadam de re ſermonem inter ſe conferētibus, fatis iam preſſum caput erigeret: interrogatus, quapropter id feciſſet, reſpondit; Vt cùm iſtud, quicquid eſt, de quo iam diſputatis, percepero, moriar. Migraſſet profectò ex hominibus inercia, ſi eo animo vitam ingrederemur, quo eam Solon egreſſus eſt.

De Themiſtocle Athenienſi.

15 Quam porrò induſtrius Themiſtocles, qui maximarū rerum cura diſtrictus, omnium

tamen

tamē ciuium ſuorum nomina memoria comprehendit: Per ſummamque iniquitatem patria pulſus, & ad Xerxem, quem paulò ante deuicerat, confugere coactus, prius quàm in conſpectum eius veniret. Perſico ſermoni ſe aſſueſecit vt labore parta, commendatione, regijs auribus familiarem, & aſſuetum ſonum vocis adhiberet.

De Ciro, & Mithridate.

16 Cuius vtriuſq; induſtriæ laudem duo reges partiti ſunt; Cyrus omnium militum ſuorum nomina; Mithridates duarum, & viginti gentium, quæ ſub regno eius erant, linguas ediſcendo. Ille vt ſine monitore exercitum ſalutaret: hic vt eos quibus imperabat, ſine interprete alloqui poſſet.

CAP. VIII.

DE OTIO LAVDATO.

OTium, quod induſtriæ & maximè ſtudio, contrarium videtur, ſubnecti breuiter debet non quò euaneſcit virtus, ſed quò recreatur. Alterum enim etiam inertibus vitandum; alterum ſtrenuis quoque interdum appetendum eſt; Illis, ne vitam eneruem exigant: his vt tempeſtiua laboris intermiſſione ad laborandum fiant vegetiores.

De P. Æmiliano, & C. Lælio.

1 Par veræ amicitiæ clariſſimum Scipio, & Lælius, cum amoris vinculo, tum etiam omniū virtutum inter ſe iuncti ſocietate; vt actuoſæ vitæ iter æquali gradu exequebātur, ita animi quoque remiſſioni cōmuniter acquieſcebant. Conſtat namq; eos Caietæ, & Laurenti vagas littoribus cōchulas & vmbilicos lectitaſſe; Idque ſe L. Craſſus ex ſocero ſuo Q. Scęuola, qui gener Lælij fuit, audiſſet ſæpenumero prædicantem.

De

De Q. Mutio Scæuola Augure.

2 Scæuola autem quietæ remiſſionis eorũ certiſſimus teſtis, optime pila luſiſſe traditur: quia videlicet ad hoc diuerticulum animum ſuum forenſibus miniſteriis fatigatum, tranſferre ſolebat. Alueo quoque & calculis vacaſſe interdum dicitur; cùm benè diu iura ciuiũ, & ceremonias deorum ordinaſſet: vt enim in rebus ſeriis Scæuolam; ita & in ſcurilibus luſibus hominem agebat, quem rerum natura continui labor.s patientem eſſe non ſinit.

E X T E R N A.

De Socrate Athenienſi.

1 Idque vidit, cui nulla pars ſapientiæ obſcura fuit, Socrates: ideò quæ nõ erubuit tũc, cùm interpoſita arundine cruribus ſuis, cùm paruulis filiolis ludens ab Alcibiade riſus eſt.

De Achille Homerico.

2 Homerus quoque ingenii cœleſtis vates non aliud ſẽſit, vehementiſſimis Achillis manibus canoras fides aptando, vt earum militare robur leni pacis ſtudio relaxaret.

CAP. IX.
DE VI ELOQVENTIÆ.

POtentiam verò eloquentiæ etſi plurimum valere animaduertimus; tamen ſub propriis exemplis quo ſcilicet vires eius teſtatiores fiant recognoſci conuenit.

De Mut. Valerio Max. Dict.

1 Regibus exactis, plebs diſſidẽs à patribus iuxta ripã fluminis Anienis in colle, qui Sacer appellatur armata conſedit. Eratq; non ſolùm deformis, ſed etiã miſerrimus reip. ſtatus: à capite eius cætera parte corporis peſtifera ſeditione diuiſa. Ac ni Valerii ſubueniſſet eloquẽtia, ſpes tãti imperii in ipſo penè ortu ſuo corruiſ-

ruiſ-

ruiſſet. Is namque populum noua, & inſolita libertate temerè gaudentem, oratione ad meliora, & ſeniora conſilia reuocatum, ſenatui ſubiecit, id eſt, vrbem vrbi iunxit. Verbis ergo facundis ira conſternatio, & arma ceſſerunt.

De M. Antonio Oratore.

2 Quæ etiam Marianos Cinnanoſque mucrones ciuilis profundendi ſanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt. Miſſi enim à ſæuiſſimis ducibus milites ad M. Antonium obtruncandum, ſermone eius obſtupefacti, diſtrictos iam, & vibrantes gladios cruore vacuos vaginis reddiderunt. Quibus digreſſis, P. Antonius (is enim ſolus in ambitu expers Antonianæ vocis ſteterat) crudele imperium truculento miniſterio peregit. Quam diſertum igitur eũ fuiſſe putemus, quem ne hoſtium quidem quiſquam occidere ſuſtinuit, qui modo vocem eius ad aures ſuas voluit admittere?

De C. Iulio Caſare.

3 Diuus quoque Iulius, quàm cœleſtis numinis, tam etiam humani ingenij perfectiſſimum columen vim facundiæ propriæ expreſſit: dicendum in accuſatione Cn. Dolabellæ, quem reum egit extorqueri ſibi cauſſam optimam C. Cottæ patrocinio. Siquidem maxima tunc vis eloquentiæ queſta eſt: cuius facta mentione, quoniam domeſticum nullum maius adiecerim exẽplum peregrinãdum eſt.

E X T E R N A.

De Piſiſtrato Athenienſi.

1 Piſiſtratus dicendo tãtum valuiſſe traditus vt ei Athenienſes regium imperium oratione capti permitterent: cùm præſertim ex contraria parte amantiſſimus patriæ Solõ niteretur. Sed alterius ſalubriores erant conciones, alterius

rius diſertiores: quò euenit, vt alioqui prudē-
tiſſima ciuitas libertati ſeruitutem præferet.

De Pericle Athenienſi.

2 Pericles autem feliciſſimis naturæ incre-
mētis, ſub Anaxagora præceptore ſummo ſtu-
dio perpolitus & inſtructus, liberis Athenarū
ceruicibus iugum ſeruitutis impoſuit: egit e-
nim ille vrbem, & verſauit arbitrio ſuo. Cū-
que aduerſus voluntatem populi loqueretur,
iucunda nihilominus & popularis eius vox
erat. Itaq; veteris comœd æ maledica lingua,
quamuis potentiam viri perſtringere cupie-
bat, tamē in labris eius hominis melle dulcio-
rem leporem fatebatur habitare: inque animis
eorum, qui illū audierant, quaſi aculeos quoſ-
dam relinqui prædicabat. Fertur quidam, cum
admodum, ſenex primæ concioni Periclis a-
doleſcentuli intereſſet, idemque iuuenis Piſi-
ſtratum iam decrepitum concionantem au-
diſſet; non temperaſſe ſibi quo minus excla-
maret, Caueri illum ciuem oportere, quod
Piſiſtrati orationi ſimillima eius eſſet oratio.
Nec hominem aut æſtimatio eloquij aut mo-
rum augurium fefellit. Quid enim inter Piſi-
ſtratum, & Periclem interfuit? niſi quod ille
armatus, hic ſine armis tyrannidem geſſit?

De Hegeſia Cyrenaico.

3 Quantum eloquentia valuiſſe Hegeſiam
Cyrenaicum philoſophum arbitramur; qui
ſic mala vitæ repræſentabat; vt eorum miſe-
randa imagine audientium pectoribus inſer-
ta, multis voluntariæ mortis oppetendæ cupi-
ditatem ingeneraret? Ideoque à rege Ptole-
mæo vlterius hac de re diſſerere prohibitus
eſt.

CAP. X.

DE PRONVNCIATIONE ET APTO Motu corporis.

ELoquentiæ autem ornamenta in pronũciatione apta,& conuenienti motu corporis conſiſtunt: quibus cùm ſe inſtruxit, tribus modi homines aggreditur, animos eorum ipſa inuadendo,horum alteri aures,alteri oculos permulcendo tradendo.

De C. Graccho.

1 Sed vt propoſiti fides in perſonis illuſtribus exhibeatur, C.Gracchus eloquẽtiæ quàm propoſiti felicioris adoleſcens, quoniam flagrantiſſimo ingenio cùm optimè remp. tueri poſſet, perturbare impiè maluit: quoties apud populum concionatus eſt,ſeruum poſt ſe muſicæ artis peritum habuit, qui occultè eburnea fiſtula pronunciationis eius modo formabat; aut nimis remiſſos excitando,aut plus iuſto concitatos reuocando: Quia ipſum calor atq; impetus actionis, attentum huiuſce temperamenti æſtimatorem eſſe non patiebatur.

De Q. Hortenſio.

2 Q. autem Hortenſius plurimum in corporis decoro motu repoſitum credens, penè plus ſtudij in eodem elaborando, quam in ipſa eloquentia affectanda impendit. Itaque neſcires, vtrum cupidius ad audiendum eum,an ad ſpectandum concurreretur: ſic verbis oratorijs aſpectus, & rurſus aſpectui verba ſeruiebant.Itaque conſtat Æſopum & Roſcium ludicræ artis peritiſſimos viros, illos cauſſas agente, in corona frequenter aſtitiſſe; vt foro petitos geſtus, in ſcenam referrent.

De M. Tullio.

3 Iam M. Cicero, quantum in vtraq; re de

qua

qua loquimur, momenti ſit, oratione quàm pro Gallio habuit, ſignificauit, M. Callidio accuſatori exprobrando quod præparatum ſibi à reo venenum, teſtibus, chirographis, quæſtionibus ſe probaturum affirmaret, remiſſo vultu, & languida voce, & ſoluto genere orationis vſus eſſet: pariterque & oratoris vitium detexit & cauſſæ periclitantis argumentum adiecit, totum hunc locum ita claudendo: Tu iſtud M. Callidi niſi fingeres, ſic ageres?

EXTERNA.

De Demoſthene Athenienſi.

1 Conſentaneum huic Demoſthenis iudicium, qui cum interrogaretur, quidnam eſſet in dicendo efficaciſſimum, reſpondit, *ὑπόκρισις* Iterum deinde, & tertio interpellatus idem dixit, penè totum ſe illi debere confitendo. Rectè itaque Æſchines, cum propter Iudicialem ignominiam: Relictis Athenis, Rhodum petiſſet, atque ibi rogatu ciuitatis ſuam prius in Creſiphontem, deinde Demoſthenis pro eodem orationem clariſſima, & ſuauiſſima voce recitaſſet, admirantibus cunctis vtriuſque columnis eloquentiam, ſed aliquantò magis Demoſthenis, quid ſi, inquit, ipſum audiſſetis! tantus orator, & modo tam infeſtus aduerſarius, ſic inimici vim ardoremque vicendi ſuſpexit vt ſe ſcriptorum eius parum idoneum lectorem eſſe diceret expertus acerrimum oculorum vigorem, terribile vultus pondus accommodatum ſingulis verbis ſonum vocis, efficaciſſimos corporis motus. Ergo etſi operi illius adijci nihil poteſt, tamen in Demoſthene magna pars Demoſthenis abeſt: quod legitur potius, quam auditur.

CAP. XI.

DE EFFECTIBVS ARTIVM RARIS.

EFfectus etiam artium recogniti poſſunt aliquid afferre voluptatis: protinuſque, & quã vtiliter excogitatæ ſunt patebit & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur & labor in ijs edendis ſuo fructu non carebit.

De Sulpicij Galli Aſtrologia.

1 Sulpicij Galli maximum in omni genere literarum recipiendo ſtudium plurimum reip. profuit. Nam cùm L. Paulli bellum aduerſum regem Perſen gerentis, legatus eſſet, ac ſerena nocte ſubitò luna deffeciſſet; eoque veluti diro quodam monſtro perterritus exercitus noſter, manus cùm hoſte conſerendi fiduciam amiſiſſet; de cœli rationem: & ſiderum natura peritiſſimè diſputando, alacrem eum in aciem miſit. Itaque illi inclytæ Paullianæ victoriæ liberales artes Galli aditũ dederunt: quia niſi ille metum noſtrorum militum viciſſet imperator Romanus vincere hoſtes non potuiſſet.

De Haruſpicina Spurina.

2 Spurinæ quoque in confectandis deorum monitis efficatior ſciẽtia apparuit, quam vrbs Romana voluiſſet. Prædixerat enim C. Cæſari, vt proximos XXX. dies quaſi fatales caueret, quorum vltimus erat idus Martiæ. Eo cùm forte mane vterque in domum Caluini Domitij ad officium conueniſſet. Cæſar Spurinæ, Ecquid ſcis in quid Idus Martias iam veniſſe; & is; Ecquid ſcis illas nondum præteriſſe? Abiecerat alter timorem tanquam exacto tempore ſuſpecto, alter ne extremam quidem eius partem periculo vacuam eſſe arbitratus eſt. Vtinam auruſpicem potius augurium, quam patriæ parentem ſecuritas fefelliſſet.

De

EXTERNA.

De Aſtrologia Periclis.

1 Sed vt alienigena ſcrutemur, cùm obſcurato repēte ſole inuſitatis perfuſæ tenebris Athenæ ſolicitudine agerentur, interritum ſibi cœleſti denunciatione portendi credentes; Pericles proceſſit in medium, & quæ à præceptore ſuo Anaxagora pertinentia ad ſolis & lunæ curſum acceperat, diſſeruit: nec vlterius trepidare ciues ſuos vano metu paſſus eſt.

De Pictura Apellis, & Liſippi.

2 Quantum porrò dignitatis à rege Alexandro tributum arti æſtimamus; qui ſe & pingi ab vno Apelle, & fingi à Liſippo tantummodo voluit.

De Vulcano Alcamenis.

3 Tenet viſentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus. Præter cætera enim perfectiſſimæ artis in eo præcurentia indicia, etiam illud mirantur; quod ſtat diſſimulatæ claudicationis ſub veſte leuiter veſtigium reptæſentans, vt non tanquam exprobratum vitium, ita tamen certam propriamque dei notam decore ſignificans.

De Venere Praxitellis.

4 Cuius coniugem Praxitelles in marmore quaſi ſpirantem in templo Guidiorũ collocauit, propter pulchritudinẽ operis à libidinoſo cuiuſdam complexu parum tutã. Quo excuſabilior eſt error equi, qui viſa pictura equæ, hinnitum edere coactus eſt: & canum latratus aſpectu picti canis incitatus; taurusq; ad amorẽ & concubitũ æneæ vaccæ Syracuſis nimiæ ſimilitudinis irritamẽto cõpulſus. Quid enim vacua rationis animalia arte decepta miremur, cùm hominis ſacrilegã cupiditatẽ mut-

lapidis lineamentis excitatam videamus?

De Neptuno Euphranoris.

5 Cæterum natura quemadmodum ſæpenumero æmulam virium ſuarum artem eſſe patitur: ita aliquando irritam feſſo labore dimittit: quod ſummi artificis Euphranoris manus ſenſerunt. Nam cùm Athenis XII. deos pingeret, Neptuni imaginē quàm poterat excellētiſſimis maieſtatis coloribus complexus eſt, perinde ac Iouis aliquanto auguſtiorem repręsētaturus. Sed omni impetu cogitationis in ſuperiori opere abſumpto, poſterioris eius conatus aſſurgere quò tendebāt nequiuerūt.

De Agamemnone Timantis.

6 Quid ille alteræque nobilis pictor, luctuoſum immolatæ Iphigeniæ ſacrificium referens, cùm Calchantha triſtem, mœſtum Vlyſſem, clamantem Aiacem, lamentātem Menelaum circa aram ſtatuiſſet: caput Agamemnonis inuoluendo nonne ſummi mœroris acerbitatem, arte exprimi non poſſe confeſſus eſt? Itaque pictura eius aruſpicis amicorum, & fratris lacrymis madet patris fletum ſpectantis affectui æſtimandum reliquit.

De Equo Nealcis.

7 Atque vt eiuſdem ſtudij adijciam exemplum Præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione venientem modò non viuum, labore induſtriæ ſuæ comprehenderat: cuius naribus ſpumas adijcere cupiens, tātus artifex in tam paruula materia multum ac diu fruſtra ſtenebatur. Indignatione deinde accenſus, ſpongiam omnibus imbutam coloribus fortè iuxta ſe poſitam apprehendit, & veluti corrupturus opus ſuum, tabulæ illiſit: Quam fortuna ad ipſas equi nares directam, deſiderium pi-

ctoris coegit explere. Itaque quod adumbrare non valuit, caſus imnitatus eſt.

CAP. XII.

OPTIMIS ARTIVM MAGISTRIS Concedendum eſſe.

SVæ autem artis vnumquemque & actorem, & diſputatorem optimum eſſe ne dubitemus paucis exempl s admoneamus.

De Furio, & Caſellio in iure pratorio.

1 Q. Scæuola legum clariſſimus & certiſſimus vates, quotieſcunque de iure prædiatorio conſulebatur, ad Furium, & Cæſellium, quia huic ſcientiæ dediti erant, conſultore reijciebat. Quo quidem facto moderationem magis ſuam commendabat; quàm auctoritatem minuebat: ab his id negotium aptius explicari poſſe confitendo, qui quotidiano eius vſu calebant. Sapientiſſimi igitur artis ſuæ profeſſores ſunt, à quibus, & propria ſtudia verecundè, & aliena callidè æſtimantur.

EXTERNA.

De Euclide in Geometria.

1 Platonis quoque erudentiſſimum pectus hæc cogitatio attigit: qui conductores ſacræ arcis de modo & forma eius ſecum ſermonẽ conferre conatos ad Euclidem Geometrã ire iuſſit ſcientiæ eius cedens, imo profeſſioni.

De Philone in Architectura.

2 Gloriantur Athenæ armamentario ſuo, nec ſine cauſſa: eſt enim illud opus & impenſa, & elegantia viſendum: Cuius Architectum Philonem ita facundè rationem inſtitutionis ſuæ in theatro reddidiſſe conſtat, vt diſertiſſimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, quàm arti tribuerit.

De Apellis in pictura.

3 Mirificè & ille artifex, qui in opere ſuo moneri à ſe ſutore de crepida, & anſulis paſſus: de crure etiam diſputare incipientem, ſupra plantam aſcendere vetuit.

CAP. XIII.

DE SENECTVTE MEMORABILI.

SEnectus quoque ad vltimũ ſui finem prouecta, in hoc eodem opere, inter exempla induſtriæ, in aliquot claris viris conſpecta eſt, ſeparatum tamẽ & proprium titulum habeat, ne cui Deorum immortalium præcipua indulgentia adfuit, ei noſtra ornata mentio defuiſſe exiſtimetur. Et ſimul ſpe diuturnioris vitæ quaſi adminicula quædam dentur: quibus inſiſtens, alacriorem ſe reſpectu vetuſtæ felicitatis facere quis poſſit: tranquillitatemque ſeculi noſtri, qua nulla vnquam beatior fuit ſubinde fiducia confirmet, ſalutaris principis incolumitatem, ad longiſſimos humanæ conditionis terminos prorogando.

De M. Valerio Coruo ſexies COS.

1 M. Valerius Coruus centeſimum annum cõpleuit: cuius inter primum, & ſextum conſulatum quadraginta ſeptem anni interceſſerunt ſuffecitque integris viribus corporis nõ ſolùm ſpecioſiſſimis reipublicæ miniſterijs, ſed etiã exactiſſimæ agrorum ſuorũ culturæ, & ciuis, & patris familias optabile exemplũ.

De L. Metello Pont. Max.

2 Cuius vitæ ſpatium æquauit Metellus, quartoque anno poſt cõſularia imperia, ſenex admodum Pont. Max. creatus, tutelam cæremoniarum per duos, & viginti annos, neque ore in votis nuncupandis hæſitante, neque in ſacrificijs faciendis tremula manu, geſſit.

De

De Q. Fabio Max. Veruceſſo.

3 Q. autem Fabius Max. duobus & ſexaginta annis auguratus ſacerdotium ſuſtinuit, robuſta iam ætate id adeptus: quæ vtraque tempora ſi in vnum conferantur, facile ſeculi modum expleuerint.

De M. Perperna Cenſorio.

4 Iam de M. Perperna quid loquar? qui omnibus, quos in ſenatu conſul rogauerat, ſuperſtes fuit: ſeptem quoque tantummodo, quos cenſor collega L. Philippi legerat, è patribus conſcriptis reliquos vidit; toto ordine ampliſſimo diuturnior.

De App. Claudio Cæco.

5 Appij verò æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorum orbatus luminibus exegit; niſi quatuor filios, & quinque filias, plurimas clientelas, rem deniqua publicam hoc caſu grauatus fortiſſimè rexiſſet. Quinetiam feſſus tam viuendo, lectica ſe in Curiam deferri iuſſit vt cùm Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honeſtum erat, per ſe parum cernens, coacta eſt peruidere?

De Mulieribus Liuia, Terentia, & Clodia.

6 Muliebris etiam vitæ ſpatium non minus longum in compluribus apparuit, quarum aliquas ſtrictim retuliſſe me, ſatis erit. Nam, & Liuia Rutilij ſeptimum, & nonageſimum, & Terentia Ciceronis, tertium, & centeſimum, Clodia Aufilij quindecim filijs ante amiſſis, quintum decimum, & centeſimum expleuit annum.

EXTERNA.

De Hierone Siciliæ, & Maſiniſſa Numidiæ Regibus.

1 Iungam his duos reges, quorum diuturnitas populo Rom. fuit vtiliſſima. Siciliæ rector Hiero ad nonageſimum ãnum peruenit. Maſiniſſa Numidæ rex hunc modum exceſſit, regni ſpacium ſexaginta annis emẽſus, vel ante omnes homines robore ſenectæ admirabilis. Conſtat eum, quemadmodum Cicero refert libro quem de Senectute ſcripſit, nullo vnquã imbre nullo frigore, vt caput ſuum veſte tegeret, adduci potuiſſe. Eundem ferunt aliquot horis in eodem veſtigio perſtare ſolitũ, non ante moto pede, quam conſimili labore iuuenes fatigaſſet: Ac ſi quid agere aſſidentem opporteret, toto die ſepenumero nullam in partem conuerſo corpore in ſolio duraſſe. Ille verò etiam exercitus equo inſidens, noctem diei plerumq; iungendo duxit: nihilque omninò ex ijs operibus, quæ adoleſcens ſuſtinere aſſueuerat, quum illã ſenectutẽ ageret, omiſit. Veneris etiam vſu ita ſemper viguit vt poſt ſextum & octogeſimum annũ filium generarit, cui Methymnato nomẽ fuit. Terram quoque, quam vaſtam, & deſertam acceperat, perpetuo culturæ ſtudio frugiferam reliquit.

De Gorgia Leontino.

2 Gorgias etiã Leontinus Iſocratis, & complurium magni ingenij virorum præceptor, ſua ſententia feliciſſimus. Nam cum centeſimum & ſeptimum ageret annum, interrogatus quapropter tãdiu vellet in vita remanere: Quia nihil, inquit, habeo, quod ſenectutẽ meam accuſẽ. Quid iſto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Iam alterũ in ſeculũ ingreſſus, neq; in hoc querelam vllam inuenit, neque in illo reliquit.

De

De Xenophilo Chalcidenſi.

3 Biennio minor Xenophilus Chalcidenſis Pytagoricus, ſed felicitate non inferior. Siquidem (vt ait Ariſtoxenus muſicus) omnis humani incommodi expers in ſummo perfectiſſimæ ſplendore doctrinæ extinctus eſt.

De Arganthonio Gaditanorum Rege.

4 Arganthonius autem Gaditanus tamdiu regnauit, quandiu etiam ad ſacietatem vixiſſe abunde foret. Octoginta enim annis patriam ſuam rexit, cum ad imperium quadraginta annos natus exceſſiſſet; cuius rei certi ſunt auctores. Aſinus etiam Pollio non minima pars Rom. ſtyli, in tertio hiſtoriarum ſuarum libro centum illum & viginti annos expleſſe commemorat: & ipſi nec noſæ viuacitatis haud paruum exemplum.

De Æthiopibus, Indis, & Epimenide Cnoſio.

5 Huius Regis conſummationem annorum minus admirabilem faciunt Æthiopes: quos Herodotus ſcribit centeſimum & vigeſimum annum tranſgredi. Et indi, de quibus Creſias idem tradit. Et Epimenides Cnoſius: quem Theopompus dicit ſeptem quinquaginta & centum annos vixiſſe.

De gente Epiorum Ætola.

6 Helanicus verò ait, quoſdam ex gente Epiorum, quæ pars eſt Etoliæ, ducenos explere annos eique ſubſcribit Damaſthes, hoc amplius adfirmans Litorium quendam ex his maximarum virium, ſtaturæque præcipuæ, trecenteſimum annum cumulaſſe.

De Danthone quodam, & Lachmiorum regibus duobus.

7 Alexander verò in eo volumine, quod de Illyrico tractu compoſuit, affirmat Danthonem

quendam ad quingenteſimum vſq;annum nulla ex parte ſeneſcentẽ proceſſiſſe. Sed multò liberalius Xenophon, cuius περὶ πόλεως legitur: Inſulæ enim Lachmiorum regem octingentis vitæ annis donauit. Ac ne pater eius parum benignè acceptus videretur, ei quoque ſexcentos aſſigauit annos.

CAP. XIV.

DE CVPIDITATE Gloriæ.

GLoriam autem vnde oriatur, aut cuius ſit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & an melius à virtute ac veluti non neceſſaria, negligatur; viderint ij, quorum in contemplandis huiuſmodi rebus cura teritur: quibuſque illa quæ prudenter animaduerterunt, facundè contigit eloqui. Ego in hoc opere factis auctores, & auctoribus facta ſua reddere contentus, quanta cupiditas eius eſſe ſoleat proprijs exemplis demonſtrare conabor.

De P. Africano Maiore.

1 Superior Africanus Ennij poetę effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quod ingenio eius opera ſua illuſtrata iudicaret. Non quidem ignarus quandiu Romanum imperium floreret, & Africa Italiæ pedib. eſſet ſubiecta totiuſque terrarum orbis ſummum columen arx Capitolina poſſideret; eorum extingui memoriam non poſſe: Si tamen litterarum quoque lumen illis acceſſiſſet, magni æſtimans. Vir Homerico, quam rudi atque impolito præconio dignior.

De D. Bruto Gallaico.

2 Similiter honoratus animus erga poetam Accium D. Bruti ſuis temporibus clari ducis extitit; cuius familiari cultu, & prompta laudatione

tione delectatus eius verſibus tẽplorũ aditus quæ ex manubiis conſecrauerat, adornauit.

De Cn. Pompeio Magno.

3 Ne Pōpeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ auerſum; qui Theophanē Mitylenæũ ſcriptorē rerum ſuarum in concione militum ciuitate donauit, beneficiũ per ſe amplum acurata etiã & teſtata oratione proſecutus. Quo effectum eſt, vt ne quis dubitaret quin referet potius gratiam, quam inchoaret.

De L. Sylla Felice.

4 L. autem Sylla, etſi ad neminem ſcriptorem animum direxit; tamen Lugurthæ à Boccho regem ad Marium perducti totam ſibi laudem tam cupidè aſſeruit, vt annulo, quo ſignatorio vtebatur, inſculptam illam traditionem haberet. Et quantus poſtea! ne minimum quidem gloriæ veſtigium contempſit.

De Equite quodam.

5 Atque vt Imperatoribus glorioſum militis ſpiritum ſubnectam; Scipionem dona militaria iis qui ſtrenuam operam ediderant, diuidentem T. Labienus, vt forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit: Eoque negante ſe id facturum, ne caſtrẽſis honos in eo, qui paulò ante ſeruiſſet violaretur, ipſe ex prçda Gallica aurum equiti largitus eſt. Nec tacitè id Scipio tulit: nam equiti, Habebis, inquit, donum viri diuitis. Quod vbi illi accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, vultum demiſit. Idem vt audiit Scipionem dicentem, Imperator te argenteis armillis donat: alacer gaudio abiit. Nulla eſt ergo tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur.

De C. Fabio Pictore.

6 Illa verò etiam à claris viris interdum,

humillimis rebus petita eſt. Nam quid ſibi voluit C. Fabius nobiliſſimus ciuis? qui cum in æde de Salutis, quam C. Iunius Bubulcus dedicauerat, parietes pinxiſſet, nomen his ſuum inſcripſit. Id enim demum ornamenti familiæ conſulatibus, & ſacerdotijs, & triumphis celeberimæ deerat. Cæterùm ſordido ſtudio deditum ingenio qualemcunque illum laborem ſuum ſilentio obliterari noluit. Videlicet Phidiæ ſecutus exemplum, qui clypeo Mineruæ effigiem ſuam incluſit qua conuulſa, tota operis colligatio ſolueretur.

EXTERNA.

De Themiſtocle Athenienſi.

1 Sed melius aliquanto, ſimulatione alienæ capiebatur, Themiſtoclis ardorē effit æmulatus: quem ferunt ſtimul s virtutum agitatum &ob id noctes inquietas agentē quærentibus, quid ita eo tempore in publico verſaretur, reſpondiſſe quia me trophæa Miltiadis de ſomnio excitant, Marathon nimirum animum eius & Artemiſium & Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illuſtranda tacitis facibus incitabant. Idem theatrū petens, cum interrogaretur cuius vox auditu illi futura eſſet gratiſſima, dixit: Eius a quo artes meæ canentur optimè. Dulcedinem gloriæ penè adiecit glorioſam.

De Alexandro Magno.

2 Iam Alexandri pectus inſatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti ſuo ex auctoritate Democriti præceptoris innumerabiles mundos eſſe referenti, Heu me inquit, miſerum; quod ne vno quidem adhuc potitus ſum! Anguſta homini poſſeſſio gloriæ fuit, quæ deorum omnium domicilio ſufficit.

De Ariſtotele Stagirita.

3 Regis & iuuenis flagrantiſſimæ cupiditatis ſimilem Ariſtotelis in capeſſenda laude ſitim ſubnectam. Is namq; Theodecti diſcipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donauerat: moleſteque poſtea ferens titulum eorum ſic alij ceſſiſſe; proprio volumine quibuſdã rebus inſiſtens, planius ſibi de his in Theodectis libris dictum eſſe adiecit. Niſi me tantæ & tam latè patentis ſcientiæ, verecundia teneret, dicerem dignum philoſophum, cuius ſtabiliẽdi mores, altioris animi philoſopho traderentur. Cæterum gloria ne ab his quidem qui contemptum eius introducere conantur, negligitur: quoniã quidem ipſis voluminibus nomina ſua diligenter adijciunt: vt quod profeſſione eleuãt, vſurpatione memoriæ conſequantur. Sed qualiſcunq; horum diſſimulatio, propoſito illorum lõge tollerabilior eſt, qui dummodo æternam memoriam aſſequantur, etiam ſceleribus innoteſcere non dubitarunt.

De Pauſania Macedone.

4 Quorum è numero neſcio an in primis Pauſanias debeat referri. Nam dum Hermoclem percontatus eſſet, quonam modo ſubitò clarus poſſet euadere: atque his reſpondiſſet, ſi illuſtrem virum aliquem occidiſſet, futura vt gloria eius ad ipſum redundaret: continuo Philippum interemit. Et quidem quod petierat, aſſecutus eſt: tam enim ſe parricidio, quam Philippus virtute notum poſteris reddidit.

De Heroſtrato.

5 Illa verò gloriæ cupiditas ſacrilega: inuentus eſt enim qui Dianæ Epheſiæ templum incendere vellet, vt opere pulcherrimo cõſumpto, nomẽ eius per totum terrarum orbem di-

ſijc

ſijceretur: quem quidem mẽtis furorem eculeo impoſitus detexit. At bene conſuluerãt Epheſij decreto memoriam teterrimi hominis abolendo: niſi Theopompi magnæ facundiæ ingenium in hiſtorijs eum ſuis comprehendiſſet.

CAP. XV.

QVÆ CVIQVE MAGNIFICA Contingerunt.

CAndidis autẽ animis voluptatem præbuerunt in conſpicuo poſita quæ cuique magnifica merito cõtigerunt. Quia ęque præmiorum virtus, atque honorum cõtemplatio iudicãda eſt; ipſa natura nobis alacritatem ſub miniſtrante, cum honorem induſtriè appetiti, & exolui gratè videmus. Verum etſi mẽs hoc loco protinus ad Auguſtam domũ beneficientiſſimum, & honoratiſſimum templum omni impetu fertur, melius cohibebitur: quoniam cui aſcenſus in cęlum patet, quam vis maxima; debito tamẽ minora ſunt, quæ in terris tribuũtur.

De P. Africano Maiore.

1 Superiori Africano conſulatus citerior legitimo tempore datus eſt. Cui quæ in vita præcipua aſſignata ſunt, & longum eſt referre, quia multa: & non neceſſarium, quia maiore ex parte iam relata ſunt. Itaque quod hodieq; eximium, capiti adijciam. Imaginem in cella Iouis opt. max. poſitam habet; quæ quotieſcuque funus aliquod Corneliæ genti celebrãdum eſt inde petitur; vnique illi inſtar atrij, Capitolium eſt.

De M. Catone Cenſorio.

2 Tam hercle, quam Curia ſuperiori Catoni. Vnde effigies illius ad eiuſdem generis officia expromitur. Gratum ordinem qui vtiliſſimum reipublicæ ſenatorem tantũ non ſemper ſecum

ſecum habitare voluit, omnibus numeris v[illegible] tutum diuitem, magiſque ſuo merito, quàm fortunæ beneficio magnum: cuius prius conſilio, quam minoris Scipionis imperio eſt deleta Carthago.

De P. Scipione Naſica.

3 Rarum Specimen honoris à Scipione quoque Naſica oboritur; Eius namque manibus, & penatibus nondum quæſtorij, ſenatus Pythij Apollinis monitu, Peſſinunte accerſitā deam excipi voluit: quia eodē oraculo præceptum erat, vt hæc miniſteria Matri Deū à ſanctiſſimo viro præſtarentur. Explica totos faſtos, cōſtitue omnes currus triumphales, nihil tamen morum principatu ſpecioſus reperies.

De P. Scipione Æmiliano.

4 Tradunt ſubinde nobis ornamenta ſua Scipiones commemoranda. Æmilianum enim populus ex candidato ædilitatis, conſulem fecit. Quod fieri oportere, exercitus ſenatum litteris admonuit. Ita neſcias vtrum illi plus decoris patrum conſcriptorum auctoritas, an militum conſilium adiecerit. Toga enim Scipionem ducē aduerſus Pœnos creauit arma popoſcerūt. Eundemque, cum quæſtorijs comitijs ſuffragator Q. Fabij, Maximi fratris fil. in campum deſcēdiſſet, conſulem iterum reduxit. Eidem ſenatus bis ſine ſorte prouinciam; prius Africam, deinde Hiſpaniam dedit, Atque hæc neque ciui, neque ſenatori ambitioſo: quemadmodum non ſolùm vitæ eius ſeueriſſimus curſus, ſed etiam mors clandeſtinis illata inſidijs declarauit.

De M. Valerio Coruo.

5 M. quoque Valerium duabus rebus inſignibus dij pariter atq; ciues ſpecioſum reddi-

acrunt:illi cùm quondam Gallo cominus pugnanti coruum propugnatorem ſubijcientes; hi tertium, & vigeſimum annum ingreſſo, conſulatum largiti: quorum alterum decus vetuſtæ originis ac optimi omnis gens Coruini amplexi cognomen vſurpat: alterum ſum 110 ſubiungitur ornamento, tam celeritate, quam principio conſulatus gloriando.

De Q. Mutio Scæuola.

6 At ne Q. quidem Scæuolæ, quẽ L. Craſſus in cõſulatu collegam habuit gloria parum illuſtris: Qui Aſiam tam ſanctè, & tam fortiter obtinuit; vt ſenatus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtratibus, exemplum atq; formam officij Scęuolã decreto ſuo proponeret.

De C. Mario.

7 Inhærẽt illi voci poſterioris Africani ſeptem C. Marij conſulatus, ac duo ampliſſimi triumphi. Ad rogum enim vſq; gaudio exultauit: Qui, cùm apud Numãtiam ſub eo duce ſtipendia equeſtria mereret, & fortè inter cœnam quidam Scipionem interrogaſſet, ſi quid illi accidiſſet: quem nam reſp. æquè magnum habitura eſſet. Imperator ipſum reſpiciens infra ſe cubantem, vel hunc dixit: Quo augurio perfectiſſimi virtus, maxim am orientem virtutem, viderit ne certius, an efficacius accenderit, perpendi vix poteſt. Illa nimirum cœna militaris ſpecioſiſſimas tota in vrbe Mario futuras cœnas ominata eſt. Poſtquam enim Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit, nemo fuit, qui non illi tanquam dijs immortalibus, apud ſacra mẽſæ ſuæ liberauit.

De Cn. Pompeio Magno.

8 Iam quæ in C. Pompeiũ, & ampla & noua cõgeſta ſunt, hinc aſſenſione fauoris, illinc fre-

fremitu inuidiæ literarũ monumentis obſtrepuntur. Eques Romanus pro cõſule in Hiſpaniam aduerſus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello principe ciuitatis miſſus eſt: nõdum vllum honorẽ auſpicatus bis triumphauit initia magiſtratuũ à ſummo imperio cepit: tertium cõſulatum decreto ſenatus ſolus geſſit de Mithridate & Tigrane, de multis præterea regibus, gentibus, plurimiſq; ciuitatibus, & prædonibus, vnum, duxit triumphum.

De Q. Lutatio Catulo.

9 Q. etiam Catulum pop. Rom. voce ſua tantum nõ ad ſidera vſque euexit. Nam cùm ab eo pro Roſtris interrogaretur, ſi in vno Pompeio Magno omnia reponere perſeueraſſet, abſumpto illo ſubiti caſus incurſu, in quo ſpem eſſet habiturus; ſummo conſenſu acclamauit, In te, Vim honorati iudicij admirabilem. Siquidem Magnum Pompeium cùm omnibus ornamentis quæ retuli, duarum ſyllabarum ſpatio incluſum Catulo æquauit.

De M. Catone Vticenſi.

10 Poteſt & M. Catonis ex Cypro cũ regia pecunia reuertentis appulſus ad vrbem videri memorabilis: cui naui egredienti conſules, & cæteri magiſtratus, & vniuerſus S.P.Q.R. officij gratia præſto fuit. Non quod Magnum pondus auri & argenti; ſed quod M. Catonem claſſis illa incolumem aduexerat, lætatus.

De L. Marcio Eq. Rom.

11 Sed neſcio an præcipuum ſit L. Marcij inuſitati decoris exemplũ, quem equitem Romanũ duo exercitus P. & Cn. Scipionũ interitu, victoriaq; Aſdrubalis lacerati, ducem legerũt: quo tẽpore ſalus eorũ in vltimas ãguſtias deducta, nullum ambitioni locũ relinquebat.

De

De Sulpitia.

12 Meritò virorum commemorationi Sulpitia, Ser. paterculi filia, Q. Fuluij Flacci vxor adijcitur. Quæ cùm ſenatus libris Sibillinis per decem viros inſpectis cenſuiſſet, vt Veneris verticordiæ ſimulachrum conſecraretur, quo faciliùs virginum mulierumque mentes à libidine ad pudicitiam cōuerterentur; & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem ſorte ductæ, de ſanctiſſima fœmina iudicium facerent; cunctis caſtitatę prælata eſt.

E X T E R N A.

De Pytagora Samio.

1 Cæterum quia ſine vlla diminutione Romanæ maieſtatis extera quoque inſignia reſpici poſſunt ad ea transgrediamur. Pytagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa eſt: vt quæ ab eo acceperāt in diſputationem deducere nefas exiſtimarent: Quin etiam interpellati ad reddendam cauſſam; Hoc ſolū reſpondebāt, ipſum dixiſſe: Magnus honos, ſed ſchola tenus. Illa vrbium ſuffragijs tributa eſt. Enixo Crotoniatæ ſtudio ab eo petierunt vt ſenatum ipſorum qui mille hominum numero conſtabat, conſilijs ſuis vti pateretur. Opulentiſſimaq; ciuitas tam frequenter venerati poſt mortem domum, Cæteris ſacrariū fecit: quantunque illa vrbs viguit, & de ea in hominis memoria, & homo in deę religione cultus eſt.

De Gorgia Leontino.

2 Gorgiæ vero Leontini ſtudiis litterarum ætatis ſuæ cunctos præſtantis, adeo vt primus in cōuentu poſcere, quid de re quiſque audire vellet, auſus ſit, vniuerſa Græcia in tēplo Delphici Appollinis ſtatuā ſollido ex auro poſuit; cùm cæterorū ad id tēpus auratas collocaſſet.

De

De Amphiarao Vate.

3 Eadem gens ſummo conſenſu ad Amphiaraum decorandum incubuit; locum in quo humatus eſt, in formam conditionemq; templi redigendo, atque inde oracula capi inſtituendo. Cuius cineres idem honoris poſſident, quod Pythicæ Cortinæ, quod aheno Dodonæ, quod Hammonis fonti datur.

De Pherenice muliere Græca.

4 Pherenices quoque non vulgaris honos, cui ſoli omnium fœminarũ gymnico ſpectaculo intereſſe permiſſum eſt, cum ad Olimpia filium Euclea certamẽ ingreſſurum Adduxiſſet, Olimpionice patre genita, fratribus eandẽ, palmam aſſecutis latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI LIBER NONVS.

CAP. I.

DE LVXVRIA ET LIBIDINE.

BLandum etiam malum luxuria, quam accuſare aliquanto facilius eſt, quàm vitari operi noſtro inſeratur: Non quidem vt vllum honorem recipiat; ſed vt ſe ipſam recognoſcens, ad pœnitentiam impelli poſſit. Iungatur illi libido: quoniam ex iiſdem vitiorum principii oritur neque aut à reprehenſione, aut ab emendatione ſeparentur gemino mentis errore connexæ.

De C. Sergio Orata.

1 C. Sergius Orata penſilia balnea primus

fa-

facere inſtituit: quæ impenſa leuibus initijs cœpta ad ſuſpenſa calidæ aquæ tantùm non æquora penetrauit.

Idem videlicet, ne gulam Neptuni arbitrio ſubiectam haberet, peculiaria ſibi maria excogitauit, æſtuarijs intercipiendo fluctus piſciumque diuerſos greges ſeparatos mollibus includendo vt nulla tam ſæua tempeſtas incideret, quæ non Oratæ menſæ varietate ferculorum abundaret. Ædificij etiam ſpacioſis, & excelſis deſerta ad id tempus ora Lucrini lacus preſſit; quo recentiore vſu conchyliorum frueretur. Vbi dum ſe publicæ aquæ cupidius immergit, cum Conſidio publicano iudicium nactus eſt; in quo L. Craſſus aduerſus illum cauſſam agens, errare amicum ſuum Conſidium dixit, quod putaret Oratam remotum à lacu cariturum oſtreis: namque ea, ſi inde petere non licuiſſet, in tegulis reperturum.

De Glodio Æſopi Tragœdi F.

2 Huic nimirum magis Æſopus tragicus in adoptionē dare filium ſuum, quam bonorū ſuorum hæredem relinquere debuit: non ſolū perditæ ſed etiam furioſæ luxuriæ iuuenem. Quem conſtat cantu commēdabiles auiculas immanibus emptas pretijs, in cœna pro ficedulis ponere, acetoq; liquatos magnæ ſummæ vniones potionibus aſpergere ſolitū; ampliſſimum patrimonium, tanquam amaram aliquā ſarcinam, quàm celerimè abijcere cupiētem: Quorum alterius ſenis, alterius adoleſcentis ſectam ſecuti plurimi, longius manus porrexerunt. Neque enim vllum finitur vitium ibi, vbi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti piſces, inde infuſæ culinis oſtreæ. Arte cenſibuſq; edendi atq; bibendi voluptas reperta eſt.

De

De Mulieribus Legis Oppiæ oppugnatricibus.

3 Vrbi autem noſtræ ſecundi belli Punici finis,& Philippus rex Macedoniæ deuictus licẽtioris vitæ fiduciam dedit. Quo tempore matronæ Brutorum domum auſæ ſunt obſidere, qui abrogatione legis Oppiæ intercedere parati erant, quã fœminæ tolli cupiebant: quia his nec veſte varij coloris vti, nec auri plus ſen ũcia habere:nec iuncto vehiculo proprius Vrbẽ mille paſſus,niſi ſacrificij gratia vehi permittebat. Et quidẽ obtinuerunt vt ius per continuos viginti annos ſeruatum aboleretur. Non enim prouiderunt ſeculi illius viri,ad quẽ m cultum tenderet inſoliti cœtus pertinax ſtudium; aut quo ſe vſque effuſura eſſet legum victrix audacia. Quod ſi animi mulie bris apparatus intueri potuiſſent, quibus quotidie aliquid nouitatis ſumptuoſius abiectum eſt; in ipſo introitu ruenti luxuriæ obſtitiſſent.

De Cn. Domitio, & L. Craſſo Cenſ.

4 Sed quid ego de fœminis vlterius loquor? quas & imbecillitas mentis,& grauiorum operum negata affectatio, omne ſtudium ad curioſiorem ſui cultum hortatur conferre; cum temporum ſuperiorum & nominis & animi excellentes viros in hoc priſcæ continentiæ ignotum diuerticulum prolapſos videam; idque iurgio ipſorum pateat.

Cn. Domitius L. Craſſo collegę ſuo altercatione orta obiecit quod colũnas Hymettias in porticu domus haberet. Quẽ cõtinuò Craſſus quãti ipſe domum ſuam æſtimaret, interrogauit. Atque vt reſpondit, ſexagies ſeſtertio: Quanto ergo eam, inquit, minoris fore exiſtimas, ſi decem arbuſculas inde ſuccidero: Ipſo

tricies

facere inſtituit
cœpta ad ſuſp
æquora penetra
Id in videlic
ſubiectam habe
cogitauit, æſti
ſciumque diue
includendo vi
deret, quæ non
lorum abunda
excelſis deſert
cus preſſit; quo
ſi ueretur. Vbi
immergit, cum
nactus eſt; in
cauſſam agens
dium dixit, q
à lacu cariturı
petere non lic

De C

2 Huic ni
in adoptionē
ſuorum hæred
perditæ. ſed e
Quem conſta
immanibus c
dulis ponere,
ympnes potio
num patrime
arcinam, qu
Quorum alte
ctam ſecuti
erunt. Nequ
bi oritur. I
ſces, inde
ſq; edendi

[illegible] ſeſtertio, an Domitius. Tunc Cr
[illegible] igitur luxurioſior eſt? Egone, qui d
columnas centum nullibus nummum em
ta quid decem arbuſcularum vmbram tr
ſeſtertium ſumma compenſas? Sermo
ob [illegible] Pyrrhi, immemorem Annibalis,
que transmarinorum ſtipendiora abunda
oſcitantem: aliquanto tamen inſequent
ſeculorum ædificiis & nemoribus angu
rem. Quoniam inchoatam à ſe lautitiam
ſteris relinquere, quam à maioribus accep
continentiam retinere maluerunt.

De Q. Metello Pio.

5 Quid enim ſibi voluit princeps ſuo
temporum Metellus Pius, tunc cum in
pania aduectus ſuos ab hoſpitibus aris & t
re excipi patiebatur; cùm Attalicis aulæis
tectos parietes læto animo intuebatur?
immanibus epulis apparatiſſimos interp
ludos ſinebat? cùm palmata veſte conu
celebrabat, demiſſaſque lacunaribus au
coronas velut cœleſti capiti recipiebat?
[illegible] nō in Græcia, neque in Aſia; quar
[illegible] ſeueritas ipſa corrūpi poterat: ſed
[illegible] & bellicoſa prouincia, cùm præ
[illegible] acerrimus hoſtis Sertorius. Romanor
[illegible] oculos Luſitanis tellis perſtr
[illegible]: Adeo illi patris ſui Numidica caſ
[illegible]. Pate igitur, quam celeri tranſ
[illegible] affluxerit. Nam cuius adoleſcen
[illegible] mores vidit, ſenectus nouos orſa eſt

De C. Scribonio Curione filio.

6 C[illegible]lis mutatio in domo Curionu
[illegible] fidē forum noſtrum & patris gr
[illegible]cilū: & filii ſexcentics ſeſtert
[illegible] contractum famoſa iniur

...ilium iuuenum. Itaq; eodem tempore, & ...ſdem penatibus diuerſa ſecula habitarũt, ...aliſſimum alterum, alterum nequiſſimũ.

De P. Clodij iudicio.

...P. autem Clodij iudicium quanta luxuria, ...bidine abundauit? in quo vt euidenter in... crimine nocẽs reus abſolueretur, noctes ...ronarum & adoleſcentium nobilium ma... ſumma emptæ mercedis loco iudicibus ...gatæ ſunt. Quò in flagitio tam tetro, tam... multiplici, neſcias primum quẽ deteſte...an qui iſtud corruptelæ genus excogitauit ...qui ſuã pudicitiã ſequeſtrem periurij fieri ...i ſũt, an qui religionẽ ſtupro permutarũt.

De Gemello viatore Tribunicio.

... Æquè flagitioſum illud cõuiuium, quod ...nellus Tribunicius viator ingenui ſãgui... ſed officii intra ſeruilem habitũ deformis, ...tello Scipioni conſuli, ac tribunis plebis, ...gno cùm rubore ciuitatis comparauit. Lu...nari enim domi ſuæ inſtituto, Muciam, & ...luiam, tum à patre, tum à viro vtranq; ab...ctam, & nobilẽ puerum Saturninum in eo ...ſtituit. Probroſa proſapiæ corpora, ludi...io temulentæ libidini futura: epulas cõſuli...s & tribunis nõ celebrãdas, ſed vindicãdas.

De L. Catilina.

9 Præcipuè vero Catilinæ libido ſceleſta: ...am veſano amore Aureliæ Oreſtillæ corre...us, cum vnum impedimentum videret, quo ...inus nuptijs inter ſe iungerentur, filium ...um, quem & ſolum, & ætate iam puberem ...bebat, veneno ſuſtulit: protinuſque ex rogo ...us maritalem facem accendit, ac nouæ ma...tæ orbitatem ſuam loco muneris eroga...it. Eodem deinde animo ciuem ſe gerens,

ſijceretur: quem quidem mẽtis furorem eculeo impoſitus detexit. At bene conſuluerãt Epheſij decreto memoriam teterrimi hominis abolendo: niſi Theopompi magnæ facundiæ ingenium in hiſtorijs eum ſuis comprehendiſſet.

CAP. XV.

QVÆ CVIQVE MAGNIFICA

Contingerunt.

CAndidis autẽ animis voluptatem præbuerunt in conſpicuo poſita quæ cuique magnifica merito cõtigerunt. Quia ęque præmiorum virtus, atque honorum cõtemplatio iudicãda eſt; ipſa natura nobis alacritatem ſub miniſtrante, cum honorem induſtriè apetiti, & exolui gratè videmus. Verum etſi mẽs hoc loco protinus ad Auguſtam domũ beneficientiſſimum, & honoratiſſimum templum omni impetu fertur, melius cohibebitur: quoniam cui aſcenſus in cęlum patet, quam vis maxima; debito tamẽ minora ſunt, quæ in terris tribuũtur.

De P. Africano Maiore.

1 Superiori Africano conſulatus citerior legitimo tempore datus eſt. Cui quæ in vita præcipua aſſignata ſunt, & longum eſt referre, quia multa: & non neceſſarium, quia maiore ex parte iam relata ſunt. Itaque quod hodieq; eximium, capiti adijciam. Imaginem in cella Iouis opt. max. poſitam habet; quæ quotieſcuque funus aliquod Corneliæ genti celebrãdum eſt inde petitur; vnique illi inſtar atrij, Capitolium eſt.

De M. Catone Cenſorio.

2 Tam hercle, quam Curia ſuperiori Catoni. Vnde effigies illius ad eiuſdem generis officia expromitur. Gratum ordinem qui vtiliſſimum reipublicæ ſenatorem tantũ non ſemper ſecum

ſecum habitare voluit, omnibus numeris virtutum diuitem, magiſque ſuo merito, quàm fortunæ beneficio magnum: cuius prius conſilio, quam minoris Scipionis imperio eſt deleta Carthago.

De P. Scipione Naſica.

3 Rarum Specimen honoris à Scipione quoque Naſica oboritur; Eius namque manibus, & penatibus nondum quæſtorij, ſenatus Pythij Apollinis monitu, Peſſinunte accerſitã deam excipi voluit; quia eodẽ oraculo præceptum erat, vt hæc miniſteria Matri Deũ à ſanctiſſimo viro præſtarentur. Explica totos faſtos, cõſtitue omnes currus triumphales, nihil tamen morum principatu ſpecioſus reperies.

De P. Scipione Æmiliano.

4 Tradunt ſubinde nobis ornamenta ſua Scipiones commemoranda. Æmilianum enim populus ex candidato ædilitatis, conſulem fecit. Quod fieri oportere, exercitus ſenatum litteris admonuit. Ita neſcias vtrum illi plus decoris patrum conſcriptorum auctoritas, an militum conſilium adiecerit. Toga enim Scipionem ducẽ aduerſus Pœnos creauit arma popoſcerũt. Eundemque, cum quæſtorijs comitijs ſuffragator Q. Fabij, Maximi fratris fil j in campum deſcẽdiſſet, conſulem iterum reduxit. Eidem ſenatus bis ſine ſorte prouinciam; prius Africam, deinde Hiſpaniam dedit. Atque hæc neque ciui; neque ſenatori ambitioſo: quemadmodum non ſolum vitæ eius ſeueriſſimus curſus, ſed etiam mors clandeſtinis illata inſidijs declarauit.

De M. Valerio Coruo.

5 M. quoque Valerium duabus rebus inſignibus dij pariter atq; ciues ſpecioſum reddi-

de-

eruntilli cùm quondam Gallo cominus pugnanti coruum propugnatorem ſubijcientes, & tertium, & vigeſimum annum ingreſſo, conſulatum largiti: quorum alterum decus vetuſtæ originis ac optimi omnis gens Corvini amplexi cognomen vſurpat: alterum nullo ſubiungitur ornamento, tam celeritate, quam principio conſulatus gloriando.

De Q. Mutio Scæuola.

6 At ne Q. quidem Scæuolæ, quẽ L. Craſſus in cõſulatu collegam habuit gloria parum illuſtris: Qui Aſiam tam ſanctè, & tam fortiter obtinuit; vt ſenatus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtratibus, exemplum atq; formam officij Scęuolã decreto ſuo proponeret.

De C. Mario.

7 Inhærẽt illi voci poſterioris Africani ſeptem C. Marij conſulatus, ac duo ampliſſimi triumphi. Ad rogum enim vſq; gaudio exultauit: Qui, cùm apud Numãtiam ſub eo duce ſtipendia equeſtria mereret, & fortè inter cœnam quidam Scipionem interrogaſſet, ſi quid illi accidiſſet: quem nam reſp. æquè magnum habitura eſſet. Imperator ipſum reſpiciens infra ſe cubantem, vel hunc dixit: Quo augurio perfectiſſima virtus, maximam orientem virtutem, viderit ne certius, an efficacius accenderit, perpendi vix poteſt. Illa nimirum cœna militaris ſpecioſiſſimas tota in vrbe Mario futuras cœnas ominata eſt. Poſtquam enim Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit, nemo fuit, qui non illi tanquam dijs immortalibus, apud ſacra mẽſæ ſuæ libarauit.

De Cn. Pompeio Magno.

8 Iam quæ in C. Pompeiũ, & ampla & noua cõgeſta ſunt, hinc aſſenſione fauoris, illinc

fre-

fremitu inuidiæ literarũ monumentis obſtrepuntur. Eques Romanus pro cõſule in Hiſpaniam aduerſus Sertorium, pari imperio cùm Pio Metello principe ciuitatis miſſus eſt: nõdum vllum honorẽ auſpicatus bis triumphauit: initia magiſtratuũ à ſummo imperio cepit: tertium cõſulatum decreto ſenatus ſolus geſſit de Mithridate & Tigrane, de multis prætereà regibus, gentibus, plurimiſq; ciuitatibus, & prædonibus, vnum, duxit triumphum.

De Q. Lutatio Catulo.

9 Q. etiam Catulum pop. Rom. voce ſua tantum nõ ad ſidera vſque euexit. Nam cùm ab eo pro Roſtris interrogaretur, ſi in vno Pompeio Magno omnia reponere perſeueraſſet, abſumpto illo ſubiti caſus incurſu, in quo ſpem eſſet habiturus; ſummo conſenſu acclamauit, In te, Vim honorati iudicij admirabilem. Siquidem Magnum Pompeium cùm omnibus ornamentis quæ retuli, duarum ſyllabarum ſpatio incluſum Catulo æquauit.

De M. Catone Vticenſi.

10 Poteſt & M. Catonis ex Cypro cũ regia pecunia reuertentis appulſus ad vrbem videri memorabilis: cui naui egredienti conſules, & cæteri magiſtratus, & vniuerſus S.P.Q.R. officij gratia præſto fuit. Non quod Magnum pondus auri & argenti; ſed quod M. Catonem claſſis illa incolumem aduexerat, lætatus.

De L. Marcio Eq. Rom.

11 Sed neſcio an præcipuum ſit L. Marcij inuſitati decoris exemplũ: quem equitem Romanũ duo exercitus P. & Cn. Scipionũ interitu, victoriaq; Aſdrubalis lacerati, ducem legerũt: quo tẽpore ſalus eorũ in vltimas ãguſtias deducta, nullum ambitioni locũ relinquebat.

De Sulpitia.

12 Meritò virorum commemorationi Sulpitia, Ser. paterculi filia, Q. Fuluij Flacci vxor adijcitur. Quæ cùm ſenatus libris Sibillinis per decem viros inſpectis cenſuiſſet, vt Veneris verticordiæ ſimulachrum conſecraretur, quo faciliùs virginum mulierumque mentes à libidine ad pudicitiam cõuerterentur; & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem ſorte ductæ, de ſanctiſſima fœmina iudicium facerent; cunctis caſtitate prælata eſt.

E X T E R N A.

De Pytagora Samio.

1 Cæterum quia ſine vlla diminutione Romanæ maieſtatis extera quoque inſignia reſpici poſſunt ad ea transgrediamur. Pytagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa eſt: vt quæ ab eo acceperãt in diſputationem deducere nefas exiſtimarent: Quin etiam interpellati ad reddendam cauſſam; Hoc ſolũ reſpondebãt, ipſum dixiſſe: Magnus honos, ſed ſchola tenus. Illa vrbium ſuffragijs tributa eſt. Enixo Crotoniatæ ſtudio ab eo petierunt vt ſenatum ipſorum qui mille hominum numero conſtabat, conſilijs ſuis vti pateretur. Opulentiſſimaq; ciuitas tam frequenter venerati poſt mortem domum, Cæteris ſacrariũ fecit: quantunque illa vrbs viguit, & de ea in hominis memoria, & homo in deę religione cultus eſt.

De Gorgia Leontino.

2 Gorgiæ vero Leontini ſtudiis litterarum ætatis ſuæ cunctos præſtantis, adeo vt primus in cõuentu poſcere, quid de re quiſque audire vellet, auſus ſit, vniuerſa Græcia in tẽplo Delphici Appollinis ſtatuã ſollido ex auro poſuit; cùm cæterorũ ad id tẽpus auratas collocaſſet.

De

De Amphiarao Vate.

3 Eadem gens ſummo conſenſu ad Amphiaraum decorandum incubuit; locum in quo humatus eſt, in formam conditionemq; templi redigendo, atque inde oracula capi inſtituendo. Cuius cineres idem honoris poſſident, quod Pythicæ Cortinæ, quod aheno Dodonæ, quod Hammonis fonti datur.

De Pherenice muliere Græca.

4 Pherenices quoque non vulgaris honos, cui ſoli omnium fœminarũ gymnico ſpectaculo intereſſe permiſſum eſt, cum ad Olimpia filium Euclea certamẽ ingreſſurum adduxiſſet, Olimpionice patre genita, fratribus eandẽ, palmam aſſecutis latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI

LIBER NONVS.

CAP. I.

DE LVXVRIA ET LIBIDINE.

BLandum etiam malum luxuria, quam accuſare aliquanto facilius eſt, quàm vitari operi noſtro inſeratur: Non quidem vt vllum honorem recipiat; ſed vt ſe ipſam recognoſcens, ad pœnitentiam impelli poſſit. Iungatur illi libido: quoniam ex iiſdem vitiorum principii oritur neque aut à reprehenſione, aut ab emendatione ſeparentur gemino mentis errore connexæ.

De C. Sergio Orata.

1 C. Sergius Orata penſilia balnea primus

fa-

facere inſtituit: quæ impenſa lcuibus initijs cœpta ad ſuſpenſa calidæ aquæ tantùm non æquora penetrauit.

Idem videlicet, ne gulam Neptuni arbitrio ſubiectam haberet, peculiaria ſibi maria excogitauit, æſtuarijs intercipiendo fluctus piſciumque diuerſos greges ſeparatos mollibus includendo vt nulla tam ſæua tempeſtas incideret, quæ non Oratæ menſæ varietate ſærculorum abundaret. Ædificij etiam ſpacioſis, & excelſis deſerta ad id tempus ora Lucrini lacus preſſit; quo recentiore vſu conchyliorum frueretur. Vbi dum ſe publicæ aquæ cupidius immergit, cum Conſidio publicano iudicium nactus eſt; in quo L. Craſſus aduerſus illum cauſſam agens, errare amicum ſuum Conſidium dixit, quod putaret Oratam remotum à lacu cariturum oſtreis: namque ea, ſi inde petere non licuiſſet, in tegulis reperturum.

De Glodio Æſopi Tragœdi F.

2 Huic nimirum magis Æſopus tragicus in adoptionē dare filium ſuum, quam bonorū ſuorum hæredem relinquere debuit: non ſolū perditæ ſed etiam furioſæ luxuriæ iuuenem. Quem conſtat cantu commēdabiles auiculas immanibus emptas pretijs, in cœna pro ficedulis ponere, acetoq; liquatos magnæ ſummæ vniones potionibus aſpergere ſolitū; ampliſſimum patrimonium, tanquam amaram aliquā ſarcinam, quàm celerimè abijcere cupiētem: Quorum alterius ſenis, alterius adoleſcentis ſectam ſecuti plurimi, longius manus porrexerunt. Neque enim vllum finitur vitium ibi, vbi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti piſces, inde infuſæ culinis oſtreæ. Arte cenſiuſq; edendi atq; bibendi voluptas reperta eſt.

De

De Mulieribus Legis Oppiæ oppugnatricibus.

3 Vrbi autem noſtræ ſecundi belli Punici finis, & Philippus rex Macedoniæ deuictus licẽtioris vitæ fiduciam dedit. Quo tempore matronæ Brutorum domum auſæ ſunt obſidere, qui abrogatione legis Oppiæ intercedere parati erant, quã fœminæ tolli cupiebant: quia his nec veſte varij coloris vti, nec auri plus ſemũcia habere: nec iuncto vehiculo proprius Vrbẽ mille paſſus, niſi ſacrificij gratia vehi permittebat. Et quidẽ obtinuerunt vt ius per continuos viginti annos ſeruatum aboleretur. Non enim prouiderunt ſeculi illius viri, ad quẽ m cultum tenderet inſoliti cœtus pertinax ſtudium; aut quo ſe vſque effuſura eſſet legum victrix audacia. Quod ſi animi muliebris apparatus intueri potuiſſent, quibus quotidie aliquid nouitatis ſumptuoſius abiectum eſt; in ipſo introitu ruenti luxuriæ obſtitiſſent.

De Cn. Domitio, & L. Craſſo Cenſ.

4 Sed quid ego de fœminis vlterius loquor? quas & imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio, omne ſtudium ad curioſiorem ſui cultum ortatur conferre; cum temporum ſuperiorum & nominis & animi excellentes viros in hoc priſcæ continentiæ ignotum diuerticulum prolapſos videam; idque iurgio ipſorum pateat.

Cn. Domitius L. Craſſo collegę ſuo altercatione orta obiecit quod colũnas Hymettias in porticu domus haberet. Quẽ cõtinuò Craſſus quãti ipſe domum ſuam æſtimaret, interrogauit. Atque vt reſpondit, ſexagies ſeſtertio: Quanto ergo eam, inquit, minoris fore exiſtimas, ſi decem arbuſculas inde ſuccidero: Ipſe

tricies

tricies ſeſtertio, ait Domitius. Tunc Craſſus: Vter igitur luxurioſior eſt? Egone, qui decem columnas centum millibus nummûm emi? an tu quid decem arbuſcularum vmbram tricies ſeſtertium ſumma compenſas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Annibalis, iamque tranſmarinorum ſtipendiora abundantia oſcitantem: aliquanto tamen inſequentium ſeculorum ædificiis & nemoribus anguſtiorem. Quoniam inchoatam à ſe lautitiam poſteris relinquere, quam à maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

De Q. Metello Pio.

5 Quid enim ſibi voluit princeps ſuorum temporum Metellus Pius, tunc cum in Hiſpania aductus ſuos ab hoſpitibus aris & thure excipi patiebatur; cùm Attalicis aulæis cõtectos parietes læto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatiſſimos interponi ludos ſinebat? cùm palmata veſte conuiuia celebrabat, demiſſaſque lacunaribus aureas coronas velut cœleſti capiti recipiebat? Et vbi iſta? nõ in Græcia, neque in Aſia; quarum luxuria ſeueritas ipſa corrũpi poterat: ſed in horrida & bellicoſa prouincia, cùm præſertim acerrimus hoſtis Sertorius. Romanorum exercituum oculos Luſitanis tellis perſtringeret: Adeo illi patris ſui Numidica caſtra exciderant. Pate igitur, quam celeri tranſitu luxuria affluxerit. Nam cuius adoleſcentia priſcos mores vidit, ſenectus nouos orſa eſt.

De C. Scribonio Curione filio.

6 Conſimilis mutatio in domo Curionum extitit: Siquidẽ forum noſtrum & patris grauiſſimũ ſupercilium: & filii ſexcenties ſeſtertiũ æris alieni aſpexit, contractum famoſa iniuria

no-

nobilium iuuenum. Itaq; eodem tempore, & in iiſdem penatibus diuerſa ſecula habitarūt, frugaliſſimum alterum, alterum nequiſſimū.

De P. Clodij iudicio.

7 P. autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine abundauit? in quo vt euidenter inceſti crimine nocēs reus abſolueretur, noctes matronarum & adoleſcentium nobilium magna ſumma emptæ mercedis loco iudicibus erogatæ ſunt. Quò in flagitio tam tetro, tamque multiplici, neſcias primum quē deteſtere; an qui iſtud corruptelæ genus excogitauit an qui ſuā pudicitiā ſequeſtrem periurij fieri paſſi ſūt, an qui religionē ſtupro permutarūt.

De Gemello viatore Tribunicio.

8 Æquè flagitioſum illud cōuiuium, quod Gemellus Tribunicius viator ingenui ſāguinis ſed officii intra ſeruilem habitū deformis, Metello Scipioni conſuli, ac tribunis plebis, magno cùm rubore ciuitatis comparauit. Lupanari enim domi ſuæ inſtituto, Muciam, & Fuluiam, tum à patre, tum à viro vtranq; abductam, & nobilē puerum Saturninum in eo proſtituit. Probroſa proſapiæ corpora, ludibrio temulentæ libidini futura: epulas cōſulibus & tribunis nō celebrādas, ſed vindicādas.

De L. Catilina.

9 Præcipuè vero Catilinæ libido ſceleſta: Nam veſano amore Aureliæ Oreſtillæ correptus, cum vnum impedimentum videret, quo minus nuptijs inter ſe iungerentur, filium ſuum, quem & ſolum, & ætate iam puberem habebat, veneno ſuſtulit: protinuſque ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ orbitatem ſuam loco muneris erogauit. Eodem deinde animo ciuem ſe gerens,

quo patrem egerat: filij pariter ominibus, & nefariè attentatæ patriæ pœnas dedit.

EXTERNA.

De Annibale Pœno Amilcaris F.

1 At Campana luxuria perquam vtilis ciuitati noſtræ fuit. Inuictum enim armis Annibalem illecebris ſuis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa vigilantiſſimum ducem, illa exercitum acerrimũ dapibus largis, abundanti vino vnguentorum fragrantia, Veneris vſu laſciuiore, ad ſomnũ & delicias euocauit. Ac demum fracta & cõtuſa Punica feritas eſt, cũ Seplaſia ei & Albana, caſtra eſſe cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius, quid etiã damnoſius, quibus virtus atteritur, victoriæ langueſcunt, ſopita gloria in infamiã conuertitur, animique pariter, & corporis vires expugnantur? Adeo vt neſcias ab hoſtibuſne, an ab illis capi pernicioſius habendum ſit.

De Volſinenſibus.

2 Quæ etiam Volſinẽſium vrbem grauibus & erubeſcendis cladibus implicarunt. Erat opulenta, erat moribus & legibus ornata. Hetruriæ caput habebatur: ſed poſtquam luxuria prolapſa eſt, in profundũ iniuriarum & turpitudinis decidit vt ſeruorum ſe inſolentiſſimæ dominatione ſubijceret. Qui primum admodum pauci ſenatorium ordinem intrare auſi mox vniuerſam rempublicam occupauerunt. Teſtamenta ad arbitriũ ſuum ſcribi iubebant cõuiuia, cœtuſq; ingenuorum fieri verebant: filias dominorum in matrimonium ducebãt. Poſtremò lege ſãxerũt, vt ſtupra ſua in viduis pariter ac nuptis impunita eſſent; at ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius caſtitatem non ante ex numero ipſorum aliquis delibaſſet.

De

De Xerxe Perſarum Rege.

3 Age, Xerxes opum regiarum oſtẽtatione eximia, eo vſque luxuria gaudebat vt edicto præmium ei proponeret, qui nouum voluptatis genus reperiſſet. Quanta, dum delicijs nimiis capitur, ampliſſimi imperij ruina euaſit.

De Antiocho Syriæ Rege.

4 Antiochus quoque Syriæ rex nihilo cõtinentioris exempli: Cuius cæcam & amentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidi ſubiectos habuit; argenteaque vaſa ad vſum culinæ comparauit: & tabernacula textilibus ſigillis adornata ſtatuit. Auaro potius hoſti præda optabilis, quàm vlla ad vincendum eſtrenuo mora.

De Ptolomæo Ægypti Rege.

5 Iam Ptolomæus rex acceſſione vitiorum ſuorum vixit; ideoque Phyſcon appellatus eſt, cuius nequitia quid nequius? ſororem natu maiorem communi fratri nuptam ſibi nubere coegit. Poſtea deinde filia eius per vim ſtuprata, ipſam dimiſit, vt vacuum locum nuptijs puellæ faceret.

De Ægyptijs.

6 Conſentaneus igitur regibus ſuis gentis Ægyptiæ populus: qui ductu Archelai aduerſus A. Gabinium mœnibus vrbis egreſſus, cùm caſtra vallo atque foſſa cingere iuberetur; vniuerſus ſucclamauit, vt id opus publica pecunia faciendum locaretur. Quapropter delitijs tam enerues animi, ſpiritum exercitus noſtri ſuſtinere non potuerunt.

De Cyprijs.

7 Sed tamen effœminatior multitudo Cypriorum qui Reginas ſuas mulierum corporibus velut gradibus cõſtructis, quo mollius ve-

veſtigia pedum ponerent currus conſcendere æquo animo ſuſtinebant. Viris enim, ſi modo viri erant, vita carere, quam tam delicato imperio obtemperare ſatius fuit.

CAP. II.
DE CRVDELITATE.

HÆc ſocietas vitiorum laſciui vultus, & nouæ cupiditati inhærentium oculorum, ac delicato cultu affluente, per varios illecebrarum motus volitantis animi: crudelitatis verò horridus habitus, truculenta facies, violenti ſpiritus, vox terribilis, ora minis, & cruentis imperijs referta: cui ſilentium donare incrementum eſt adijcere. Etenim quem modum ſibi ipſa ſtatuet, ſine ſugillationis quidem frenis fuerit reuocata; ad ſummam, cùm penes illam ſit timeri penes nos ſit odiſſe.

De L. Cornelio Sylla Dict.

1 L. Sylla, quem neq; laudare, neq; vituperare quiſquam ſatis dignè poteſt: quia dum quærit victorias Scipionem ſe populo Romano; dum ſæuitiam ſe exercet, Annibalem repræsẽtauit. Egregiæ namq; auctoritate nobilitatis defenſa, crudeliter totam vrbem, atq; omnes Italiæ partes ciuilis ſanguinis fluminibus inundauit. Quatuor legiones contrariæ partis, fidem ſuã ſecutas, in publica villa, (quæ in Martio campo erat) nequicquam fallacis dextræ miſericordiam implorantes, obtruncari iuſſit: Quarum lamentabiles quiritatus trepidæ ciuitatis aures receperũt: lacerata ferro corpora Tiberis, impatiens tanti oneris, cruentatis aquis vehere coactus eſt. Quinq; millia Præneſtinorũ ſpe ſalutis per P. Cethegũ data, extra mœnia municipij euocata, cùm abiectis armis humi corpora proſtrauiſsẽt, interfeciẽda, protinuſq;

per

per agros diſpergẽda curauit. Quatuor millia & ſeptigẽtos diræ proſcriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit, vide licet ne memoria tã præclaræ rei dilucretur. Nec contẽtus in eos ſæuire qui arm s à ſe diſſenſerant: et ã quieti animi ciues, propter pecuniæ magnitudinẽ per nomenclatorẽ conquiſitos, proſcriptorũ numero adiecit. Aduerſus mulieres quoque gladios diſtrinxit: quaſi parũ cædibus virorum ſatiatus. Id quoque inexplebilis feritatis indicium eſt, abſciſa miſerorum capita, modò non vultum ac ſpiritum retinentia, in conſpectum ſuum afferri voluit vt oculis illa, quia ore nefas erat, mandaret. Quàm porrò crudeliter ſe in M. Mario prætore geſſit, quem per ora vulgi ad ſepulchrũ Lutatiæ gẽtis pertractum, non prius vita priuauit quam oculos ĩfelicis erueret & ſingulas corporis partes cõfringeret. Vix mihi veriſimilia narrare videor. At ille etiam M. Plætorium, quod ad Marij ſupplicium exanimis ciciderat, continuò ibi mactauit nouus punitor miſericordiæ, apud quẽ iniquo animo ſcelus ĩtueri, ſcelus admittere fuit. Sed mortuorũ vmbris ſaltem pepercit? Minimè: nam C. Marij cuius, etſi poſt ea hoſtis, quæſtor tamẽ aliquandò fuerat, erutos cineres in Anienis alueum ſparſit. Ex quibus actis, Felicis cognomen aſſequẽdum putauit.

De C. Mario COS. VII.

2 Cuius tamen crudelitatis C. Marius inuidiam leuat: nam, & illa nimia cupiditate perſequendi inimicos, iram ſuam nefariè diſtrinxit, L. Cæſaris conſularis & cenſorij nobiliſſimum corpus ignobili ſæuitia trucidando: Et quidẽ àpud ſeditioſiſſimi & abiectiſſimi hominis buſtũ. id enim malorũ miſerrimæ tunc

reipublicæ deerat, vt vario Cæſar piaculum caderet. Penè tanti victoriæ eius non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, quã laudis militiæ meruit. Idẽ caput M. Antonij abſciſſum lætis manib. inter epulas per ſummã animi ac verborum inſolentiam aliquãdiu tenuit clariſſimiq; & ciuis & oratoris ſanguine contaminati menſæ ſacra paſſus. Atque etiam P. Annium, qui id attulerat, in ſinum ſuum, recentis cædis veſtigijs aſperſum recepit.

D. L. Iunio Damaſippo Pr.

3 Damaſippus nihil laudis habuit quod corrumperet: itaque memoria eius licentiore accuſatione perſtringitur; Cuius iuſſu principum ciuitatis capita hoſtiarũ capitibus permiſta ſunt; Carboniſque Aruinæ truncum corpus patibulo affixum geſtatum eſt: Adeo aut flagitioſiſſimi hominis prætura multum, aut reipublicæ maieſtas nihil potuit.

De Munatio Flacco.

4 Munatius etiam Flaccus Pompeiani nominis acrior, quam probabilior defenſor, cum ab imperatore Cæſare in Hiſpania incluſus mœnibus Attegvenſium obſideretur, efferatã crudelitatem ſuam truculentiſſimo genere veſaniæ exercuit: Omnes enim eius oppidi ciues, quos ſtudioſiores Cæſaris ſenſerat, iugulatos muris præcipitauit: fœminas quoque citatis nominibus virorũ, qui in contrarij caſtris erãt, vt cædes coniugũ ſuarum cernerẽt; maternis gremijs ſuperpoſitos liberos trucidauit infanteſque alios in conſpectu parẽtum humo infligi alios ſuperiactos pilis excipi iuſſit: Quæ auditu etiam intolerabilia, Romano iuſſu, Luſitanis manibus adminiſtrata ſunt: cuius gentis præſidio Flaccus vallatus diuinis ope-

operibus vecordi pertinacia reſiſtebat.

EXTERNA.

De Carthaginenſibus.

1 Tranſgrediamur nunc ad illa, quibus vt par dolor, ita nullus noſtræ ciuitatis rubor ineſt. Carthaginienſes Attilium regulum palpebris reſectis, machinæ, in qua vndique præacuti ſtimuli eminebant, incluſum vigilantia pariter & continuo tractu doloris necauerunt. Tormenti genus haud dignum paſſo, auctoribus digniſſimum. Eadem vſi ſunt crudelitate in milites noſtros quos maritimo certamine in ſuam poteſtatem redactus nauibus ſubſtrauerunt; vt earum carinis ac pondere eliſi, inuſitata ratione mortis barbaram feritatem ſatiarent, tetro facinore pollutus claſſibus ipſum mare violaturi.

De P. Annibale Pœno.

2 Eorum Dux Annibal, cuius maiore ex parte virtus ſæuitia cõſtabat, in flumine Vergello corporibus Romanis ponte facto, exercitum traduxit: vt terreſtrium Carthaginienſium copiarum æquè ſceleſtum egreſſum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos noſtros oneribus & itinere feſſos infima pedũ parte ſuccisa relinquebat. Quos verò in caſtra perduxerat, paria ferè fratrum, & propinquorum iungens ferro decernere cogebat: neque ante ſanguine explebatur, quàm ad vnum victo e omnes redegiſſet. Iuſto ergo illum odio, veruntamen tardo ſupplicio ſenatus, Pruſiæ regi factum ſupplicem ad voluntariam mortem compulit.

De Mithridate Rege.

3 Tam hercle, quàm Mithridatem regem qui vna epiſtola octoginta millia ciuium Ro-

manorum in Aſia per vrbes negotiandi gratia diſperſa, interemit: tantæque prouinciæ hoſpitales Deos, iniuſto, ſed non inulto cruore reſperſit. Quoniam cùm maximo cruciatu, veneno repugnantem ſpiritum ſuum tandem ſuccumbere coegit. Simulque piacula crucibus illis dedit, quibus amicos ſuos auctore Gauro ſpadone libidinoſus obſequio, ſceleſtus imperio affecerat.

De Numulizinthe Thracia Regina.

4 Numulizinthis Diogiridis filiæ Thraciæ regis etſi minus admirabilem crudelitatem gentis ipſius feritas, narrandam tamen rabies ſæuitiæ facit: cui neque viuos homines medios ſecare, neque parentes liberorum veſci corporibus nefas fuit.

De Ptolemæo Phyſconte Rege.

5 Iterum Ptolemæus Phyſcō emergit, paulò ante libidinoſæ amētiæ teterrimum exemplum: idem etiam inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculentius? filium ſuum nomine Memphitem, quem ex Cleopatra eadē ſorore & vxore ſuſtulerat, liberalis formæ, optimæque ſpei puerum, in conſpectu ſuo occidi iuſſit: protinuſque caput eius & pedes præciſos, & manus in ciſta chlamyde opertos pro munere natalitio matri miſit. Perinde quaſi ipſe cladis quam inferebat, expers, ac non infelicior, quod in communi orbitate Cleopatram miſerabilem cūctis ſe inuiſum redderet. Adeo cæco furore ſumma quæq; efferueſcit crudelitas cùm munimētum ex ſe ipſa capit. Nam cùm animaduerteret, quanto ſui odio patriā teneretur, timori remedium ſcelere petiuit quoque tutius plebe trucidata regnaret, frequens iuuentute

gym-

gymnaſium armis & igni circundedit, omneſque qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit.

De Dario Ocho Rege.

6 Ochus autem, qui poſtea Darius appellatus eſt, ſanctiſſimo Perſis iureiurando obſtrictus, ne quē ex coniuratione quæ ſeptem Magos cùm eo oppreſſerat, aut veneno, aut ferro, aut vlla vi, aut inopia alimentorum necaret; crudeliorem mortis rationem excogitauit, qua onerosus ſibi, non perupto Religionis vinculo toleret. Septum enim altis parietibus locum cinere compleuit, ſuppoſitoque tigno prominente, benigne cibo, & potione exceptos in eo collocabat; è quo ſomno ſopiti, in illam inſidioſam congeriem decidebant.

De Artaxerxe Ocho Rege.

7 Apertior & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas, qui Ocham ſororem, atque eandem ſocrum, viuam capite defodit; & patruum cùm centum amplius filijs ac nepotibus vacua area deſtitutum, iaculis confixit; nulla iniuria laceſſitus, ſed quod in his maximam apud Perſas probitatis & fortitudinis laudem conſiſtere videbat.

De Athenienſibus.

8 Conſimili genere emulationis inſtincta ciuitas Athenienſium, indigno gloriæ ſuæ decreto Æginenſium iuuentuti pollices abſcidit; vt claſſe potens populus, in certamen maritimarum virium ſecum deſcendere nequiret. Nō agnoſco Athenas timoris remedium à crudelitate mutuantes.

De Perillo Siculo.

9 Sæuus etiam ille ænei tauri inuentor, quo incluſi ſubditis ignibus, lōgo & abditu crucia-

tu, mugitus reſonante ſpiritu edere cogebantur ne eiulatus eorum humanæ ſono vocis expreſſi, Phalaridis tyranni miſericordiam implorare poſſent. Quam, quia calamitoſis deeſſe voluit, teterrimum artis ſuæ opus primus artifex incluſus meritò auſpicatus eſt.

De Hetruſcis.

10 At ne Hetruſci quidem parùm feroces in pœna excogitanda: qui viuorum corpora cadaueribus aduerſa aduerſis alligata atque conſtricta: ita vt ſingulæ membrorum partes ſingulis eſſent accommodatæ, tabeſcere ſimul patiebantur; Amari vitæ pariter ac mortis tortores.

De Barbaris quibuſdam.

11 Sicut illi barbari, quos ferunt mactatarum pecudum inteſtinis & viſceribus egeſtis homines inferrere, ita vt capitibus tantummodò emineant atque vt diutiùs pœnæ ſufficiant, cibo & potione infelicem ſpiritum prorogare: donec intus putrefacti, laniatui ſint animalibus quæ tabidis corporibus innaſci ſolent. Queramur nũc cum natura rerum, quod nos multis, & aſperis aduerſæ valetudinis incõmodis obnoxios eſſe voluerit: habitumque cœleſtis roboris humanæ conditioni denegatum moleſtè feramus cum tot cruciatus ſibimet ipſa mortalitas impulſu crudelitatis excogitauerit.

CAP. III.

DE IRA ET ODIO.

IRa quoq; & odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitãt: procurſus celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacius. Vterq; cõſternationis plenus affectus, ac nunquam ſine tormento ſuo violentus: quia dolorem cum inferre vult, patitur, amara ſolicitudine, ne non contingat vltio, anxius. Sed proprietatis

eorum

eorum certiſſimæ ſunt imagines, quas Dij ipſi in claris perſonis, aut dicto aliquo, aut facto vehementiori conſpici voluerunt.

De M. Liuio Salinatore COS.

1. Cùm aduerſus Aſdrubalem Liuius Salinator bellum geſturus vrbe egrederetur, monẽte Fabio maximo, ne ante deſcenderet in aciem, quam hoſtium vires animumq; cognoſſet; primam occaſionem pugnandi nõ omiſſurum ſe reſpondit. Interrogatuſque ab eodem, quid ita tam feſtinanter manum conſerrere vellet: Vt quã celerrimè (inquit) aut gloriam ex hoſtibus victis, aut ex ciuib[us] proſtratis gaudium capiã. Ita tunc atque virtus ſermonem eius inter ſe diuiſerunt: illa iniuſtæ damnationis memor, hæc triumphi gloriæ intenta. Sed neſcio an eiuſdem fuerit hoc dicere & ſic vincere.

De C. Marcio Figulo Iuriſconſulto.

2. Ardentis ſpiritus virum, bellicis operibus aſſuetum, huc iracundiæ ſtimuli egerunt: C. autem Figulum manſuetiſſimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum, prudentiæ moderationiſq; immemorem reddiderunt. Conſulatus enim repulſæ dolore accenſus, eo quidem magis, quòd illum bis patri ſuo datũ meminerat, cum ab eo poſtero comitiorum die multi cõſulendi cauſſâ venirent, omnes dimiſit: præfatus, An vos conſulere ſcitis, conſulem facere neſcitis? Dictum grauiter & meritò; ſed tamen aliquãtò melius non dictum. Nam quis populo Rom. iraſci ſapienter poteſt?

De Patricijs.

3. Itaque ne illi quidem probandi, quamuis factum eorum nobilitatis ſplẽdore protectum ſit: qui quod Cn. Flauius humillimæ quondam ſortis præturam adeptus erat, offenſi, annulos

aureos ſibimet ipſis, & phaleras equis detractas abiecerunt doloris impotentiam tantum, non luctum profectò teſtati.

De Iuuentute Romana.

4 Talis iræ motus aut ſingulorum, aut paucorum aduerſus populũ vniuerſum: multitudinis autem erga principes ac duces eiuſmodi, Manlio Torquato ampliſſimam & glorioſiſſimam ex Latinis & Campanis victoriam in vrbem referenti; cùm ſeniores omnes lætitia ouantes occurrerent; iuniorum nemo obuiam proceſſit, quòd filium adoleſcẽtem fortiſſimè aduerſus imperium ſuum prœliatum, ſecuri percuſſiſſet. Miſerti ſunt æqualis nimis asperè puniti: nec factum eorum defendo, ſed iræ vim indico, quæ vnius ciuitatis & ætates & affectus diuidere valuit.

De Exercitu Rom.

5. Eadem tantùm potuit, vt vniuerſum populi Rom. peditatum à Fabio conſule ad hoſtium copias perſequendas miſſum, cùm, & tutò & facilè eas liceret delere; legis agrariæ ab eo impeditæ memoria immobilem retineret. Illa verò etiam Appio duci (cuius pater, dum pro ſenatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrime impugnauerat) infenſum exercitum faciendo voluntaria fuga terga hoſti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coegit. Quoties ergo victoriæ victrix? congratulationem eius in Torquato ſpernendam, in Fabio pulcherrimam partem omittendam, in Appio totam fugæ poſtponendam credidit.

De Plebe Romana.

6 Agè, quam violenter ſe in pectore vniuerſi pop. Rom. geſſit eodem tempore, quo ſuffragijs eius dedicatio, ædis Mercurij, M. Plætorio

pr. am-

primipili centurioni data eſt: præterit.s conſulibus: Claudio quò obſtitiſſet, quò minus æri alieno ſuo ſuccurreretur; & ſeruilio quod ſuſceptam cauſſam ſuam languido patrocinio protexiſſet? Negas efficacem eſſe iram, cuius hortatu miles ſummo imperio prælatus eſt?

De Q. Metello Maced. Procoſ.

7 Non quidem proclamauit tantùm imperia ſed etiam geſſit impotéter. Nam Q. Metellus cùm prouinciam Hiſpaniam conſul prius, deinde proconſul, penè totam ſubegiſſet, poſtquam cognouit Q. Pompeium conſulem inimicum ſuum ſucceſſoré ſibi mitti: omnes qui modo mil.tiam ſuam voluerunt finiri, dimiſit; commeatus petentibus, neque cauſſis excuſſis neque conſtituto tempore dedit: Horrea cuſtodibus remotis opportuna rapinæ præbuit: arcus ſagitaſque Cretenſium frangi, atque in amnem abijci iuſſit; elephant s cibaria dari vetuit. Quibus factis vt cupid tati ſuæ indulſit, ita magnificè geſtarum rerum gloriam corrupit: meritumque honorem, triumphi hoſtium, quàm iræ: fort.or. victor amiſit.

De L. Cornelio Sulla.

8 Quid Sulla, dum huic vitio obtemperat? nonne multo alieno ſanguine profuſo, ad vltimum & ſuum errogauit? Puteolis enim ardens indignatione quod Granius princeps eius coloniæ pecuniam à decurionibus ad refect.onẽ Capitolij promiſſam cunctantius daret, animi concitatione nimia atq; immoderato vocis impetu conuulſo pectore ſpiritû cruore ac minis mixtum euomuit. Nec ſenio iam prolapſus vt pote ſexageſimum ingrediens annum; ſed alita miſerijs reip. impotéta furens. Igitur in dubio eſt Sullane prior an iracundia Sullæ ſit extinct

EX

EXTERNA.

Nunc ab ignotis exempla petere iuuat, ſed maximis viris exprobare vitia ſua verecundiæ eſt: cæterùm cùm propoſiti fides excellentiſſima quæque complecti moneat, voluntas operi cedat: dum præclara libenter probando, neceſſaria narrandi conſcientia non deſit.

De Alexandro Magno.

1 Alexandrum iracundia ſua propemodum cœlo diripuit. Nam quid obſtitit, quò minùs illuc aſſugeret, niſi Lyſimachus leoni obiectus, & Clitus haſta traiectus, & Caliſthenes mori iuſſus quia tres maximas victorias, totidem amicorum iniuſt s cædibus victor perdidit.

De Amilcare Barcha Pœno.

2 Quam vehemens deinde aduerſus populū Romanum Amilcaris odium! Quatuor enim pueriles ætatis filios intuens, eiuſdem numeri catulos leoninos in perniciem imperij noſtri alere ſe prædicabat. Digna nutrimenta, quæ in exitium patriæ ſuæ, vt euenit, conuerterentur.

De Annibale Barcha Pœno.

3 E quibus Annibal maturè adeò patris veſtigia ſubſecutus eſt; vt eo exercitū in Hiſpaniam traiecturo, & ob id ſacrificante, nouem annorum natu, altaria tenens iuraret; ſe, cùm primùm per ætatem potuiſſet, acerrimum hoſtem pop. Rom. futurum, vt pertinaciſſimis precibus inſtantis belli commilitium exprimeret. Idem ſignificare cupiens quantò inter ſe odio Carthago, & Roma diſſiderent; inflicto in terram pede, ſuſcitatoque puluere, Tunc inter eas fore finem belli dixit, cùm alterutra Vrbs in habitum pulueris eſſet redacta.

De Semiramide Aſſyriorum Regina.

4 In puerili pectore non tantum vis odij potuit.

ruit, ſed in muliebri quoque æquè multum valuit. Namq; Semiramis Aſſyriorum regina, cùm ei circa cultum capitis ſui occupatæ nũciatum eſſet, Babylonem defeciſſe; altera parte crinium adhuc ſoluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit; Nec priùs decorem capillorum in ordinem quàm tantam vrbem in poteſtatẽ ſuam redegit. Quocirca ſtatua eius Babylone poſita eſt illo habitu, quo ad vltionem exigenda celeritate præcipiti tetendit.

CAP. IV.

DE AVARITIA.

PRotrahatur etiam Auaritia, latentium indagatrix lucrorum manifeſtæ prædæ auidiſſima vorago; nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miſerrima.

De M. Craſſo & Q. Hortenſio.

1 Cùm admodum locupleti L. Minutio Baſilio falſum teſtamentum quidam in Græcia ſubieciſſent, eius demque confirmandi gratia, potẽtiſſimos ciuitatis noſtræ viros M. Craſſum & Q. Hortenſium, quibus Minucius ignotus fuerat, tabulis hæredes inſeruiſſent. Quanquam euidens fraus erat, tamen vterq; pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiauit. Quantam culpam quàm leuiter retuli, Lumina Curiæ ornamenta fori, quod ſcelus vindicare debebant inhoneſti lucri captura inuitati, auctoritatibus ſuis texerunt.

De Q. Caſſio Longino Proprat.

2 Verùm aliquãtò maiores vires in Q. Caſſio exhibuit; qui in Hiſpania M. Silium & A. Calpurnium occidendi ſui gratia cùm pugionibus deprehenſus quinquagies ſeſtertiũ ab illo ab hoc ſexagies pactus dimiſit. Atqui ne dubites, ſi alter tantum daretur iugulũ quoque ... ſuum

ſuum æquo animo illis fuiſſe præbiturum.

De L. Septimuleio.

3 Cæterùm auaritia ante omnes L. Septimuleij præcordia poſſedit: Qui cùm C. Gracchi familiaris fuiſſet, caput eius abſcindere, & per Vrbem pilo fixũ ferre ſuſtinuit quia Opimius conſul auro id ſe repenſurum edixerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cauatam partem capitis, quo ponderoſius eſſet, expleſſe. Fuerit ille ſeditioſus, bono perierit exemplo: clientis tamen ſceleſta fames in has vſq; iacentis iniurias eſurire non debuit.

EXTERNA.

De Ptolemæo Cypriorum Rege.

1 Odium merita eſt Septimuleij auaritia: Ptolemæi autem regis Cypriorum, riſu proſequẽda. Nam cùm anxijs ſordibus magnas opes corripuiſſet, propterq; eas periturum ſe videret; & ideo omni pecunia impoſita nauibus, in altum proceſſiſſet, vt claſſe perforata ſuo arbitrio periret, & hoſtes præda carerent, non ſuſtinuit mergere aurum, & argentum; ſed futurum ſuæ necis præmium domũ reuexit. Proculdubio hic non poſſedit diuitias, ſed à diuitijs poſſeſſus eſt, titulo rex inſulæ, animo pecuniæ miſerabile mancipium.

CAP. V.

DE SVPERBIA ET IMPOTENTIA.

De M. Fuluio Flacco COS.

1 ATque vt ſuperbia quoque, & impotẽtia in cõſpicuo ponãtur, M. Fuluius Flaccus conſul, M. Plautij Hyplei collega, cùm pernicioſiſſimas reipublicæ leges introduceret de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorum qui ciuitatẽ mutare voluiſſent; ægrè compulſus eſt vt in Curiam veniret. Deinde

inde partim monenti, partim oranti ſenatui vt incepto deſiſteret, reſponſum non dedit. Tyrannici conſul ſpiritus haberetur, ſi aduerſus vnum ſenatorem hoc modo ſe geſſiſſet, quo Flaccus in totius ampliſſimi ordinis contemnenda maieſtate verſatus eſt.

De M. Liuio Druſo trib. pleb.

2 Quæ à M. quoque Druſo trib. plebis per ſummam contumeliam vexata eſt. Parui enim habuit L. Philippum Conſulem, quia interfari concionantem auſus fuerat, obtorta gula, & quidem non per viatorem, ſed per clientem ſuum adeò violenter in carcerem præcipitem egiſſe, vt multus è naribus eius eruor profunderetur. Verum etiam cùm ſenatus ad eum miſiſſet, vt in Curiã veniret: Quare non potius, inquit, ipſe in Hoſtiliam propinquam Roſtris ad me venit? Piget adijcere quod ſequitur. Tribunus ſenatus imperium deſpexit: ſenatus tribuni verbis paruit.

De Cn. Pompeio Magno COS.

3 Cn. autem Pompeius quàm inſolenter, qui balneo egreſſus, ante pedes ſuos proſtratum Hypſeum ambitus reum, & nobilem virum, & ſibi amicum iacentem reliquit, contumelioſa voce proculcatum. Nihil enim eum aliud agere, quam vt conuiuium ſuum moraretur, reſpondit. Et huius dicti conſcius, ſecurus animo cœnare potuit. Ille verò etiam in foro non erubuit, P. Scipionem ſocerum ſuũ, legibus noxium, quas ipſe tulerat, in maxima quidem reorum, & illuſtrium ruina, muneris loco à iudicibus depoſcere, maritalis lecti blanditijs ſtatum reipublicæ temperando.

De M. Antonio III. viro.

4 Tetrum facto pariter ac dicto M. Anto-

conuiuium. Nam cùm ad eum triumuirũ Cæſetij Rufi ſenatoris caput allatum eſſet; auerſantibus id cæteris, proprius admoueri iuſſit, ac diu diligenterque conſiderauit. Cunctis deinde expectantibus, quidnam eſſet dicturus: Hunc ego, inquit, notum non habui. Superba de ſenatore, impotens de occiſo confeſſio.

EXTERNA.

De Alexandro Magno.

1 Satis multa de noſtris, aliena nunc adijciantur. Alexandri regis virtus & felicitas tribus inſolentiæ gradibus exultauit euidentiſſimis. Faſtidio enim Philippi, Iouem Hammonem patrem aſciuit: tedio morum, & cultus Macedonici, veſtem, & inſtituta Perſica aſſumpſit: ſpreto mortali habitu, diuinum emulatus eſt. Nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominum diſſimulare.

De Xerxe Perſarum Rege.

2 Iam Xerxes, cuius in nomine ſuperbia, & impotentia habitat, ſuo iure quàm inſolenter abuſus eſt, quum Græciæ indicturus bellum, adhibitis Aſiæ principibus, Ne viderer, inquit, meo tantummodo vſus conſilio, vos contraxi. Cæterùm mementote, parendum magis vobis eſſe, quam ſuadendum. Arroganter, etiamſi victori, repetere ei regiam contigiſſet: tam deformiter victo, neſcias vtrum inſolentiùs dictum an impudentiùs.

De Annibale Pœno.

3 Annibal autẽ Cannenſis pugnæ ſucceſſu elatus, nec admiſit quenquam ciuiũ ſuorum in caſtris, nec reſponſũ vlli, niſi per interpretẽ dedit. Maharbalem etiam, ante tabernaculum ſuum clara voce affirmantem, proſpexiſſe ſe quonã modo paucis diebus Romæ in Capitolio,

ſio cœnaret, aſpernatus eſt. Adeo felicitatis & moderationis diuiduum contubernium eſt.

De Carthaginienſi, & Campano Senatu.

4 Inſolentiæ verò inter Carthaginienſem & Campanum ſenatum quaſi æmulatio fuit. Ille enim ſeparato à plebe balneo lauabatur, hic diuerſo foro vtebatur: Quem morem Capuæ aliquandiu retentum, C. quoque Gracchi oratione in Plautium ſcripta patet.

CAP. VI.

DE PERFIDIA.

OCcultum iam, & inſidioſum malum perfidia latebris ſuis extrahatur, cuius efficaciſſimæ vires ſunt mentiri ac fallere: fructus in aliquo admiſſo ſcelere conſiſtit: tum certus, cùm crudelitatem nefarijs vinculis circundedit: tantum incommodi humano generi afferens, quantum ſalutis bona fides præſtat. Habeat igitur nõn minus reprehenſionis, quàm illa laudis conſequitur.

De T. Tatio Sabinorum Rege.

1 Romulo regnante Sp. Tarpeius arci præerat; cuius filiam virginem aquam ſacris petitum extra mœnia egreſſam, Tatius, vt armatos Sabinos in arcem ſecum reciperet, corrupit, mercedis nomine pactam quæ in ſiniſtris manibus gerebant. Erant autem his armillæ, & annuli magno ex pondere auri. Loco potitum agmen Sabinorum, puellam præmium flagitantem armis obrutam necauit: perinde quaſi promiſſum (quod ea quoque læuis geſtauerant) ſoluens. Abſit reprehẽſio, quia impia proditio celeri pœna vindicata eſt.

De Ser. Sulpicio Galba Pr.

2 Ser. quoque Galba ſummæ perfidiæ trium enim Luſitaniæ ciuitatum conuocato populo

tanquam de commodis eius acturus, ſeptem millia in quibus flos iuuẽtutis cõſiſtebat, electa, & armis exuta, partim trucidauit partim vẽdidit: Quo facinore maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis antecesſit.

De Cn. Domitio Ahenobarbo Procoſ.

3 Cn. autem Domitium ſummi generis, & magni animi virum, nimiæ gloriæ cupiditas perfidum exiſtere coegit. Iratus namque Betulto regi Aruernorum, quod cùm ſuam, tum etiam Allobrogum gentem, ſe etiam tum in prouincia morante, ad Q. Fabij ſucceſſoris ſui dexteram confugere hortatus eſſet: per colloquij ſimulationem accerſitum, hoſpitioque exceptum vinxit, ac Romam naue deportandum curauit. Cuius factum ſenatus neq; probare potuit, neque reſcindere voluit, nec remiſſus in patriam Betultus bellum renouaret. Igitur eum Albam cuſtodiæ cauſſa relegauit.

De Q. Seruilio Capione.

4 Viriati etiam cædes duplicem perfidiæ accuſationem recepit: in amicis, quod eorum manibus interemptus eſt: in Q. Seruilio Capione conſule, quia hic ſceleris huius auctor impunitate promiſſa fuit: victoriamque non meruit, ſed emit.

EXTERNA.

De Carthaginienſibus.

1 Verùm vt ipſum fontem perfidiæ contemplemur: Carthaginienſes Xanthippum Lacedæmonium, cuius optima opera primo Punico bello vſi fuerant, & quo iuuante Atilium Regulum ceperant, ſimulantes ſeſe domum reuehere, in alto merſerunt. Quid tanto facinore petentes? an, ne victoriæ eorum ſocius ſupereſſet? Extat nihilominus, & quidem cum

cùm illorum opprobrio; quem ſine vlla gloriæ iactura immolatum reliquiſſent.

De Annibale Pœno.

2 Annibal porrò Nucerinos hortatu ſuo cùm binis veſtimentis vrbem inexpugnabilibus muris cinctam egreſſos, vapore, & fumo balnearum ſtrangulando, & Acerranorum ſenatum eadem ratione extra mœnia euocatũ, in profundum puteorum abiciendo, nonne bellum aduerſus populum Romanũ & Italiã profeſſus, aduerſus ipſam fidem acriùs geſſit, mendacijs, & fallacia quaſi præclaris artibus gaudens? Quo euenit, vt alioqui inſignem nominis ſui memoriã relicturus, in dubio, maiorne, an peior vir haberi deberet, poneret.

CAP. VII.

DE SEDITIONIBVS.

Sed vt violentæ ſeditionis tam togatæ, quàm etiam armatæ facta referantur.

Plebis Romanæ aduerſus C. Marium.

1 L. Equitium, qui ſe Ti. Gracchi filium ſimulabat, tribunatumque aduerſus leges cùm L. Saturnino petebat à C. Mario ſextum conſulatum gerente in publicam cuſtodiam ductum, populus clauſtris carceris conuulſis, raptum humeris ſuis per ſummam animorum alacritatem portauit.

Aduerſus Q. Metellum Cenſorem.

2 Idemque Q. Metellum Cenſorem, quòd ab eo, tanquàm Gracchi filio cenſum recipere nolebat; lapidibus proſternere conatus eſt, affirmantem tres tantummodo filios Graccho fuiſſe. E quibus vnum in Sardinia ſtipendia merentem, alterum infantem Præneſte tertium poſt patris mortem natum Romæ deceſſiſſe: neque oportere clariſſimæ familiæ igno-

ignotas ſordes inſeri. Cùm interim improuida concitatæ multitudinis temeritas, pro impudentia, & audacia aduerſus conſulatum, & cenſuram, tetendit, principeſque ſuos omni petulantiæ genere vexauit.

Aduerſus A. Numium.

3 Veſana hæc tantummodo: illa etiam cruenta ſeditio. Populus enim A. Numium competitorem Saturni, nouem iam creatis tribunis, vnoque loco duobus candidatis reſtante, vi prius in ædes priuatas compulit. Extractum deinde interemit, vt cæde integerrimi ciuis facultas adipiſcendæ poteſtatis teterrimo ciui daretur.

Aduerſus A. Sempronium Aſellionem Pr.

4 Creditorum quoque conſternatio aduerſum Sempronij Aſellionis prætoris vrbani caput intollerabili modo exarſit. Quem, quià cauſſam debitorum ſuſceperat, concitati a L. Caſſio trib. plebis pro æde concordiæ ſacrificium facientem, ab ipſis altaribus fugere extra forum coactum, inque tabernaculo latitantem, prætextatum diſcerpſerunt.

MILITVM ROMANORVM.

Aduerſus Gratidium Legatum.

1 Deteſtanda fori Rom. conditio: ſed ſi caſtra reſpicias, æquè magna oritur indignatio. Cùm C. Mario lege Sulpicia, prouincia Aſia, vt aduerſus Mithridatem bellum gereret, priuato decreta eſſet: miſſum ab eo Gratidium legatum ad L. Sullam conſulem accipiendarum legionum cauſſâ milites trucidarunt: Proculdubio indignati, quod à ſummo imperio, ad eum qui nullo in honore verſaretur, tranſire cogerunt. Sed quis ferat militem ſcita plebis exitio legati corrigentem.

Aduerſus Q. Pompeium Conſulem.

2 Pro conſule iſtud tam violenter exercitus, illud aduerſus conſulem. Q. enim Pompeium Sullæ collegam, ſenatus iuſſu ad exercitum Cn. Pompeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere auſum: ambitioſi ducis illecebris corrupti milites, ſacrificare incipientem adorti, in modum hoſtiæ mactauerunt: tantumq; ſcelus Curia caſtris cedere ſe confeſſa, inultum habuit.

Aduerſus C. Carbonem Legatum.

3 Ille quoque exercitus nefariè violentus, qui C. Carbonem fratrem Carbonis ter conſulis propter bella ciuilia diſſolutam diſciplinam militarem præfractiùs & rigidiùs aſtringere conatum, priuauit vita: ſatiùſque duxit maximo ſcelere coinquinari, quàm prauos ac tetros mores mutare.

CAP. VIII.
DE TEMERITATE.

TEmeritatis etiam, & ſubiti, & vehementes ſunt impulſus; quorum ictibus hominum mentes concuſſæ: nec ſua pericula diſpicere, nec aliena facta iuſta æſtimatione proſequi valent.

De P. Africano Maiore.

1 Quàm enim temere ſe Africanus ſuperior ex Hiſpania duabus quinqueremibus ad Syphacem traiecit in vnius Numidæ inſidiis præcordijs ſuam pariter,& patriæ ſalutem depoſiturus! Itaque exiguo momento maximæ rei caſus fluctuauit, vtrum captiuus,an victor Scipio Syphacis fieret.

De C. Cæſare COS. II.

2 Iam C. Cæſaris anceps conatus etiamſi cœleſtium cura protectus eſt, attamẽ vix ſine ani-

animi horrore referri poteſt. Siquidem impatiens legionumtardioris à Brunduſio Apoloniam traiectus; per ſimulationem aduerſæ valetudinis conuiuio egreſſus maieſtate ſua ſeruili veſtæ occultata nauiculam conſcendit, & è flumine maris Adriatici ſæua tempeſtate fauces petijt. Protinuſque in altum dirigi iuſſo nauigio, multum ac diu contrarijs iactatus fluctibus, tandem neceſſitati ceſſit.

De Exercitu Romano.

3 Age, illa quàm execrabilis militum temeritas! Fecit enim vt A. Albinus, nobilitate, moribus honorum omnium conſumatione ciuis eximius, propter falſas & inanes ſuſpiciones in caſtris ab exercitu lapidibus obrueretur. Quodque acceſſionem indignationis non recepit, oranti atque obſecranti duci à militibus cauſſæ dicendæ poteſtas negata eſt.

E X T E R N A.

De Annibale Pœno.

1 Itaq; minus miror, apud trucem & ſæuum Annibalis animum defenſionis locum innoxio gubernatori non fuiſſe; quem à Petilia claſſe Africam repetẽs freto appulſus, dũ tam paruo ſpatio Italiam Siciliamque inter ſe diuiſas non credit, velut inſidioſumnoui ſus rectorem interemit: poſteaque diligentius inſpecta veritate, tunc abſoluit, cùm eius innocentiæ nihil vltra ſepulchri honorem dari potuit. Igitur anguſti atque æſtuoſi maris alto è tumulo ſpeculatrix ſtatua, tam memoriæ Pelori, quam Punicæ temeritatis, vltra citraque nauigantium oculis expoſitum indicium eſt.

De Athenienſi Populo.

2 Iam Athenienſium ciuitas ad veſaniã vſque temeraria, quæ decẽ vniuerſos imperato-

res

res ſuos,& quidem à pulcherrima victoria venientes capitali iudicio exceptos necauit; Quod militum corpora, ſæuitia maris interpellante, ſepulturæ mandare non potuiſſent: neceſſitatē puniens cum honorare virtutem debuiſſet.

CAP. IX.
DE ERRORE.

TEmeritati proximus eſt error: quemadmodū ad lædendum par, ita cui faciliùs quis ignouerit: quia non ſua ſponte, ſed vanis concitatus imaginibus, culpæ ſe implicat. Qui quàm latè in pectoribus hominum vagetur, ſi complecti coner; vitio, de quo loquor, ſim obnoxius. Paucos igitur eius lapſus referemus.

De Plebe Romana.

1 C. Heluius Cinna trib. pleb. ex funere C. Cæſaris domum ſuam petens, populi manibus diſcerptus eſt pro Cornelio Cinna, in quem ſæuire ſe exiſtimabat: Iratus ei, quod cùm affinis eſſet Cæſaris aduerſus eum nefariè raptum, impiam pro Roſtris orationem habuiſſet; Eoq; errore propulſus eſt, vt caput Heluij perinde, atq; Cornelij circa rogum Cæſaris, fixum iaculo ferret; officij ſui, alieni erroris, piaculum miſerabile.

De C. Caſſio Longino Procoſ.

2 Nam C. Caſſium error à ſemetipſo pœnas exigere coegit. Inter illum enim pugnæ quattuor exercituum apud Philippos varium ipſiſq; ducibus ignotum euentum, miſſus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, vt ſpecularetur quonam in ſtatu res M. Bruti eſſet: dum crebros exceſſus viæ petit, quia tenebrarum obſcuritas, hoſteſne an cōmilitones occurrerent dignoſcere non ſinebant, tardius ad Caſſiū redijt. Quem his exceptū ab hoſtibus,

omniaque in eorum poteſtatem recidiſſe exiſtimãs, finire vitam properauit: cum & caſtra hoſtium inuicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes eſſent. Titinij verò nõ oblitteranda ſilentio virtus qui oculis pauliſper hæſit, inopinato iacentis ducis ſpectaculo attonitus; deinde profuſus in lacrymas, Etſi imprudens, inquit, imperator cauſſa tibi mortis fui: tamen ne id ipſum impunitum ſit, accipe me fati tui comitem. Superque exanime corpus eius iugulo ſuo gladium capu'o tenus demiſit: ac permiſto vtriuſque ſanguine, duplex victima iacuit, Pietatis hæc. Erroris illa.

De Satellitibus Lartis Tolumnij Regis.

3 Cæterum falſa opinatio, neſcio an præcipuam iniuriam Lartis Tolumnij Veientium regis penatibus intulerit. Nam cùm in teſſerarum proſpero iactu per iocum colluſori dixiſſet, Occide: & fortè Romanorum legati interueniſſent: ſatellites eius errore vocis impulſi, interficiendo legatos, luſum ad imperium tranſtulerunt.

CAP. X.
DE VLTIONE.

VLtiones autem quemadmodum acres, ita iuſti aculei ſunt: qui laceſſiti concitantur acceptum dolorem penſare cupientes. Quos latiùs complecti non attinet.

De Papiria tribu Tuſculanorum in Polliam.

1 M. Flauius trib. pleb. ad populum de Tuſculanis retulit, quod eorum conſilio Veliternos Priuarnateſque rebellaturos diceret: Qui cùm coniugibus ac liberis ſqualore obſiti, cũ ſupplices Romam veniſſent; acciditur reliquis tribubus ſalutarem ſententiam ſecutis, ſola Pollia iudicaret, oportere publicè eos verbera-

ratos ſecuri percuti: imbellem multitudine ſub corona venire. Quam ob cauſſam Papiria tribus, in qua plurimum Tuſculani in ciuitatē recepti potuerūt neminem poſtea candidatū Pollæ tribus fecit magiſtratum: ne ad eā vllus honos ſuis ſuffragijs perueniret, quæ illis vitā ac libertatem, quantum in ipſa fuit, ademerat.

De Pop. Vticenſe in C. Fabium Hadrianum.

2 Illa verò vltionem & ſenatus, & conſenſus omnium approbauit. Cum Hadrianus ciues Romanos, qui Vticæ conſiſtebant, ſordido imperio vexaſſet, idcircoque ab his viuus eſſet exuſtus; nec quæſtio vlla in vrbe hac de re habita, nec querela verſata eſt.

EXTERNA.

De Thamiride, & Beronice Reginis.

1 Claræ vltionis vtraque regina, & Thamyris, quæ caput Cyri abſciſſum in vtrem humano ſanguine repletū dimitti iuſſit, exprobrans illi inſatiabilem cruoris ſitum, ſimulque pœnas occiſi ab eo filij ſui exigens: & Beronice, quæ Laodices inſidijs interceptum ſibi filium grauiter ferens, armata currum conſcendit, perſſecutaq; ſatellitem regium crudelis operis miniſtrum, nomine Cœneum, quem haſta nequicquam petierat, ſaxo ictum proſtrauit; ac ſuper eius corpus actis equis; inter infeſta contrariæ partis agmina ad domū in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur perrexit.

De Iuuenibus quibuſdam Græcis.

2 Iaſonem Theſſalum Perſarum regi bellū inferre parātem, an ſatis iuſta vltio abſumpſerit, ambiguæ æſtimationis eſt Taxillo enim gymnaſiarchæ a quibuſdā iuuenibus pulſatū ſe conqueſto, permiſit; vt aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut denas plagas ſingulis

imponeret. Quo poſteriore vindicta vſo: qui vapulauerant, Iaſonem interfecerunt, animi non corporis dolore pœnæ modum æſtimantes. Cæterum paruo irritamento ingenui pudoris maximę rei expectatio ſubruta eſt. Quoniam opinione Græciæ tãtum in ſpe Iaſonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.

CAP. XI.

DE IMPROBE DICTIS, & SCELERATE Factis.

NVnc quatenus vitæ humanæ tum bona, tum etiam mala ſubſtitutis exemplorum imaginibus perſequimur; dicta improbè & facta ſceleratè referantur.

De Tullia F. L. Superbi Regis.

1 Vnde autem potius, quam à Tullia ordiar? quia tempore vetuſtiſſimum, conſciẽtia nefarium, voce improbum ac monſtri ſimile exemplum eſt. Quæ cum carpento veheretur, & is qui iumenta agebat, ſuccuſſis frenis conſtitiſſet; repentinę moræ cauſſam requiſiit. Et vt comperit corpus patris Ser. Tullij occiſi ibi iacere; ſupra idem vehiculum duci iuſſit, quo celerius in complexum interfectoris eius Tarquinij veniret. Qua tam impia, tamque probroſa feſtinatione, non ſolum ſe æterna infamia ſed ipſum etiam vicum cognomine ſceleris commaculauit.

De C. Fimbria trib. pl.

2 Non tam atrox eſt C. Fimbriæ factum, & dictum: ſed ſi per ſe æſtimetur, vtrumque audaciſſimũ. Is egerat, vt Scæuola in funere C. Marii iugularetur: quem poſtquàm ex vulnere recreatum cõperit, accuſare ad populum inſtituit. Interrogatus deinde quid de eo ſecus dicturus eſſet cui pro ſanctitate morum ſatis di-

digna laudatio reddi non poſſet: reſpondit, ſi obiecturum illi, quòd parcius corpore telum recepiſſet. O licentiam furoris ægræ reipublicæ gemitu proſequendam.

De L. Catilina.

3. L. verò Catilina, in ſenatu M. Ciceroni incendium ab ipſo excitatum d'cente, Sentio inquit: & quidem illud ſi aqua non potuero ruina extinguam. Quem quid aliud exiſtimemus, quàm conſcientiæ ſtimulis, actum à ſe inchoati parricidij peregiſſe.

De Magio Chilone.

4. Conſternatum etiam Magij Chiloni amentia pectus; qui M. Marcello datum à Cæſare ſpiritum, ſua manu eripuit. Vetus etiam Pompeianę militię comes, indignatus aliquem amicorum ab eo ſibi præferri. Vrbem enim Mityienis, quò ſe contulerat, repetentem, in Athenienſium portu pugione confodit, protinuſque ad irritamenta veſaniæ ſuæ trucidanda tetendit, amicitiæ hoſtis diuini beneficij interceptor, publicæ religionis, quod ad ſalutem clariſſimi ciuis recuperandam attinuit acerba, labes.

De C. Torranio C. F.

5. Hanc crudelitatem, cui nihil adijci poſſe videtur, C. Toranius atrocitate parricidij ſuperauit. Namque triumuirum partes ſecutus proſcripti patris ſui prætorij & ornati viri latebras ætatem, notaíq; corporis, quibus agnoſ ſe poſſet, centurionibus edidit, qui eum perſecuti ſunt. Senex de filij magis vita, & incrementis, quàm de reliquo ſpiritu ſuo ſollicitus; an incolumis eſſet & an imperatoribus ſatisfaceret, interrogare eos cœpit. Et quibus vnus; Ab illo, inquit, quem tantopere

 dili-

diligis, demonſtratus noſtro miniſterio, filij indicio occideris: protinuſq; pectus eius gladio traiecit. Colapſus itaque eſt infelix, auctore cædis, quam ipſa cæde miſerior.

De Villio Annale.

6 Cuius fati acerbitatem L. Villius Annalis ſortitus; Qui cùm in Campum ad quæſtoria comitia filij deſcendens, proſcriptum ſe cognoſceret, ad clientem ſuum confugit: ſed ne fide eius tutus eſſe poſſet, ſcelere nefarij iuuenis effectum eſt. Siquidem per ipſa veſtigia patris militibus ductis, occidendum eum in conſpectu ſuo obiecit; bis parricida, conſilio prius iterum ſpectaculo.

De Vxori Vettij Salaſſi.

7 Ne Vetteius quidem Salaſſius proſcriptus parum amari exitus quem latentem vxor interficiendum quid dicam tradidit, an ipſa iugulauit? Quanto enim leuius eſt ſcelus, cui tantummodò manus abeſt?

EXTERNA.

De duobus fratribus Hiſpanis.

1 Illud autem facinus, quia externum tranquilliore affectu narrabitur. Scipione Africano patris & patrui memoriam gladiatorio munere Carthagine Noua celebrante, duo regij filij nupér patre mortuo, in arenam proceſſerunt: polliciti que ſunt ibi de ſe regno preeliaturos, quò ſpectaculum illud illuſtriùs pugna ſua facerent. Eos cùm Scipio monuiſſet, vt verbis, quam ferro dijudicare mallent, vter regnare deberet; ac iam maior natu conſilio eius obtemperaret; minôr corporis viribus fretus, in amentia perſtitit. Initoque certamine, pertinacior impietas fortunæ iudicio morte multata eſt.

De

De Mithridate Rege.

2 Mithridates autem multò ſceleratius, qui nō cùm fratre de paterno regno, ſed cùm ipſo patre bellum de dominatione geſſit: in quo qui aut homines vllos adiutores inuenerit; aut deos inuocare auſus ſit, præ admiratione hæreo.

De Sariaſtre Tigrani Regis filio.

3 Quanquam quid hoc, quaſi inuſitatum illis gentibus miremur? cùm Sariaſter aduerſus patrem ſuum Tigranem Armeniæ regem, ita cùm amicis conſenſerit; vt omnes dextris manibus ſanguinem mitterent, atque eum inuicem ſorberent. Vix ferrent illi pro ſalute parentis tam cruenta conſpiratione fœdus facientem.

De C. Ælio Seiano.

4 Sed quid ego iſta conſector, aut quid ijs immoror cùm vnius parricidii cogitatione cuncta ſcelera ſuperata cernam? Omni igitur impetu mentis? omnibus indignationis viribus ad id lacerandum pro magis quàm valido affectu rapior. Quis enim amicitiæ fide extincta genus humanum cruentis in tenebris ſepelire conatum; profundo debitæ execrationis; ſatis efficacibus verbis adegerit? Tu videlicet efferatæ barbariæ immanitate truculentior habenas Rom. imperij, quas princeps parenſque noſter ſalutari dextera continet, capere potuiſti? Aut te compote furoris, in ſuo ſtatu mundus manſiſſet? Vrbem à Gallis captam, & trecentorum inclitæ gentis virorum ſtragem fœdam, Allienſem diem, & oppreſſos in Hiſpania Scipiones, Thraſymenum lacum, & Cannas bellorumque ciuilium domeſtico ſanguine madentem Æmathiam amentibus

propoſitis furoris tui repræſentare & vincere voluiſti. Sed vigilarunt oculi deorum ſidera ſimul vigorem ſuum obtinuerunt; Aræ, puluinaria, templa præſenti numine vallata ſunt. Nihilque quòd pro capite Auguſti, ac patria excubare debuit torpere ſibi permiſit. Et imprimis auctor, ac tutela noſtræ incolumitatis, ne excellentiſſima merita ſua totius orbis ruina collaberentur, diuino conſilio prouidit. Itaque ſtat pax, valent leges, ſincerus priuati ac publici officij tenor ſeruatur. Qui autem hæc violatis amicitiæ fœderibus tentauit ſubuertere, omni cùm ſtirpe ſua populi Rom. pedibus obtritus, etiam apud inferos, ſi tamen illuc receptus eſt, quæ meretur ſupplicia pendit.

CAP. XII.

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS.

HVmanæ autem vitæ conditionem præcipuè primus & vltimus dies continet: quia plurimum intereſt quibus auſpicijs inchoetur, & quo fine claudatur: Ideoque eum demum fœlicem fuiſſe iudicamus, cui & accipere lucem proſpere, & reddere placidè contigit. Medij temporis curſus, prout fortuna gubernaculum rexit modò aſpero, modò tranquillo motu peragitur; ſpe ſemper minor, dum, & cupidè votis extenditur, & ferè ſine ratione conſumitur. Nam etſi eo bene vti velis, etiam paruum ampliſſimum efficies, numerum annorum multitudine operum ſuperando. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, ſi magis vitam exigis, quam approbas? Sed ne longius euager, libet eorum mentionem facere, qui non vulgari genere mortis abſumpti ſunt.

De Tullo Hoſtilo Rege.

1 Tullus Hoſtilius rex fulmine ictus, cum tota domo conflagrauit. Singularem fati ſortẽ qua accidit; vt columen vrbis, in ipſa vrbe raptum ne ſupremo quidẽ funeris honore à ciuibus decorari poſſe, cœleſti flamma in eam conditionem redactum; vt eoſdem penates, & regiam, & rogum, & ſepulchrum haberet.

De duabus matribus.

2 Vix veriſimile eſt in eripiendo ſpiritu idẽ gaudium potuiſſe, quod fulmen: & tamen potuit. Nunciata enim clade quæ ad lacum Thraſymenum inciderat: altera mater ſoſpiti filio ad ipſam portam facta obuiam, in complexu eius expirauit. Altera cùm falſo mortis filij nuntio domi mœſta ſederet ad primum conſpectum redeuntis exanimata eſt. Genus cafus inuſitatum: quas dolor non extinxerat, Lætitia conſumpſit.

De. MV. Iuuentio Thalna COS.

3 Sed minus miror, quòd mulieres MV. Iuuentius Thalna collega Ti. Gracchi COS. iterum cum in Corſica, quàm nuper ſubegerat ſacrificaret; receptis litteris decretas ei à ſenatu ſupplicationes nunciantibus; intento illas animo legẽs, caligine orta, ante foculum colapſus mortuus humi iacuit. Quem quid aliud quàm nimio gaudio enectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur.

De Q. Lutatio Catulo.

4 Maioris aliquanto ſpiritus dux Q. Catulus, Cimbrici triumphi C. Mario particeps à ſenatu datus, ſed exitus violentioris: Namque ab hoc eodem Mario poſtea propter ciuiles diſſenſiones mori iuſſus; recenti calce illito, multoque igni percalefacto cubiculo ſe inc-

ſum peremit: Cuius tam dira neceſſitas maximus Marianæ gloriæ rubor extitit.

De L. Cornelio Merula.

5 Qua tempeſtate reip. L. quoque Cornelius Merula conſularis, & flamen Dialis, ne ludibrio inſolentiſſimis victoribus eſſet, in Iouis ſacrario venis inciſis contumelioſa mortis denuntiationem effugit: ſacerdotiſque ſui ſanguine vetuſtiſſimi foci maduerunt.

De Herennio Siculo.

6 Acer etiam, & animoſus vitæ exitus Herennij Siculi, quo C. Gracchus, & aruſpice, & amico vſus fuerat. Nam cum eo nomine in carcerem duceretur, in eius poſtem illiſo capite in ipſo ignominiæ aditu concidit, ac ſpiritum poſuit: vno gradu à publico ſupplicio, manuque carnificis citerior.

De C. Licinio Macro.

7 Conſimili impetu mortis C. Licinius Macer vir prætorius Calui pater repetundarum reus dum ſententiæ dicerentur, in Menianum conſcendit: Siquidem cum M. Ciceronem, qui id iudicium cogebat, prætextam ponentem vidiſſet, miſit ad eum qui diceret, ſe non damnatum, ſed reum perijſſe: nec ſua bona haſtæ poſſe ſubijci. Ac protinus ſudario, quod forte in manu habebat ore, & faucibus coartatis, incluſo ſpiritu pœnam morte præcurrit. Qua cognita re Cicero de eo nihil pronunciauit. Igitur illuſtris ingenij orator & ab inopia rei familiaris, & à crimine domeſticæ damnationis inuſitato paterni fati genere vindicatus eſt.

De Corn. Gallo & T. Haterio.

8 Fortis huius mors, illorum peridicula. Cornelius enim Gallus prætorius, & T. Haterius eques R. inter vſum Veneris abſumpti ſūt, quan-

quanquã quorſum attinet eorum cauſata fata quos non libido ſua: ſed fragilitatis humanæ ratio abſtulit. Fine namque vitæ noſtris varij, & occultis cauſſis expoſito; interdum quędam immerentia, ſupremi fati titulum occupant: cùm magis in tempus mortis incidant, quam ipſam mortem accerſant.

EXTERNA.

De Coma, Cleonis fugitiuorum Ducis: fratre.

1 Sunt & externæ mortes dignæ annotatu; qualis, imprimis Comæ quem ferunt maximi latronum ducis Cleonis fratrem fuiſſe. Is enim ad Rupiliũ conſulem poſt Ennam, quam prædones tenuerant, in poteſtatem noſtram redactam, perductus, cùm de viribus, & conatibus fugitiuorum interrogaretur; ſumpto tempore ad ſe colligendum, caput operuit; innixuſque genibus, compreſſo ſpiritu inter, ipſas cuſtodũ manus, inque conſpectu ſummi imperij, exoptata ſecuritate quieuit. Torqueant ſe miſeri, quibus exſtingui, quam ſuper eſſe vtilius eſt, trepido, & anxio conſilio, quanam ratione vita exeant, quærentes: Ferrum acuant, venena temperent, laqueos apprehendant, vaſtas altitudines circumſpiciant, tanquam magno apparatu, aut exquiſita molitione opus ſit: vt corporis, atque animi infirmo vinculo cohærens ſocietas dirimatur. Nihil horum Coma, ſed intra pectus incluſa anima, finem ſui reperit. Enim verò maximo ſtudio retinendum bonum, cuius caduca poſſeſſio tandem tam afflictu violentiæ concuſſa dilabi potuit.

De Æſchylo Poeta.

2 Æſchili verò Poetæ exceſſus quemadmodum non voluntarius, ſic propter nouitat

caſus referendus eſt. In Sicilia mœnibus vrbis, in qua morabatur, egreſſus, aprico in loco reſedit: Super quem aquila teſtudinem ferens, eluſa ſplendore capitis (erat enim capillis vacuum) perinde atque lapidi eam illiſit, vt fractæ carne veſceretur: Eoque ictu origo & principium fortioris tragœdiæ extinctum eſt.

De Homero.

3. Non vulgaris etiam Homeri mortis cauſſa fertur: qui in inſula, quia quæſtionem à piſcatoribus propoſitam ſoluere non potuiſſet, dolore abſumptus creditur.

De Euripide.

4. Sed atrocius aliquanto Euripides finitus eſt. Ab Archelai enim regis cœna in Macedonia domum hoſpitalem repetens, canum morſibus laniatus obijt. Crudelitas fati tanto ingenio non debita.

De Sophocle.

5. Sicut illi exceſſus illuſtrium poetarum, & moribus & operibus indigniſſimi. Sophocles vltimæ iam ſenectutis, cum in certamine tragœdiam dixiſſet, ancipiti ſententiarum euentu diu ſolicitus; aliquando tamen vna ſententia victor, cauſam mortis gaudium habuit.

De Philemone.

6 Philemonem autem vis riſus immoderati abſtulit; Paratas ei ficus, atque in conſpectu poſitas aſello conſumente, puerum vt illum abigeret, inclamauit: Qui cùm iam comeſtis omnibus ſuperueniſſet, Quoniam inquit tam tardus fuiſti, da nunc merum aſello. Ac protinus vrbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum proſecutus, ſenile guttur ſalebris ſpiritus prægrauauit.

De Pindaro.

7 At Pindarus, cùm in gymnaſio ſuper gremium pueri quo vnicè delectabatur, capite poſito quietu ſe dediſſet; non prius deceſſiſſe cognitus eſt, quàm gymnaſiarcha claudere iam eum locum volente, nequicquam excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate Deorum, & tantum poeticæ facundiæ, & tam placidum vitæ finem attributum.

De Anacreonte.

8 Sicut Anacreonti quoque, quamuis ſtatis humanæ vitæ modum ſupergreſſo quem vuæ paſſæ ſucco tenues & exiles virium reliquias fouentem, vnius grani pertinacior in aridis faucibus humor abſumpſit.

De Milone Crotoniata.

9 Iungam illos, quos, & propoſitum & exitus pares fecit. Milo Crotoniates, cùm iter faciens quercum in agro cuneis adactis fiſſam vidiſſet; fretus viribus acceſſit ad eam, inſertiſque manibus diuellere conatus eſt: quas arbor excuſſis cuneis in ſuam naturā reuocata compreſſit, eumque cum tot gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.

De Polydamante Scotuſao.

10 Item Polydamas athleta tempeſtate ſpeluncam ſubire coactus, nimio & ſubito incurſu aquæ labefacta ea ac ruente; cæteris comitibus fuga periculum egreſſis, ſolus reſtitit, tanquam humeris ſuis totius ruinę molem ſuſtentaturus. Sed pondere omni corpore humano potentiore preſſus: imbris cauſſā petitam latebram, dementis fati ſepulchrum habuit. Poſsunt hi præbere documentum, nimio robore membrorum, vigorem mentis hebeſcere: quaſi abnuente natura vtriuſq; boni largitio-

nem. Ne ſupra mortalem felicitatem, eundem & valentiſſimum eſſe, & ſapientiſſimum.

CAP. XIII.

DE CVPIDITATE VITÆ.

VErùm quia exceſſus è vita & fortuitos, & viriles, quoſdã etiam temerarios oratione attigimus: ſubijciamus nunc æſtimationi enerues, & effœminatos: vt ipſa comparatione pateat, quanto non ſolùm fortior; ſed etiam ſapientior mortis, interdum quàm vitæ ſit cupiditas.

De MV. Aquillio legato Conſulari.

1. MV. Aquillius, cùm ſibi glorioſè poſſet extingui, Mithridati maluit turpiter ſeruire. Quem, ne aliquis meritò dixerit Pontico ſupplicio, quàm Romano imperio digniorem? quoniam commiſit vt priuatum opprobrium publicus rubor exiſteret.

De Cn. Carbone COS. III.

2. Cn. quoq; Carbo magnæ verecundiæ eſt Latinis annalibus, qui tertio in conſulatu ſuo iuſſu Pompeij in Sicilia ad ſupplicium ductus, petijt à milit.bus demiſsè & flebiliter, vt ſibi aluum leuare priuſquam expiraret liceret: quo miſerrimæ lucis vſu diutius frueretur. Eoque moram traxit, donec caput eius ſordidè in loco ſedentis abſcinderetur. Ipſa verba tale flagitiũ narrantis ſecum luctantur, nec ſilentio amica, quia occultari non merentur: nec relatione familiaria, quia dictu faſtidienda ſunt.

De D. Iunio Bruto Procoſ.

3. Quid? Brutus exiguum & infelix momentum vitæ quanto dedecore emit. Nam à furio, quem ad eum occidendum Antonius miſerat, comprehenſus non ſolùm ceruicẽ gladio ſubtraxit: verùm etiam conſtantius eam præbere

adi

admonitus ipſis his verbis iurauit. Ita vt viuã dabo. O ſic conditionem ærumnoſam! O iurandi ſtolidam fidem! Sed hos tu furore immoderata retinendi ſpiritus dulcedo ſubiicis, ſanæ rationis modum expugnando, quæ vitam diligere, mortem non timere præcepit.

EXTERNA.

De Xerxe Perſarum Rege.

1 Eadem Xerxem regem pro totius Aſiæ armata iuuentute, quod intra centum annos eſſet obitura profundere lachrymas coegit. Qui mihi ſpecie alienam, re vera ſuam conditionem deploraſſe videtur: opum magnitudine, quàm altiore animi ſenſu felicior. Quis enim mediocriter prudens mortalem ſe natum fleuerit?

De Maſiniſſa Numidiæ Rege.

2 Referam nunc eos, quibus aliquos ſuſpectos habentibus exquiſitior ſui cuſtodia quæſita eſt. Nec à miſerrimo ſed ab eo, qui inter paucos feliciſſimus fuiſſe creditur, incipiam. Maſiniſſa rex parum fidei in pectoribus hominum reponens ſalutem ſuam cuſtodia canum vallauit. Quo tam latè patens imperium? quo tantum liberorum numerum? quo deniq; tam arcta beneuolentia coſtrictam Romanam amicitiam ſi ad hæc tuenda nihil canino latratu ac morſu valentius duxit.

De Alexandro Phæreorum Rege.

3 Hoc rege infelicior Alexander cuius præcordia hinc amor, hinc metus torſerunt: Nam cùm infinito ardore coniugis Thebes teneretur, ad eam tamen ex epulis in cubiculum veniens barbarum compunctum notis Threicijs, ſtricto gladio iubebat anteire: nec prius ſe ibidem lecto committebat, quàm a ſtipatoribus diligenter eſſet ſcrutatus. Supplicium irato deorum

numine compoſitum, neque libidini, neque timori poſſe imperare. Cuius timori eadem & cauſſa, & finis fuit. Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota interemit.

De Dionyſio Siciliæ Tyranno.

4 Agè, Dionyſius Syracuſanorum tyrannus huiuſce tormenti quàm longa fabula, qui duodequadraginta annorum dominationem in hūc modum peregit. Summotis amicis in eorum locum ferociſſimarum gētium homines, à familijs locupletum electos prævalidos ſeruos, quibus latera ſua committeret, ſubſtitit, tonſorumque metu, tondere filias ſua docuit. Quarū poſtquàm adultæ ætati appropinquabant, manibus ferrum non auſus committere: inſtituit, vt candentium iuglandium putaminibus barbam ſibi, & capillum adurerent. Nec ſecuriorem maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodem tempore. Ariſtomaces Syracuſanæ, & Locrenſis Cloridis matrimonijs illigatus, neutrius vnquam niſi excuſſę complexum petijt. Atque etiam cubicularem lectum, perinde quaſi caſtra, lata foſſa cinxit: in quem ſe ligneo ponte recipiebat: cùm forem cubiculi extrinſecus à cuſtodibus opertam, interiorem clauſtro ipſe diligenter obſeraſſet.

CAP. XIV.

DE SIMILITVDINE FORMÆ.

DE ſimilitudine autem oris, & totius corporis, altiore doctrina præditi ſubtilius diſputant; eorumque alij in ea ſunt opinione vt exiſtiment illam origini, & contextui ſanguinis reſpondere. Nec paruum argumentum ex cæteris animalibus trahunt, quæ ferè gignentibus ſimilia naſcuntur. Alijs negant certam hanc eſſe naturæ legem, ſed ſpecioſius

non-

mortalium, pro vt fortuita ſors conceptionis obtulit, attribui. Atque ideo plerunque ex ſpecioſis deformes & ex robuſtis inualidos partus edi. Verùm quoniam iſta quæſtio in ambiguo verſatur, pauca inter alienos conſpectæ ſimilitudinis exempla referemus.

De Cn. Pompeio Magno, cum Vibio & Publicio.

1 Magno Pompeio Vibius ingenuæ ſtirpis, & Publicius libertinus ita ſimiles fuerunt; vt permutato ſtatu, & Pompeius in illis, & illi in Pompeio ſalutari poſſent. Certè quocunq; aut Vibius aut Publicius acceſſerant, hora hominum in ſe obuertebant, vnoquoque ſpeciem ampliſſimi ciuis in perſonis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quaſi hæreditarium ad eum penetrauit.

De Cn. Pompeio Strabone, cum Menogene Coquo.

2 Nam pater quoque eius eo vſque Menogenis coci ſui ſimilis eſſe viſus eſt; vt vir, & ferox animo & præpotens armis, ſordidum eius nomen repellere à ſe non valuerit.

De P. Scipione Naſica, cum Serapione Victimario.

3 Eximiæ verò nobilitatis adoleſcens Cornelius Scipio, cum plurimis, & clariſſimis familiæ ſuæ cognominibus abundaret, in ſeruilem Serapionis appellationem vulgi ſermone impactus eſt, quòd huiuſce nominis victimario quàm ſimilis erat. Nec illi aut morũ probitas, aut reſpectus tot imaginum; quò minus hac contumelia aſpergeretur, opitulata eſt.

De P. Lentulo & Q. Metello COS. cum Spinthere & Pamphilo hiſtrionibus.

4 Generoſiſſimum conſulatus collegium Lentuli & Metelli fuit; qui ambo in ſcena

pro-

propter ſimilitudinem hiſtrionum propemodum ſpectati ſunt. Sed alter ſed quodam ſecundarum cognomen Spintheris traxit: alter, niſi Nepotis à moribus accepiſſet, Pamphili tertiarum cui ſimillimus eſſe ferebatur, habuiſſet.

De M. Meſſala, & C. Curione cum Menogene & Burbuleo, Scenicis.

5. At M. Meſſala conſularis & cenſorius Menogenis: curioque omnibus honoribus abundans, Burbuleij; ille propter horis aſpectum, hic propter parem corporis motum, vterque ſcenici nomen coactus eſt recipere.

EXTERNA.

De Antiocho Syriæ Rege, cum Artemone quodam.

1. Abundè ſint hæc de domeſticis, quoniam & perſonis ſunt excellentia, & non obſcura notitia celebrantur. Regi Antiocho vnus ex æqualibus, & ipſe regiæ ſtirpis, nomine Artemon; perquam ſimilis fuiſſe traditur. Quem Laodice vxor Antiochi, interfecto viro, diſſimulandi ſceleris gratia, in lectulo perinde quaſi ipſum regem ægrum collocauit. Admiſſumque vniuerſum populum, & ſermone eius, & vultu conſimili fefellit: crediderunque homines, ab Antiocho moriente Laodicen, & natos eius ſibi commendari.

De Hybrea Oratore, cum Seruo Cymeorum publico.

2. Hybreami autem Mylaſenum copioſæ atque concitatæ facundiæ oratorem, Cymeorum ſeruo ſtrigmenta gymnaſij colligenti, tam ſimilem, vt germanum fratrem, totius Aſiæ oculi aſſignarent: Ita lineamentis oris & omnium membrorum comparens erant.

De-

De Syculo piſcatore, tum Prætore Romano.

3 Ille verò quem in Siciliæ prætoris admodum ſimilem fuiſſe conſtat, petulantis fuit animi. Proconſule enim dicente mirari ſe quapropter ſui tam ſimil.s eſſet, cùm pater ſuus in eam prouinciam nunquam acceſſiſſet: At meus, inquit, Romam frequenter acceſſit. Ioco namque laceſſitam matris ſuæ pudicitiam, inuicem ſuſpicione in matrem eius rejecta, audaciùs quàm virgis, & ſecuribus ſubiecto conueniebat, vultus eſt.

CAP. XV.

DE HIS QVI PER MENDACIVM ſe in alienas Familias inſeruerunt.

SEd tolerabilis hæc, & vni tantummodo anceps temeritas, quod ſequitur impudētiæ genus, nec ferēdum; vllo modo periculiq; tum priuatim tum etiam publicè latè patētis.

De L. Equitio Firmano.

1 Nam ne Equitium Firmo Piceno monſtrum veniens, relatum iam in huiuſce libri ſuper o e parte, prætereeam; eius in amplectendo T. Graccho patre, euidens mendacium, turbulento vulgi errore, ampliſſima tribunatus poteſtate vallatum eſt.

De Herophilo medico equario.

2 Herophilus equarius medicus C. Marium ſeptiēs conſulem auum ſibi vendicando ita ſe extulit, vt coloniæ veteranorum complures, & municipia ſplendida, collegiaq; ferè omnia patronum adoptarent. Quinetiam cùm C. Cæſar Cneo Pompeio adoleſcente in Hiſpania oppreſſo, populum in hortis ſuis admiſiſſet, proximo intercolumnio penè pari ſtudio frequentiæ ſalutatus eſt. Quod niſi di-

uinæ Cæſaris vires huic erubeſcendæ procellæ obſtitiſſent: ſimile vulnus reſp. excepiſſet, atque in Equitio acceperat. Cæterùm decreto eius extra Italiam relegatus, poſtquàm ille cœlo receptus eſt in vrbem rediit, & conſilium interficiendi ſenatus capere ſuſtinuit. Quo nomine iuſſu patrum necatus in carcere, feras prompti animi ad omne moliendum ſcelus pœnas pependit.

De Octauiæ Auguſti ſororis filio falſo.

3 Nec diui quidem Auguſti etiamnum terras regentis excellentiſſimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere extitit, cum quidam clariſſimæ ſororis eius Octauiæ vtero ſe genitum fingere auderet: propterque ſummam imbecillitatem corporis ab eo cui datus erat, perinde atque ipſius filium retentum, ſubiecto in locum ſuum proprio filio diceret: Videlicet, vt eodem tempore ſanctiſſimi penates, & veri ſanguinis memoria ſpoliarentur, & falſi ſordida contagione inquinarentur. Sed dum plenis impudentiæ velis, ad ſummum audaciæ gradum fertur: imperio Auguſti remo publicæ triremis affixus eſt.

De Q. Sertorij filio falſo.

4 Repertus eſt etiam qui ſe diceret eſſe Q. Sertorij filium quem, vt agnoſceret vxor eius, nulla vi compelli potuit.

De Trebellio Calca.

5 Quid Trebellius Calca, quam aſſeueranter ſe Clodium tulit, & quidem dum de bonis eius contendit, in centumuirale iudicium adeò fauorabilis deſcendit, vt vix iuſtis & æquis ſententijs conſternatio populi vllum relinqueret locum. In illa tamen quæſtione neque calumniæ petitoris, neque violentiæ

ple-

plebis iudicantium religio ceſſit.

De C. Aſinio Dione falſo.

6 Multò fortius ille, qui Cornelio Sulla rerum potiente, in domum Cn. Aſinij Dionis irrupit, filiúmque eius patrijs penatibus expulit: vociferandum non illum, ſed ſe Dione eſſe procreatum. Verùm poſtquàm à Sullana violentia Cæſariana æquitas reluxit, gubernaculi Romani imperij iuſtiore principe obtinente, in publica cuſtodia ſpiritum poſuit.

EXTERNA.

De Rubria Mediolanenſi falſa.

1 Eodem præſide reip. in conſimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repreſſa eſt. Siquidem cùm ſe pro Rubria quædam perinde ac falſo credita eſſet incendio periſſe, nihil ad ſe pertinentibus bonis insereret, nec ei aut tractus eius ſplendidi teſtes, aut cohortis Auguſti fauor deeſſet: propter inexpugnabilem Cæſaris conſtantiam irrita nefarij propoſiti abijt.

De Ariathe Capadociæ rege falſo.

2 Idem barbarum quendam, ad eximiam ſimilitudinem Cappadociæ regnum affectantem tanquam Ariarathes eſſet, quem à M. Antonio interemptum luce clarius erat: quanquàm penè totius Orientis ciuitatum & gentium credula ſuffragatione fultum caput, imperio dementer imminens, iuſto impendere ſupplicio coegit.

FINIS.

Candide Lector.

V*Eteres libri omnes, quos vidimus, tam manuſcripti quam impreſſi nobis repræſentant Valerij Maximi hoc opus ita libris nouem diſtinctum: in aliquibus tamen reperitur cuiuſdam epitomes fragmentum in fine annexum pro libro decimo, quod nobis in lucem C. Titum Probum retuliſſe, & corruptum in epitomen redigiſſe credendum eſt. Cuius hæc Præfatiuncula ſubſequens aßeritur. Quæ an ſtilum Valerij Maximi redoleat, nec ne, emunctarum aurium iudicio relinquimus.*

IN EPITOMEN SVAM.

C. TITI PROBI PRÆFATIO.

DEcimus hu ius operis liber, qui & vltimus eſt, vel ex negligentia, aut malevolentia Librariorum deperiit. Abbreuiator titulos eius habebat integrè fortaſſis: tamen de vno tantum hoc eſt, de prænomine, epitoma repræſentabat.

DECIMI HVIVS OPERIS LIBRI PER C. TITVM PROBVM EPITOME.

DE PRÆNOMINE.

VArro ſimplicia in Italia fuiſſe nomina ait exiſtimationiſq; ſuæ argumentum refert quòd Romulus, & Remus, & Fauſtulus neque prænomen vllum, neque cognomẽ habuerunt. Qui ab eo diſſentiunt, aiunt matrem eorum Ream Siluiam vocatam; auum; Siluium, Numitorem; fratrem eius, Amulium Siluium, & ſuperiores Albanorum reges, Capetum Siluiũ, Agrippam Siluium; poſterioreſque duces Metium Suffetium, & Tutorẽ Clœlium, vocatos. Nec contenti his, ad Sabinos tranſgrediuntur, & Titum Tatium, Numam Pompilium, & patrem eius Pompum Pompilium; eius deniq; regionis principes enumerant, Pettianum Lauianum, Voleſum Valeſium, Metium Curtium, Album Funiſillaticũ. Ex Tuſcis recitant Lartem

Lartem Porſennam; ab Æquicolis, Septimum Modium primum regem eorum, & Sertorem Reſium, qui primus ius fæciale inſtituit. In hunc modum Varronis ſententia ſubruitur.

Romanos autem arbitrandum eſt maximè ab Albanis, & Sabinis multiplicandorum nominum conſuetudinem traxiſſe, quoniam ab illis orti ſunt. Omnia autem, quæ ad vnumquemque noſtrum definiendum excogitata ſunt, eandem vim ſignificandi hominis obtinent. Quod per proprietatem dicitur, hoc diſtat, quia eo gens cognoſcitur, ideoq; dicitur gentilicium. Cætera ordine variantur. Nam quod præponitur, prænomen; quod poſtfertur, cognomen: quod ad vltimum adijcitur, agnomen eſt. Quorum ſeries non ita, vt expoſui ſemper ſeruata eſt. Animaduerto enim in conſulum faſtis perplexum vſum prænominum & cognominum fuiſſe dictum, Poſthumum Cominium Auruncum: & Poſthumum Æburium Eluam, & Vopiſcum Iulium, & Opitrem Virginium Tricoſtum, & Paullum Fabium Maximum. Quinetiam quædam cognomina in nomen verſa ſunt, vt Cæpio: namque hoc in Bruto nominis locum obtinuit.

Gentilitia nomina Varro putat fuiſſe innumera, & prænomina circa triginta. Pueris non priuſquam togam virilem ſumerent; puellis non antequam nuberent, prænomina imponi moris fuiſſe, Q. Scæuola auctor eſt. Quæ olim prænomina fuerunt, nunc cognomina ſunt: vt Poſthumus, Agrippa, Proculus, Cæſar.

Opiter, qui patre mortuo, auo viuo gignebatur. Opiſcus, qui in vtero matris geminus conceptus, altero abortu eiecto, incolumis edi-

ſeditus erat. Hoſtus, prænomen fuit in eo, qui peregrè apud Hoſpitem natus erat; idque habuit Lucretius Tricipitinus collega L. Sergij. Volero, in prænomen abijt, & volentibus naſci liberis parentibus indebatur; quo vſus eſt Publius Philo. Lar Lartis prænomen eſt ſumptum à laribus, Tuſcum autem creditum eſt prænomen eſſe: fuitq; conſul Lar Herminius cùm T. Virginio Tricoſto. Status, à ſtabilitate; Fauſtus, à fauore prænomina ſumpta erant. Et Tullus prænominatus eſt ominis gratia, quaſi tollendus, ò litera in u conuerſa. Sertor, qui per ſationem natus erat, appellatus eſt. Ancùm prænomen Varro à Sabinis tranſlatum putat: Valerius Antias ſcribit, quòd cubitum vitioſum habuerit, qui Græcè vocatur ἀγκών. Lucij cœperunt appellati, qui ipſo initio lucis orti erant; aut, vt quidam arbitrantur, à Lucumonibus Etruſcis. Manij, qui mane editi erant; vel ominis cauſa, quaſi boni. Manum enim antiqui bonum dicebant. Cnæus, ob inſigne næui appellatus eſt; quod vnum prænomen varia ſcriptura notatur, Alij enim Næum, alij Gnæum, alij Cnæum ſcribunt. Qui G. litera in hoc prænomine vtuntur antiquitatem ſequi videntur, quæ multum ea litera vſa eſt. Olim enim dicebant frugmentum, nunc frumentum profertur: & gnatura, modo natura. Igitur etiam, qui in corporibus næuus gigni ſolet, gnæuus appellabatur. Qui C. ponunt, corruptione ſyllabæ delectari videntur: qui Næus, lenitatem velle iudicantur. Gaij dicti à Gaudio parentum: Auli, qui dijs alentibus naſcuntur: Marci, Martio menſe geniti: Publij, qui prius pupilli facti erant, quam prænomina haberent; al-

ominis cauſſa ex pube, Tiberij vocitari cœpe-runt, qui ad Tiberim naſcebantur. Titus, è Sabino nomine Titurio fluxit: Appius, ab Atto eiuſdem regionis prænomine. Keſones appellati ſunt, qui è mortuis matribus exacti erant. Seruius, qui mortua matre in vtero ſeruatus eſt. Spurii, patre incerto geniti, quaſi ὁπόθεν. Numerij ſola patricia gens vſa eſt Fabia prænomine; idcircò quod, trecenti ſex apud Cremeram flumen cæſis, qui vnus ex ea ſtirpe extiterat, ducta in matrimonium vxore filia Numerij Otacilij Maleuantani ſub eo pacto, vt quem primum filium ſuſtuliſſet, ei materni aui prænomen imponeret, obtemperauit.

Antiquarum mulierum in vſu frequenti prænomina fuerunt, Rutilla, Cæſella, Rodocella, Murcula; Burra à colore dicta. Iſta prænomina à viris tracta ſunt, Caia, Lucia, Publia, Numeria. Cæterùm Caia, vſu ſuper omnia celebrata eſt. Fertur enim, Caia Cæciliam Tarquinij Priſci regis vxorem optimam lanificam fuiſſe: & ideo inſtitutum eſſe, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Caiam eſſe ſe dicerent.

FINIS.

VA-

VALERII MAXIMI
LIBRORVM NOVEM CAPITA.

I. LIB. CAP. 8.

1 De relig. obſeruata. 5
2 De ſimulata religione. 15
3 De peregrina religione reiecta. 16
4 De auſpicijs. 17
5 De ominibus. 19
6 De prodigijs. 23
7 De ſomnijs. 31
8 De miraculis. 40

II. LIB. CAP. 10.

1 De matrimoniorum ritu, & neceſſitudinum officijs. 53
2 De magiſtratuum atque ordinum officijs & inſtitutis. 56
3 De militaribus inſtitutis. 61
4 De ſpectaculis. 63
5 De frugalitate & innocentia. 68
6 De exter. inſtitutis. 69
7 De diſciplina militaris. 76
8 De iure triumph. 86
9 De cenſoria ſeuer. 80
10 De maieſtate. 95

III. LIB. CAP. 8.

1 De indole. 100
2 De fortitudine. 102
3 De patientia. 119
4 De humili loco natis qui clari euaſerunt. 124
5 Qui à præclaris parentib. degenerarunt. 127
6 De illuſtribus, qui in veſte, aut cætero cultu, licentius ſibi indulſerunt. 129
7 De fiducia ſui. 130
8 De conſtantia. 140

IV. LIB. CAP. 8.

1 De animi moderatione. 148
2 De reconciliatione. 160
3 De abſtinenti & continentia. 162
4 De paupertate laudata. 171
5 De verecundia. 176
6 De amore coniu. 180
7 De amicitiæ vinculo. 184
8 De liberalitate. 192

V. LIB. CAP. 10.

1 De humanitate, & clementia. 197
2 De gratitudine. 20

3 De ingratitudine. 214
4 de pietate in parentes. 222
5 de pietate fraterna. 229
6 de pietate ergà patriam. 231
7 de patrum amore, & indulgentia in liberos. 237
8 Qui ſeueri aduerſus liberos. 240
9 Qui moderati aduerſus ſuſpectos liberos. 243
10 Qui filiorum obitum forti animo tulerunt. 245

VI. LIB. CAP. 9.

1 de pudicitia. 248
2 Quæ libere dicta aut facta. 153
3 de ſeueritate. 261
4 de grauiter dictis aut factis. 267
5 de iuſtitia. 271
6 de fide publica. 277
7 de fide vxorum erga maritos. 280
8 de fide ſeruorum erga dominos. 281
9 de mutatione morum aut fortunæ. 285

VII. LIB. CAP. 8.

1 de felicitate. 294
2 de ſapienter dictis aut factis. 304
3 de vafre dictis aut factis. 306
4 de ſtratagematis. 315
5 de repulſis. 320
6 de neceſſitate. 322
7 de teſtamentis reſciſſis. 327
8 de ratis teſtamentis, & inſperatis. 330

VIII. LIB. CAP. 15.

1 de iudicijs publicis inſignibus. 334
2 de priuatis iudicis inſignibus. 342
3 de mulieribus quæ cauſas apud magiſtratos egerunt. 344
4 de quæſtionibus. 345
5 de teſtimonijs irritis vel ratis. 346
6 de his qui commiſerunt quæ in alijs vindicarant. 348
7 de ſtudio & induſtria. 349
8 de otio laudato. 357
9 de vi eloquentia. 359
10 de pronunciatione &

& aptus motu corp. 362
11 De effect. art. 364
12 Optimis artium magiſtris concedendum eſſe. 367
13 De ſenectute memorabili. 368
14 De cupiditate gloria. 372
15 Quæ cuique magnifica contigerunt. 376

IX. LIB. CAP. 15.

1 De luxuria & libidine. 381
2 De crudelitate. 388
3 De ira & odio. 393
4 De auaritia. 398
5 De ſuperbia, & impotentia. 399
6 De perfidia. 403
7 De ſeditionibus. 401
8 De temeritate. 407
9 De errore. 409
10 De vltione. 41[illegible]
11 De improbe dictis & ſcelerate factis. 41[illegible]
12 De mortibus non vulgaribus. 41[illegible]
13 De cupid. vitæ. 42[illegible]
14 De ſimilitudine formæ. 424
15 De his qui per mendacium ſe in alienas familias inſeruerunt. 427

INDEX COPIOSISSIMVS,

CVM RERVM, TVM NOMINVM,

QVÆ IN VALERIO MAXIMO

Reperiuntur.

A

Abſtinẽtiæ & cõtinentiæ exempla require pag. 162 vſque ad pag. 171
Accius poeta. 134
Acron rex Cenienſium. 104
Admetus rex Theſſaliæ. 180
Ægles Samius. 48
Ælia familia. 174
Ælius præt. 233
Æmilia virgo. 7
Æmilius Lep. 100
Æmilius Paul. 246
Æmil. Scaurus. 136
Ænei tauri inuentor. 393
Æſchines. 363
Æſchylus poeta. 419
Æſculapij ædes. 41
Æthiopum ſeneƈt. 371
Afrania Licinii Buccionis. 344
Africanus ſuperior. 82. 151. 161. 276. 372. 376
Africanus poſterior. 82. 153. eius aui humanitas. 191
Africanus Gracchо reconciliatus. 161
Agamemnon, piƈtura Timantis. 367
Agathocles Syracuſanorum rex. 318
Ageſilaus. 304
Agrigẽtin Gillias. 196
Agrippa Menen. 208
Albanus lacus. 20
Alcamenes. 365
Alcibiades. 39. 292
Alexander, Fannii ſeruus. 346
Alexãder Pheræorum rex. 423
Alexander rex Macedoniæ. 19. 147. 191. 204. 271. 273. 402
Amicitiæ vinculum, à pag. 184. vſque ad p. 192
Amilcar. 39. 398

Amor

Amor coniugalis, à p. 180. vſque ad p. 184
Amor filiæ erga matrem. 270
Amor & indulgentia parẽtum in lib. 237
Amphiaraus. 380
Amphinomus frater Anapi. 227
Anacharſis. 304
Anacreon. 421
Anaphus frater Amphinomi. 227
Anaxagoras, philoſophus. 247. 305
Anaxarchus. 122
Anaximenes præceptor Alexandri. 312
Annibal, Amilcaris F. 35. 149. 207. 386.
Anno, dux Carthagienſium. 304
Antigenidas, tibicen. 137
Antigonus. 206
Antiochus rex Syriæ. 159. 387
Antii Reſtionis ſeru. 284
Antipater poeta. 51
Antiquorum epulæ, eorumque frugalis victus. 68
Antonia. 163
Apelles. 365
Apolloniatæ. 22
Apollo vindex ſui numinis. 11
Ap. Claudius. 369
Arcades duo. 39
Archimedes. 355
Archit. Tarent. 156
Areopagus. 70
Argonthonius Gaditanus. 371
Ariobarzanes rex Cappadociæ. 240
Ariſtides. 276
Ariſtogiton. 99
Ariſthomenes Meſſen. 50
Ariſtophanes. 302
Ariſtotel. 237. 375
Artemiſia. 182
Artorius medicus. 31
Aſdrubal. 121. eius vxor. 118
Aſinarii vafrè dict. 310
Aterius Rufus. 34
Athenis vir quidam ex literato illiteratus factus. 47
Atheníenſis ſenex. 179
Athenienſis fœmina muteſcens. 47
Athenienſ. religio. 15
Athleticum primum certamen. 67
Acilius Auiola. 47
Attilius. 173
Attilius Regul. ibid.
Attilius Serranus. 62

Attalus rex. 194
Atys, Crœſi F. 36
Auaritiæ dediti. 388
Auguſtus Cæſar. 31
A. Albinus. 408
A. Attilius Calatinus. 337
A. Cæſellius. 259
A. Calpurnius. 398
A. Fuluius. 242
A. Gabinius. 161
A. Numius. 406
A. Poſthumius. 40
Auſpicia, à pag. 17. vſque 18
Fl. Augur. 336

B

Barbarorum barbaries. 390. 393. & ſeq.
Bæbius Pāphil. coſ. 9
Beneuolentia fraterna. 229
Beronice regina. 229
Betultus rex Aruernorum. 404
Bias. 301
Biton & Cleobis. 127
Blaſius. 145
Brennus. 11
Brutorum domus obſeſſa à Matronis. 383
Brutus Conſul. 409
Brutus. 306
Buſa fœmina. 193

C

Cæcilia Metelli. 20
Cælius hiſtoric. 34
Cælius Rufus. 162
Cæpio trib. pleb. 186
Cæſar. 203
Cæſetius eq. R. 238
C. Antonius. 162
C. Attilius. 105
C. Aquilius. 343
C. Aurelius Scaur. 62
C. Bloſius Cuman. 185
C. Cæſar. 179. 290
C. Calpurn. Piſo. 236
C. Carbo. 324
C. Caſſius. 22. 102
C. Claudius Nero. 82
c. Cornelius Hiſpal. 17
c. Coſconius. 337
c. Cotta. 77
c. Curiatius. 133
c. Duilius. 130
c. Fabius Dorſo. 9
c. Fabius Pictor. 372
c. Figulus. 394
c. Fimbria Tr. pl. 411
c. Flaminius. 25
c. Flauius. 346
c. Geta. 94
c. Gracchus. 34. 186. 362
c. Hoſtilius Mancin. 25
c. Brutus cenſor. 81
c. Licinius Hoplomachus.

elius. 348
c.Licinius Macer. 418
c.Lutatius Conſ. 87
c.Marius. 21.58.99.
130. 211. 152. 289.
378
c.Meuius Centur. 144
c.Peſcennius vir Capitalis. 151
c.Plautius Numid. 181
c.Plotij Planci familiæ fides. 283
c.Popill. Læn. 217
c.Sempronius. 106
c.Sulpic.° Gallus. 265.
eius aſtrologia. 365
c.Tertius. 328
c.Valerius ædilis. 336
c.Valerius Flaccus.. 286
c.Vettienus. 263.
c.Viſellius Varro. 342
Calagurritanorum neceſſitas. 326
Calanus Indus. 49
Callidius Bononienſis 338
Calliſthenes. 303
Calpurnia. 31
Calpurnius Piſo. 167
Cambyſes rex. 266
Camillus. 20.90.234
Campana luxuria. 386
Caninius Gallus. 162
Carneades philoſ. 354
Carthagineníium in-
gratitudo. 218. cru-
delitas. 391. perfidia
ib.
Caſilinates. 32
Caſſius Parmenſis. 3
Catilina. 193.38
Cato. 91.98.25
Cato maior. 109.13
Cato poſterior. 16
Cato Vticenſis. ibid.
elorũ venenum pu-
blicum. 72
celtiberorum, & Cimbrorum in prœlijs
mos. 74
Cereris vindicta in Alexandri milites. 14
Chariſtia quid. 55
Charondas Thurius
277
Chryſippus. 356
Cimo Athenienſ. 291
Cimonis pietas erga
patrem. 226
Cinna. 168
Ciuium Rom. gratitudo erga patriam ..
234
Claudia Virgo Veſt.
225
Claudius Marcell. 250
Claudius Aſellius. 265
Claudius Nero. 92
Cleanthes. 354
Clearchus Lacedæmoniorum dux. 85

cleobis & Biton. 227
cleopatra. 392
clodia A. filia. 369
clodius Pulcher. 128
clœlia virgo. 103
c œlij fratres. 339
cn. Carbo. 255
cn. Cornelius Scipio Aſina. 280
cn. Cornelius Scipio Hiſpali F. 263
cn. Dolabella. 360
cn. Domitius Tr. pl. 274
cn. Fulvius Flaccus. 62
cn. Lentulus Marcellinus conſul. 256
cn. Manlius. 252
cn. Marcius. 164
cn. Pompeius. 28. 39. 256. 202. 378.
cn. Popilius Læn. 217
cn. Scipio. 235
codrus rex Athenienſium. 235
collegium, tribunorum. 274
coma frater Cleo. 415
cominius Tr. pl. 151
conſtantia multorum, à p. 140. vſque ad p. 148.
corinthiani pietas. 222
cornelia. 287
cornelius Balbus. 332
cornelius Coſſus. 104
cornelius Gallus. 418
cornelius Rufinus. 92
cotys rex. 139
craſſus locuples. 289
cretenſes. 305
crœſus. 36
creſias. 371
creſiphon. 369
cupiditas gloriæ. 332
curiatij tres. 263
curio. 426
curionum domus. 384
curtius. 232
cyprij effœminati. 387
cy us. 358
cyrus ſuperior. 37

D

Damaſippus. 390
Damon. 190
Dancho quidam merè ſenex. 371
Daphidas. 49
Darius. 212. 311. 353
Decij duo, pater & filius. 233
Decimus Lælius. 189
Deiotarus rex. 19
Demades. 304
Demochares. 147
Democritus, Philoſophus. 354
Demoſthenes. 312. 351
Demoſtratus. 147
Deorũ cult. 6. 7. 8. &c.
D. Brutus. 372
D. Silanus. 241

Dij Penates. 44
Dinocrates. 19
Diogenes Cynic. 171
Diogiris Thraciæ regis filia. 392
Diomedon. 15
Diō Syracuſ. 147. 257
Dionyſius. 13. 38
Dionyſius rex Syracuſanorum. 424
Dionyſius tyr. 157
Diphilus Tragœd. 158
Diuus Iulius. 43
Dripetine. 50
Druſus Germ. 163
Duorum fratrum pietas erga parentes. 229
Duronius. 92

E.

EBares equiſo Darij. 311
Egnati Metellus. 265
Eloquentiæ vis. 359
Epaminondas. 114. 138
Ephæſtio. 191
Ephialtes Athen. 147
Ephori. 159
Epimenides Gnoſius. 371
Ep. orum ſeniam. 373
Equa parit leporem. 29
Equitum Romanorum probatio 61
Eraſiſtratus medic. 239
Eris Pamphilius. 47
Etruſc. crudelitas. 39
Euclides Geomet. 36
Eumenes rex Aſię. 5
Euphranor. 36
Euporus, require Philocrates.
Euripides. 12

F.

FAbius alter Verrucoſſus. 30
Fabius Maximus. 15
Fabricius Luſcinus. 92
Fannia. 344
Fauonius. 257
Febris de æſacella. 69
Felicitas multor. 294
Fides publica à quibus ſeruata. 277. & ſeq.
Fides ſeruorum erga dominos. 281. & ſeq.
Fides vxorum erga viros. 280
Filiæ pietas erga patrem. 226
Filius Æſopi Trag. 382
Fil. Clodij Pulch. 128
Filium Crœſi ad tempus mutus, vocalis factus. 228
Filius P. Decij. 233
Fil. Q. Fabrij Ægen. 127
Flaminius. 210
Fœminæ indicæ. 75
Fœminæ memorab le factum, potionem mortiferam b...

72.73.
Fœminæ Pœnicæ. 75
Fortitudo plerorumq; 103. & ſeqq.
Fortunæ muliebris ſimulacrum. 43
Fratrum beneuolentia 229
Frugalitas diuerſorū. 68. & ſeqq.
Fuluius. 244
Fuluius Flaccus. 62 140. 160
Furius Camillus. 149
Furti damnatus. 344
G
GAllorum mos in mutuo dando.
Gem Il. Tribunici 385
Gentius rex. 120
Genuc. Cipus præt.
Genucius (alter) quidam. 329
Gillias Agrigẽtin. 196
Gladiatorium munus primum. 67
Gobrias. 115
Gorgias, Epirota. 48
Leontinus. 370
Granius. 397
Gratidius legatus. 408
Gratitudo nonnullorum. 208. & ſeqq.
Gyllus, Xenophon. f. 247
Gyges rex Lydiæ. 295
H
HAdrianus. 411
Harmodius. 99
Hegeſias Cyrenaicus philoſophus. 365
Hellanicus. 371
Heluius Mancia Formianus. 257
Herodotus. 371
Herophilus equarius medicus. 427
Heroſtratus Dianæ tépli incenſor. 375
Hiero Syracuſanus. 13
Hippocides philoſ. 51
Hippo fœmina. 252
Hipſicratea vxor Mithridatis. 183
Hiſpani duo fratr. 418
Homerus. 359
Honoris templum. 6
Horatius. 264
Horatius Cocles. 103
Horatius Puluilius. 245
Hortenſia, Qui Hortenſij filia. 345
Hortenſius Corbio. 128
Humanitas & clementia multorum. 240 & ſeqq.
I
IAſo Phæreus. 48
Iaſo Theſſalus. 411
Inceſtus animaduerſus

264

Indorum patientia. 123. ſenectus. 371
Indulgentia patrum erga liberos. 237
Ingratitudo multoru. 214. & ſeqq.
Innocentia diuerſorum. 67. & ſeqq.
Ira & odium. 393
Iſocrates. 356
D. Iulius. 55. 140. eloquentia eius. 360
Ius ciuile cum Faſtis promulgatum. 67
Iuſtitia multorum. 271 & ſeqq.
Iuuenis, cognomine Pulto, 228
Iuuentutis Romanæ gratitudo. 207

L

Lacedæmon. 184
Lacedæmonij. 70
Lęlius. 185
Lætorius. 151. 186
Latinæ linguæ obſeruantia. 58
Leonidas Spartanus. 118
Liberalitas multorum 306. & ſeqq.
Liberè dicta aut facta. 253
Licinia. 265
Liuia Rutilij. 164
Liuius Salinator. 92. 134. 160.
L. Æmilius Paullus. 17. 321
L. Brutus. 240
L. Calpurnius Piſo. 79. 142. 166.
L. Caſſius prætor. 136. 341
L. Catilina. 223
L. Cinna. 169
L. Cornelius conſ. 129
L. Cornel. Merula. 417
L. Cotta. 338
L. Craſſus. 134. 178. 275
L. Domitius Prop. 263
L. Flaccus Cenſ. 92
L. Furius Bibaculus. 8
L. Gellius. 243
L. Hortenſius. 273
L. Iunius. 18
L. Lentulus. 288
L. Lucullus. 331
L. Manlius Torq. 223
L. Martius. 23
L. Marcius proprӕt. 83
L. Marcius Tr. mil. ibi.
L. Papirius Curſor. 297
L. Paullus vna cum filia 18. ſolus. 82. 201
L. Petronius. 235
L. Pleminius legatus. 12
L. Quinctius Cincinnatus. 160. 17[illegible]
L. Rhe

L. Rheginus. 187
L. Scipio. 132. 159 229
L. Septimuleius. 399
L. Sextilius triumuir. 340.
L. Sicinius Dentatus. 114.
L. Sulla. 5. 24. 221. 275. 397.
L. Tarquinius. 16
L. Valerius Heptachordus. 332
Lucretia. 248
Ludorum origo, luxus & ornamenta. 63
Lydiorum luctus. 75
Lycurgus Lacedæmoniorum legislat. 16. 70
Lysias. 270

M

M. Agius Chilo. 401
Maiorum in vrbe consuetudo. 53
Maio um vita exemplum inuenturi. 56
M. Æmilius Lepid. 100 consul. 278
Manlius torquatus L. F 285. 396.
M. Æmil. Porcin. 341
M. Æmilius Scaurus, 110 337.
M. Agrippa. 189
M. Antonius triumuir. 92. 135. 203. 210. 401
M. Aquilius. 422
M. Attilius Regulus. 94
M. Bibulus. 156
M. Brutus. 34. 269.
M. Calidius. 363.
M. Cato. 100. 164. 372.
M. Cicero, vide Mar. Tullius.
M. Claudius Marcellus ædilis, vna cum filio. 250
M. Clodius. 262.
M. Cornelius Ceteg. 4.
M. Cotta. 204.
M. Crassus. 398.
M. Curius. 164.
M. Drusus. 54.
M. Fabius Consul. 229.
M. Flauius Tr. pl. 411.
M. Fuluius Flaccus Tr. pl. 85. Consul. 400.
M. Horatius. 334.
M. Lepidus. 89.
M. Lucullus. 187.
M. Manlius. 261.
M. Marcellus. 27. 88. 151. 200.
M. Marius. 389.
M. Næuius Tr. pl. 133.
M. Palicanus seditiosus. 141
M. Perperna. 125.
M. Popilius. 333. 341.
M. Porcius Cato. 91. 98. 126.

M. Ru-

M. Rutilius Cenſorin. 150
M. Scæua. 85
M. Scaurus. 135.176
M. Tullius Cicero. 18. 33.161.217.
M. Valerius Coruus. 368
M. Valer. Meſſala. 118
M. Voluſius ædilis. 309
Marcius Coriolan. 208
Maſinißa rex. 4.97. 299.371
Maſſilienſes 71. eorum inſtituta, & ritus, ibid.
Mauſolus. 182
Menogenes, Cocus. 426
Metellus. 6.16.142. 210.368.
Metellus Celer. 250
Metellus Maced. 154
Metellus, Numidicus 155
Metellus Pius. 210
Miles quidam Alexandri iam ſenex. 204
Miles Cn. Pōpeij. 230
Militum Ro. ſeditio, 406. temeritas. 407
Milo Crotoniates. 421
Miltiades. 220.374
Minois Cretæ nutus rex. 16.219
Minucius mag. eq. 141
Minucius conſul. 207
Minyæ. 184
Miracula varia. 40
Mithridates. 50.183. 184.358.391.
Mithridatis filia. 50
Moderatio parentum in ſuſp. & os liberos, 243. & ſeq.
Mucius Scæuola. 119
Mulier matricida. 341
Mulieres cauſidicæ. 343
Munatius Flaccus. 390

N

Nauſimenis vxor. 47
Nero. 207
Numa Pompilius. 13
Numantia. 76
Numidarum regum auctoritas. 76
Numitor. 61

O

Ochus, poſtea Darius appel. 393
Octauię ſororis Augu-ſti falſus filius. 427
Octauius Balbus. 238
Octauius conſul. 27
Oppidius. 221
Omina varia. 19. & ſeq.
Ordo equeſtris. 61
Oreſtes. 185.329
Orgiacontis Reguli vxor. 2

Oth

Aethryades. 116

P

Papiria tribus. 410
Papirius. 80
Papirius Curſor. 106. 297
Papirius Maſo. 130
Parentum amor & indulgentia in lib. 237
Parentum ſeueritas erga liberos. 354
Parmenio. 162
Pater quidam. 244
Patris amor in fil. 310
Patriciorum Ro. indignatio. 395
Paulus. 166
Pauſanias. 70
Pedanius Cẽturio. 111
Penates Dij. 44
Pericles. 71. 361
Pericles, princeps Athenienſium. 102. 246
Perſarum religio. 14. inſtitutum in educandis liber. 75. mos in diligend. rege. 313
Perſes rex. 40. 166. 175
Peſtilentia. 41
Perillius. 22
Phalaris tyrannus. 121
Phæreus Iaſo. 48
Pherenice. 381
Phidias ſtatuarius. 138
Philemon. 442
Phileni fratres Carthaginienſes. 236
Philippus Macedonũ rex. 49. 194
Philippus medicus. 148.
Philo. 367
Philocra. Gracchi ſeruus. 282
Phocion. 145
Pietas erga patriam. 231.
Pietas fratrum. 229
Pietas in parentes. 222
Pindarus. 420
Pindarus, Caſſij ſeruus. 282
Pirithous. 188
Piſiſtratus. 16. 360
Piſiſtratus Athenienſium tyran. 204
Pittacus Mitylen. 158
Plato. 30 47. 301. 353
Polemo Athen eſ. 290
Pollux. 239
Policrates Samiorum tyrannus. 292
Polydamas athleta. 422
Polyſtratus philoſ. 51
Pompeius Magnus. 18. 218. 373
Pompeij patientia. 120
Pontius. 144
Pontius aufidian. 249

Populi Ægypti luxuria ac mollities. 387
Populus Cinnin. 230
Porcius Cato. 343
Porcia Catonis filia. 108
Poſthumius cēſor. 90
Poſthumius com. 164
Potitij. 11
Prienenſes. 22
Pruſias rex Bithyniæ. 50. 139. 198
Ptolemæus rex Ægypti. 199. 278
Ptolemæus Cypriorū rex. 399
Publicia. 264
Publicius libert. 421
P. Atilius Philiſ. 249
P. Cœlius. 188
P. Cethegus. 388
P. Claudius. 17
P. Claud. Pulch. 46
P. Clodius. 350. eius iudicium. 272
P. Cornelius conſul. 9
P. Cornelius Scipio. 76
P. Craſſus. 57. 107
P. Decius Maus. 32
P. Furius. 340
P. Furius Phil. 94. 134
P. Lentulus. 216
P. Licinius. 18. pontif. Max. 286
P. Mænius. 249
P. Mucius Tr. pl. 262
P. Pulcher. 161
P. Rutilius. 97. 269
P. Scipio. 23. 88
P. Scipio Africanus. 229. 255. 296
P. Scipio Naſica. 47. 63. 89. 109. 216
P. Sempr. Sophus. 266
P. Seruilius Conſularis &c. 346
P. Valerius Poplicola. 42. 66. 149.
P. Vatinius. 40. 161
P. Ventidius. 288
Pudicitia. 53
Pyrrhus. 12. 83. 136. 163
Pythagoras. 352
Pythias. 190

Q

Quinquatria prima tibicinum. 68
Q. Ælius Tubero Catus. 166. 174. 320
Qu. Æmil. Papus. 173
Q. Antiſtius Vetus. 265
Qu. Cæcilius. 331
Qu. Cæpio. 289
Qu. Caſſius. 398
Qu. Catulus. 67. 286
Qu. Conſidius. 193
Qu. Cotius Achil. 112
Quinctius Criſp. 199
Qu. Fabius. 22[illegible]

Q. Fabius Gurges. 167
Q. Fabius Labeo. 307
Qu. Fabius Max. 5. 57. 286. 369. 377
Qu. Fabius Max. Q. F. 127
Qu. Fabianus Rullianus. 80. 237
Qu. Fabius Max. Seruilianus. 249
Q. Flauius Augur 336
Qu. Fuluius Flaccus. 12. 78. 88.
Qu. Hortenſius. 128. 243. 362
Q. Lutatius Conſ. 272
Q. Lucretius. 280
Qu. Marcius rex. 246
Qu. Metellus. 81. 95. 134. 206
Q. Metellus. 317. 347
Q. Metellus Pius. 210
Qu. Næuius. 62
Qu. Ogulnius. 158
Qu. Pomp. 127
Qu. Petilius Conſ. 84
Qu. Scæuola Augur. 143. 153. 178
Qu. Sertorius 16. eius falſus filius. 428
Qu. Seruil. Cæpio. 407
Qu. Valerius Prætor. 87

R

Remigis, cuiuſdā miſerabilis caſus. 50
Repudium primū. 54
Reuiuiſcentes iam elati. 47
Romæ peſtilentia maxima. 41
Romanorum legatorum mira conſtantia. 59
Romulus. 104
Roſcius. 351

S

Sacellum deæ Viriplacæ. 55
Saguntinorum fides. 279
Samii. 22
Sariaſter Tigranis regis F. 415
Satellitum regis Veientium error. 410
Saturnius puer. 385
Saturninus Tr. pl. 110
Scæuola. 359
Scipio. 108. 154. 161
Scipio Æmilianus. 96. 104. 133. 143. 168
Scipio Africanus. 154
Scipio ſuperioris F. 127
Scipio Naſica. 108. 377
Scipio ſuper. 307
Seleucus. 99. 239
Semiramis, Aſſyriorum regina. 398
Sempronia. 143

Sempron. Gracchus. 234
Senatus Campanus & Carthagin. ẽſis 403
Senat. Rom religio. 10. 16. fides & taciturnitas. 56. vigilantia diſciplina militaris. 83. humanitas, & clementia. 96. gratitudo. 208. ingratitudo. 218. ſeueritas. 261. ſapientia in dictis & factis. 298
Senex Athenienſis quidam. 177
Senis cuiuſdam vaticinium. 361
Septem Sapiẽtes Græciæ. 158
Spetiçia. 328
Ser. Galba. 334
Serpẽtis mirabilis magnitudo & longitudo. 52
Sertorius. 308
Ser. Terentius. 189
Ser. Tullius. 23
Ser. Sulpicius. 24
Seruorum erga dominos fides. 281. & ſeq.
Seruus Antii Reſtionis. 284
Seruus M. Antonii. 281
Ser. barbarus mire patiens. 123
Ser. Vibinii Panopionis. 283
Sex. Pompeius. 73
Sex. Tarquin. 248
Simonides poeta. 36. 48. 357.
Simulacrum Fortunæ muliebris. 43
Socrates. 126. 146. 270. 355
Solon. 300
Sophocles. 357
Spartana ciuitas. 69
Spartanorum frugalitas & militia ibi. ingratitudo. 219. ſeueritas. 266
Spartanus quidam. 271
Spurina. 22
Spurinæ formoſi iuuenis factum. 179
Sp. Carutlius. 54
Sp. Caſſius. 261
Sp. Mœlius. 214
Sp. Poſthumius Albin. Conſul. 265
Statius Statilius. 44
Statua aurata prima. 67
Stratonice, Antiochi nouerca. 239
Sulla, vide, L. Sylla.
Sulpicia Paterculi. 380
Lentuli. 281
Sulpicius. 5
Sulpicius Rufus. 27

Suphax rex. 293
Sylla. 130. 211
Sylofon. 212

T

Tanaquil. 23
Tarquin. rex. 9. 72
Tarquinius Priſcus. 124
Tatius. 403
Terētia Ciceron. 369
Terētius quidam. 329
Terentius Varro. 177
Thales philoſoph. 159
Themiſtocles. 239. 276. 291. 357
Theodorus. 122
Theodorus Cyr. 260
Theogenes. 118
Theophanes Mityle-næus. 373
Theopompus. 371
Theopompus rex. 159
Theramenes. 116
Theſeus. 188
Thraciæ nationis opinio de vitæ calamitate. 74
Thraſippus Piſiſtrati amicus. 204
Thraſybulus. 157
Thymaſitheus. 14
Ti. Cæſar. 230
Ti. Gracch. 6. 17. 89. 119. 180
Timæus Pythag. 353
Titinius Centurio. 343
Ti. Atinius. 32
Ti. Aufidius. 287
Ti. Barrulus. 333
T. Clœl j filij. 339
Ti. Iubellius Taurea Camp. 115
T. Labienus. 373
T. Liuius. 52
T. Manlius Torquatus. 104. 267
T. Marius Vrbinas. 332
T. Quinctius Flamininus. 195
T. Veturius, Veturij F. 250
T. Volumnius. 187
Tribb. pl. diligent. 60. quatuor Tribb. pl. iuſtitia. 273
Trib. Pollia. 93
Triumphandi ius. 86
Triumphantium conuiuia. 89
Triūphus à quo ſpretus, quibuſve negatus. ibid.
Tuccia, virgo Veſtalis. 366
Tullia. 412
Tullus Hoſtilius. 124. 315
Tullus Volſcorū dux. ibid.
Turullius. M

Tuſculani. 314

V

Valerii eloquentia. 359
Valerius Coruus. 104
Valerius Flaccus Trib. 111
Valerius Læuinus. 151
Valerius Poplicola. 43 66
Valeſius quidam ibid.
Varro. 125
Velitum primus vſus. 62
Veneficii prima quæſtio. 68
Venus Praxitelis. 365
Venus Verticordia. 380
Verecundia multorũ. 177
Veturia, Coriolani mater. 208.222
Vibius Acceus. 111
Vini vſus mulieribus interdictus. 54
Virgo Æmilia. 7
Viriatus. 268
Viriplaca dea. 5
Vlyſſes pictus. 366
Vulcanus Alcamenis. 365
Volumnia Coriolani 208.222
Volſinienſes. 486
Vxor Africani Scipionis. 280
Vxores Teutonorum. 253

X

Xantippa. 300
Xenocrates. 99. 170.291.302
Xenophilus Chalcidenſis, Pythagoricus. 371
Xenophon. 246
Xerxes. 99.387

Z

Zaleucus Locrenſis. 276
Zenones. 121
Zeuxis pictor. 138

FINIS.

ANT 1316285

Google

Digitized by Google